

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Нове медијске технологије у образовању студената новинарства на државним факултетима у Србији

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:

Проф. др Дејан Пралица

Кандидат:

Драгана Павловић

Бр. индекса 471000/2020

Нови Сад, 2023. године

UNIVERZITET U NOVOM SADU

FILOZOFSKI FAKULTET

Nove medijske tehnologije u obrazovanju studenata novinarstva na državnim fakultetima u Srbiji

DOKTORSKA DISERTACIJA

Mentor:

Prof. dr Dejan Pralica

Kandidat:

Dragana Pavlović

Br. indeksa 471000/2020

Novi Sad, 2023. godine

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

КЉУЧНА ДОКУМЕНТАЦИЈСКА ИНФОРМАЦИЈА¹

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	Драгана Павловић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	Др Дејан Пралица, редовни професор, Филозофски факултет у Новом Саду
Наслов рада:	Нове медијске технологије у образовању студената новинарства на државним факултетима у Србији
Језик публикације (писмо):	Српски језик (латиница)
Физички опис рада:	Унети број: Страница: 312 Поглавља: 6 Референци: 263 Табела: 41 Слика: 9 Графикона: 9 Прилога: 24
Научна област:	Културолошке науке и комуникологија
Ужа научна област (научна дисциплина):	Комуникологија Педагогија
Кључне речи / предметна одредница:	Кључне речи: нове медијске технологије, дигитални медији, образовање студената новинарства, студијски програми, дигиталне компетенције.
Резиме на језику рада:	Проблем истраживања докторске дисертације је усмерен ка испитивању односа образовања студената новинарства и нових медијских технологија. Промене у домену нових медијских технологија дубоко су утицале на медијску индустрију, а нови захтеви новинарске професије су се одразили на процес образовања студената новинарства. Како би били максимално припремљени за изазове у будућој каријери, студенти новинарства морају бити опремљени знањима из домена дигиталних технологија, што захтева иновације у њиховом образовању, односно промене у студијским програмима које би се односиле на високу заступљеност садржаја из области нових медија. Предмет овог

¹ Аутор докторске дисертације потписао је и приложио следеће Обрасце:

5б – Изјава о ауторству;

5в – Изјава о истоветности штампане и електронске верзије и о личним подацима;

5г – Изјава о коришћењу.

Ове Изјаве се чувају на факултету у штампаном и електронском облику и не корице се са тезом.

истраживања је дефинисан на два нивоа: *У којој мери су заступљени садржаји из области нових технологија у студијским програмима за образовање будућих новинара? Какве су перцепције студената новинарства о коришћењу средстава нових медијских технологија у процесу студирања?* У складу са овако дефинисаним предметом, у истраживању је коришћена микс метода, односно комбинација квалитативних и квантитативних метода истраживања.

Квалитативне методе примењене су у прикупљању и обради података у анализи садржаја студијских програма за образовање будућих новинара на државним факултетима у Републици Србији, предмета у студијским програмима, као и тема из силабуса које се односе на садржаје из области нових медијских технологија. Примењена је метода анализе садржаја, а као основни инструмент употребљен је класификацијски оквир, који је наменски конструисан. У домену тема, сви садржаји из области нових медијских технологија разврстани су у 14 категорија које су установљене на основу модификованих и допуњених дигиталних компетенција у релевантним истраживањима (Информатичка писменост; Фотографија и програми за рад са графичким фајловима; Аудио садржаји; Мултимедијални садржаји; Визуелно представљање података; Онлајн медији; Веб статистика и аналитика; Оперативни систем медијског сајта и веб дизајн; СЕО оптимизација; Информационо-комуникациони системи; Садржаји које креирају корисници; Мобилно новинарство; Веродостојност података и Базе података).

Квантитативне методе примењене су у обради података прикупљених путем наменски конструисаног инструмента (упитник-скалер) који је употребљен за описивање ставова студената новинарства према медијским технологијама које се користе у процесу студирања. Дескриптивна метода је изабрана услед потребе за испитивањем перцепција студената о примени, корисности и задовољству садржајима из области нових медијских технологија у процесу образовања, као и у процени сопствених дигиталних компетенција. Узорак истраживања чине студенти новинарства са Факултета политичких наука у Београду и Филозофских факултета у Новом Саду и Нишу. Истраживањем су обухваћени студенти свих година на нивоу основних академских студија. Инструмент упитник-скалер је попунило укупно 307 студената, али после елиминације неважећих (углавном непотпуно попуњених инструмената) коначан број испитаника је био 288.

На основу добијених резултата квалитативног дела истраживања може се закључити да су у анализираним програмима за образовање новинара заступљени садржаји и предмети из домена нових медијских технологија, и да се на факултетима за образовање новинара негује различит приступ у селекцији и изучавању садржаја који се односе на ову област.

Резултати квантитативног дела истраживања показују да већина испитаних студената користи технологије за потребе студирања, али углавном оне које се повезују са генералном информатичком писменошћу. Забрињава податак да медијске технологије које су специфичне за студенте новинарства (писање блога, употреба софтвера за монтажу мултимедија, обрада фотографија, друштвене мреже...) мање су коришћене међу испитиваним студентима. Студенти су задовољни наставом, обимом и садржајима из домена нових медијских технологија, мада већина сматра да је потребно више пажње посветити дигиталној писмености. Посматрано из угла перманентног развоја дигиталних технологија, резултати самопроцене дигиталних компетенција студената указују на потребу за повећањем нивоа ових компетенција, као и потребу за интензивнијим праћењем иновација у овој области.

Ова студија представља покушај да се на свеобухватан начин сагледа питање развоја дигиталних компетенција у процесу образовања будућих новинара. Препоруке за унапређивање постојећег стања формулисане су

	<p>на новоу системских препорука, као и на нивоу високошколских установа. Системске препоруке су усмерене ка процесима развоја дигиталне писмености, за шта постоји добра основа у постојећим документима, али је неопходна доследна реализација предложених акционих планова и мера. На нивоу факултета, препоруке се односе на повећање удела стручно апликативних предмета из домена нових медија у студијским програмима за образовање будућих новинара. Курикуларна понуда ове врсте студија мора бити у сталној ревизији и ажурирању, што би омогућило прилагођавање новим професионалним захтевима медијске индустрије. Боља опремљеност факултета средствима нових медијских технологија не треба само да се фокусира на адекватан простор за телевизијски/радијски студио, већ и на приступ најновијим софтверима, који морају бити лиценцирани и редовно ажурирани, као и обезбеђена логистика за коришћење опреме. Приликом акредитације предмета из домена савремених медијских технологија треба применити холистички приступ и интегрисати традиционална новинарска знања и вештине са новим медијским технологијама, као и да се већи број ових предмета изучава на ранијим годинама студија, како би се та знања могла даље развијати током студирања. Нове медије треба у потпуности имплементирати у све наставне предмете у циљу упознавања студената са значајем, као и развојем дигиталних компетенција које ће им бити неопходне за рад у медијској индустрији. Постојеће садржаје предмета би било корисно обогатити садржајима који су у постојећим студијским програмима мање заступљени: СЕО оптимизација, оперативни систем медијског сајта (ЦМС), веб дизајн, визуелно представљање података (креирање инфографика), веб статистика и аналитика, веродостојност података (текстуалних, графичких, видео) и базе података. Увођење и развој ових тема уз перманентно мотивисање студената да прате промене и иновације би омогућило значајно виши квалитет у образовању будућих новинара.</p>
Датум прихватања теме од стране надлежног већа:	22.09.2022.
Датум одбране: (Попуњава одговарајућа служба)	
Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)	Председник: Члан: Члан: Члан:
Напомена:	

UNIVERSITY OF NOVI SAD

FACULTY OF PHILOSOPHY

KEY WORD DOCUMENTATION²

Document type:	Doctoral dissertation
Author:	Dragana Pavlović
Supervisor (title, first name, last name, position, institution)	Dr. Dejan Pralica, Full professor, Faculty of Philosophy, Novi Sad
Thesis title:	New media technologies in the education of journalism students at public faculties in Serbia
Language of text (script):	Serbian language (latin script)
Physical description:	Number of: Pages: 312 Chapters: 6 References: 263 Tables: 41 Illustrations: 9 Graphs: 9 Appendices: 24
Scientific field:	Culturological Sciences and Communicology
Scientific subfield (scientific discipline):	Communicology Pedagogy
Subject, Key words:	Keywords: new media technologies, digital media, education of journalism students, study programs, digital competences.
Abstract in English language:	<p>The research problem of the doctoral dissertation is aimed at examining the relationship between the education of journalism students and new media technologies. Changes in the domain of new media technologies have had a profound impact on the media industry, and the new demands of the journalism profession have had an impact on the education process of journalism students. In order to be maximally prepared for challenges in the future career, journalism students must be equipped with knowledge in the domain of digital technologies, which requires innovations in their education, i.e. changes in study programs that would relate to a high representation of content from the field of new media. The subject of this research is defined on two levels: To what extent are contents from the field of new technologies represented in study programs for the education of future journalists? What are the perceptions of</p>

² The author of doctoral dissertation has signed the following Statements:

5Ā – Statement on the authority,

5B – Statement that the printed and e-version of doctoral dissertation are identical and about personal data,

5r – Statement on copyright licenses.

The paper and e-versions of Statements are held at the faculty and are not included into the printed thesis.

journalism students about the use of new media technologies in the study process? In accordance with the subject defined in this way, the research used a mix method, that is, a combination of qualitative and quantitative research methods.

Qualitative methods were applied in the collection and processing of data in the analysis of the content of study programs for the education of future journalists at public faculties in the Republic of Serbia, subjects in study programs, as well as topics from the syllabus related to content in the field of new media technologies. The method of content analysis was applied, and the classification framework, which was specially constructed, was used as the basic instrument. In the domain of topics, all contents from the field of new media technologies are classified into 14 categories that were established on the basis of modified and supplemented digital competencies in relevant research (Computer literacy; Photography and software for working with graphic files; Audio contents; Multimedia contents; Visual presentation data; Online media; Web statistics and analytics; Content management system and web design; SEO optimization; Information and communication systems; User-generated content; Mobile journalism; Data credibility and Databases).

Quantitative methods were applied in the processing of data collected through a purpose-built instrument (questionnaire-scaler) which was used to describe the attitudes of journalism students towards media technologies used in the study process. The descriptive method was chosen due to the need to examine students' perceptions of the application, usefulness and satisfaction with content from the field of new media technologies in the educational process, as well as in the assessment of their own digital competences. The research sample consists of journalism students from the Faculty of Political Sciences in Belgrade and the Faculty of Philosophy in Novi Sad and Niš. The research included students of all years at the level of undergraduate academic studies. A total of 307 students filled out the questionnaire-scaler instrument, but after the elimination of invalid (mostly incompletely filled instruments) the final number of respondents was 288.

Based on the obtained results of the qualitative part of the research, it can be concluded that the analyzed programs for the education of journalists include content and subjects from the domain of new media technologies, and that the faculties for the education of journalists foster a different approach in the selection and study of content related to this area.

The results of the quantitative part of the research show that the majority of surveyed students use technologies for study purposes, but mostly those related to general information literacy. The fact that media technologies that are specific to journalism students (writing blogs, use of multimedia editing software, photo processing, social networks...) were used less among the surveyed students is worrying. Students are satisfied with the teaching, scope and content in the domain of new media technologies, although most believe that more attention should be paid to digital literacy. Viewed from the point of view of the permanent development of digital technologies, the results of the self-assessment of students' digital competencies indicate the need to increase the level of these competencies, as well as the need for more intensive monitoring of innovations in this area.

This study represents an attempt to comprehensively look at the issue of developing digital competences in the process of educating future journalists. Recommendations for improving the current situation were formulated on the basis of new systemic recommendations, as well as at the level of higher education institutions. The systemic recommendations are aimed at the processes of developing digital literacy, for which there is a good basis in the existing documents, but consistent implementation of the proposed action plans and measures is necessary. At the faculty level, the recommendations refer to increasing the share of professionally applied subjects from the domain of new media in study programs for the education of future journalists. Curricular offer

	<p>of this type of study must be constantly revised and updated, which would allow adaptation to new professional requirements of the media industry. Better equipping the faculty with new media technologies should not only focus on adequate space for a television/radio studio, but also access to the latest software, which must be licensed and regularly updated, as well as provided logistics for using the equipment. When accrediting subjects in the domain of modern media technologies, a holistic approach should be applied and traditional journalistic knowledge and skills should be integrated with new media technologies, as well as that a greater number of these subjects should be studied in the earlier years of study, so that these skills could be further developed during studies. New media should be fully implemented in all teaching subjects in order to familiarize students with the importance, as well as the development of digital competencies that will be necessary for them to work in the media industry. It would be useful to enrich the existing courses with contents that are less represented in the existing study programs: SEO optimization, content management system (CMS), web design, visual presentation of data (creating infographics), web statistics and analytics, reliability of data (textual, graphic , video) and databases. The introduction and development of these topics while permanently motivating students to follow changes and innovations would enable a significantly higher quality in the education of future journalists.</p>
Accepted on Scientific Board on:	22.09.2022.
Defended: (Filled by the faculty service)	
Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)	<p>President:</p> <p>Member:</p> <p>Member:</p> <p>Member:</p>
Note:	

Apstrakt

Problem istraživanja doktorske disertacije je usmeren ka ispitivanju *odnosa obrazovanja studenata novinarstva i novih medijskih tehnologija*. Promene u domenu novih medijskih tehnologija duboko su uticale na medijsku industriju, a novi zahtevi novinarske profesije su se odrazili na proces obrazovanja studenata novinarstva. Kako bi bili maksimalno pripremljeni za izazove u budućoj karijeri, studenti novinarstva moraju biti opremljeni znanjima iz domena digitalnih tehnologija, što zahteva inovacije u njihovom obrazovanju, odnosno promene u studijskim programima koje bi se odnosile na visoku zastupljenost sadržaja iz oblasti novih medija. Predmet ovog istraživanja je definisan na dva nivoa: *U kojoj meri su zastupljeni sadržaji iz oblasti novih tehnologija u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara? Kakve su percepcije studenata novinarstva o korišćenju sredstava novih medijskih tehnologija u procesu studiranja?* U skladu sa ovako definisanim predmetom, u istraživanju je korišćena miks metoda, odnosno kombinacija kvalitativnih i kvantitativnih metoda istraživanja.

Kvalitativne metode primenjene su u prikupljanju i obradi podataka u analizi sadržaja studijskih programa za obrazovanje budućih novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji, predmeta u studijskim programima, kao i tema iz silabusa koje se odnose na sadržaje iz oblasti novih medijskih tehnologija. Primenjena je metoda analize sadržaja, a kao osnovni instrument upotrebljen je klasifikacijski okvir, koji je namenski konstruisan. U domenu tema, svi sadržaji iz oblasti novih medijskih tehnologija razvrstani su u 14 kategorija koje su ustanovljene na osnovu modifikovanih i dopunjenjenih digitalnih kompetencija u relevantnim istraživanjima (Informatička pismenost; Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima; Audio sadržaji; Multimedijalni sadržaji; Vizuelno predstavljanje podataka; Onlajn mediji; Veb statistika i analitika; Operativni sistem medijskog sajta i veb dizajn; SEO optimizacija; Informaciono-komunikacioni sistemi; Sadržaji koje kreiraju korisnici; Mobilno novinarstvo; Verodostojnost podataka i Baze podataka).

Kvantitativne metode primenjene su u obradi podataka prikupljenih putem namenski konstruisanog instrumenta (upitnik-skaler) koji je upotrebljen za opisivanje stavova studenata novinarstva prema medijskim tehnologijama koje se koriste u procesu studiranja.

Deskriptivna metoda je izabrana usled potrebe za ispitivanjem percepcija studenata o primeni, korisnosti i zadovoljstvu sadržajima iz oblasti novih medijskih tehnologija u procesu obrazovanja, kao i u proceni sopstvenih digitalnih kompetencija. Uzorak istraživanja čine studenti novinarstva sa Fakulteta političkih nauka u Beogradu i Filozofskih fakulteta u Novom Sadu i Nišu. Istraživanjem su obuhvaćeni studenti svih godina na nivou osnovnih akademskih studija. Instrument upitnik-skaler je popunilo ukupno 307 studenata, ali posle eliminacije nevažećih (uglavnom nepotpuno popunjenih instrumenata) konačan broj ispitanika je bio 288.

Na osnovu dobijenih rezultata kvalitativnog dela istraživanja može se zaključiti da su u analiziranim programima za obrazovanje novinara zastupljeni sadržaji i predmeti iz domena novih medijskih tehnologija, i da se na fakultetima za obrazovanje novinara neguje različit pristup u selekciji i izučavanju sadržaja koji se odnose na ovu oblast.

Rezultati kvantitativnog dela istraživanja pokazuju da većina ispitanih studenata koristi tehnologije za potrebe studiranja, ali uglavnom one koje se povezuju sa generalnom informatičkom pismenošću. Zabrinjava podatak da medijske tehnologije koje su specifične za studente novinarstva (pisanje bloga, upotreba softvera za montažu multimedija, obrada fotografija, društvene mreže...) manje su korišćene među ispitivanim studentima. Studenti su zadovoljni nastavom, obimom i sadržajima iz domena novih medijskih tehnologija, mada većina smatra da je potrebno više pažnje posvetiti digitalnoj pismenosti. Posmatrano iz ugla permanentnog razvoja digitalnih tehnologija, rezultati samoprocene digitalnih kompetencija studenata ukazuju na potrebu za povećanjem nivoa ovih kompetencija, kao i potrebu za intenzivnijim praćenjem inovacija u ovoj oblasti.

Ova studija predstavlja pokušaj da se na sveobuhvatan način sagleda pitanje razvoja digitalnih kompetencija u procesu obrazovanja budućih novinara. Preporuke za unapređivanje postojećeg stanja formulisane su na novou sistemskih preporuka, kao i na nivou visokoškolskih ustanova. Sistemske preporuke su usmerene ka procesima razvoja digitalne pismenosti, za šta postoji dobra osnova u postojećim dokumentima, ali je neophodna dosledna realizacija predloženih akcionih planova i mera. Na nivou fakulteta, preporuke se odnose na povećanje udela stručno aplikativnih predmeta iz domena novih medija u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara. Kurikularna ponuda ove vrste studija mora biti u stalnoj reviziji i ažuriranju, što bi omogućilo prilagođavanje novim profesionalnim zahtevima medijske industrije. Bolja opremljenost fakulteta sredstvima

novih medijskih tehnologija ne treba samo da se fokusira na adekvatan prostor za televizijski/radijski studio, već i na pristup najnovijim softverima, koji moraju biti licencirani i redovno ažurirani, kao i obezbeđena logistika za korišćenje opreme. Prilikom akreditacije predmeta iz domena savremenih medijskih tehnologija treba primeniti holistički pristup i integrisati tradicionalna novinarska znanja i veštine sa novim medijskim tehnologijama, kao i da se veći broj ovih predmeta izučava na ranijim godinama studija, kako bi se ta znanja mogla dalje razvijati tokom studiranja. Nove medije treba u potpunosti implementirati u sve nastavne predmete u cilju upoznavanja studenata sa značajem, kao i razvojem digitalnih kompetencija koje će im biti neophodne za rad u medijskoj industriji. Postojeće sadržaje predmeta bi bilo korisno obogatiti sadržajima koji su u postojećim studijskim programima manje zastupljeni: SEO optimizacija, operativni sistem medijskog sajta (CMS), veb dizajn, vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika), veb statistika i analitika, verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video) i baze podataka. Uvođenje i razvoj ovih tema uz permanentno motivisanje studenata da prate promene i inovacije bi omogućilo značajno viši kvalitet u obrazovanju budućih novinara.

Ključne reči: nove medijske tehnologije, digitalni mediji, obrazovanje studenata novinarstva, studijski programi, digitalne kompetencije.

Abstract

The research problem of the doctoral dissertation is aimed at examining the relationship between the education of journalism students and new media technologies. Changes in the domain of new media technologies have had a profound impact on the media industry, and the new demands of the journalism profession have had an impact on the education process of journalism students. In order to be maximally prepared for challenges in the future career, journalism students must be equipped with knowledge in the domain of digital technologies, which requires innovations in their education, i.e. changes in study programs that would relate to a high representation of content from the field of new media. The subject of this research is defined on two levels: To what extent are contents from the field of new technologies represented in study programs for the education of future journalists? What are the perceptions of journalism students about the use of new media technologies in the study process? In accordance with the subject defined in this way, the research used a mix method, that is, a combination of qualitative and quantitative research methods.

Qualitative methods were applied in the collection and processing of data in the analysis of the content of study programs for the education of future journalists at public faculties in the Republic of Serbia, subjects in study programs, as well as topics from the syllabus related to content in the field of new media technologies. The method of content analysis was applied, and the classification framework, which was specially constructed, was used as the basic instrument. In the domain of topics, all contents from the field of new media technologies are classified into 14 categories that were established on the basis of modified and supplemented digital competencies in relevant research (Computer literacy; Photography and programs for working with graphic files; Audio contents; Multimedia contents; Visual presentation data; Online media; Web statistics and analytics; Content management system and web design; SEO optimization; Information and communication systems; User-generated content; Mobile journalism; Data credibility and Databases).

Quantitative methods were applied in the processing of data collected through a purpose-built instrument (questionnaire-scaler) which was used to describe the attitudes of journalism students towards media technologies used in the study process. The descriptive

method was chosen due to the need to examine students' perceptions of the application, usefulness and satisfaction with content from the field of new media technologies in the educational process, as well as in the assessment of their own digital competences. The research sample consists of journalism students from the Faculty of Political Sciences in Belgrade and the Faculty of Philosophy in Novi Sad and Niš. The research included students of all years at the level of undergraduate academic studies. A total of 307 students filled out the questionnaire-scaler instrument, but after the elimination of invalid (mostly incompletely filled instruments) the final number of respondents was 288.

Based on the obtained results of the qualitative part of the research, it can be concluded that the analyzed programs for the education of journalists include content and subjects from the domain of new media technologies, and that the faculties for the education of journalists foster a different approach in the selection and study of content related to this area.

The results of the quantitative part of the research show that the majority of surveyed students use technologies for study purposes, but mostly those related to general information literacy. The fact that media technologies that are specific to journalism students (writing blogs, use of multimedia editing software, photo processing, social networks...) were used less among the surveyed students is worrying. Students are satisfied with the teaching, scope and content in the domain of new media technologies, although most believe that more attention should be paid to digital literacy. Viewed from the point of view of the permanent development of digital technologies, the results of the self-assessment of students' digital competencies indicate the need to increase the level of these competencies, as well as the need for more intensive monitoring of innovations in this area.

This study represents an attempt to comprehensively look at the issue of developing digital competences in the process of educating future journalists. Recommendations for improving the current situation were formulated on the basis of new systemic recommendations, as well as at the level of higher education institutions. The systemic recommendations are aimed at the processes of developing digital literacy, for which there is a good basis in the existing documents, but consistent implementation of the proposed action plans and measures is necessary. At the faculty level, the recommendations refer to increasing the share of professionally applied subjects from the domain of new media in study programs for the education of future journalists. Curricular offer of this type of study

must be constantly revised and updated, which would allow adaptation to new professional requirements of the media industry. Better equipping the faculty with new media technologies should not only focus on adequate space for a television/radio studio, but also access to the latest software, which must be licensed and regularly updated, as well as provided logistics for using the equipment. When accrediting subjects in the domain of modern media technologies, a holistic approach should be applied and traditional journalistic knowledge and skills should be integrated with new media technologies, as well as that a greater number of these subjects should be studied in the earlier years of study, so that these skills could be further developed during studies. New media should be fully implemented in all teaching subjects in order to familiarize students with the importance, as well as the development of digital competencies that will be necessary for them to work in the media industry. It would be useful to enrich the existing courses with contents that are less represented in the existing study programs: SEO optimization, content management system (CMS), web design, visual presentation of data (creating infographics), web statistics and analytics, reliability of data (textual, graphic , video) and databases. The introduction and development of these topics while permanently motivating students to follow changes and innovations would enable a significantly higher quality in the education of future journalists.

Keywords: new media technologies, digital media, education of journalism students, study programs, digital competences.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Definisane osnovnih pojmova	2
2. Teorijski pristup.....	5
2.1. Konektivizam - teorija učenja uz nove medije	5
2.2. Nastanak i karakteristike novih medijskih tehnologija i novih medija.....	7
2.3. Nove medijske tehnologije i društvene promene.....	13
2.4. Nove medijske tehnologije i promene u novinarstvu	15
2.4.1. Imerzivno novinarstvo	18
2.4.2. Selfi novinarstvo	20
2.4.3. Umreženo novinarstvo	21
2.4.4. Dron novinarstvo	22
2.4.5. Robotsko novinarstvo	23
2.4.6. Novinarstvo podataka	24
2.5. Obrazovanje novinara	25
2.5.1. Novinar – profesija ili poziv	26
2.5.1.1. Mitovi o pozivu novinara	27
2.5.1.2. Profesija novinara danas – neke dileme	28
2.5.1.3. Novinarska etika u novom medijskom okruženju.....	34
2.5.1.4. Pretpostavke o budućnosti novinarskog poziva	38
2.5.2. Obrazovanje novinara – istorijska perspektiva.....	41
2.5.3. Obrazovanje novinara u Republici Srbiji	43
2.5.4. Obrazovanje novinara u Republici Srbiji u istraživanjima.....	49
2.6. Nove tehnologije kao izvor promena u obrazovanju studenata novinarstva	52
2.6.1. Promene u studijskim programima i nove tehnologije	54
2.6.2. Studenti novinarstva i digitalne kompetencije.....	58
2.6.3. Iskustva razvijenih zemalja u obrazovanju studenata novinarstva	64
2.6.4. Perspektive obrazovanja budućih novinara	71
3. Metodološki pristup	76
3.1. Problem istraživanja.....	76

3.2.	Predmet istraživanja.....	76
3.3.	Ciljevi i zadaci istraživanja.....	77
3.4.	Hipoteze istraživanja.....	78
3.5.	Metode, tehnike i instrument istraživanja.....	80
3.6.	Varijable istraživanja.....	84
3.7.	Uzorak istraživanja.....	84
3.7.1.	Ostali podaci u vezi sa strukturom uzorka.....	87
3.8.	Tok istraživanja.....	89
3.9.	Statistička obrada podataka.....	89
4.	Prikaz rezultata istraživanja.....	91
4.1.	Zastupljenost sadržaja iz oblasti novih medijskih tehnologija u studijskim programima studija novinarstva.....	91
4.2.	Razlike u zastupljenosti sadržaja iz oblasti novih medijskih tehnologija u studijskim programima za obrazovanje novinara.....	97
4.3.	Teme u silabusima nastavnih predmeta u obrazovanju studenata novinarstva koje se odnose na nove medijske tehnologije.....	103
4.3.1.	Osnovni podaci o predmetima iz domena novih medijskih tehnologija na studijskim programima za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji.....	105
4.3.2.	Komparativna analiza nastavnih predmeta iz domena novih medijskih tehnologija na studijskim programima za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji.....	111
4.4.	Razlike u temama u silabusima nastavnih predmeta u studijskim programima novinarstva koje se odnose na nove medijske tehnologije.....	120
4.5.	Stavovi studenata novinarstva o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja.....	138
4.6.	Stavovi studenata novinarstva o važnosti i korisnosti savremenih medijskih sredstava u učenju i obavljanju studentskih obaveza.....	142
4.7.	Stavovi studenata novinarstva o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem.....	145
4.8.	Stavovi studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja.....	147
4.9.	Stavovi studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama.....	151
4.10.	Stavovi studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji.....	155

4.11. Razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na nezavisne varijable istraživanja.....	158
4.11.1. Statistički značajne razlike u odnosu na varijablu <i>godina studija</i>	158
4.11.2. Statistički značajne razlike u odnosu na varijablu <i>mesto studiranja</i>	178
4.11.3. Statistički značajne razlike u odnosu na varijablu <i>prosečna ocena</i>	190
4.11.4. Statistički značajne razlike u odnosu na varijablu <i>pol</i>	199
5. Diskusija o rezultatima	206
6. Zaključna razmatranja.....	222
6.1. Preporuke za unapređivanje na osnovu dobijenih rezultata.....	227
7. Literatura.....	233
8. Prilozi.....	257
Prilog 1. Klasifikacijski okvir 1 za analizu Standarda studijskih programa.....	257
Prilog 2. Klasifikacijski okvir 2 za analizu predmeta u studijskim programima	258
Prilog 3. Klasifikacijski okvir 3 za analizu tema iz silabusa predmeta studijskih programa	259
Prilog 4. Standard 1: Struktura studijskog programa za novinarstvo Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu	260
Prilog 5. Standard 1: Struktura studijskog programa za novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu	262
Prilog 6. Standard 1: Struktura studijskog programa za novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu	264
Prilog 7. Standard 2: Svrha studijskog programa za novinarstvo Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu	266
Prilog 8. Standard 2: Svrha studijskog programa za novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu	267
Prilog 9. Standard 2: Svrha studijskog programa za novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu	268
Prilog 10. Standard 3: Ciljevi studijskog programa za novinarstvo Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu	269
Prilog 11. Standard 3: Ciljevi studijskog programa za novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu	270
Prilog 12. Standard 3: Ciljevi studijskog programa za novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu	271
Prilog 13. Standard 4: Kompetencije diplomiranih studenata novinarstvo Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu	273

Prilog 14. Standard 4: Kompetencije diplomiranih studenata novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu	274
Prilog 15. Standard 4: Kompetencije diplomiranih studenata novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu.....	275
Prilog 16. Predmeti i teme koji nisu obuhvaćeni analizom – studijski program za novinarstvo, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu.....	276
Prilog 17. Predmeti i teme koji nisu obuhvaćeni analizom – studijski program za žurnalistiku, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu.....	277
Prilog 18. Predmeti i teme koji nisu obuhvaćeni analizom – studijski program za novinarstvo, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu	278
Prilog 19. Izvodi iz silabusa predmeta koji sadrže teme iz novih medijskih tehnologija na Fakultetu političkih nauka u Beogradu	279
Prilog 20. Izvodi iz silabusa predmeta koji sadrže teme iz novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu	286
Prilog 21. Izvodi iz silabusa predmeta koji sadrže teme iz novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Nišu	295
Prilog 22. Upitnik skaler za istraživanje percepcija studenata	302
Prilog 23. Broj tema iz domena novih medijskih tehnologija u definisanim kategorijama u analiziranim studijskim programima	308
Prilog 24. Kodna lista za teme iz domena novih medijskih tehnologija u definisanim kategorijama u analiziranim studijskim programima	309
Prilog 25. Lista slika, grafikona i tabela	310

1. Uvod

Nastanak novih medijskih tehnologija značajno je uticao kako na pojedinca, tako i na društvo u celini jer je uslovio promene u ključnim aspektima društvenog života. Novi kanali prenosa informacija i novi načini komuniciranja doveli su do dubokih i strukturnih promena u društvima i ekonomijama širom sveta; njihova pojava i razvoj su poslednjih decenija drastično ubrzali trend globalizacije (Chen, 2012). Uticaj integracije novih medija i globalizacije može se sažeti u pet vidljivih efekata, a to su: svet koji se smanjuje, kompresija vremena i prostora, bliska interakcija u različitim aspektima društva, globalna povezanost i ubrzana lokalna/globalna konkurencija/saradnja (Chen & Starosta, 2000). Drugim rečima, granice ljudskih društava u smislu prostora, vremena i obima se brzo menjaju i transformišu u novom informacionom dobu (Lister et al., 2008:11), koje je nastupilo nakon industrijskog doba i donelo promene u zapošljavanju, veštinama, investicijama i profitu.

Od početka novog milenijuma došlo je do dramatičnih promena u novinarskoj industriji (Franklin, 2014; Bull, 2010; Allan, Thorsen, 2009). Jedan od razloga tome je pojava, razvoj i dostupnost interneta, koji je doživeo eksponencijalni rast početkom 21 veka. Tiraži štampanih medija su drastično opali, dotadašnji monopol nad informacijom i reklamom se raspao, a profesionalne novine dobile su novu konkurenciju u formi blogova i društvenih mreža, što je uticalo i na profesiju novinara. Pred novinare su stavljeni novi izazovi u smislu zahteva za brojnim kompetencijama, znanjima i veštinama, koje bi pružile adekvatan odgovor novonastaloj situaciji. Osim klasičnih novinarskih veština, od savremenih medijskih profesionalaca se danas očekuje da budu eksperti u radu sa svim digitalnim alatima i multimedijalnim fajlovima, da montiraju, uređuju, priređuju sadržaje, da koriste mobilne tehnologije i budu potpuno samostalni u pripremi sadržaja za veći broj različitih platformi.

U skladu sa novim zahtevima, neminovno je došlo do promena u obrazovanju budućih novinara (Pralica, Barović, 2013; Mensing, 2010). Ove promene se odnose na izmene u studijskim programima u kojima se prepoznaje potreba za većim udelom sadržaja iz oblasti novih medijskih tehnologija. U tom kontekstu, potrebno je da studenti novinarstva

razvijaju kompetencije koje obuhvataju domen novih medija, jer su im veštine rada sa novim tehnologijama neophodne za buduću profesiju i celoživotno obrazovanje.

Pomenute promene u društvenom kontekstu, profesiji novinara i obrazovanju budućih novinara predstavljaju izazov za mnoge istraživače i teme su većeg broja naučnih i istraživačkih radova (Deuze, Witschge, 2018; Ercan, 2018; Drok, 2013; Flew, 2007; Finucane, 2006). U skladu sa tim, i na našim prostorima postoji potreba za istraživanjima kompleksnih pitanja odnosa medija i obrazovanja budućih novinara.

1.1. Definisane osnovnih pojmova

Osnovni pojmovi u ovom radu su: *novi mediji*, *medijske tehnologije* i *obrazovanje studenata novinarstva*. Uz ova tri pojma, posebna pažnja će biti posvećena i pojmu *digitalne kompetencije*, koji je suštinski važan za ovo istraživanje, iako se ne pojavljuje u naslovu. *Novi mediji* se u Oxford rečniku definišu kao „novi informativni i zabavni proizvodi i usluge koje koriste digitalne tehnologije kao što je internet“ (New media, n.d.). I u drugim onlajn rečnicima mogu se naći slične definicije koje opisuju nove medije kao sredstva masovne komunikacije koja koriste digitalne tehnologije. To je termin koji se posebno odnosi na mogućnosti koje donose računari i telekomunikacione mreže, obuhvatajući internet i sve njegove manifestne aplikacije (Watson, Hill, 2012). U skladu sa tim, moguće je na različite načine posmatrati i definisati pojam novih medija, posebno ukoliko se ovom problemu priđe sa najšireg aspekta koji se odnosi na medije, čoveka i društvo.

Sami počeci digitalizacije i pojave novih informaciono-komunikacionih tehnologija pobudili su interesovanje za predviđanje i analizu promena u raznim segmentima društvene stvarnosti koje će tek nastupiti. Tako je još davne 1964. godine kanadski profesor Maršal Mekluan (Marshall McLuhan), izneo tvrdnju da je „medij poruka“ (McLuhan, 1964). Na ovaj način pokrenuo je istraživače na razmišljanje o uticajima samih medija i tehnologija na okruženje. Godine 1984. Ronald Rajs (Ronald E. Rice) je opisao nove medije kao „širok spektar komunikacionih tehnologija“... koje uključuju „mogućnosti za kreiranje, prenos, skladištenje i prijem komunikacionog sadržaja“ (Rice, 1984:53). Slično je pisao i Lev Manovič (Lev Manovich), koji smatra (Manovich, 2001:19) da živimo u doba revolucije novih medija – prelazak celokupne kulture na kompjuterski posredovanu produkciju sadržaja, distribuciju i komunikaciju. Tako termin novi mediji može da obuhvati „sve vrste

digitalizovanih medija: digitalni tekstovi, slike, zvuk i video, kao i niz komunikacijskih praksi i procesa koji su rezultat tehnološkog napretka u oblasti komunikacija“ (Stanisavljević Petrović, Pavlović, 2017:15). Uvođenjem ovog termina značajno se promenilo sagledavanje medija.

Između pojmova *novi mediji* i *nove medijske tehnologije* postoje sličnosti, ali i razlike. Na primer, internet će jednom biti opisan kao medij, a drugi put kao tehnologija. Termini „mediji“ i „tehnologija“ predstavljaju različite načine razmišljanja o izboru i upotrebi tehnologije (Bates, 2015). Medijske tehnologije se mogu sagledati kao svaki hardver, softver ili metod koji se koristi za kreiranje, skladištenje, isporuku i upravljanje informacijama, uključujući audio, video, slike, tekst, interaktivne medije i ostale medijske forme. Drugim rečima, medijska tehnologija može biti opipljiva kada opisuje hardver, ali isto tako može označiti i softver i proceduru i metodu koja se koristi u proizvodnji sadržaja. Autor Toni Bejts (Tony Bates, 2015) smatra da tehnologije ili čak tehnološki sistemi sami po sebi ne komuniciraju niti stvaraju značenje dok pojam novi mediji u svojoj osnovi ima šire značenje. Mediji zahtevaju aktivan čin kreiranja sadržaja i/ili komunikacije, i nekoga ko prima i razume komunikaciju, kao i tehnologije koje nose medij. Mediji zavise od tehnologije, ali tehnologija je samo jedan element medija (Bates, 2015). Novi mediji i nove medijske tehnologije su termini koji se prožimaju i ne mogu jedan bez drugog, čak se koriste i kao sinonimi. Novi mediji su produkt nastanka novih medijskih tehnologija, i rezultat novih medijskih tehnologija su novi mediji. Termin novi mediji se, od kada je skovan, odnosi na istu stvar – kreiranje i prenos informacija na način podržan računarima, dok se nove medijske tehnologije drugačije opisuju u zavisnosti od vremena. Elektronske cevi su nekada bile nova medijska tehnologija, a danas su u potpunosti prevaziđene i zamenjene mikroprocesorima i drugim tehničkim izumima. Danas se pod novim medijskim tehnologijama često podrazumeva Web 2.0 (Friedman, Friedman, 2008), a već je poznato da će u narednom periodu termin novi mediji obuhvatiti tehnologije na kojima se sada još radi - Web 3.0 i Web 4.0.

Obrazovanje je „proces promene ličnosti u određenom, željenom pravcu usvajanjem različitih sadržaja u zavisnosti od uzrasta i od potreba pojedinca“ (Arsenijević, 2021). *Obrazovanje novinara* predstavlja proces koji se danas odvija na visokoškolskim ustanovama kroz studijske programe na kojima se stiče konačni stručni naziv *diplomirani novinar* ili *diplomirani žurnalista*. Posmatrano kroz istorijsku prizmu, bilo je dosta dilema

i kontroverzi u vezi sa visokoškolskim obrazovanjem novinara, počev od stavova da je novinarstvo veština koja se uči kroz rad, do akademskih stavova u kojima se potencira potreba za visokoškolskim obrazovanjem medijskih radnika. Danas je u većem broju zemalja ova dilema prevaziđena, tako da se budući novinari uglavnom obrazuju na adekvatnim visokoškolskim ustanovama (Deuze, 2006). U skladu sa savremenim okolnostima, novo obrazovanje novinara pruža mogućnost da se oni definišu kao stručnjaci digitalnog doba, kompetentni za upravljanje i rad u konvergentnim redakcijama, osposobljeni za kreativni i komercijalni razvoj medija, kao i za višestruku korisnu interakciju sa korisnicima koji su istovremeno i koautori u kreiranju sadržaja.

Pojam *digitalne kompetencije* predstavlja koncept koji opisuje veštine vezane za tehnologije. Od pojave novih medijskih tehnologija, više termina je bilo u upotrebi za opisivanje ovog koncepta - na primer, veštine informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT), informatička pismenost, digitana pismenost i digitalne veštine (Ilomäki et al., 2011). Ovi termini se često koriste kao sinonimi, naročito u slučaju digitalnih kompetencija, pismenosti i veština. Ipak, u novijim publikacijama termin *kompetencije* je prisutniji od termina *veštine*, što je rezultat potrebe za širim i dubljim sadržajem pojma. Odnos između kompetencija i veština može se definisati na sledeći način: „Kompetencija je više od znanja i veština. Ona uključuje sposobnost ispunjavanja složenih zahteva, korišćenjem i mobilizacijom psihosocijalnih resursa (uključujući veštine i stavove) u određenom kontekstu” (OECD, 2005:4). Shodno tome, digitalna kompetencija se sastoji ne samo od digitalnih veština već i od društvenih i emocionalnih aspekata za korišćenje i razumevanje upotrebe i funkcionisanja digitalnog uređaja. Ona je zasnovana na osnovnim znanjima, stavovima i veštinama u IKT, odnosno korišćenju računara za pronalaženje, procenu, skladištenje, proizvodnju, prezentaciju i razmenu informacija, kao i za komunikaciju i učešće u mrežama saradnje putem interneta (Ilomäki et al., 2011). U kontekstu obrazovanja, digitalne kompetencije imaju veliku važnost i primenu. Autori (Marza, Cruz, 2018) smatraju da će digitalne kompetencije u obrazovanju omogućiti perspektive osnaživanja u odnosu na suštinske društvene aspekte kao što su politika, ekonomija, zapošljivost, kao i u odnosu na aspekte novih kulturnih i zabavnih trendova. Kompetencije shvaćene iz obrazovnog ugla, percipiraju se kao veoma korisni instrumenti koji omogućavaju mobilizaciju stavova, znanja i procesa, kroz koje studenti stiču veštine za olakšavanje prenosa znanja i generisanje inovacija, što je ključno za obrazovanje budućih novinara.

2. Teorijski pristup

2.1. Konektivizam - teorija učenja uz nove medije

Teorije učenja imaju za cilj da objasne na koji način se formiraju znanja, odnosno kako se primaju, obrađuju i pamte informacije sa razumevanjem, da bi se kasnije upotrebile, nadogradile i prenele. Do početka 21. veka izdvojile su se četiri aktuelne i široko prihvaćene teorije učenja: bihaviorizam, kognitivizam, konstruktivizam i humanizam. Ove teorije su podložne promenama, pre svega pod uticajem društvenih faktora, jer se sa razvojem društva rađaju novi pristupi procesu učenja.

Digitalne tehnologije i pojava interneta su omogućili do tada neviđenu dostupnost informacija i tako doveli do novih načina usvajanja znanja, što je intenzivno uticalo i na proces obrazovanja na svim nivoima. Međunarodne organizacije, među kojima je i Evropska unija, pokušale su da identifikuju potencijale novih informaciono-komunikacionih tehnologija u procesu učenja (European Commission, 2014) i objavile niz dokumenata koji izdvajaju najvažnije kompetencije za celoživotno učenje u novom medijskom okruženju (European Commission, 2018:14). Modernizacija kulture učenja putem digitalnih tehnologija svoje teorijsko utemeljenje nalazi u novim teorijskim pristupima u kojima se naglašava značaj konteksta, odnosno elemenata sredine u kojoj se sam proces odvija. U skladu sa tim, klasične teorije učenja, kao što je bihavioristička, koja učenje posmatra kao transmisiju znanja, mesto ustupaju savremenim teorijama – konstruktivističkoj i konektivističkoj teoriji.

Konektivizam kao teoriju koja se bavi opisivanjem načina sticanja znanja u novom medijskom okruženju, definisao je Džordž Simens (George Siemens) početkom 21. veka (Siemens, 2005). „Osnovno polazište ove teorije je da se učenje zasniva na neprekidnom prikupljanju novih informacija i preispitivanju postojećeg znanja, pri čemu izuzetan značaj imaju veze pojedinca sa okolinom“ (Pavlović, Petrović, 2019, prema: Siemens, 2005). Pored njega, značajan doprinos razradi teorije konektivizma dao je Stiven Dauns (Stephen Downes) koji je publikovao veći broj radova na temu konektivizma (Downes, 2019; 2009; 2007). Dauns (Downes, 2007) opisuje konektivizam kao društveno učenje, odnosno smatra da „...je znanje raspoređeno preko mreže veza, i da se stoga učenje sastoji od sposobnosti osobe da konstruiše i prođe kroz te mreže“ (Downes, 2007). Konektivizam je okarakterisan

kao odraz našeg društva koje se brzo menja i postaje sve složenije sa razvojem novih informaciono-komunikacionih tehnologija.

Zastupnici teorije konektivizma prepoznaju potencijale digitalnih tehnologija i njihov uticaj na proces obrazovanja i smatraju da „tehnologija preoblikuje načine na koje ljudi kreiraju, čuvaju i distribuiraju znanje“ (Bulatović i sar., 2012:707).

Suštinske odrednice teorije konektivizma glase:

- 1) Savremeni čovek mora neprekidno da traga za novim informacijama
- 2) Učenje je kolaborativna aktivnost
- 3) Značaj okruženja - tehnološka dostignuća su platforma procesa učenja (Siemens, 2005).

Konektivizam, kao polazište u učenju studenata novinarstva, zasnovan je na primeni digitalnih tehnologija u procesu sticanja znanja i kao takav može se smatrati usaglašenim sa modernim načinima obrazovanja budućih novinara. Polazeći od osnovnih principa konektivizma učenje studenata novinarstva dobija novu dimenziju koja je bitno različita u odnosu na konvencionalne načine usvajanja novinarskih veština. Shodno tome, potencijali teorije konektivizma u obrazovanju budućih novinara su veoma visoki, pre svega u domenu razvoja autonomije u učenju, kolaborativnog pristupa i korišćenja raznovrsnih izvora znanja. Ako se učenje posmatra kao autonoman proces u kome je naglašena aktivnost pojedinca koji uči, od koga se očekuje ne samo memorisanje podataka, već aktivan pristup u istraživanju informacija, razumljiva je povezanost obrazovanja novinara i konektivističkog pristupa učenju. Tamo gde je nekada prenos znanja bio glavna fokusna tačka edukatora, sada su saradnja i saradničko rešavanje problema. U okviru konektivističkog okvira, veb kao celina se posmatra kao platforma na kojoj se formiraju zajednice, a studenti su generatori i agregatori sadržaja (Boers et al., 2012). Nove medijske tehnologije koje se i dalje menjaju, razvijaju i šire svoj uticaj, uzrokuju da se i znanja budućih novinara, očekivane veštine i kompetencije stalno menjaju. Budući novinari moraju da budu svesni da se sa diplomiranjem proces njihovog učenja ne zaustavlja, već će celog života morati da se obrazuju ako žele da budu konkurentni na tržištu rada.

Boers i koautori (Boers et al., 2012:61) smatraju da ima više pretpostavki koje treba da pokreću konektivistički pristup didaktici u procesu obrazovanja budućih novinara, a mogu se izdvojiti sledeće:

- 1) Učenje je proces formiranja mreže u kojem su izvori informacija povezani na čvorni način
- 2) Znanje se čuva u složenim mrežama
- 3) Znanje se može prikupljati i čuvati u mašinskim okruženjima, tako da učenje treba da bude omogućeno i podržano tehnološkim okvirom
- 4) Prepoznavanje veza i obrazaca za razvoj novih ideja i koncepata je osnovna veština današnjih pojedinaca
- 5) Tačno poznavanje aktuelnih trendova i prakse je cilj konektivističkih aktivnosti učenja
- 6) Studenti uče donoseći odluke. Odabir veština koje se praktikuju i odmeravanje značenja i važnosti informacija i podataka je proces koji je uvek u toku (Boers et al., 2012).

Autori Djuk, Harper i Džonston (Duke et al., 2013) smatraju da konektivizam nudi mogućnost upotrebe različitih tehnika učenja i poučavanja kroz različite mreže, pomažući novim generacijama da saraduju u pronalaženju rešenja za sve veći broj pitanja. Dede (2008) ističe kako se priroda te saradnje promenila pod uticajem pojave novih načina komunikacije. Tokom godina, edukatori i kreatori novih komunikacionih alata i aplikacija za podršku učenju su morali da nauče da ugrade ove promene u svoj rad kako bi maksimalno povećali efekte učenja. Dalje, da bi se razumela svaka predstavljena informacija, neophodan uslov je postojanje određene količine osnovnog znanja. U zavisnosti od oblasti studija, ovo osnovno znanje će varirati. Ako osoba sa ograničenim osnovnim znanjem pristupa informacijama na internetu van svoje sposobnosti da razume, onda je to znanje beskorisno (Duke et al., 2013). Iako je konektivizam važna i validna teorija učenja, ona se teško može sagledati kao samostalna teorija, već više predstavlja alat koji se koristi u procesu učenja, koji je primorao edukatore da prihvate mogućnosti koje nosi digitalno obrazovanje.

2.2. Nastanak i karakteristike novih medijskih tehnologija i novih medija

Svako veliko tehnološko otkriće u oblasti medija dovelo je do velikih promena u širenju informacija i znanja. Tako je pronalazak Gutembergove štamparske prese doveo do razvoja tehnologije štampe i masovnog razvoja štampanih medija (Briggs, Burke, 2005). Pronalaskom tehnika za beleženje fotografija, a onda i tehnologije štampanja istih, vesti su

mogle na značajniji način da dopru do publike. Izumi koji su omogućili prenos informacija na daljinu - prvo vizuelni telegrafi, pa električni telegraf, doveli su do razvoja ere telegrafa koja je iznedrila veliki broj novinskih agencija i ubrzano povezala svet. Izumi radija, telefonije i televizije doveli su do razvoja za tadašnje vreme novih formi novinarstva. Danas te prve forme radijskog i televizijskog novinarstva zajedno sa štampom pripadaju tradicionalnim medijima, a novi mediji se razvijaju i transformišu ubrzanim tempom.

Za nastanak novih medija u današnjoj formi, na samim počecima, bili su neophodni računari. Ubrzo posle nastanka računara postalo je jasno da on neće biti ništa više od mašine koja samo sprovodi zadata izračunavanja ako mu se ne doda funkcionalnost povezivanja i razmene podataka, tako da je od prve mašine za obradu do danas tekao i razvoj prenosa informacija. Kako su se razvijali računari i kako je dolazilo do ubrzane digitalizacije, razvijale su se i tehnike i tehnologije za prenos informacija. Razvoj računara je prošao kroz više generacija od svojih početaka (Pavlović, Vulić, 2012). Prvu generaciju računara (1951-1958.) su karakterisale elektronske (vakuumske) cevi; druga generacija (kraj pedesetih – sredina šezdesetih godina 20. veka) je bila obeležena tranzistorima; treća generacija je koristila integrisana kola; za četvrtu generaciju su karakteristični mikroprocesori - to su današnji računari; peta generacija i sve generacije u budućnosti će biti zasnovane na veštačkoj inteligenciji, nanotehnologijama, neuronskim mrežama i drugim još novijim izumima.

Drugi neophodan uslov za nastanak novih medija bio je povezivanje računara u globalnu mrežu i nastanak interneta. Istorijat interneta može se posmatrati sa više različitih aspekata: sa aspekta tehnološke revolucije, operativnog i upravljačkog aspekta, društvenog aspekta i aspekta komercijalizacije (Campbell-Kelly, Garcia-Swartz, 2013; Kleinrock, 2008). Nastanak interneta nije išao pravolinijski, već je niz otkrića uticao da ova „mreža svih mreža“ postane ono što je danas. Jedan od važnijih momenata je bio postavljanje teorije komutacije paketa, koja je osnova umrežavanja računara, jula 1961. godine (Leiner et al., 2009). Do kraja šezdesetih godina prošlog veka, već se intenzivno radilo na planu za mrežu računara kojom je rukovodila agencija pod nadzorom Ministarstva odbrane SAD. Agencija je nosila naziv *Advanced Research Project Agency*, pa otuda i naziv prve mreže - ARPANET (Tasić, Tirić, 2005). Potreba za ovakvim sistemom javila se u toku *hladnog rata* i lansiranja satelita *Sputnjik* od strane tadašnjeg Sovjetskog Saveza, pa je Ministarstvo odbrane SAD moralo da nađe rešenje za protok informacija u slučaju nuklearnog rata.

Ovakav sistem je vrlo brzo postao atraktivan i van vojnih krugova, pa se u narednom periodu na univerzitetima radilo na poboljšanjima u komunikaciji između računara kao i načinima prenosa paketa. Ustanovljeni su osnovni principi rada i 1980. godine je Nacionalna naučna fondacija (*National Science Foundation - NSF*) osnovala mrežu pod nazivom *The Internet*. Internet danas nema vlasnika, samo su pojedini delovi hardvera u vlasništvu država, kompanija ili pojedinaca, a ima mogućnost istovremenog emitovanja sadržaja u svim delovima sveta, razvijene mehanizme za širenje informacija i kanale za saradnju i interakciju između pojedinaca i njihovih računara bez obzira na geografsku lokaciju (Leiner et al., 1997). Najpopularniji servis interneta je WWW (eng. *World Wide Web*), i ovaj servis kao najveći informacioni konstrukt je mnogo napredovao od svog nastanka. Do sada je definisano četiri generacije razvoja:

- 1) Web 1.0, ili prva generacija, najbolje opisana kao veb informacija
- 2) Web 2.0, ili druga generacija, opisana kao veb koji povezuje ljude
- 3) Web 3.0, ili treća generacija - veb koji povezuje znanja
- 4) Web 4.0, ili četvrta generacija - pametni veb (Aghaei et al., 2012).

Sa praktične strane Web 1.0 se odnosi na prvu fazu razvoja, kada je postojalo malo kreatora sadržaja na vebu i mnogo korisnika. Karakterisale su ga statične stranice i koristio se u periodu od 1991. do 2004. godine.

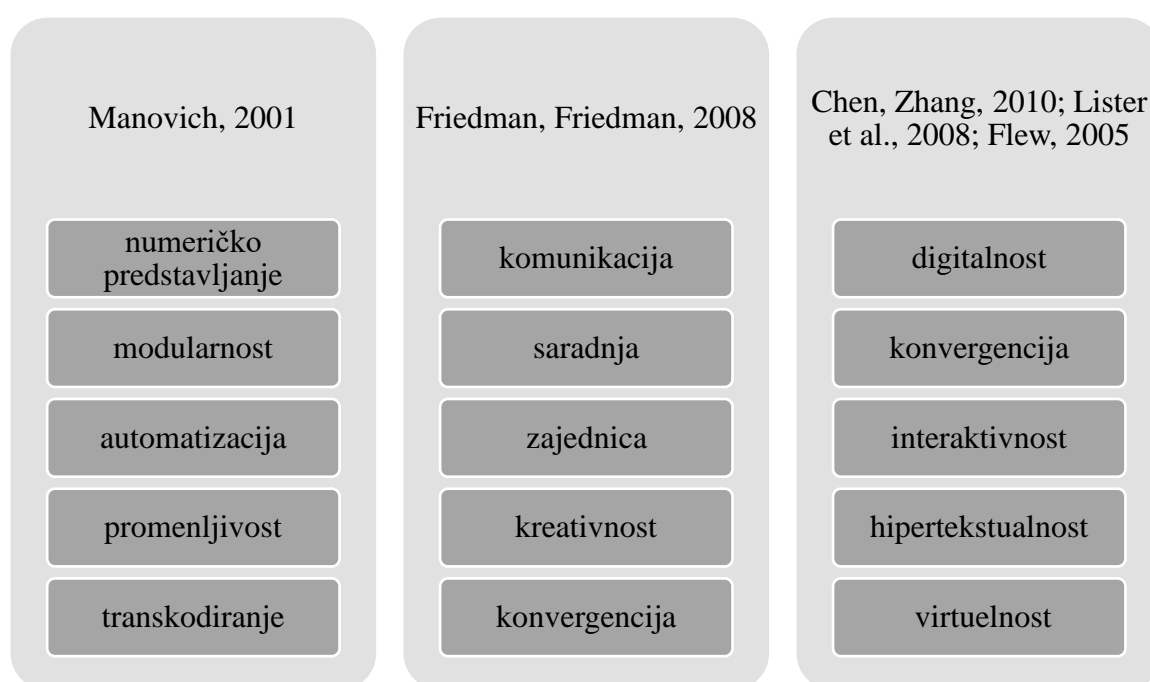
Termin Web 2.0 postao je popularan na Prvoj Web 2.0 konferenciji održanoj 2004. godine (kasnije poznatij kao Web 2.0 Samit). Web 2.0, kao poboljšana verzija Web 1.0 je promenio fokus sa statičkih stranica na sadržaj koji generišu korisnici, omogućio novi odnos interakcije i komunikacije, novi kvalitet učešća, saradnje i dizajna (Andevski et al., 2018), pa se Web 2.0 često zove i participativni društveni veb. Ova promena fokusa je omogućena modifikovanjem načina na koji se veb stranice dizajniraju i koriste, da bi omogućile interakciju i međusobnu saradnju između korisnika kroz dijalog na društvenim mrežama. U njegove glavne karakteristike spadaju besplatno sortiranje informacija i dinamičan sadržaj koji reaguje na unos korisnika. Web 2.0 ukazuje na trendove u korišćenju tehnologije WWW i veb dizajna koji imaju za cilj da unaprede kreativnost, bezbedno deljenje informacija, saradnju i funkcionalnost veba. Koncepti Web 2.0 doveli su do razvoja i evolucije zajednica zasnovanih na vebu i hostovanih usluga, kao što su sajtovi za društveno umrežavanje, sajtovi za deljenje videa, vikiji, blogovi i drugi (O'reilly, 2009), što je snažno uticalo na pojavu i razvoj novih formi novinarstva.

Web 3.0 je predložen kao treća generacija veba još 2006. godine (Choudhury, 2014). Osnovna ideja Web 3.0 je da definiše strukturne podatke i poveže ih u cilju efikasnijeg otkrivanja, automatizacije, integracije i ponovne upotrebe tih podataka u različitim aplikacijama. Tako Web 3.0 pokušava da poveže, integriše i analizira nizove znakova iz različitih skupova podataka u cilju dobijanja novog toka informacija. Web 3.0 je takođe poznat kao semantički veb i njegova važna svrha je da učini veb čitljivim za mašine, a ne samo za ljude (Tapavički Duronjić, 2017). Tako će Web 3.0 u svet novih medija uneti pojmove kao što su veštačka inteligencija (pomoću koje će računari postati inteligentniji u ispunjavanju zahteva korisnika), 3D grafika (koja će se sve više koristiti za muzejske vodiče, kompjuterske igre, e-trgovinu...), povezivanje sa svim dostupnim informacijama i sveprisutnost.

Buduće generacije veba još nisu precizno definisane ali uvode koncepte simbioze ljudi i mašina (Almeida, 2017). Očekuje se da Web 4.0 i veb budućnosti budu uporedivi sa ljudskim mozgom i da budu u mogućnosti da inteligentno zaključuju i donose odluke. Veb budućnosti je još u domenu istraživanja i biće potrebno dosta vremena da bi sve pomenute mogućnosti zaživele.

Razvoj računara i interneta je stvorio osnovu za ono što se danas podrazumeva pod pojmom *novi mediji*. Polazeći sa takvog stanovišta, Lev Manovič je definisao pet osnovnih principa na kojima su ovi novi mediji bazirani (Manovich, 2001), što je prikazano na Slici 1. Mada Manovič više govori o principima, navedene deskripcije se mogu smatrati i kao određene osobine, odnosno karakteristike, te su i na takav način u ovom radu posmatrane. Kao važnu karakteristiku novih medija Manovič izdvaja *numeričko predstavljanje*, što podrazumeva da svaki objekat novih medija, bilo da je nastao na računaru ili da se radi o digitalizovanoj analognoj veličini, može se predstaviti binarnim kodom. Prednost ovakvog predstavljanja je što je moguće jednostavno algoritamski i programski manipulirati nizovima nula i jedinica, tako da je medijski sadržaj moguće doradivati, prerađivati i dopunjavati. Sledeća karakteristika novih medija je *modularnost*, koja podrazumeva da se svaki objekat novih medija može predstaviti skupovima sitnijih objekata, odnosno skupovima suštinskih elemenata. U tom smislu elementi medija (tekst, zvuk, slika, video, multimedija) mogu biti predstavljeni kao skupovi suštinskih elemenata (glifovi, kodovi, pikseli...). *Automatizacija* se izdvaja kao sledeća karakteristika novih medija. Automatizacija u kombinaciji sa prethodna dva principa omogućava bržu i lakšu

manipulaciju svih objekata, tako što veliki broj operacija računari sada mogu sami da izvedu na osnovu unapred zadatih parametara. Karakteristika *promenljivosti* označava da su novi mediji podložni promenama, odnosno da se objekti novih medija mogu modifikovati i tako dobiti veliki broj različitih formi. *Transkodiranje* kao karakteristika označava da svaki objekat može biti preveden u drugi format, što je viši oblik promenljivosti jer objekti ne menjaju samo formu već i format (Manovich, 2001:7-45). Premda su ovi principi definisani pre više od dvadeset godina, oni i danas podjednako važe i adekvatno opisuju nove medije i nove medijske tehnologije.

Slika 1. Karakteristike novih medija

U proučavanju novih medijskih tehnologija autori Linda i Herši (Hershey) Fridman (Friedman, Friedman, 2008) ukazuju da je važno ispitati njihov jedinstveni karakter, posebno karakteristike koje se mogu obuhvatiti sa pet velikih C (eng. *Communication, Collaboration, Community, Creativity and Convergence*). Oni navode sledeće karakteristike: komunikacija, saradnja, zajednica, kreativnost i konvergencija (Friedman, Friedman, 2008:9), što je prikazano na Slici 1. *Komunikacija*, kao prva karakteristika koju podržavaju novi mediji, može se kategorisati kao jednosmerna, kolaborativna ili umrežena. Bez obzira na kategorizaciju, ova komunikacija je izuzetno brza. Sledeća karakteristika je *saradnja*, koja se odnosi na činjenicu da medijske tehnologije omogućavaju saradnju na

kreiranju sadržaja. Jedan od najočiglednijih primera saradnje je *Wikipedia*, gde se udruženim snagama kreiraju različite teme (Soler-Adillon et al., 2018). Novi mediji podržavaju formiranje *zajednica*, što je treća karakteristika. Formiranje zajednica se može vršiti na različite načine, a najuočljiviji primer su zajednice na društvenim mrežama. U ovim zajednicama se razvija osećaj zajedništva korisnika koji često imaju isto mišljenje o određenim temama, ali ne moraju biti povezani u geografskom smislu ili nalaziti se u istoj vremenskoj zoni. Četvrta karakteristika novih medija je *kreativnost*. Kreativnost se smatra ključnom karakteristikom jer sami korisnici kreiraju sadržaj, oni su u aktivnoj poziciji i više se ne mogu posmatrati kao pasivni primaoci poruke. Zbog digitalizacije koja čini uređivanje ovakvih sadržaja izuzetno lakim, svako može da kreira i uređuje multimedijalne informacije. Peta karakteristika koja opisuje nove medije je *konvergencija*. Linda i Herši Fridman smatraju da je konvergencija pokretačka snaga novih medija (Friedman, Friedman, 2008). Reč konvergencija vodi poreklo od latinske reči *convergere* koja označava uzajamno približavanje ili težnju ka istom cilju. U kontekstu medija, konvergencija „vodi ka integraciji i mogućoj specijalizaciji informacionih servisa gde će posebne produkcije sadržaja i posebne distribucije za svaki medij prestati da postoje“ (Bulatović, Arsenijević, 2014:49). Shodno tome, konvergencija je omogućila integraciju tradicionalnih i novih medija na potpuno nove načine (Jenkins, 2006), čime su i stari, odnosno tradicionalni mediji nastavili da postoje i zajedno se razvijaju uporedo sa razvojem novih medija.

Drugi autori takođe ukazuju na značajne karakteristike novih medija (Slika 1.), ističući digitalnost, konvergenciju, interaktivnost, hipertekstualnost i virtuelnost kao ključne (Chen, Zhang, 2010; Lister et al., 2008; Flew, 2005). *Digitalnost* ili digitalizacija je svakako najistaknutija karakteristika novih medija koja proističe iz njihove definicije vezane za kreiranje i prenos informacija na način podržan računarima. Novi mediji *konvergiraju* različite forme i oblike informacija i medijskih tehnologija. *Interaktivnost* ističe međusobne uticaje kreatora i primaoca informacija. *Hipertekstualnost* novih medija stvara globalni mrežni centar u kome informacije mogu slobodno da se kreću i spontano se međusobno povezuju (Chen, 2012), a sajber prostor koji formiraju novi mediji omogućava ljudima da generišu *virtuelno iskustvo i stvarnost*. Sa razvojem novih medija doći će do širenja liste ovih karakteristika na nove, jer digitalni mediji nastavljaju da se menjaju i razvijaju u skladu sa novim zahtevima korisnika i u skladu sa dostupnošću novih kako softverskih, tako i hardverskih tehnologija.

2.3. Nove medijske tehnologije i društvene promene

Nove medijske tehnologije nisu samo uticale na medije, već su uticale na sve aspekte društvenog života i društva u celini. Iz ugla ovog istraživanja, najznačajnije promene koje su donele nove tehnologije su one koje obuhvataju aspekte komunikacije, svet rada, kao i promene koje su se pojavile u domenu obrazovanja, a pre svega obrazovanja novinara.

U aspektu komunikacije, savremeni digitalni alati su proširili i promenili strukturu komunikacionog prostora, što je dovelo do ogromne razmene i širenja informacija. Pojedincima i manjim grupama omogućeno je da kreiraju zajednice na mreži, da se okupljaju, dele i razmenjuju informacije (Çöteli, 2019). Na taj način stvorena je mogućnost da se čuje glas manjine ili određene zajednice o značajnim društvenim pitanjima, uključujući pitanja vezana za politiku, ekonomiju i druge oblasti u kojima je važna participacija građana. Novi kanali komunikacije, u tom kontekstu, doprineli su većoj slobodi, transparentnosti i učeću građana u pitanjima koja su od značaja za razvoj društva u celini. Potencijali novih medijskih tehnologija za brzu i laku komunikaciju, razmenu ideja, kao i udruživanje, bitno su izmenili postojeću društvenu scenu, u kojoj su do tada dominaciju u širenju informacija imali tradicionalni mediji (Bennett, 2003). Novo medijsko okruženje stvorilo je novi kontekst u kome su prevaziđene barijere dominacije medijskih institucija, kako javnih tako i privatnih. Dok je nekada za komunikaciju sa stotinama i hiljadama bilo neophodno posedovati medijske institucije ili raditi za njih, sada su se otvorile nove teritorije za grupe i pojedince; komunikacija je postala moguća bez institucionalne kontrole (Watson, Hill, 2012). Porast novih medijskih praksi poput blogovanja i građanskog novinarstva, bitno je proširio spektar informacija i mišljenja dostupnih običnom pojedincu.

Pojava novih medijskih tehnologija značajno je uticala na svet rada, pre svega u smislu poremećaja balansa koji je postojao u već formiranim okvirima zanimanja koja su bila priznata i prihvaćena. Nove tehnologije su uslovile pojavu novih zanimanja i u isto vreme gubljenje i odumiranje nekih profesija koje su vekovima bile poznate. Može se konstatovati da su savremene medijske tehnologije donele nove izazove u poslovnom okruženju, jer je njihovim delovanjem stvorena potreba za potpuno novim poslovima koji su u vezi sa sa digitalnim tehnologijama. Podaci istraživanja potvrđuju da su se krajem prošlog i početkom ovog veka pojavila potpuno nova, do tada nepoznata zanimanja za

kojima i sada vlada velika potražnja (Pompa, 2015). Primera radi nove profesije poput *Digital marketing specialist*, ili *SEO specialist* ili *Content writer* i slično, mogu svoj nastanak pripisati isključivo pojavi i razvoju savremenih medijskih tehnologija.

U isto vreme, došlo je i do promena u postojećem radnom okruženju, što je uslovalo potrebu za transformacijom većeg broja profesija koje su već bile poznate i etablirane u svetu rada. Potreba za transformacijom vezana je za usklađivanje sa novonastalim okolnostima i pružanje adekvatnog odgovora na savremene izazove koji su nastali kao posledica razvoja novih medijskih tehnologija. Sa potrebom za transformacijom suočila se i novinarska profesija, jer je pojava novih medija, a pre svega društvenih mreža i blogova, dovela do novih, bržih načina plasiranja informacija široj javnosti. Shodno tome, pod uticajem novih medijskih praksi, otvorena su pitanja transformacije profesije novinara i njihovih uloga u novom medijskom kontekstu. U skladu sa tim došlo je do promišljanja i revidiranja postojećih okvira novinarske profesije, čiji zadatak više nije samo rad na izveštavanju, prikupljanju informacija i njihovom pakovanju u priču, već i aktivno praćenje novih izvora koje donose nove tehnologije (Kramp, Loosen, 2018). Spektar veština koje novinar mora da poseduje da bi odgovorio potrebama novog medijskog okruženja i rada sa novim tehnologijama se proširio. Od novinara u savremenom društvu se očekuje da bude ne samo informatički pismen, već i da njegove digitalne veštine budu razvijene na visokom nivou.

Ako se ima u vidu brzi razvoj novih medijskih tehnologija, kao i stalna pojava novih generacija digitalnih alata, može se zaključiti da je profesija novinara pred permanentnim izazovima, koji zahtevaju stalno obrazovanje i stručno usavršavanje. S tim u vezi, neminovno se nameće i pitanje inicijalnog obrazovanja novinara, odnosno pitanje neophodnih promena u obrazovanju studenata novinarstva.

U tom kontekstu značajno je ukazati i na promene do kojih dolazi u oblasti obrazovanja na svim nivoima, uključujući i visoko obrazovanje. Veći broj autora ukazuje na promene u visokom obrazovanju koje su nastale pod uticajem novih medijskih tehnologija (Fry, 2018; Yuan, Powell, 2013). Osnovni smer promena kreće se u pravcu uvođenja digitalnih tehnologija u proces obrazovanja budućih novinara, posebno na osnovnim akademskim studijama. Saglasno tome, dolazi do promena u studijskim programima u kojima se, bar u razvijenim zemljama, može primetiti zaokret od tradicionalnih novinarskih veština, ka razvoju digitalnih veština koje su neophodne

savremenoj novinarskoj profesiji (Bui, Moran, 2020). U tom smislu pojavljuje se čitav niz novih nastavnih predmeta i metoda rada koje po svom sadržaju, doprinose razvoju digitalnih kompetencija studenata novinarstva. Ove promene ukazuju da obrazovanje budućih novinara nastoji da prati tendencije razvoja savremenog društva koje je suočeno sa ekspanzijom digitalnih tehnologija.

2.4. Nove medijske tehnologije i promene u novinarstvu

Pojava i razvoj novih medijskih tehnologija je nesumnjivo dovela do dominantnog pozicioniranja nove robe – informacije; imati ih i upravljati njima postaje jedna od najznačajnijih kompetencija digitalnog doba. Informacije, posebno digitalne, dobijaju na važnosti u svim oblastima rada, a ključne su za profesiju novinara. Saglasno tome, sama delatnost, kao i novinarska profesija, nalaze se u fazi transformacije, uvođenja brojnih promena uslovljenih nastankom i razvojem tehnologija (Deuze, Witschge, 2018). Digitalna tehnologija je prisutna u svim dimenzijama aktuelnog novinarstva i prepoznaje se u četiri različita modela: kada postoji niska zavisnost od tehnologije u procesu proizvodnje medijskih sadržaja (novinarstvo fokusirano na čoveka); kada tehnologija jasno olakšava rad (tehnološki podržano novinarstvo); kada novinari zavise od tehnologija za proizvodnju sadržaja (novinarstvo zasnovano na tehnologiji); kada tehnologije upravljaju kreiranjem vesti (tehnološki orijentisano novinarstvo) (Lewis, Westlund, 2016), i svaki od ovih modela je podložan promenama na svoj način. U novinarstvu se promene mogu sagledati na najmanje četiri nivoa: nivo tehnološkog restrukturiranja, restrukturiranje komercijalizacije medija, restrukturiranje novinarskih organizacija (redakcija) i transformacija profesionalnih kompetencija novinara (Кильпеляйнен, 2019).

Na nivou tehnološkog restrukturiranja, promene su uslovljene brzim i intenzivnim širenjem Web 2.0, koji se fokusira na omogućavanje korisnicima da komuniciraju sa sadržajem na webu; drugim rečima, u centru pažnje su autorski sadržaj i prednosti različitih formata. Kao implikacije ovih promena pojavljuju se brojni alati sa ciljem da se konstantno okupira pažnja korisnika, da se ponudi veći obim i raznovrsnost informacija, konvergencija žanrova i stilova medija, kao i tendencija ka otvorenosti i uključivanju korisnika, koji više nisu samo pasivni konzumenti informacija, već su aktivno pozicionirani u ulozi saradnika, komentatora ili kreativnog stvaraoca različitih sadržaja.

Tržišna ekonomija dovela je do rekonstruisanja medija u delu komercijalizacije. Mediji više nisu samo sredstvo koje se koristi u svrhe političke propagande, već su evoluirali i u predstavnike velikih i malih preduzeća. Shodno tome, aktuelizuju se raznovrsni modeli monetarizacije medija, putem oglašavanja, plaćene pretplate, preusmeravanja saobraćaja i slično (Franklin, 2014). Na značajan deo ove komercijalizacije utiče tendencija opadanja interesovanja za štampani format medija, nasuprot rastu brojnih onlajn publikacija. Razlog pojavi takvog trenda nije trenutna aktuelnost i modernizacija onlajn formata, već pre svega mogućnost za uštedu i brži dolazak do aktuelnih informacija koje običan čovek vidi u onlajn prostoru. Uporedo sa tim dolazi do konvergencije medija i brendova, dva koncepta koja karakterišu višedimenzionalnost i interaktivnost. To dovodi do izuzetno dinamične situacije, koja se ogleda u permanentnom smenjivanju modela monetizacije: jedan model se brzo zamenjuje drugim, jer nešto što je bilo profitabilno ranije, u sadašnjosti može voditi ka gubicima. Tako, mediji počinju da se orijentišu na stalne promene u nameri da se pronađe marketinški model koji će biti isplativ za medije.

Restrukturiranje novinarskih organizacija se kreće u smeru uspostavljanja konvergentnih redakcija koje predstavljaju multidimenzionalni okvir sa više formata u kome se kreira široka lepeza multimedijalnih sadržaja. Konvergentne redakcije obeležava kompleksna interna komunikacija, čime se u prvi plan stavlja uloga medijskih menadžera, koji upravljaju procesom komunikacije. Savremene medijske kuće su u stalnom pokretu, usmerene ka kreativnom istraživanju, praćene dinamičnim situacijama u izboru optimalnog puta ka sopstvenom razvoju.

Promene na prethodnim nivoima dovode do aktuelizacije pitanja u vezi sa transformacijom kompetencija, odnosno sa profesionalnim razvojem. Proces rekonstrukcije neminovno zahvata obrazovanje novinara, jer je za nove kompetencije i uloge potrebno prevazići tradicionalne obrazovne puteve i usmeriti se ka drugačijem sticanju znanja, koje pruža adekvatan odgovor na savremene izazove društva (Drok, 2013). Obrazovanje novinara zahteva restruktuiranje i prilagođavanje novim potrebama savremenog društva u kome primat imaju kreativnost, fleksibilnost i adaptacija na izmenjene kontekste.

Obrazovanje novinara je neminovino podložno promenama, inovacijama koje se zasnivaju na uvođenju novih predmeta, modifikaciji postojećih studijskih programa, nastave i metoda rada, kako bi se stvorio povoljan i stimulativan kontekst za učenje, a što bi rezultiralo formiranjem kompetentnih i savremenih stručnjaka, profesionalaca (Ercan,

2018). Za ostvarivanje ovako definisanog cilja neophodno je savremeno obrazovanje budućih novinara koje će obuhvatiti nove forme i tipove novinarstva, zasnovane na novim medijskim tehnologijama.

Savremeno novinarstvo označava raznorodne prakse, pa se mapiranje svih epiteta koji prate ovu profesiju smatra neophodnim. Luzen i saradnici (Loosen et al., 2022:46) definišu veći broj kriterijuma na osnovu kojih je moguće kategorisati novinarstvo, a samim tim definisati i veći broj tipova novinarstva. Ako se kao kriterijum posmatra motivacija ili stil izveštavanja, moguće je govoriti o „zelenom“ novinarstvu ili „novinarstvu fokusiranom na rešenjima“ ili istraživačkom novinarstvu i slično. Ako se razmatra tematska podela, može se govoriti o političkom, sportskom, tehnoškom novinarstvu i slično. Posebno je bogata podela koja je zasnovana na kriterijumu odnosa novinara i publike, gde se može izdvojiti građansko, javno, participativno, interaktivno novinarstvo i slično. Novinarstvo u kontekstu kanala diseminacije može se podeliti na TV novinarstvo, novinarstvo u štampi, *Snapchat* novinarstvo itd. Podela koja uzima u obzir organizacioni ili ekonomski model uvodi tipove kao što su *crowdfunded*, postindustrijsko novinarstvo i druge. Dimenzija vezana za određeno mesto podrazumeva lokalno, globalno i druge tipove novinarstva, dok dimenzija vezana za vreme podrazumeva „sporo novinarstvo“ ili „novinarstvo u realnom vremenu“, što se odnosi na brzinu novinarske produkcije i objavljivanja (Loosen et al., 2022:46).

Nove tehnologije i pristup zasnovan na podacima uvode tipove novinarstva kao što su: „dron novinarstvo“, „novinarstvo podataka“, „imersivno novinarstvo“... Značajno mesto u promenama koje su nastale pod uticajem novih medija zauzima i „mobilno novinarstvo“, koje je već etablirano kao posebna forma novinarstva i nastavni predmet, a zasniva se na upotrebi mobilnih uređaja u novinarskoj profesiji. Veza mobilnih medija i izveštavanja postala je jedna od važnijih tako što je mobilni uređaj postao ključno sredstvo za prikupljanje informacija, slika i video zapisa, kao i za komunikaciju sa kolegama i izvorima (Westlund, Quinn, 2018). Osim toga, svakako je značajno u ovom kontekstu pomenuti i „participativno novinarstvo“ koje je postalo moguće sa razvojem tehnologija Web 2.0, i u kome se publika dovodi u aktivnu poziciju u smislu kreiranja i produkcije sadržaja (Milojević, 2016).

Autori Papadopulu i Manou (Papadopoulou, Maniou, 2021) izdvajaju sledeće forme novinarstva nastale pod uticajem novih medijskih tehnologija, koje će biti značajne u budućnosti, i koje su prikazane na Slici 2.: „VR (virtuelna realnost) novinarstvo“, „selfi

novinarstvo“, „umreženo novinarstvo“, „dron novinarstvo“, „robotsko novinarstvo“ i „novinarstvo podataka“.

Slika 2. Neke od novih formi novinarstva nastale pod uticajem novih medijskih tehnologija

2.4.1. Imerzivno novinarstvo

Razvoj novih tehnologija uticao je na njihovu primenu u medijskoj produkciji, između ostalog i u delu tehnologije augmentovane realnosti (AR - eng. *augmented reality*), virtuelne realnosti (VR - eng. *virtual reality*) i pomešane realnosti (MR – eng. *mixed reality*). Za označavanje ovih pojmova u novinarstvu, koristi se izraz imerzivno novinarstvo (eng. *immerse*), koji obuhvata aspekte medijskih tržišta, posebno tehnološke aspekte, i izmenjene uloge novinara i publike. U tom kontekstu navodi se da medijska upotreba augmentovane i virtuelne realnosti kao novinarstvo predstavlja takav vid novinarstva u kome se iskustvo korisnika, a ne novinara, stavlja u centar pažnje (Krstić, 2017; Jones, 2017). Ovaj novi koncept predstavlja integraciju tradicionalnih oblika novinarstva i AR i VR tehnologija, koje se mogu koristiti i u drugim savremenim formama novinarstva - u umreženom novinarstvu (eng. *networked journalism*), u kompjuterizovanom novinarstvu (eng. *computational journalism*), u participativnom novinarstvu itd. AR je tehnologija koja

podrazumeva dopunu realnosti tako što dodaje određene objekte u okruženje koje zaista postoji. Kod MR tehnologije između fizičkih i digitalnih elementa je moguća interakcija. Za razliku od toga VR tehnologija može u potpunosti da generiše novo, zamišljeno okruženje sa izmišljenim objektima i likovima (Uskali et al., 2021), i na taj način omogućuje viši nivo apstrakcije u odnosu na AR tehnologiju. Ipak, zajedničko ovim tehnologijama je što omogućavaju novi pristup u kome konzumenti mnogo dublje uranjaju u priču i više se povezuju sa njom, kroz neposredno iskustvo koje im se pruža. Publika tako „doživljava“ vesti, umesto da ih samo čita ili posmatra.

Osim VR i AR tehnologija, još jedan pojam koji se vezuje za imerzivno novinarstvo pobuđuje sve veću pažnju - radi se o proširenoj realnosti (XR - eng. *extended reality*, mada se u literaturi može naći i pod nazivom eng. *cross reality*) koja takođe ima veliki potencijal za razvoj i distribuciju multimedijalnih sadržaja (Gertrudix et al., 2022; Uskali et al., 2021). Poslednjih godina, tehnologije i mediji proširene realnosti (XR), uneli su velike promene u dizajn i širenje interaktivnog i imerzivnog sadržaja u oblasti novinarstva i obrazovanja. XR tehnologija može poslužiti za snimanje stvarnosti, simulaciju i ponovno kreiranje izmišljenih scenarija. Ona kombinuje različite pristupe za proširenje fizičke stvarnosti sa sintetičkim komponentama, koje mogu biti delimične kao AR, ili potpune kao VR (Skult, Smed, 2020). Ova kombinacija je kompleksnija od MR tehnologija. XR se odnosi na sva kombinovana realna i virtuelna okruženja i interakcije čovek-mašina (Uskali et al., 2021), i može da ponudi novo iskustvo za čula tako što digitalne objekte unosi u fizički svet, a fizičke objekte u digitalni svet.

Imerzivno novinarstvo ima veliki potencijal u kreiranju priča u kojima nedostaju slike jer im je pristup onemogućen, ili gde boravak u stvarnom prostoru produbljuje razumevanje priče izvan pisanog narativa, fotografija i običnog videa (Papadopoulou, Maniou, 2021). U suštini, ova nova forma novinarstva ima visok potencijal da dođe do nove publike, da promeni način na koji se pričaju novinarske priče i da omogući visok stepen interaktivnosti u industriji vesti i da diversifikuje i unapredi industriju vesti, što je ključno (Sirkkunen, Uskali, 2019). Smatra se da su AR, VR, pa i XR novinarstvo u prvoj fazi svog razvoja (Gertrudix et al., 2022; Urazova, Kilpelyaynen, 2018), ali su istraživanja pokazala visoki potencijal za primenu u oblasti medija i obrazovanja, pa interesovanje za njih sve više raste. Upotreba ovih formi novinarstva u medijskoj industriji zahteva od medijskih producenata da preispituju neke strateške odluke i da se posvete sticanju neophodnih znanja

iz drugih oblasti kao što su tehnologije i društvene nauke. Osim toga, u perspektivi je neopodno preispitati etička pitanja upotrebe imerzivnog novinarstva, kao i definisati pravne norme za primenu u praksi.

2.4.2. Selfi novinarstvo

Pojava pametnih (eng. *smart*), ličnih, digitalnih uređaja (pametnih telefona, tableta i slično), kao i velika moć društvenih mreža, uticala je na to da publika postane potencijalni kreator slika i snimaka događaja koji bi mogli da se prezentuju kao vesti. Mada je *selfi* (eng. *selfie*) kao fenomen poznat već duže vreme, on je relativno skoro postao deo novinarskog konteksta (Maniou, Veglis, 2016; Omar, 2015). Selfi novinarstvo bi se moglo opisati kao nova tendencija novinarstvu, koja se ostvaruje putem mobilnih uređaja i zasnovana je na praksi objavljivanja sopstvenih fotografija (i/ili video zapisa) u novim medijima i na taj način reprodukcije sadržaja (Papadopoulou, Maniou, 2021:1132). Ovi sadržaji uglavnom čine elemente privatnog života autora, koji na taj način namerno postaju javni, sa ciljem da privuku pažnju drugih ljudi i izazovu (uglavnom pozitivne) reakcije.

Ideja konvergencije između novinarstva i selfija u jednom okviru navela je, nakon proučavanja fenomena selfija, ne samo u oblasti studija kulture, već i u oblasti vizuelnih studija i medija, da se selfi novinarstvo uvede kao oblik participativnog i građanskog novinarstva (Panagiotidis et al., 2020; Milojević, 2016). Kao takvo, selfi novinarstvo predstavlja jedan od značajnijih fenomena u trenutnom okruženju digitalnih medija, a njegovo širenje je povezano sa pojavom interneta Web 2.0.

Autori Koliska i Robers (Koliska, Roberts, 2015) navode da selfi novinarstvo ima potencijal da doprinese konceptualnim i praktičnim promenama u novinarstvu. Oni ističu da ova forma novinarstva jača osnovne novinarske vrednosti kao što su objektivnost i iznošenje istine, tako što pruža mogućnost da se jedan događaj sagleda iz više vizuelnih perspektiva. Autori navode da je selfi novinarstvo uticalo na promenu novinarske prakse i da je promenilo neke ključne etičke principe novinarstva tako što ih je usmerilo ka ciljevima kao što su transparentnost i zajednica (McBride, Rosenstiel, 2014). U konvergenciji sa tradicionalnim oblicima izveštavanja, selfiji imaju potencijal da stvore interaktivni oblik novinarstva zasnovan na zajednici koji je veoma transparentan i odražava stvarnost kroz višestruke hiperpersonalne perspektive, i tako doprinesu opštem razumevanju različitih događaja.

Selfi novinarstvo pruža značajan doprinos razvoju novinarstva jer se smatra formom dokaza istine, odnosno, posmatra se kao čin svedočenja koji ukazuje na istinitost postupaka pojedinca, kao i dokumentovanja događaja (Koliska, Roberts, 2015). Na taj način posmatrač, odnosno svedok posmatranog događaja dokumentuje događaj iz posebne perspektive. Osim toga, selfi novinarstvo se može razumeti i kao oblik digitalnog pripovedanja, kreiranja autoportreta o članovima određene zajednice koji se pojavljuju na društvenim mrežama. Ovo digitalno pripovedanje je obojeno veoma snažnim ličnim pečatom, jer različiti selfiji istog događaja, mogu da prikažu različite perspektive i da budu svedoci zajedničkih iskustava u određenim dešavanjima.

Selfi novinarstvo poslednjih godina ne gubi na važnosti – naprotiv, sadržaji vesti se menjaju kako bi se ispunili zahtevi ove forme novinarstva: heštegov, memovi i ključne reči mogu dovesti do zamene pripovedanja zasnovanog na tekstu u pripovedanje zasnovano na slikama. Može se očekivati i konvergencija selfi novinarstva sa drugim novim formama novinarstva – na primer sa AR i VR novinarstvom.

2.4.3. Umreženo novinarstvo

Promene novinarstva u digitalnom dobu ogledaju se i u mogućnosti da publika učestvuje u procesima kreiranja vesti. Tehnološke inovacije olakšavaju i podstiču razmenu informacija na mreži između novinara i članova javnosti, šireći polje novinarstva izvan redakcije i tradicionalnog izveštavanja (Russell, 2016). Ana Milojević (2016) takve nove oblike novinarstva označava kao umreženo novinarstvo, koje se nalazi na granici između participativnog i građanskog novinarstva. Suština umreženog ili kolaborativnog novinarstva jeste ostvarivanje saradnje između profesionalnih novinara i publike kako bi se na što bolji i verodostojniji način ispričala novinarska priča. Autori kao osnovne karakteristike umreženog novinarstva navode konvergenciju, interaktivnost, prilagođavanje sadržaja i hipertekstualnost (Deuze & Bartoel, 2001). U ovom obliku novinarstva učestvuju mnogi građani koji izveštavanje profesionalaca dopunjavaju i obogaćuju svojim vestima, slikama, informacijama i mišljenjima, što pozitivno utiče na novinarsku praksu jer širi obim i unosi raznovrsnost u izvore koje koriste.

Nasuprot tradicionalnim formama izveštavanja, kolaboracija amatera i profesionalaca dovodi do novih načina saradnje koji donose povećan kvalitet izveštavanja i dokumentovanja. Tako, umreženo novinarstvo se može posmatrati kao oblik koji donosi

inovacije, utiče na aktivno pozicioniranje publike i polako briše granicu između profesionalaca i amatera u izveštavanju, što ne umanjuje ulogu novinara u konačnoj produkciji vesti. Ipak, umreženo novinarstvo kao i drugi novi oblici novinarstva pokreće brojna etička pitanja, posebno u smislu prelaska granice između novinara i amatera, što donedavno nije bilo moguće. Tako autori Beket i Mansel (Beckett, Mansell, 2008) smatraju da umreženo novinarstvo treba posmatrati kao otvorenu mogućnost za bolje razumevanje razlika među ljudima, kao priliku da se čuje veći broj glasova i širi prostor za dijalog.

2.4.4. Dron novinarstvo

Dron novinarstvo se odnosi na korišćenje dronova kao sredstava za prikupljanje informacija u širokom spektru usluga novinarstva i masovnih komunikacija (Ntalakas et al., 2017). U tom kontekstu prvo treba razjasniti vezu između dva pojma – dron i bespilotna letilica (eng. *unmanned aerial vehicle* - UAV). Ova dva pojma se često koriste kao sinonimi, iako to nije sasvim precizna upotreba tih termina. Bespilotne letelice mogu da imaju autonomne mogućnosti leta, dok dronovi te mogućnosti nemaju – u svakom trenutku njihovim letom upravlja operater. Iz ove definicije zaključuje se da su bespilotne letelice širi pojam i da podrazumevaju i dronove, ali da se ne može reći obrnuto (Herrick, 2017). Dronovi mogu biti opremljeni različitim kamerama (video, infracrvene i druge kamere) i raznim dodatnim senzorima, pa tako pored snimanja fotografija i videa mogu meriti stepen zagađenja atmosfere, detektovati dim ili druge otrovne gasove, određivati tačne geografske podatke i slično, odakle proizilazi njihova velika potencijalna upotreba u novinarstvu podataka. Dalakas i koautori (Ntalakas et al., 2017) ističu i potencijale za povezivanje sa kreiranjem augmentovane i virtuelne realnosti pomoću upotrebe dronova za izradu fotografija visoke rezolucije iz različitih uglova, koje se naknadno mogu koristiti za renderovanje 3D modela različitih okruženja i objekata.

U dosadašnjoj praksi, novinske organizacije, novinari i građani su najčešće koristili dronove da bi snimili događaje, nepristupačne terene i prizore prirodnih katastrofa, koji na drugi način ne bi mogli biti viđeni, ali ostala su nerazjašnjena pitanja privatnosti i etike (Holton et al., 2015). Zakonska ograničenja i implikacije upotrebe dronova su relativno neistražene, pa uprkos stvarnim i potencijalnim prednostima, njihova budućnost kao alata za novinarstvo je dovedena u pitanje nejasnim i promenljivim pravilima i propisima.

2.4.5. Robotsko novinarstvo

Veštačka inteligencija (AI – eng. *artificial intelligence*), kod koje računari tokom obrade velike količine podataka uče kako bi samostalno izvodili određene zaključke i donosili odluke, u stanju je da razvije algoritme za automatsko generisanje tekstualnog i vizuelnog novinarskog sadržaja iz strukturiranih informacija bez ljudskog uplitanja. Ovo je dovelo do pojave novog oblika digitalnog novinarstva, široko poznatog kao robotsko novinarstvo, automatizovano novinarstvo ili algoritamsko novinarstvo (Montal, Reich, 2017). Ovaj oblik novinarstva je predstavljen kao obećanje da će se novinari osloboditi rutinskog izveštavanja, što će im omogućiti da se usredsrede na složenije zadatke. U novinarstvu, robot nije neki fizički objekat ili uređaj, već deo softvera koji može da prikupi podatke, analizira ih, identifikuje relevantne događaje, a zatim izgradi narativ koristeći novinarska „pravila“ i najbolje prakse (Crespo, Pinto-Martinho, 2021). Rezultat mora biti uverljiv, tako da publika teško može da proceni da li je autor čovek ili robot.

Robotsko novinarstvo se u medijima koristi više od deset godina. U Sjedinjenim Američkim Državama među prvima su počele da ga koriste neke od poznatijih medijskih organizacija, kao što su *Associated Press*, *Forbes*, *ProPublica*, *Los Angeles Times* i druge (Crespo, Pinto-Martinho, 2021). Najčešće, algoritmi koji kreiraju priče koriste brojeve i statistiku, kao što su podaci u vezi sa sportom, analizom tržišta nekretnina, vremenskom prognozom, pregledom i analizom trenutnih vrednosti pojedinih senzora, izveštajima sa berze i slično (Carlson, 2015). Iako se primenjuje u praksi, robotsko novinarstvo nosi sa sobom neke nedoumice koje se odnose na autorska prava algoritamski generisanih tekstova. Ovo je od izuzetne važnosti jer automatizovano novinarstvo može uticati na praktične odluke čitalaca u oblastima kao što su nekretnine i hartije od vrednosti, pa je nejasno ko bi mogao biti odgovoran za potencijalne posledice. U skladu sa tim, potrebno je rešiti pravna i etička pitanja u delu odgovornosti koju imaju novinarske organizacije prema čitaocima, što je posebno relevantno kada algoritmi deluju kao „zaposleni“ u medijskoj kući.

Veštačka inteligencija (AI) u novinarstvu nema primenu samo u automatskom generisanju tekstualnih sadržaja, već ima veliki potencijal i u radu sa grafičkim formatima. Ovo su teme o kojima će se sve češće voditi diskusija i pisati istraživački radovi. Jedan od najnovijih termina u ovoj oblasti je stabilna difuzija (eng. *Stable Diffusion*) - jedan od modela latentne difuzije (eng. *Latent Diffusion Model* - LDM) koji je sposoban da generiše detaljne slike iz tekstualnih opisa (eng. *text-to-image*) (Rombach et al., 2022). Stabilna

difuzija je model otvorenog pristupa (eng. *open source*), čija je poslednja verzija objavljena oktobra 2022. godine, tako da će se o njegovim implikacijama na novinarstvo i buduće obrazovanje novinara tek pisati.

2.4.6. Novinarstvo podataka

Razvoj tehnologije takođe pomaže novinarima da razumeju značenje ogromne količine složenih podataka, da izveštavaju o njima i proizvode sveobuhvatne i ubedljive priče kroz zanimljivu infografiku. „Infografika kombinuje informacije, podatke i ideje sa grafičkim dizajnom, sa ciljem da unapredi razumevanje putem vizuelnog učenja“ (Tapavički Duronjić, 2017:138). Novinarstvo podataka je novi oblik novinarstva, koje se odnosi na korišćenje onlajn alata i softvera otvorenog koda za brzo preuzimanje, filtriranje, analizu i vizuelizaciju priča u interaktivnim formama, mobilnim aplikacijama i mapama (Howard, 2014). Ovaj novi oblik novinarstva, koji kombinuje veštine i tehnike medijskih profesionalaca sa veštinama analize podataka i programiranja analitičara podataka, uglavnom se koristi u istraživačkom novinarstvu.

Novinarstvo podataka je unelo značajne promene u postojeću novinarsku praksu, jer je otvorilo novi put naučnog pristupa u pisanju za medije. Ovaj oblik novinarstva koristi podatke na sličan način kao što se oni koriste u istraživanjima, pa se zbog toga često naziva i preciznim novinarstvom, ili novinarstvom zasnovanom na činjenicama (Heravi, 2019). U novinarstvu podataka se slično kao i u naučnim istraživanjima koriste naučne metode, objektivnost i transparentnost. Ova forma novinarstva obuhvata kvalitativnu i kvantitativnu analizu podataka koji se koriste za istraživanje, produkciju medijskog sadržaja i saopštavanje rezultata široj javnosti. U suštini, reč je o složenom obliku koji integriše znanja iz različitih disciplina, uključujući novinarstvo, informacione nauke, društvene nauke, podatke i kompjuterske nauke, analitiku podataka, dizajn informacija i kreiranje sadržaja.

Mada u medijskim kućama već desetak godina rade novinari koji se specijalizuju za novinarstvo podataka, njihova uloga u proizvodnji vesti još nije jasno definisana. Heravi i Lorenc (Heravi, Lorenz, 2020) su pokazali da u velikim medijskim organizacijama često novinare podataka posmatraju kao servisni desk za urednike i „prave“ novinare. U tom kontekstu, u perspektivi treba težiti efikasnijoj saradnji između tima za podatke ili data novinara i ostatka uredničkog tima u cilju podizanja kvaliteta priča proizvedenih u novinskim organizacijama.

2.5. Obrazovanje novinara

Novinarstvo je jedno od oblasti gde se sukobljavaju teorija i praksa i gde ne postoji globalni konsenzus oko toga kako obrazovanje budućih medijskih radnika treba da izgleda. Teoretičari i istraživači smatraju da je fakultetsko obrazovanje imperativ za struku i da studentima nedostaje znanje iz društvenih nauka, dok novinari profesionalci tvrde da teoretičari ne razumeju dovoljno situaciju na terenu (Zelizer, 2009). Zato nije iznenađujuće što u praksi postoji više modela novinarskog obrazovanja, od kojih su se profilisala tri najznačajnija – model kurikuluma zasnovan na znanju, model stažiranja zasnovan na praksi i američki model, zasnovan na univerzitetskom obrazovanju (Joseph, 2019; Mensing & Rife, 2013; Deuze, 2006). Veljanovski (2013) na isti način klasifikuje dominantne modele obrazovanja, samo što ih naziva centralno evropski, zapadnoevropski i američki model obrazovanja novinara.

Model obrazovanja novinara zasnovan na znanju se u najvećem delu fokusira na teorijska i opšteobrazovna znanja, a manje prostora se pruža praktičnoj stručnoj obuci. Studije koje su organizovane po ovom modelu se uglavnom izučavaju na fakultetima političkih nauka, filozofskim i pravnim fakultetima, pa ne čudi što je na njima najviše predmeta iz disciplina kao što su filozofija, sociologija, politika, pravo, etika i kultura (Veljanovski, 2013). Model zasnovan na znanju je poslednjih godina počeo da se menja i da u studijske programe dodaje silabuse komunikoloških i praktičnih novinarskih predmeta, jer je utvrđeno da su te teme studentima od velike važnosti za buduću karijeru. Ovaj model je, osim u nekim delovima Evrope, široko prihvaćen u azijskim zemljama kao što su Južna Koreja, Kina i Japan.

Drugi model koji je zasnovan na praksi i stažiranju, ili zapadnoevropski model, kako ga naziva Veljanovski (2013), kreiran je na drugačiji način – u njemu je mnogo manje teorijskih predmeta iz oblasti koje nisu vezane za komunikologiju i novinarstvo, a najveći fokus je na praksi i na predmetima koji se bave temama kao što su žanrovi, štampa, agencije, radio, televizija, onlajn novinarstvo. Kao važni, izdvojeni su i predmeti Medijsko pravo i Medijska etika. U ovom modelu, studenti stiču iskustvo na radnom mestu u okviru škole novinarstva nakon što prođu osnovnu obuku novinarske pismenosti (Gaunt, 1992). Ovaj model je prvenstveno primenjen u evropskim zemljama kao što su Nemačka, Francuska, Španija i Holandija. Evropski univerziteti su generalno dugo oklevali da prihvate američki

model univerzitetskih škola novinarstva, preferirajući „šegrtovanje“, model učenja zasnovanog na radu (Barrera, Harnischmacher, 2019), pa ovo novinarsko obrazovanje kombinuje tutorstvo na praksi sa edukacijom tehničkih i praktičnih veština potrebnih za obavljanje novinarskih zadataka.

Treći model obrazovanja novinara ili američki model, podrazumeva značajne resurse, pa tako fakulteti koji obrazuju novinare po ovom modelu, u najvećem broju na teritoriji Severne Amerike, uglavnom imaju sopstvenu najnoviju tehničku opremu, medijski studio za TV i radijsko novinarstvo, a i povezani su sa lokalnim medijskim kućama, gde je moguće steći konkretna i praktična znanja (Webb, 2015). Obrazovanje novinara u Americi se uglavnom obavlja na univerzitetima, gde se studentima pružaju sistematični programi obrazovanja i gde je glavni fokus na medijskim veštinama kao što su izveštavanje sa terena i u studiju, pisanje vesti, uređivanje i produkcija, i medijska etika. Što se tiče ostalih predmeta, ovaj model je dosta fleksibilniji u odnosu na prethodna dva i nudi veliki broj izbornih kurseva, pa studenti sami kreiraju profil svog obrazovanja.

Ova tri obrazovna modela se međusobno dopunjuju, ali se različito manifestuju u zavisnosti od društvenog ili kulturnog konteksta, kao i od odnosa prema sadržaju novinarskog obrazovanja. Razlike su u tome da li se novinarstvo posmatra kao samostalna oblast ili kao deo ukupnih masovnih komunikacija (Lee, 2021). Ukoliko se novinarstvo posmatra kao obrazovanje za konkretnu profesiju, u smislu obučavanja za praktične veštine koje su potrebne u medijskoj industriji, onda je neophodno da nastavni kadar bude sa praktičnim iskustvom u ovoj oblasti. Za razliku od toga, ukoliko se novinarstvo posmatra kao deo ukupnih masovnih komunikacija, onda je neophodno da predavači budu kompetentne osobe koje mogu predavati teorijske predmete sa opštim pristupom komunikacijskim fenomenima.

2.5.1. Novinar – profesija ili poziv

Profesija novinara je tokom niza godina predmet diskusije teoretičara i praktičara, koji se spore oko njenih granica i vrednosti, u pokušaju da se na objektivnan način proceni prošlost, razume logika funkcionisanja u sadašnjosti i da se na kraju odrede perspektive njenog razvoja. Sa pojavom novih medijskih tehnologija, pojavile su se nove dileme jer je jedna od posledica razvoja medija brisanje jasnih granica između novinarske profesije, marketinga i PR-a, uz veliki broj hibridnih formi i multimedijalnih platformi za novo

predstavljanje informacija. Promenjen je način dijaloga sa publikom, pojavilo se kolektivno autorstvo, interaktivnost, a u fokusu su i autorska prava. Posmatrano u tom kontekstu, javlja se potreba za redefinisanjem novinarske profesije, uspostavljanje dogovora o zajedničkim principima i sistemu vrednosti. Transformacija medijskog sistema i sve veća dominacija novih tehnologija, ponovo su pokrenuli pitanja vezana za novinarsku profesiju sa ciljem da se: 1) ukaže na mitove, 2) razmotri realna situacija u sadašnjosti i 3) pretpostavi budućnost novinarskog poziva.

2.5.1.1. *Mitovi o pozivu novinara*

U članku *Mitovi i istine o novinarskoj profesiji – imidž novinara u hrvatskoj javnosti*, autori Kanižaj i Skoko (2010), navode tri mita o pozivu novinara: 1) novinarstvo je poželjna i nezavisna profesija, 2) nije lako postati novinar i 3) da bi ste bili dobar novinar nije važno obrazovanje, već veština.

Prvi mit – *Novinarstvo je poželjna i nezavisna profesija*, zasniva se na postulatima idealizacije novinarskog poziva: da novinari imaju visoku platu, dobro i fleksibilno radno vreme, da postoje mogućnosti za napredovanje i da su novinarske redakcije prijatna okruženja za rad. Smatra se da je novinarska profesija poželjna upravo zbog svoje nezavisnosti, odnosno autonomije. Međutim, iskustva novinara ukazuju na postojanje velikih razlika među redakcijama, posebno u pogledu procesa upravljanja medijima i zaposlenima. U skladu sa tim postavlja se pitanje koliko se novinarsko zanimanje zaista može smatrati *slobodnim* zanimanjem, ako se pod slobodnim podrazumeva autonomija u obavljanju posla. U prilog tome, Čupić (2007) navodi postojanje cenzure kao oblika ugrožavanja i ograničavanja slobode izražavanja u novinarskoj profesiji. Prema navodima ovog autora cenzuru može sprovesti „država (što je teško narušavanje ljudskog prava na slobodno izražavanje i informisanost) ili vlasnik ili uređivački kolegijum“ (Čupić, 2007:141). Slično tome, prema mišljenju Kanižaja i Skoka (2010:26), posebno je indikativno „da urednici tokom procesa uređivanja novina ostvaruju direktan uticaj i veliku autonomiju izborom rubrika, tipa članka, kao i ukupnog plasmana članka – pozicije na novinskoj stranici.“ Slično tome, ma koliko novinare posmatramo kao profesionalce koji se drže pravila i objektivnosti, koji nastoje da ostvare kredibilitet, integritet i autonomiju, s pravom se može postaviti pitanje angažovanog novinarstva u kome se od novinara zahteva da bude zagovornik – advokat onih za koje piše. Ako se ima u vidu da angažovano

novinarstvo nema obavezu da se pridržava neutralnosti, nego se, nasuprot tome, identifikuje sa vrednosnim sudovima javnosti, onda se može dovesti u pitanje profesionalizam i etičnost novinara.

Drugi mit – *Nije lako postati novinar*, ukazuje na razlike između novinarstva i drugih profesija. Dok je za druge profesije oduvek bilo neophodno završiti odgovarajuće studije i imati diplomu, za profesiju novinara nije neophodno završiti fakultete novinarstva, komunikologije ili studije medija. Može se steći utisak da je lakše postati novinar u odnosu na druge profesije, kao što je na primer inženjer, lekar ili advokat. Međutim, smatra se da je takvo stanje uticalo na status novinarske profesije i pre svega da se ona smatra „slabom profesijom“ kojom se može „lakše manipulirati, pogotovo ako je veliki udeo onih koji nemaju visoko obrazovanje. Posledica takve situacije jeste da neki danas novinarima smatraju one koji imaju adekvatno obrazovanje zajedno sa onima koji se i ne trude da dobiju diplomu, dok verovatno postoje i neki unutar profesije koji sa prezirom gledaju na bilo kakav tip obrazovanja koji se temelji na teoriji“ (Kanižaj, Skoko, 2010:30). Posmatrano u tom kontekstu, nije ni lako a ni jednostavno postati novinar, posebno dobar novinar.

Treći mit - *Da bi ste bili dobar novinar nije važno obrazovanje, već veština*, se dobrim delom oslanja na prethodni, jer u drugi plan stavlja proces sistematskog i formalnog obrazovanja novinara. Ipak, mada je tako bilo u početku, polako ali sigurno danas sve više jača tendencija da novinari imaju završeno adekvatno formalno obrazovanje, odnosno odgovarajuće studije. Nesumnjivo je da se adekvatno formalno obrazovanje reflektuje na rad novinara, čime se potencira profesionalizacija novinarskog poziva i njegov status u društvu. U prilog tome potrebno je imati u vidu da sa razvojem novih medija i posao novinara postaje sve zahtevniji i izazovniji, zbog čega se dobro obrazovanje smatra pretpostavkom za uspešno obavljanje novinarskog poziva.

2.5.1.2. *Profesija novinara danas – neke dileme*

Život u informatičkom društvu naglašava značaj informacije, koja postaje presudan činilac u održanju i kvalitetu života. Saglasno tome, svi oni koji se bave informacijama i informisanjem dobijaju na značaju. U skladu sa tim logično je zaključiti da profesija novinara postaje sve važnija, bogatija i kompleksnija. Međutim, i pored nesumnjivog značaja, novinarska profesija se često označava kao „otvorena“ ili „meka“ profesija (Čupić, 2007). Razlog tome leži u činjenici da se novinarska profesija može obavljati bez prethodno

završenog adekvatnog obrazovanja na visokom nivou, odnosno novinarskim poslom se mogu baviti osobe koje nisu završile studije medija, žurnalistike ili komunikologije, pa čak i osobe koje nemaju visoko obrazovanje. Takvo stanje u novinarskoj praksi otvara brojne dileme vezane za novinarsku profesiju.

Jedna od postojećih dilema vezana je za određenje novinara, koji se mogu posmatrati kao *profesija, poziv ili profesionalna grupa*. U nameri da razreše postojeću dilemu, Radojković i Stojković (2003), polaze od stava da je uloga novinara prikupljanje, prerada i objavljivanje informacija. Oni ukazuju na razliku između pojmova zanimanje i profesija. Prema navodima ovih autora, „zanimanje se definiše, pre svega u ekonomskim kategorijama – kao obavljanje nekog posla u cilju zarade... pretpostavlja izvestan nivo umeća, odnosno stručnu kvalifikaciju. Za razliku dakle od zanimanja, koje se utemeljuje pre svega ekonomski, profesija se utemeljuje i etički“ (Радојковић, Стојковић, 2003:243). Slično tome i drugi autori smatraju da novinarstvo i profesiju ne treba izjednačavati (Lambeth, 1998). Razlog tome, prema navodima ovog autora, je da profesija ima šest karakteristika, od kojih novinarstvo neke ne ispunjava: profesija je zanimanje sa punim radnim vremenom, ona je određeni poziv; ima formalnu organizaciju i standarde za ulazak u nju; mora da služi društvu i da poseduje etički kodeks; zahteva specijalističko znanje i obuku; ima autonomiju.

U tom kontekstu, Radojković i Stojković (2003), smatraju da se novinari posmatraju kao profesionalna grupa i „meka“, „zavisna“ ili „otvorena profesija“. Dok pripadnici drugih zanimanja mogu da se nakon završenog obrazovanja bave novinarstvom, obrnuti proces često nije moguć. Iz tog razloga smatra se da profesionalizacija novinarstva nije neophodna, a ni poželjna i da može predstavljati mač sa dve oštrice (Soloski, 1993). Za pripadnost profesionalnoj grupi novinara nisu određeni ni zakonom propisani uslovi, kao što je to u drugim zanimanjima, već se veća pažnja poklanja iskustvu i razvijenim veštinama. U prilog tome da se novinarstvo ne može smatrati profesijom jeste i to što novinari nemaju, poput drugih zanimanja, uvođenje u profesiju, odnosno obavezno stažiranje, nakon koga bi polagali ispit za licencu. Ipak, treba napomenuti da bavljenje novinarstvom ispunjava dve od karakteristika koje navodi Lambeth (Lambeth, 1998) da bi se ono smatralo profesijom: jedna od njih je profesionalizam zasnovan na etičkom kodeksu, a druga je altruizam, koji se odnosi na činjenicu da novinari rade u interesu zajednice.

Prema navodima Pralica i Barovića (2012:393) „aktuelna dilema u vezi je sa time da li je novinarstvo profesija koja treba da se izučava na fakultetima, kao posebna

akademska, odnosno naučna disciplina, ili samo zanat koji bi trebalo usavršavati kao stručni kurs na „neinstitucionalnom“ nivou, odnosno kroz kraće tečajeve u neformalnim institucijama obrazovanja.“ Činjenica je da su se u dugom vremenskom periodu novinari za svoju profesiju obučavali u praksi, odnosno u redakcijama. Nešto kasnije, pripremanje novinara se odvijalo u nevladinim organizacijama, udruženjima građana, novinarskim udruženjima ili medijskim kućama, putem kurseva ili raznovrsnih treninga. Tako su, sve do pojave prvih medijskih studija na Fakultetu političkih nauka i Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, novinari bili u procesu doškolovavanja, kroz različite kurseve. U tom kontekstu, u okviru novinarske profesije moguće je razlikovati novinare koji su se školovali za tu profesiju i one novinare koji imaju drugačije formalno obrazovanje, koje uglavnom i nije na visokom nivou. Kako bi napravili razliku između ove dve kategorije novinara, Pralica i Barović koriste termine *školorani* i *neškolorani novinari* (Пралица, Баровић, 2012). Termin *neškolorani novinari* se odnosi na osobe koje se bave novinarskom profesijom, a nisu završile odgovarajući fakultet. Takođe, potrebno je napraviti razliku između *neškoloranih* i *neobrazovanih* novinara, pri čemu je termin *neobrazovani* širi od pojma *neškolorani* i odnosi se na nedovoljno poznavanje opšte kulture i pismenosti. Posmatrano sa tog stanovišta, *neobrazovanih* novinara ne bi smelo ni da bude, dok su oni *neškolorani*, odnosno oni koji nisu završili adekvatne fakultete prisutni u mnogim medijskim kućama.

Pralica i Barović (2012:395), u skladu sa prethodnom podelom navode prednosti „školoranih“ novinara:

- 1) Širi pogled na svet, jer opšteobrazovan novinar sa fakultetom može daleko više i dalje da istražuje, da dobro poznaje strane jezike i da teoriju koristi za praksu
- 2) Svest da je permanentno obrazovanje ključ uspeha – fakultetski obrazovanom novinaru stalna želja za novim usavršavanjem ne bi trebalo da predstavlja problem, budući da je kroz školovanje navikao na višegodišnje usvajanje novog znanja
- 3) Profesionalna specijalizacija za rad u određenom tipu medija, što novinarima omogućava da ponude maksimum u okviru svog delokruga rada
- 4) Formalni uslovi za napredovanje – mnogi dobri novinari praktičari nisi mogli da napreduju u profesiji da sa lokalnih, na primer, pređu na nacionalne medije ili u neke druge institucije, ali ni da postanu rukovodioci redakcija ili samih medija, budući da nisu imali fakultetsku diplomu.

Imajući u vidu pomenute tvrdnje može se konstatovati da su prednosti koje imaju novinari koji su se školovali za tu profesiju na fakultetskom nivou značajne, te da se novinarstvo ne može smatrati zanatom za koji je potrebno samo savladati određene veštine. U prilog tome idu i rezultati istraživanja Centra za profesionalizaciju medija i Instituta društvenih nauka, koji ukazuju na značaj neophodnog fakultetskog obrazovanja, kao i permanentnog usavršavanja novinara (Matić, 2006).

Čupić (2007) ističe značaj medija i novinara u savremenom društvu i smatra da je njihova uloga trostruka: „da prenose informacije bitne za javni život; da posreduju između vlasti i građana, odnosno države i građanskog društva i da su prvi spoljni kritičari i kontrolori vlasti. Takođe, mediji i novinari šire kulturni obrazac i time utiču na podizanje opšteg nivoa kulture građana, posebno demokratske političke kulture. Oni utiču na socijalizaciju ličnosti, ali i političku socijalizaciju, prenose univerzalne, ali i posebne ljudske vrednosti“ (Čupić, 2007:139). U tom kontekstu, u jednom društvu uticaj novinara je važan i sa aspekta formiranja i širenja sistema vrednosti.

Smatra se da je novinarstvo pre svega poziv i to poziv koji zahteva „intelektualne, stručne i moralne kvalitete. Kod takvog profesionalca podjednako su značajni strast za obavljanje poziva, visok osećaj odgovornosti i mera u saopštavanju“ (Valić Nedeljković, Pralica, 2020). Isti autori smatraju da su neohodni kvaliteti za novinarsku profesiju sloboda, otvorenost i literarni dar, ali i neke lične osobine poput radoznalosti, motivacije i strasti, što u skladu sa znanjima i veštinama, kao i moći opažanja i prosuđivanja stvarnosti, čini spektar neophodnih kompetencija. Kompetencije novinara zasnivaju se na profesionalnim standardima, te je u tom smislu važna etička dimenzija novinarskog poziva. Etička dimenzija se ogleda u razvijenoj moralnoj kulturi, koja u značajnoj meri utiče na oblikovanje profesionalnog identiteta novinara. Naime, nisu dovoljna samo znanja, veštine i obrazovanje novinara, već i moralna dimenzija, sposobnost da se razlikuje dobro od zla, kao i moralno postupanje u smislu da se bez obzira na uticaje i pritiske piše istinito i otvoreno i preuzima odgovornost za sopstvena dela i ponašanje.

Profesionalni standardi novinara su se u početku odnosili na pitanja *slobode istraživanja i slobode kritike*, da bi se kasnije kao dominantne kategorije izdvojile *nezavisnost i integritet*. Osim toga, profesionalizam novinara se ogleda u adekvatnom odnosu prema izvorima informacija, kao i u tome da informacije koje se saopštavaju javnosti budu istinite, tačne, objektivne. Da bi se ispunili ovi složeni zahtevi, neophodno je

adekvatno pripremanje novinara za obavljanje profesije. Potrebno je da proces izgradnje novinara kao profesionalaca započne još na studijama, jer visok nivo obrazovanja, široka opšta kultura, kao i oblikovanje moralnih kvaliteta postaje neophodan preduslov za adekvatno obavljanje posla novinara u savremenom društvu.

U odnosu na date teorijske postavke, može se konstatovati da je uloga novinara u savremenom društvu veoma kompleksna i uslovljena delovanjem većeg broja faktora. Među njima su svakako veoma značajni faktori koji se odnose na društvo, i uopšte društvene okolnosti, koje su različite i imaju specifičnosti u odnosu na konkretne društvene prilike u jednoj državi. U skladu s tim, stanje novinarske profesije u Srbiji ima svoje karakteristike i obojeno je postojećim društvenim okolnostima. Istraživanje koje je realizovao Centar za medijska istraživanja Fakulteta političkih nauka u Beogradu, 2011. godine pruža uvid u percepcije novinara o stanju novinarske profesije (Milivojević, 2011). U ovom istraživačkom projektu pod nazivom *Profesija na raskršću – novinarstvo na pragu informacionog društva*, ispitivano je kako novinari, urednici i vlasnici medija vide profesiju novinara u domenu društvenih, ekonomskih i tehnoloških odlika. U istraživanju je učestvovalo 260 novinara i urednika i 51 vlasnik i direktor medija, i došlo se do podataka koji pružaju sliku tipičnog novinara u Srbiji. Najveći broj ispitanika naglašava da je novinar osoba „koja ima veliku odgovornost i veliki potencijal, ali je potcenjena u društvu, nije adekvatno plaćena i ne živi dostojanstveno“ (Milivojević, 2011:29). Osim toga, podaci ukazuju na zabrinjavajući socijalni status novinara jer uglavnom nemaju porodice, žive kao podstanari ili sa roditeljima, imaju platu na nivou proseka i žive u stalnom strahu od gubitka posla. Novinari u Srbiji, kako pokazuju podaci istraživanja, mnogo rade i nemaju radno vreme, često imaju niska i neredovna primanja i uglavnom su bez zdravstvenog osiguranja. U celini posmatrano, prema nalazima ovog istraživanja, socioekonomski status novinara je dosta nepovoljan, čak i ako se imaju u vidu velike razlike između privatnih i državnih medija. Ako se tome dodaju konstantno loši uslovi za rad, nedefinisano radno vreme, razumljivo je da položaj novinara nije na zavidnom nivou. Kao načine za poboljšanje takvog stanja novinari vide u ukidanju neloyalne konkurencije, organizovanom tržištu i prestanku finasiranja prema političkoj podobnosti.

U istraživanju koje je realizovalo Udruženje novinara Srbije (2014), težilo se ka utvrđivanju ekonomskog i profesionalnog položaja novinara u Republici Srbiji (Udruženje novinara Srbije, 2014). Uzorkom je bilo obuhvaćeno 585 ispitanika koji su radno

angažovani u nekom mediju. Ispitanici su odgovarali na pitanja otvorenog i zatvorenog tipa u anketi koja je sprovedena putem telefona. S obzirom na veliki broj pitanja, dobijeni su interesantni rezultati koji se odnose na različite aspekte novinarske profesije. Primera radi, u aspektu koji se odnosi na probleme u novinarskoj profesiji, ispitanici su među ključnim problemima naveli sledeće: niske zarade (62.22%), neprofesionalizam i neodgovarajuće obrazovanje novinara (54.36%). Osim toga, novinari, kao prisutne probleme navode i samovolju vlasnika, neregulisane radne odnose, problem nedostupnosti informacija, kao i problem pretnji i ucena upućenim novinarima (Udruženje novinara Srbije, 2014:9). U zaključku se navodi da je položaj novinara „veoma težak u našoj zemlji. Rezultati pokazuju da se visina zarade najčešće kreće ispod ili oko republičkog proseka, bez obzira na nivo obrazovanja novinara“ (Udruženje novinara Srbije, 2014:33). Zbog takvog socioekonomskog stanja, novinari često moraju da rade dodatne poslove, što takođe izaziva nezadovoljstvo. Podaci dobijeni ovim istraživanjem su značajni jer su pokrenuli pitanja slobode medija, kao i pitanja uredničke i vlasničke cenzure.

U okviru projekta *Istraživanje i analiza percepcije socioekonomskog položaja novinara i medijskih radnika u Vojvodini*, koji je organizovalo Nezavisno društvo novinara Vojvodine, uz podršku misije OEBS-a u Srbiji, dobijeni su noviji podaci o profesiji i položaju novinara (Milić i sar., 2021). Ovo istraživanje je imalo za cilj ispitivanje socioekonomskog i radno pravnog statusa novinara, posebno novinarki, kao i novinara u medijima na jezicima nacionalnih manjima i medijskih radnika. U istraživanje su uključeni i frilenseri i drugi novinari koji nemaju stalno zaposlenje. Podaci su prikupljeni u radu sa fokus grupama i putem anketnog istraživanja na uzorku od 144 ispitanika. Bitna karakteristika ovog istraživanja je da su u njemu dobijeni podaci u odnosu na pol ispitanika, tako da je poseban deo u analizi podataka posvećen novinarkama. Polazeći sa stanovišta polne strukture uzorka, rezultati su pokazali da su novinarke i medijske radnice u formalnom smislu na većem stupnju obrazovanja u odnosu na svoje kolege. Sa aspekta pozicije u redakciji utvrđeno je da veći broj žena radi posao novinara, dok je na uredničkim pozicijama veći broj muškaraca. Ovo je samo jedan od problema koji vodi ka rodnoj neravnopravnosti, ali i ka problemima u vezi sa seksualnim uznemiravanjem ili sa bezbednošću novinarki koje su izložene verbalnom ili drugim vrstama nasilja (Milić i sar., 2021:6).

U poređenju sa prethodnim istraživanjem iz 2011. godine (Milivojević, 2011), kao i UNS-a iz 2014. godine, u istraživanju urađenom tokom 2020. godine (Milić i sar., 2021)

podaci pokazuju izvesna pomeranja u percepcijama novinarske profesije. U istraživanju iz 2020. godine u kome su ispitivane percepcije novinara i medijskih radnika Vojvodine, pokazalo se da niske zarade više nisu glavni problem medijskih profesionalaca. Kao izraženije probleme u odnosu na socioekonomski status ispitanici navode „politički pritisak, odsustvo medijske autonomije, senzacionalizam i tabloidizaciju, nepoštovanje etičkih standarda profesije, pa i nizak nivo medijske pismenosti građana“ (Milić i sar., 2021:65). Specifičnost ovog istraživanja je da su na kraju studije, umesto zaključaka navedene preporuke za sve relevantne aktere koji su od značaja za poboljšanje stanja u novinarskoj profesiji, počev od vlade i resornih ministarstava, lokalnih samouprava, pa sve do samih novinara.

Sa aspekta ovog istraživanja značajno je da među stavkama koje se odnose na obrazovanje budućih novinara, odnosno na obrazovne institucije, ključno mesto zauzima preporuka koja se odnosi na potrebu za uvođenjem kurseva iz preduzetništva, kao i potrebu da svi „akteri uključeni u proces javnog informisanja rade na komponentama medijske pismenosti koje se odnose na prepoznavanje profesionalnog rada novinara“ (Milić i sar., 2021:69). Osim toga, preporučuje se i kreiranje alumni klubova i praćenje karijernih puteva diplomiranih novinara.

2.5.1.3. Novinarska etika u novom medijskom okruženju

Tehnološke promene u medijskoj sferi otvaraju pitanja vezana za novinarsku etiku u novom onlajn okruženju. Razvoj novih novinarskih praksi koje su zasnovane na mobilnim tehnologijama, virtuelnoj stvarnosti i veštačkoj inteligenciji, kao što je mobilno, imerzivno, dron i robotsko novinarstvo, unose značajne promene, ne samo u procesu kreiranja vesti, već i u domenu novinarske etike. Prema navodima autora Lungo i Herera Damas (Luengo, Herrera-Damas, 2021), novi novinarski koncepti, modeli i inicijative u praksi ukazuju na potrebu za rekonstrukcijom profesionalne etike i utemeljenjem koje se zasniva na traganju za istinom, postojanju transparentnosti, tačnosti i verodostojnost činjenica, više nego ikada ranije.

Globalni onlajn mediji otvaraju prostor za aktivno pozicioniranje publike, koja nema obavezu da, kao profesionalni novinari, prati etička načela kao osnovu tradicionalnog novinarskog rada. Participaciju građana na mreži, ne prati uvek razvijena odgovornost, već se pod formom slobode govora i mišljenja mogu javiti i negativne pojave, poput govora

mržnje na društvenim mrežama, rasizam, seksizam ili agresivni komentari. U takvim uslovima neophodno je pružiti adekvatan etički okvir koji bi nudio rešenja za primenu etičkih standarda u novim medijima, kako bi se šira javnost, a posebno deca, ranjive grupe i manjine zaštitile od propagande i govora mržnje.

Posledično, dolazi do novih izazova sa kojima se sreće novinarstvo, imajući u vidu da etička pitanja izlaze iz omeđenog i kontrolisanog profesionalnog prostora u bezgranični i sasvim otvoren onlajn prostor. Takva promena u medijskoj sferi, dovela je do suštinskih promena i uslovia prelazak sa tradicionalne, zatvorene profesionalne etike, ka stvaranju „etike otvorenih medija“ (Ward, Wasserman, 2010).

Prema navodima Vorda (Ward, 2016), novo onlajn okruženje zahteva stvaranje digitalne globalne novinarske etike koja počinje usvajanjem drugačijeg načina razmišljanja o etici uopšte, a posebno o novinarskoj etici. Razmišljanja o novinarskoj etici, prema navodima ovog autora, polaze sa stanovišta pragmatičnog humanizma u kome se integrišu prethodna etička načela i novi etički sadržaji nastali kao implikacija pojave novih medijskih tehnologija. Pragmatični humanizam u novinarstvu je holistički skup tri vrste pojma, funkcionalnih pojmova o prirodi i ciljevima novinarstva, epistemološke predstave o prirodi i opravdanosti etičkih tvrdnji, strukturalne predstave o tome kako kreirati nova etička uverenja i kodekse.

U aktuelnom vremenskom okviru i dalje je prisutan tradicionalni način razmišljanja, koji se i nakon pojave novih medija održava u medijskom prostoru. Međutim, onlajn okruženje, kao novi radni prostor za novinare, razvija nove prakse, koje prevazilaze okvire tradicionalnog načina razmišljanja o etici i stavljaju pod lupu ranije ustanovljene ciljeve i principe odgovornog novinarstva (Luengo, Herrera-Damas, 2021). Ranije dogovoreni etički kodeksi, za koje se nekada pretpostavljalo da su nepromenljivi, podložni su kritici i preispitivanjima, dok u isto vreme još nisu jasno ustanovljena nova pravila važna za digitalno doba. Shodno tome, sve je više prisutan stav da novinarska etika za novo onlajn okruženje mora biti ponovo osmišljena, imajući u vidu globalnu dominaciju digitalnih medija. Nova etika, saglasno tome, mora se posmatrati kroz prizmu digitalizacije društva i kao takva ona mora biti inovativna i unapređena u odnosu na tradicionalne etičke okvire. Saglasno tome, Vord uvodi pojam *radikalna medijska etika*, čime ukazuje na potrebu za promenama koje su neophodne kako bi se pružili ozbiljni i sistemski odgovori na situaciju u kojoj se danas nalazi novinarska profesija (Ward, 2014). Prema navodima Vorda, „buduća

medijska etika će reći više korisnih stvari o odgovornom korišćenju novih medija, uključujući ono što bi novinari (ili ne bi) trebalo da kažu na svojim veb stranicama, kao i kada redakcije treba da koriste materijal građana i interneta“ (Ward, 2014:468). U suštini nova etička načela u novinarstvu treba da čine smernice za ponašanje novinara u onlajn prostoru i uputstva o tome šta sve novinar može da objavljuje na svojim veb stranicama vodeći se principima objektivnog, tačnog i pravovremenog informisanja. Istovremeno ona treba da regulišu i odnose redakcije prema izveštavanju od strane građana i korišćenju drugih materijala široko dostupnih sa interneta.

U skladu sa tim, etika novog medijskog doba je utemeljena na kosmopolitskoj etici u kojoj se promoviše globalno čovečanstvo. Promena načina razmišljanja o ovom problemu, predstavlja samo prvi korak u menjanju tradicionalne etike, posebno ako se ima u vidu da su etička pitanja sada otvorena, jer su građani celog sveta aktivni u onlajn prostoru, da participiraju, učestvuju u kritičkoj razmeni na globalnoj onlajn mreži (Ward, Wasserman, 2015). U suštini posmatrano, nova novinarska etika izlazi iz okvira usko profesionalnog novinarstva i postaje otvorena za sve građane. Građani koji kreiraju sadržaje na mreži aktivno su uključeni u brojna pitanja vezana za novinarsku etiku. Na taj način novinarska etika postaje medijska etika za sve, a samim tim i deo opšte etike komunikacije (Ward, 2016). Smatra se da će ovi trendovi u budućnosti oblikovati etiku u novinarstvu, koja mora biti kompleksnija, konceptualno dublja i primenljiva u novinarstvu celog sveta, kako u profesionalnim, tako i u neprofesionalnim, lokalnim i globalnim medijima.

Usled promena koje su nastale u medijskoj sferi, brojna međunarodna i domaća novinarska udruženja preduzela su korake u pravcu razvoja novih etičkih načela i davanja smernica i vodiča za samoregulaciju u onlajn medijima (Huline, Stone, 2013; Savet za štampu, 2015; Savet za štampu, 2021).

Kodeks novinara Srbije je postavio temelje samoregulacije u novinarskoj profesiji u Republici Srbiji. Ovaj dokument izdaje Savet za štampu i sastoji se od uputstava koja su definisana za sve medije, kako tradicionalne tako i nove (Savet za štampu, 2015). Međutim, zbog specifičnosti novih medija, Savet za štampu je odlučio da umesto da pripremi novi Kodeks za onlajn medije, izda dodatna objašnjenja u vezi sa primenom postojećeg Kodeksa u onlajn okruženju. Smernice za primenu Kodeksa u onlajn okruženju su izdate u nekoliko verzija, a poslednja je objavljena krajem 2021. godine (Savet za štampu, 2021). Smernice prate poglavlja Kodeksa, pa su tako od deset predviđenih poglavlja, dva u potpunosti

primenljiva i na onlajn okruženje. Za ostala poglavlja su data dodatna objašnjenja koja se tiču digitalnih tagova, onlajn komunikacije, *clickbait* naslova, sadržaja koji generišu korisnici i slično.

Asocijacija onlajn medija (AOM) je nestranačko, nevladino i neprofitno udruženje, koje je osnovano 2015. godine sa ciljem da okupi onlajn izdavače „radi zastupanja interesa svojih članica, ali i radi ostvarivanja i punog afirmisanja slobodnog, nezavisnog i profesionalnog rada, razvoja i promocije etičkih standarda i javnog interesa u sferi javnog informisanja, kao i jačanja uloge onlajn medija u demokratizaciji društva, a sve kroz stvaranje odgovarajućeg regulatornog okvira za funkcionisanje i razvoj onlajn medija, i promociju značaja samoregulacije u onlajn medijima, te učvršćivanja autoriteta Saveta za štampu“ (Asocijacija onlajn medija, 2017:2). Asocijacija ne zanemaruje važnost pravila Kodeksa i Smernica koje je izdao Savet za štampu. Naprotiv, u želji da da svoj doprinos u formulisanju etike u onlajn okruženju, Asocijacija je oblikovala svoj Kodeks koji se sastoji od sledećih poglavlja: Verifikacija informacija (*Fact-Checking*) i postupanje sa izvorima; Izbalansiranost izveštavanja i izveštavanje u specifičnim situacijama; Pravila moderacije korisnički generisanog sadržaja; Odgovor na informaciju, ispravka informacije i naznaka izmene informacije; Pravila privatnosti; Zaštita autorskog prava; Čuvanje materijala i Informaciona bezbednost. Ovaj Kodeks sadrži osnovne principe i preporuke rada medija u onlajn okruženju.

Osim Asocijacije, i Savet onlajn izdavača Srbije je izdao svoj dokument pod nazivom Samoregulativni Kodeks dobre profesionalne prakse u digitalnom izdavaštvu na teritoriji Republike Srbije (Savet onlajn izdavača, 2014), koji takođe pokušava da odgovori na pitanja etike u onlajn okruženju. Organizacije na evropskom nivou koje posluju u Srbiji su pokušale da daju svoj doprinos definisanju etike u novom medijskom okruženju, pa je Organizacija OSCE (eng. *Organization for Security and Co-operation in Europe*) takođe izdala Vodič za samoregulaciju onlajn medija. Ovaj dokument je napisan u formi „pitanje-odgovor“ i istražuje najbolje prakse i mehanizme samoregulacije internet medija u regionu (Huline, Stone, 2013). Veliki broj zvaničnih dokumenata, smernica, uputstava i primera dobre prakse na temu etike u onlajn medijima samo potvrđuje važnost teme za trenutak u kome živimo. Zato se Novinarska etika, kao obavezan predmet, izučava na svim studijskim programima za obrazovanje budućih novinara (Pavlovic, 2022), jer poznavanje novinarske etike predstavlja jedan od glavnih preduslova za bavljenje novinarstvom.

2.5.1.4. *Pretpostavke o budućnosti novinarskog poziva*

Nema sumnje da je do značajnih promena u novinarskom pozivu došlo sa uvođenjem interneta, koji je kao globalna svetska mreža u značajnoj meri preuzeo ulogu sredstava masovnih komunikacija. Prema navodima Radojkovića i Stojkovića (2003:250), „otvorenost računarsko komunikacione mreže omogućava novu posredničku tehnologiju koja utiče na razvodnjavanje granica polja koje zaposeda novinarstvo“. Činjenica je da su nove medijske tehnologije omogućile veću dostupnost informacijama, njihovo brže širenje, tako da posedovanje i plasiranje informacija više nije dominantno povezano sa pozivom novinara. Nasuprot tome, uloga novinara u novom informacionom okruženju je znatno drugačija u smislu manje ekskluzivnosti u posedovanju informacija i načina njihovog plasiranja široj publici, jer se publika sada nalazi u mnogo aktivnijoj poziciji. Ona više nije samo primalac informacija, već je i u ulozi kreatora, uglavnom zbog nastanka i razvoja savremenih digitalnih alata. Aktivnije pozicioniranje publike ogleda se u tome da svako ko ima računar i internet može postati kreator informacija i podataka, koje može da plasira drugim osobama na mreži. Na taj način prostor koji je nekada bio rezervisan samo za novinare, danas, a i u budućnosti, postaje otvoreno polje za učešće svih zainteresovanih aktera. Smatra se da je na taj način urušena jedna od ključnih uloga novinara u savremenom digitalnom dobu, jer svaki računarski pismen pojedinac može sebe smatrati novinarom (Радојковић, Стојковић, 2003:255). U tom kontekstu, isti autori s pravom postavljaju pitanje: da li je pojava novih medija (interneta), kraj novinarstva kao zanata i profesije?

U potrazi za odgovorom na ovo pitanje, ruska teoretičarka Zagidulina (Загидулина, 2011) je uradila analizu tekstova diskusija, izveštaja sa konferencija i seminara, članaka i drugih materijala pronađenih na internetu na engleskom jeziku. Na osnovu urađene analize ona ukazuje na perspektive razvoja novinarstva u budućnosti. Ona polazi od teze da je budućnost novinarstva obeležena pojavom interneta i njegovom ekspanzijom u medijima. Međutim, prema navodima ove autorke, razmišljanje da je internet samo novi oblik starih sadržaja nije osnovano, jer je danas sasvim očigledno da internet prostor restrukturira ne samo tokove informacija, već i sam mentalitet i način rada informacionih baza. Ona smatra da su na moderno novinarstvo značajno uticala tri velika događaja: pokretanje društvene mreže Fejsbuk (*Facebook*) 2004. godine, Jutjub (*Youtube*) platforme 2005. godine i Tvitera (*Twitter*) 2006. godine. Sva tri resursa su agregatori informativnog sadržaja i deluju u uskoj vezi (Загидулина, 2011:35). Novinarstvo u

budućnosti će značajno oblikovati ova tri resursa, uključujući i nove koji će se tek pojaviti sa razvojem savremenih medijskih tehnologija.

Posmatrajući stanje na našim prostorima, odgovori na pitanja o budućnosti novinarstva mogu se naći u istraživanjima koja su rađena sa ciljem da se ispitaju različite dimenzije novinarstva i novinarske profesije. U istraživanju koje je realizovao Centar za medijska istraživanja Fakulteta političkih nauka u Beogradu, 2011. godine, deo seta pitanja se odnosio na to kako novinari vide svoju profesiju u budućnosti (Milivojević, 2011). Dobijeni rezultati pokazuju da više od jedne trećine ispitanika svoju profesionalnu budućnost vide u adaptaciji potreba i prihvatanju dolazećih promena, petina ispitanika planira da ostane u profesiji, jer smatra da će promene otvoriti mogućnost za brže napredovanje, dok jedna četvrtina njih planira da promeni profesiju. U razmatranju promena koje doprinose ovakvom stanju, novinari koji su ispitivani u fokus grupama smatraju „da najveći uticaj na njihovu profesiju ima kombinacija vlasničkih odnosa, socioekonomskih prilika i političkih pritisaka... Zanimljivo je da je tehnološki aspekt ocenjen kao najmanje presudan za budućnost novinarstva u Srbiji“ (Milivojević, 2011:37). Interesantno je da podaci istraživanja ukazuju na loše prognoze za budućnost novinara. Novinari misle da će u perspektivi dominacija novih tehnologija, tačnije interneta, biti sve više izražena, i da će u skladu sa tim, izrada novina biti sve skuplja, ali da će novine ipak opstati. Oni su svesni toga da promene izazvane novim medijima traže prilagođavanje, ali da sama profesija novinara neće biti ugrožena, za razliku od drugih pomoćnih medijskih zanimanja, kao što su na primer montažeri, tonci, fotoreporter...

Rojtersov institut izdvaja pet važnih tačaka koje će definisati budućnost novinarstva (Nielsen, Selva, 2019). Prvo, globalni prelazak na digitalne, mobilne i platformske medije znači da je novinarstvo pristupačnije nego što je ikada bilo. U zemljama sa visokim dohotkom, više od polovine svih medijskih sadržaja sada je digitalno. Drugo, tehnologije koje stoje iza pretraživača i raznih društvenih mreža kao što su *Fejsbuk* i *Tviter*, omogućavaju da pojedinac bude izložen sve raznovrsnijim izvorima informacija. U praksi, ljudi obično prate nekoliko izvora vesti, ali algoritamski sistemi rangiranja na osnovu onoga što smo prethodno pratili, direktno distribuiraju linkove za nove sadržaje, pa su korisnici izloženi vestima šireg spektra (Fletcher, Nielsen, 2018). Treće, novinarstvo često gubi bitku za pažnju ljudi, a u nekim zemljama i poverenje javnosti. Ova tačka je samo na prvi pogled u suprotnosti sa prethodnom, ali pojašnjenje je u činjenici da je na globalnom nivou sve

manji broj ljubitelja vesti, odnosno sve manje je onih koji su zainteresovani da pristupaju novim informacijama više puta dnevno. To stvara jaz između onih koji konzumiraju vesti i onih koji to ne čine, zato što će samo konzumenti vesti biti sve izloženiji novim informacijama, portalima i autorima. Istraživanje iz 2017. godine je pokazalo da ljubitelji vesti čine samo 17% javnosti, oni koji dnevno prate samo kratke vesti oko polovine (48%), a povremeni korisnici, koji vestima pristupaju ređe od jednom dnevno, 35% (Nielsen, Selva, 2019:12). Četvrto, u pitanje se dovode poslovni modeli koji finansiraju vesti, što slabi profesionalno novinarstvo i ostavlja medije podložnijim različitim pritiscima koji mogu doći od strane raznih kompanija i politike. Na poslednjem, petom mestu zaključuje se da su vesti raznovrsnije nego ikad, a najbolje novinarstvo u mnogim slučajevima bolje nego u dosadašnjoj istoriji novinarstva.

Na pitanje kakva je budućnost novinarstva, kao i novinarske profesije, ruski autor Tulupov (Тулупов, 2015), daje optimistične prognoze. On navodi da je novinarstvo kao delatnost još od antičkog perioda, od kada i datira, pretrpelo različite transformacije, ali je nastavilo da postoji. Možda danas društvene mreže obavljaju neke od njegovih funkcija, kao što je informisanje i komunikacija, ali to nije povezano sa profesionalnim uticajem, već se sprovodi uglavnom u skraćenom i haotičnom obliku. U tom kontestu, društvenim mrežama nedostaje profesionalnost, koja je značajna dimenzija novinara, jer on za razliku od blogera ima odgovornost, pre svega prema publici, da izveštava objektivno, tačno i u skladu za standardima svoje profesije. Velika je razlika u kredibilitetu informacija koje nude amateri na društvenim mrežama i profesionalni novinari. Transformacija novinarskog poziva usmerena je ka „pripremanju *univerzalnih novinara* koje odlikuje: poznavanje informacione tehnologije, mobilnost, efikasnost, aktivnost, sposobnost prilagođavanja jeziku elektronskih medija, sposobnost igranja različitih uloga i obavljanja različitih vrsta poslova u isto vreme u različitim medijskim formatima, sposobnost za timski rad i dr.“ (Тулупов, 2015:16). Shodno tome, profesija novinara neće nestati, ali će se značajno transformisati. Mada se društvene mreže često posmatraju kao jedan od razloga smrti novinarstva, one su s druge strane jedan od savremenih činilaca razvoja novinarstva. Prisustvo aktivne publike u informacionom prostoru apsolutno nije u suprotnosti sa kreativno-produkcijskom i individualno-kolektivnom prirodom novinarstva. Tulupov (Тулупов, 2015) navodi da novinarstvo zapravo treba da iskoristi fenomen društvenih mreža, posebno blogovanja, jer će se blogeri, ukoliko razvijaju određene kvalitete poput

efikasnosti, analitičnosti, objektivnosti, komunikativnosti, održavanju diskursa i spremnost na debate, svojom aktivnom pozicijom neizbežno postati profesionalci. Istina, uz sve pomenute kvalitete, neophodno je da ispune još neke uslove: da poštuju profesionalne i etičke standarde, da dobro poznaju maternji i strani jezik, da imaju univerzalne sposobnosti (rad na različitim platformama), da su digitalno pismeni (veštine rada sa računarom, foto, audio i video opremom) i da poznaju medijsko pravo. Uz sve to, ne treba zanemariti ni ljudske kvalitete koje odlikuju poziv novinara: odgovornost, čast, hrabrost i dostojanstvo.

2.5.2. Obrazovanje novinara – istorijska perspektiva

U literaturi se mogu naći različite informacije o prvoj visokoškolskoj ustanovi za obrazovanje novinara, ali nema sumnje da je jedna od prvih i uticajnijih bila Škola novinarstva u Misuriju (eng. *Missouri School of Journalism*) u Sjedinjenim Američkim Državama. Ova škola je zvanično otvorena 1. jula 1908. godine, ali prvu diplomu novinarstva dodelila je tek 1921. i prvi doktorat iz oblasti 1934. godine (Dunn, 2018). Ovu obrazovnu ustanovu je osmislio i osnovao Volter Vilijams (Walter Williams) jer je do tada svako ko je želeo da postane novinar, morao da uči o profesiji kroz rad. On je video nedostatke takvog obrazovanja, jer su urednici i zaposleni u redakciji retko kada imali vremena da daju dublja objašnjenja početnicima i odgovore na pitanja zašto se nešto radi i da li se može uraditi na bolji način.

Prema navodima Vajnberga (Weinberg, 2008:14), Vilijams je tokom pravljenja plana rada novinarske škole preuzeo ideje od profesionalnih škola iz drugih oblasti koje su nastajale u njegovo vreme. Škole prava, medicine, poljoprivrede, inženjerstva i obrazovanja nastavnika postale su stvarnost u tom periodu, i svaka od tih profesionalnih visokih škola je kombinovala metod predavanja u učionici sa praktičnim radom u okruženju u stvarnom svetu – kao što su bolnice, sudovi, fabrike i školske zgrade. To je bio princip i Škole novinarstva u Misuriju. Uslov za upis u tu školu je bio završena srednja škola ili položen posebno osmišljen prijemni ispit. Nastava u učionici je kombinovala kurseve liberalnih umetnosti, a praktičan rad se sastojao od rada u dnevnim novinama. Tokom prve dve godine školovanja, bilo je obavezno položiti matematiku, logiku i psihologiju, a jako brzo su dodati predmeti kao što su ekonomija, filozofija, političke nauke i sociologija. Kasnije su dodati predmeti na kojima se učio strani jezik uz kurs čitanja, fizičke ili biološke nauke, političko uređenje države, engleska književnost i drugi. Uz obavezne predmete, bilo je i deset

obaveznih kurseva novinarstva (Weinberg, 2008:15). Cilj je bio da se osposobe novinari profesionalci sa širokim obrazovanjem i razumevanjem velikog broja oblasti ali i sa značajnim praktičnim iskustvom. Ovaj model studija novinarstva je prihvaćen i u mnogim drugim zemljama, tako da je pionirska uloga Škole novinarstva u Misuriju oblikovala nastavne planove širom sveta.

Na osnivanje još jedne od ranih škola novinarstva na Univerzitetu Kolumbija u Sjedinjenim Američkim državama uticao je Džozef Pulicer (Joseph Pulitzer, mađarsko – američki političar i izdavač novina *St. Louis Post-Dispatch* and the *New York World*). Ova škola novinarstva pod nazivom *Columbia School of Journalism* otvorena je 1912. godine (Josephi, 2019) kao diplomatska škola, sa ciljem boljeg opšteg obrazovanja novinara koji su u to vreme uglavnom poticali iz radničkih porodica.

U Latinskoj Americi, Argentina je bila zemlja koja je 1901. godine osnovala prve dve škole novinarstva na kontinentu (Nixon, 1982). Obe škole su počele da rade u razmaku od mesec dana. Urednici listova *La Prensa* i *La Nacion*, najvažnijih u Buenos Ajresu, podržali su inicijativu da se formalizuje obuka urednika. Za razliku od Džozefa Pulicera oni su bili vlasnici i urednici bez ekonomskih mogućnosti neophodnih za organizovanje odgovarajuće škole. Tako je godinama kasnije Udruženje novinara La Plate, glavnog grada provincije Buenos Ajres, odlučilo da nastavi započeti projekat i da krene sa radom 27. aprila 1934. godine (Nixon, 1982). Nakon godinu dana, Nacionalni univerzitet La Plata im je ponudio svoju podršku, uključivši kurseve koje su oni osmislili u studijski program Škole novinarstva.

Kraj devetnaestog i početak dvadesetog veka je obeležen otvaranjem novinarskih obrazovnih ustanova i u Evropi. Škola novinarstva (fran. *Ecole Supérieure de Journalisme*) osnovana 1899. godine u Parizu (Goulet, 2009). Godinu dana kasnije pripojena je Školi za napredne studije društvenih nauka (fran. *Ecole de Hautes Etudes en Sciences Sociales*) i izdala je prvu diplomu novinarstva 10 godina kasnije. U Španiji je general Franko 1941. godine osnovao Nacionalnu školu novinarstva koja je bila pod kontrolom Falangističkog novinarskog obrazovanja 57 Partije (Barrera, Vaz, 2003). Nacionalna škola novinarstva bila je najvažniji centar za obuku u Španiji i ostala je pod nadzorom vlade do ranih 1970-ih. Novinari u glavnim listovima pod kontrolom španske vlade morali su da prođu kroz ovu školu novinarstva, potvrđujući ideju da se novinarsko obrazovanje smatra važnim elementom, ako ne i sredstvom, za oblikovanje novinara i novinarstva.

U nordijskim zemljama, sistem učenja novinarskog posla kroz rad je postepeno zamenjen novinarskim obrazovanjem (Gardeström, 2016), dok su u Velikoj Britaniji formalna novinarska obuka i obrazovanje u odnosu na druge zemlje krenuli dosta kasnije - od 1980-ih pa nadalje (Frost, 2017).

U periodu koji je nastupio posle Drugog svetskog rata, fakulteti za obrazovanje budućih novinara počeli su da rade svuda u svetu, i do početka 21. veka su doživeli svoj procvat. Za fakultete novinarstva posebno su bile plodne devedesete i dvehiljadite. Ovo je usko povezano sa proliferacijom medija u zemljama u kojima su ekonomski rast, tehnološki napredak i sve veća pismenost u kombinaciji, stvorili dramatičan porast čitanosti i publike, posebno u najmnogoljudnijim nacijama kao što su Kina i Indija, ali i u Africi i Latinskoj Americi. Kao rezultat, u 2013. godini na spisku programa za obrazovanje novinara bilo je skoro 2400 programa širom sveta (Joseph, 2019). Ovo širenje je donelo promene medijskog obrazovanja pre svega u konceptualnom smislu, jer američki model zasnovan na demokratiji, nije bio primenljiv u svim delovima sveta gde su prisutni drugačiji društveni sistemi. Obrazovanje novinara se može smatrati za plodno tlo za širenje uticaja, pa ne čudi što su posle raspada Sovjetskog Saveza, Sjedinjene Američke Države i neke evropske zemlje poslale medijske edukatore u novonastale države da pouče novinare vrednostima slobodne štampe (Skochilo et al., 2013), ali i da osiguraju svoj interes na novim medijskim tržištima.

Obrazovanje novinara je do sada imalo bogatu istoriju i uspešno se izborilo sa raznim izazovima. Nove medijske tehnologije i promene u medijskoj industriji zahtevaju od obrazovanja novinara da se prilagodi promenama i da obezbedi kako kvalitet obrazovanja, tako i održivost.

2.5.3. Obrazovanje novinara u Republici Srbiji

U savremenom društvu, koje svakako nosi epitet informatičkog društva, profesija novinara sve više dobija na važnosti. U skladu sa tim, neminovno se postavljaju pitanja vezana za obrazovanje novinara, s obzirom na složenost i kompleksnost uloga koje obavljaju. Pitanja vezana za obrazovanje novinara počinju uglavnom od istraživanja motivacije mladih ljudi koji bi želeli da se posvete poslu novinara. Osim toga, postavlja se i pitanje sadržaja i načina na koji se obrazuju budućí novinari na univerzitetima. Više odgovora na postavljena pitanja pruža obimno istraživanje iz 2005. godine, koje su u

Republici Srbiji realizovale relevantne institucije: Centar za profesionalizaciju medija (CPM), Institut društvenih nauka (IDN) i njegovo Centrar za politikološka istraživanja i javno mnjenje iz Beograda i Fond za otvoreno društvo Srbije. Rezultati ovog istraživanja su predstavljeni u knjizi *Obrazovanje za medije: iskustva, iskušenja, perspektive* (Matić i sar., 2007). Prema nalazima ove studije, promene u oblasti komunikacija i medija, koje su tehnološke, ekonomske i socijalne prirode, imale su značajni i višestruki uticaj na profesiju novinara. Novo medijsko okruženje stvorilo je potražnju za novinarima novog profila – profila profesionalaca koji su univerzalni i fleksibilni i koji će moći da se brzo adaptiraju novonastalim okolnostima. U novom medijskom kontekstu i obrazovanje novinara postaje sve značajnije, posebno na akademskom nivou. U skladu sa tim može se konstatovati da koncepcija visokog obrazovanja novinara sve više dolazi u fokus interesovanja istraživača (Ignjatović, 2006). Shodno tome, aktuelizuju se pitanja studijskih programa za novinarstvo, njihovog obima i strukture, kao i sadržaja, odnosno nastavnih predmeta. Potrebno je imati u vidu da se zahtevi za fleksibilnijim koncipiranjem studijskih programa za novinarstvo poklapaju sa obimnijim promenama koje se dešavaju na polju visokog obrazovanja, a usmerene su ka poštovanju Bolonjske konvencije, kojom se teži ka stvaranju jedinstvenog obrazovnog prostora na području Evrope. Primena Bolonjskog procesa u Republici Srbiji je regulisana Zakonom o visokom obrazovanju iz 2005. godine. U skladu sa takvim okolnostima, moguće je govoriti o dva perioda u visokom obrazovanju budućih novinara: period pre primene Bolonjske deklaracije i period nakon njene implementacije, odnosno nakon 2005. godine.

U prvom periodu, pre 2005. godine, studije novinarstva su bile organizovane na tradicionalan način, po ugledu na organizaciju drugih studijskih programa. Uglavnom se kao model koristio studijski program za novinarstvo sa Fakulteta političkih nauka, Univerziteta u Beogradu. U našoj zemlji ovo je najstariji fakultet za obrazovanje novinara na akademskom nivou, koji je započeo sa radom još daleke 1968. godine. Ovaj fakultet i danas obrazuje studente iz oblasti politikologije, međunarodnih odnosa, novinarstva i komunikologije, kao i socijalne politike i socijalnog rada. Dugi niz godina on je bio i jedina visokoškolska ustanova na kojoj su se obrazovali budućí novinari profesionalci. Početkom dvehiljaditih godina počeli su sa radom studijski programi za novinarstvo na drugim državnim fakultetima, a takođe je i određen broj privatnih fakulteta počeo sa obrazovanjem studenata iz oblasti medija.

Prema navodima Valić Nedeljković (2010), u prvom periodu, dakle do 2005. godine, studije iz oblasti novinarstva je bilo moguće upisati na čak 12 fakulteta u Republici Srbiji, i to na: 1) Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu; 2) Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu; 3) Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu; 4) Fakultetu humanističkih nauka Univerziteta u Novom Pazaru sa odjeljenjima u Nišu i Beogradu; 5) Filozofskom fakultetu Prištinskog Univerziteta sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici; 6) Fakultetu za kulturu i medije Univerziteta primenjenih nauka Megatrend; 7) F@M, Fakultetu za menadžment u Novom Sadu, Odsek za menadžment u medijima; 8) Fakultetu scenskih i primenjenih umetnosti „Akademija lepih umetnosti“, Univerziteta Singidunum; 9) Fakultetu dramskih umetnosti, Univerziteta umetnosti u Beogradu; 10) Univerzitetu „Braća Karić“, koji je kupila korporacija iz Grčke; 11) Akademiji umetnosti, Univerziteta u Novom Sadu; 12) Fakultetu primenjenih umetnosti, Univerziteta umetnosti u Beogradu (Valić Nedeljković, 2010:98).

U drugom periodu, nakon 2005. godine, kada je zvanično stupio na snagu proces akreditacije visokoškolskih ustanova i programa, situacija na polju akademskog obrazovanja se značajno promenila. Nakon selekcije, prema informacijama sa sajta Ministarstva i Komisije za akreditaciju, u tom prvom ciklusu akreditaciju za rad dobilo je samo pet visokoškolskih ustanova: Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka (160 studenata), Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet (70 studenata), Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet (50 studenata), Univerzitet Megatrend, Fakultet za kulturu i medije (100 studenata), Univerzitet Singidunum, Fakultet za medije i komunikacije (80 studenata). Prema navedenim podacima, akreditaciju za rad, odnosno mogućnost za visokoškolsko obrazovanje novinara dobila su 3 državna univerziteta i dva univerziteta u privatnom vlasništvu. Ukupan broj studenata koji se mogao upisati na studije novinarstva bio je 460 studenata godišnje. Prema navodima Radojkovića (2011) toliki broj diplomiranih novinara predstavlja hiperprodukciju ovog kadra, ali novi smerovi iz oblasti studija medija se i dalje otvaraju.

Valić Nedeljković (2010), konstatuje da je u ovom prvom periodu ponuda za profesionalno obrazovanje novinara veoma velika i da kandidati za novinarski poziv imaju mogućnost da biraju uže opredeljenje u zavisnosti od fakulteta koji žele da upišu. Osim toga, u ovom periodu obrazovanje novinara na nivou fakulteta karakteriše i visoka raznorodnost, što je direktno uslovljeno fakultetom na kome su medijske studije organizovane. U suštini

program zavisi od toga da li su studije organizovane na politikološkim, filozofsko-filološkim ili umetničkim fakultetima. Pri tom treba imati u vidu da su se pojedni privatni fakulteti, još pri osnivanju opredelili za specifično obrazovanje u oblasti medija, najčešće za menadžment u medijima.

Zanimljivo je da veoma bogata ponuda visokoškolskih ustanova koje pripremaju stručnjake za rad u medijima nije podstakla profesionalnu konkurenciju, i struka ih još nije razvrstala prema efikasnosti diplomiranih studenata u redakcijama. U praksi se nije pokazalo da diplomirani novinari, dakle oni koji su školovani za rad u medijima, imaju bolji rad ili beneficije prilikom zapošljavanja. Nasuprot tome, prisutna je tendencija da pojedine medijske kuće smatraju da je čak i bolje zaposliti nestručne novinare, pa ih onda obrazovati kroz kraće kurseve u procesu rada.

Naredne akreditacije ustanova i programa za obrazovanje novinara i drugih medijskih radnika su zadržale principe i standarde za visokoškolsko obrazovanje budućih novinara. I dalje se u Republici Srbiji za novinarski poziv studenti mogu obrazovati na različitim fakultetima i na različitim studijskim programima, uključujući i privatne i državne fakultete. Međutim, pored postojećih nedoumica i dilema, studije medija se i dalje mogu smatrati atraktivnim i privlačnim budućim studentima, posebno na prvom nivou studija, osnovnim akademskim studijama.

Sa stanovišta ovog istraživanja, posebno je značajno obrazovanje budućih novinara na tri državna univerziteta, koji čine predmet analize i uzorak ispitanika u kvantitativnom delu istraživanja. Saglasno tome, fokus za istraživanje obrazovanja novinara je orijentisan na tri fakulteta: 1) Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, 2) Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, i 3) Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu.

1) Studije novinarstva na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Studije za obrazovanje budućih novinara na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu realizuje Katedra za novinarstvo koja je u sastavu Odeljenja za novinarstvo i komunikologiju. Studije nose naziv Osnovne akademske studije novinarstva, traju četiri godine, a zvanje koje se dodeljuje po završetku je diplomirani novinar. Na ovom fakultetu postoje i master studije u trajanju od godinu dana. „Tradicija studiranja novinarstva seže do 1968. godine, kada je Fakultet osnovan, izrastavši iz Visoke škole političkih nauka, tzv. Diplomatsko-novinarske škole. Ovo je najstariji akademski program novinarstva u Srbiji i

do 2003. bio je i jedini“ (Matić i sar., 2007a:44). Zvanje diplomirani novinar na ovom fakultetu je do početka novog milenijuma steklo oko 1700 studenata. Prema informacijama sa sajta Fakulteta političkih nauka, po završetku studija novinarstva „studenti će ovladati znanjima iz teorije i prakse društvenog komuniciranja, kao i veštinama potrebnim za profesionalno učestvovanje u procesu javnog i masovnog komuniciranja posredstvom medija i interneta“. Studenti koji studiraju novinarstvo na Univerzitetu u Beogradu imaju velike mogućnosti za obavljanje prakse. Praktičan rad obavlja se u studijima na fakultetu i redakcijama medijskih kuća s kojima je fakultet sklopio ugovor o saradnji u izvođenju praktične nastave, a studenti vode i studentski časopis *Politikolog* koji samostalno uređuju. Zahvaljujući donaciji Ambasade Sjedinjenih Američkih Država, u 2022. godini otvoren je novi multimedijalni TV studio u Medija centru Fakulteta koji sadrži novu opremu za produkciju televizijskog i multimedijalnog sadržaja.

2) Studije žurnalistike na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu

Na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, tokom 2004. godine osnovan je Odsek za medijske studije. Prema navodima Valić Nedeljković (2010), ovaj odsek je nosilac prvog studijskog programa za obrazovanje studenata novinarstva u Srbiji koji je 2008. godine dobio akreditaciju na oba nivoa studija: osnovnim akademskim (u trajanju od četiri godine) i master akademskim studijama u trajanju od godinu dana. Studijski program osnovnih studija je akreditovan pod nazivom Studijski program za žurnalistiku i po završetku studija studenti dobijaju zvanje diplomirani novinar. Nakon toga, akreditaciju su dobili i studijski programi za obrazovanje budućih novinara Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu i Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu.

Studijski program za žurnalistiku u Novom Sadu se sastoji od velikog broja predmeta uže struke i potpornih predmeta struke, zatim velikog broja jezika (maternji, jezici sredine i strani jezici), kao i opšteobrazovnih predmeta. Studenti mogu da slušaju nastavu maternjeg jezika i određenog broja opšteobrazovnih predmeta na jezicima manjina (mađarski, slovački, rumunski i rusinski). Kako stoji na sajtu Fakulteta: „specifičnost Odseka (za medijske studije) jeste *Međunarodni festival kratkih radijskih i televizijskih formi studenata novinarstva 'On the Record'*, koji se održava od 2012. godine. Cilj ovog festivala jeste promovisanje unapređenja kvalitetnog praktičnog rada sa studentima na fakultetima novinarstva, razmene iskustava i razvijanje interkulturalnog dijaloga u zemljama

regiona.“ Dalje se navodi da je 2019. godine Odsek „...organizovao i međunarodnu Letnju školu novinarstva *Nove tehnologije i nove odgovornosti* na kojoj su učestvovali predavači i medijski profesionalci, kao i 30 studenata iz 10 zemalja Zapadnog Balkana“. Fakultet omogućava studentima da obave stručnu praksu u velikom broju lokalnih i pokrajinskih medija u Novom Sadu i Vojvodini, ali im pruža i brojne mogućnosti za samostalni rad. Odsek za medijske studije u svom vlasništvu ima savremeni radijski studio sa režijom, televizijski studio, jedinice za digitalnu radijsku i televizijsku montažu, kao i učionice sa računarima koje su na raspolaganju studentima kako za nastavni, tako i za kreativni rad.

3) Studije novinarstva na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu

Današnji Departman za komunikologiju i novinarstvo osnovan je pod nazivom Studijska grupa za žurnalistiku 2004. godine, kada je upisana prva generacija studenata. Inicijalni studijski program je reformisan 2006. godine da bi bio usklađen sa Bolonjskom deklaracijom i međunarodnim standardima. Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu je akreditovan 2008. godine i od tada se obrazovanje novinara odvija po modelu 4+1, gde Osnovne studije novinarstva traju četiri godine, a svršeni studenti dobijaju zvanje diplomirani novinar / žurnalista. Master studije traju godinu dana i prvi put su akreditovane 2011. godine.

Studenti novinarstva na Filozofskom fakultetu u Nišu su u početku mogli da obavljaju praksu u lokalnim medijima u Nišu i na jugu Srbije, a Departman nije imao nikakvu profesionalnu opremu sa kojom bi studenti mogli da rade. Kada je uspostavljena saradnja sa Ambasadom Sjedinjenih Američkih Država u Beogradu, Departman je prvo dobio profesionalnu kameru sa pratećom opremom 2009. godine, a dve godine kasnije računarsku učionicu opremljenu laptop računarima za montažu, kao i tehničku podršku za realizaciju projekta *Studentski Dnevni List*. Naime, uz podršku Ambasade i Departmana 2011. godine pokrenut je sajt www.sdl.rs koji je osmišljen kao veb portal sa dnevnim vestima o studentskom životu koji studenti Departmana za komunikologiju i novinarstvo uređuju samostalno uz savetodavnu pomoć nastavnog osoblja. O popularnosti ovog sajta govori podatak da je u periodu od 2019. do 2021. godine imao više od 2.800.000 poseta. Kao rezultat međunarodnog projekta *University partnership*, Departman je 2022. godine dobio potpuno savremeno opremljen TV studio, tako da studenti sada imaju velike mogućnosti za razvijanje svojih tehničkih znanja na fakultetu.

2.5.4. Obrazovanje novinara u Republici Srbiji u istraživanjima

U relevantnim istraživanjima na našim prostorima, obrazovanje novinara još uvek nije dovoljno istraženo, posebno akademsko obrazovanje. Shodno tome, nema novijih podataka o obrazovnoj strukturi svih novinara u Srbiji (Matić, Milin Perković, 2021:12), kako bi se mogle raditi neke konkretnije analize. Premda visokoškolsko obrazovanje novinara nije bilo centralna tema u istraživanjima o novinarskoj profesiji, to ne znači da obrazovanje za novinarsku profesiju nije prepoznato kao značajno i često suštinsko pitanje za profesiju. Gotovo da nema ozbiljnijeg istraživanja koje se bavi novinarskom profesijom, a da u njemu, makar na nivou uzorka, nije obrađena i tema vezana za obrazovanje ovih profesionalaca.

Posmatrano sa tog aspekta, dosta podataka o obrazovanju novinara, posebno o nivou i vrsti obrazovanja, može se naći u relevantnim istraživanjima koje su sprovodile različite institucije i udruženja. U suštini, sagledavanjem strukture uzorka relevantnih istraživanja na našem prostoru, moguće je posredno izvoditi konstatacije o karakteristikama obrazovanja, kao i o korelacijama koje obrazovanje ima u odnosu na druge varijable kao što su na primer pol ili godine starosti ispitanika, odnosno novinara. Značajne podatke o obrazovanju novinara možemo naći u istraživanjima koja su se odvijala u Republici Srbiji, u periodu od 2011. do 2022. godine.

U studiji *Profesija na raskršću – novinarstvo na pragu informacionog društva* (Milivojević, 2011), koje je sproveo Centar za medije i medijska istraživanja Fakulteta političkih nauka Beogradu, između ostalog ukazuje se na značaj obrazovanja novinara u svetlu potreba savremenog informacionog društva. Podaci ovog istraživanja ukazuju da ubedljiva većina, čak dve trećine anketiranih novinara (73%) ima završene fakultete iz različitih oblasti. Novinari obuhvaćeni ovim istraživanjem su stekli visoko obrazovanje ne samo na fakultetima za novinarstvo, već i na drugim fakultetima u oblasti društveno-humanističkih nauka, kao i u oblasti tehničkih, odnosno prirodnih nauka. Takvo stanje se može smatrati veoma zadovoljavajućim, posebno ako se ima u vidu niska stopa stanovništva sa diplomom visokog obrazovanja. U tom kontekstu se može smatrati da je prevaziđen stereotip da su novinari profesija koja ima sumnjivo obrazovanje, odnosno da novinari najčešće nemaju završene fakultete. Osim toga, i oni novinari koji nisu završili fakultete, završili su respektabilne srednje škole, poput gimnazija ili škola društvenog, tehničkog ili prirodnog usmerenja (Milivojević, 2011). Međutim, u okviru ovog istraživanja su dobijeni

interesantni podaci koji ukazuju na odnos novinara prema sopstvenom obrazovanju: „uglavnom, svi su saglasni da fakultetsko obrazovanje nije presudno za bavljenje profesijom“, a na fakultetima namenjenim univerziteskom obrazovanju novinara „se malo toga nauči, malo prakse, a u obrazovanju nedostaje konstatna obuka“ (Milivojević, 2011:65). Takođe, ispitanici smatraju da novim generacijama novinara nedostaje opšta kultura, te da je potrebno značajno dodatno obrazovanje. Ako se imaju u vidu potrebe sadašnjeg i budućeg posla, na pitanje šta konkretno nedostaje u visokoškolskom obrazovanju novinara, ispitanici su dali protivrečne odgovore: dok jedni smatraju da nemaju odgovarajuće tehnološko znanje, drugi navode nedostatak profesionalnog obrazovanja.

Značajnu ulogu u obrazovanju novinara imaju i dodatne obuke, posebno one iz oblasti novih medija. Mnogi novinari, u odnosu na vreme kada je istraživanje realizovano, nisu tokom obrazovanja nikada učili kako raditi za nove, digitalne medije. Shodno tome, ovim novinarima su neophodna dodatna znanja iz ove oblasti. Dodatna znanja i veštine, odnosno kompetencije, novinari su razvijali na različite načine: neki su digitalne kompetencije razvili kroz rad, a neki na dodatnim obukama koje su se realizovale na kratkim seminarima i kursovima. Manji broj novinara je digitalne veštine razvio putem specijalizacija u inostranstvu, što ukazuje da su programi za obrazovanje novinara u razvijenim zemljama usklađivani sa promenama koje nose nove tehnologije. Na osnovu zatečenog stanja, s pravom se može postaviti pitanje: mogu li se i na koji način novinari profesionalci uspešno prilagoditi potrebama koje dolaze sa razvojem novih tehnologija? Kako navodi Milivojević (2011:67): „dve trećine učesnika u anketi (73.85%), smatra da će moći uspešno da se prilagodi radnim zadacima sa novim medijima. Pri tome, jedna polovina rezonuje ovako: imam dovoljno iskustva u medijima i sa mnogim ranijim promenama. Ali, samo iskustvo nije garancija da će uspeti da prate tehnološke promene. Druga polovina (39.62%), pak smatra da ima dovoljno znanja koja će im omogućiti da razumeju nove medije, a novinarstvo se u osnovi neće značajno promeniti. Kod ovog dela ispitanika na pomolu je opasna zabluda. Stoga nam se čini najtrezveniji stav 18.46% ispitanika koji smatraju da će uspeti da opstanu u novim medijima, ali uz mnogo dodatnog obrazovanja.“ Ovi podaci ukazuju na činjenicu da nema konsenzusa među profesionalnim novinarima o budućnosti njihove profesije u novom medijskom okruženju, kao i da je pitanje kako će se i na koji način prilagoditi potrebama koje nose nove medijske tehnologije.

U istraživanju Udruženja novinara Srbije (2014), značajna pažnja je posvećena pitanju obrazovanja novinara. Struktura uzorka, koji obuhvata 585 ispitanika koji su učestvovali u istraživanju, pokazuje da je među njima 72.48% onih koji imaju visoko obrazovanje, dok 27.52% ima završenu srednju školu. Među ispitanicima sa visokim obrazovanjem, najveći broj je završio fakultete u oblasti društveno-humanističkih nauka, dok je preostalih 10.77% završilo fakultete iz oblasti prirodnih nauka (Udruženje novinara Srbije, 2014:2). U istom istraživanju dokazano je da postoje korelacije varijable pol i varijable obrazovanje. Naime, u odnosu na novinarke, veći je broj novinara koji imaju samo srednju školu, dok je na nivou fakultetskog obrazovanja taj broj ujednačen. U odnosu na novinarke, duplo veći broj novinara ima diplomu iz oblasti prirodnih nauka, skoro jedna trećina novinarki je završila fakultet za novinarstvo, dok su fakultete iz oblasti društveno-humanističkih nauka u podjednakom broju završili ispitanici i ispitanice. Prema nalazima istog istraživanja, varijabla obrazovanja je povezana i sa varijablom godine starosti. Utvrđeno je da „sa porastom godina starosti ispitanika raste broj onih koji rade sa fakultetskom diplomom, dok se kod kategorije srednja škola može uočiti da je najviše novinara starosti između 40 i 49 godina, koji rade samo sa srednjom školom, a kako godine opadaju ili rastu sve je manje novinara (najmanje novinara sa srednjom školom je u kategoriji od 19 do 29, kao i preko 60 godina starosti)“ (Udruženje novinara Srbije, 2014:14). Pomenuto istraživanje nudi interesantne podatke o povezanosti profila završenih fakulteta i godina starosti. U grupi koja je između 19 i 29 godina starosti je najviše onih koji su završili novinarstvo, a zatim slede fakulteti iz oblasti društvenih nauka. U nešto starijoj kategoriji ispitanika, između 30 i 39 godina, najviše je onih bez fakulteta, a zatim onih koji su završili fakultete iz oblasti društveno-humanističkih nauka. U starijoj grupi novinara, između 40 i 49 godina, najveći je broj onih koji su završili fakultete iz oblasti društveno-humanističkih nauka, a zatim slede oni koji nisu završili fakultete. U odnosu na druge grupe, u ovoj je najviše ispitanika koji su završili fakultete iz oblasti prirodnih nauka. U najstarijoj grupi ispitanika, između 50 i 59 godina, najveći je broj onih koji su diplomirali u oblasti društveno-humanističkih nauka, a slično je i sa novinarima koji imaju preko 60 godina starosti (Udruženje novinara Srbije, 2014:14).

U istraživanju koje se bavilo socioekonomskim položajem novinara i medijskih radnika u Vojvodini (Milić i sar., 2021:23), struktura uzorka u odnosu na obrazovanje je sledeća: „najveći procenat čine novinari sa završenim fakultetom u oblasti novinarstva (32

odsto) i oblasti društvenih nauka (32 odsto), a u manjem procentu u oblastima tehničkih, prirodnih i drugih nauka (10 odsto). Formalno obrazovanje je u najvećoj meri fakultetsko (74 odsto)“.

U istraživačkom izveštaju *Digitalne kompetencije novinara* (Matić, Milin Perković, 2021), pruža se analitički uvid u postojeći nivo digitalnih kompetencija novinara, načine sticanja digitalnih veština i znanja i stručno usavršavanje u ovoj oblasti. Istraživanje je realizovano onlajn, na prigodnom uzorku koji je obuhvatio 250 novinara, kao i manji broj rukovodioca u oblasti medija. Struktura uzorka u odnosu na obrazovanje ispitanika je raznovrsna, slično kao i u prethodnim istraživanjima: od osoba sa završenim srednjim obrazovanjem, fakultetski obrazovanih osoba, kao i onih sa stepenom master i doktorskih studija. Najveći broj ispitanika (70%) ima fakultetsko obrazovanje, dok 30% ispitanih ima srednje ili više obrazovanje. U odnosu na vrstu obrazovanja, odnosno oblast studija, u ovom istraživanju su učestvovali novinari koji imaju sledeće obrazovanje: visoko obrazovanje – novinarstvo ili komunikologija 72 (28.8%); društveno-humanističke oblasti 81 (32.4%); prirodno-tehničke oblasti 14 (5.6%); master, doktorat 7 (2.8%); srednje obrazovanje 53 (21.2%) i više obrazovanje 1 (0.4%). Ovo istraživanje se, između ostalog, odlikuje većom zainteresovanošću za učešće u istraživanju fakultetski obrazovanih novinara, što je razumljivo s obzirom na tematiku (Matić, Milin Perković, 2021:13). U okviru ovog istraživanja, došlo se do interesantnih podataka u odnosu na pitanja gde su ispitanici stekli svoje digitalne kompetencije. Od ukupnog broja ispitanika samo oko 3% je određene veštine steklo kroz fakultetsko obrazovanje, što ukazuje da su sadržaji koji se odnose na razvoj digitalnih veština u veoma malom procentu zastupljeni na fakultetima koji obrazuju buduće novinare (jedan od ispitanika je završio fakultet za novinarstvo, dok su preostala tri pohađala umetničku akademiju ili tehničke fakultete).

2.6. Nove tehnologije kao izvor promena u obrazovanju studenata novinarstva

Potreba za drugačijim sagledavanjem obrazovanja studenata novinarstva proizilazi iz promena koje su zadesile profesiju novinara u periodu od nastanka interneta i sveopšte digitalizacije do danas. „Nove tehnologije donose novu dinamiku u obrazovanju pojedinaca, grupa, utiču na naučni i tehnološki napredak, u smeru veće međusobne umreženosti i zavisnosti“ (Banić, Andevski, 2019:410). Ono što je potpuno jasno je da promene nisu

konačne i da ima mnogo nagađanja u kom smeru će se obrazovanje novinara razvijati. Godinama je najviše debata u vezi obrazovanja budućih novinara bilo na temu odnosa teorije i prakse u obrazovnim programima, ali danas se na ta pitanja nadograđuje činjenica da bi budući novinari trebalo da budu obučeni i jako dobro upućeni u više aspekata novinarstva i tehnologije (Du, Thornburg, 2011). Bez obzira što je do sada novinarstvo imalo bogatu i relativno stabilnu istoriju profesionalizacije, ono sve više poprima preduzetničke karakteristike i netipičan način rada. Transformacija profesije, a samim tim i obrazovanja za profesiju, postaje veoma složena (Deuze, Witschge, 2018). U današnjem svetu brzih promena, novoobučeni novinari moraju da budu majstori višestrukih izdavačkih formi, a da i dalje poseduju osnovne veštine novinarstva; potrebne su im dokazane sposobnosti za isporučivanje vesti u raznim formatima - štampani, radijski, televizijski, onlajn i format društvenih mreža. Od novinara se očekuje da budu punopravni multimedijalni novinari, sposobni da sa lakoćom rade u svim ovim oblastima. Shodno tome, neophodne su promene u obrazovanju studenata novinarstva koje bi bile u skladu sa potrebama razvoja savremenog društva.

Promene u domenu obrazovanja budućih novinara koje su nastale pod uticajem novih medijskih tehnologija mogu se pratiti na više nivoa. Sa stanovišta ovog istraživanja, kao značajne mogu se izdvojiti sledeće: promene na nivou studijskih programa, promene u organizaciji i realizaciji nastavnog rada i promene u izvorima učenja.

Promene koje su uslovljene pojavom i razvojem novih medijskih tehnologija su najizraženije u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara. One se ogledaju u pojavi novih nastavnih predmeta koji su u vezi sa informaciono-komunikacionim tehnologijama (Mensing, 2010). U početku se najpre pojavio nastavni predmet Informatika, a kasnije tokom vremena, dolazi i do pojave grupe predmeta koji u svom nazivu sadrže pojam novi mediji ili u svojim sadržajima obuhvataju teme koje su povezane sa novim medijskim tehnologijama. U nameri da se odgovori savremenim društvenim potrebama, kao i transformaciji novinarske profesije, na većem broju fakulteta na kojima se obrazuju studenti novinarstva prisutna je težnja za inoviranjem postojećih studijskih programa i njihovim obogaćivanjem sadržajima koji su u vezi sa novim medijskim tehnologijama. Shodno tome, savremeni programi za obrazovanje studenata novinarstva nastoje da budućim novinarima omoguće sticanje i razvoj kompetencija koje se odnose na digitalne tehnologije (Gillmor, 2016).

Promene u organizaciji i realizaciji nastavnog rada su najvidljivije u korišćenju sredstava savremenih tehnologija za inoviranje procesa nastave i predispitnih aktivnosti studenata. Promene su veoma očigledne u delu obogaćivanja nastavnih sredstava, koja služe kao podrška kvalitetnom realizovanju predmetnih sadržaja. U obrazovanju budućih studenata novinarstva, korišćenje digitalnih nastavnih sredstava je sastavni i neizostavni deo nastavnog procesa. Osim već široko primenjivanih prezentacija koje prate svako predavanje, u značajnoj meri se koriste i drugi savremeni alati koji omogućavaju studentima bolje razumevanje nastavnih sadržaja. Promene u organizaciji nastavnog rada nastale pod uticajem novih medijskih tehnologija su bile posebno vidljive tokom akademske 2020. i 2021. godine, kada je zbog pandemije *Covid 19* na fakultetima došlo do reorganizacije i prelaska na onlajn nastavu. Posmatrano u tom kontekstu, nove medijske tehnologije su imale veoma značajnu ulogu u ostvarivanju kontinuiteta nastavnog procesa tokom trajanja pandemije (Арсенијевић, Андевски, 2022; Marković et al., 2021).

Promene u izvorima učenja studenata novinarstva do kojih je došlo pod uticajem novih medijskih tehnologija, prisutne su gotovo od pojave prvih digitalnih alata. Povezanost obrazovanja i novih medijskih tehnologija je veoma brzo prepoznata, posebno na nivou visokog obrazovanja (Павловић, Петровић, 2020; Pavlovic, Stanisavljevic Petrovic, 2017). U skladu sa tim, studentima novinarstva su na raspolaganju savremeni digitalni alati, kao pomoć i podrška u učenju i pripremanju predispitnih obaveza iz većeg broja nastavnih predmeta. Elektronski izvori učenja su značajni zbog čitavog niza benefita, među kojima se mogu izdvojiti dostupnost, jednostavna upotreba, besplatno preuzimanje i korišćenje materijala koji su potrebni u procesu studiranja (Andevski i sar., 2014; Павловић, Вулић, 2013). Posmatrano sa tog stanovišta, elektronski materijali za učenje su danas sastavni deo studiranja na svim fakultetima, uključujući i fakultete na kojima se obrazuju studenti novinarstva.

2.6.1. Promene u studijskim programima i nove tehnologije

Promene koje su nastupile u novinarstvu pod uticajem novih medija predstavljaju dobar razlog za ponovno promišljanje konfiguracije obrazovanja novinara. Iz istorijskih i institucionalnih razloga, većina univerzitetskih novinarskih programa je zadržala strukturu koja ulogu novinara vidi u pronalaženju priče, uobličavanju i uređivanju priče, a zatim i što tačnijem i bržem prenosu publici putem masovnih medija. Idealizovana percepcija posla

novinara se i dalje fokusira na izveštača i osnovne funkcije prikupljanja informacija, evaluaciju, proizvodnju i distribuciju. Iako mnogo studenata koji završe novinarstvo ostane u profesiji, u praksi veliki broj njih radi potpuno drugačije poslove (Franklin, Mensing, 2010). Sa razvojem novih medijskih tehnologija dolazi do značajnih promena, koje studijske programe za obrazovanje novinara stavljaju pred nove izazove, među kojima vodeću poziciju ima usmeravanje ka digitalnom kurikulumu.

Nema sumnje da su nove medijske tehnologije uslovile potrebu za transformacijom obrazovanja novinara i da se školovanje budućih novinara menja uporedo sa razvojem savremenih medijskih sistema. Posmatrano sa tog aspekta, može se pretpostaviti da studijski programi za obrazovanje novinara u savremenim uslovima ulaze u fazu restrukturiranja i prilagođavanja školovanja medijskih radnika potrebama medijskog tržišta.

Modernizacija studijskih programa za novinarstvo u svetu, a i na našim prostorima, usmerena je ka uvođenju aktuelnih sadržaja zasnovanih na novim medijskim tehnologijama. U suštini, smatra se da uvođenje multimedija u studijske programe za novinarstvo predstavlja najvažniji faktor njihove modernizacije (Melnik, Teplyashina, 2019). Novi koncepti i pristupi učenju, već decenijama unazad ukazuju na visoke potencijale sredstava savremenih medijskih tehnologija u procesu obrazovanja. Posebno mesto među pomenutim sredstvima imaju multimediji, koji nude kombinaciju teksta, slike i audio i video zapisa. Mada multimedijalna sredstva imaju izuzetan značaj na svim nivoima obrazovanja i u svim oblastima, s pravom se može pomenuti da ona imaju poseban značaj u obrazovanju budućih novinara, od koji se očekuje da tokom studija i sami razviju određene multimedijalne veštine. Odnosno, dok se u drugim oblastima multimediji uglavnom primenjuju kao sredstvo kojim bi se ostvario princip očiglednosti u nastavi, i kako bi se nastavni sadržaji na što adekvatniji način objasnili i razumeli, cilj primene multimedija u studijskom programu za novinarstvo ima i druge značajne ciljeve. Oni se odnose na tehničko-tehnološku stranu multimedija, odnosno razvoj veština za korišćenje ovih sredstava kako bi se kreirali određeni medijski produkti. U novinarskom pozivu multimedijalne tehnologije su važan faktor u unapređivanju tekstualne pragmatike. Budući novinari uče kako da kreiraju tekstove i proučavaju osnove vizuelizacije podataka velikih razmera u novinarstvu. U savremenoj redakciji neophodno je planiranje i proizvodnja multimedijalnog proizvoda kao konačnog rezultata.

U skladu sa tim, korišćenje multimedija može višestruko obogatiti studijske programe za novinarstvo i to kako na nivou uvođenja novih nastavnih predmeta čiji je cilj upoznavanje sa savremenim digitalnim alatima, njihovim ulogama i funkcijama i posebno mogućnostima za primenu u novinarskom zanimanju, tako i na nivou korišćenja multimedijjskih sredstava u ostalim nastavnim predmetima kako bi se ovi sadržaji primenili u obavljanju predispitnih obaveza, izradi zadataka, kreiranju određenih medijskih produkata i slično. U osnovi, različiti digitalni alati i sredstva multimedija mogu biti korišćeni kao polazište za aktivno učenje i razvoj novinarskih znanja i veština čak i u predmetima koji se mogu smatrati delom tradicionalnog novinarskog obrazovanja. Istraživanja u praksi već ukazuju na pozitivna iskustva u korišćenju različitih multimedijalnih sredstava tokom obrazovanja budućih novinara (Song, 2018).

Analize studijskih programa za novinarstvo i komunikologiju potvrđuju značaj novih medijskih tehnologija u obrazovanju studenata novinarstva. U istraživanju (Tejedor Calvo, Cervi, 2017:1634), u kome je urađena analiza studijskih programa sa 10 prestižnih univerziteta u svetu, došlo se do zaključka da centralno mesto u studijskim programima pripada cilju koji se odnosi na razumevanje i razvoj digitalne kulture studenata. Na osnovu ove analize studijskih programa je utvrđeno da promene koje digitalna kultura unosi u komunikacijski scenario, zajedno sa proučavanjem osnova komunikacija i proizvodnjom informativnih poruka u različitim žanrovima medija čine okosnicu savremenih studijskih programa. U okviru ovog nalaza, posebno je značajno istaći ključno pozicioniranje razumevanja digitalne kulture, što u principu podrazumeva da dizajn studijskog programa treba da bude tako koncipiran da može da omogući studentima da shvate, analiziraju i kritički razmatraju promene koje su uslovljene razvojem novih medijskih tehnologija. Razvoj sposobnosti analiziranja i kritički pristup su vredni ciljevi u programu, koji su od izuzetnog značaja za obavljanje novinarskog poziva.

Novija istraživanja idu u prilog stavu da predmeti u kojima se izučavaju sadržaji u vezi sa novim medijskim tehnologijama zauzimaju izuzetno značajno mesto studijskim programima za obrazovanje budućih novinara (Cervi et al., 2021; Tejedor Calvo, Cervi, 2017). U obimnijem istraživanju, koje je obuhvatilo analizu 17 vodećih studijskih programa za novinarstvo i komunikologiju sa osam evropskih univerziteta, nedvosmisleno je potvrđeno da nastavni predmeti iz domena digitalnih tehnologija zauzimaju ključno mesto u novinarskom obrazovanju (Cervi et al., 2021:1047). Među njima se izdvajaju one grupe

nastavnih predmeta koje studente novinarstva pripremaju za rad sa audiovizuelnim materijalima i predmeti iz grupe informatičkih i tehničkih veština. Na osnovu toga se može konstatovati da predmeti iz ove dve grupacije predstavljaju, pored teorijske grupe predmeta koja pruža opšte obrazovanje, ključne nastavne predmete za obavljanje novinarskog posla.

Sa stanovišta ovog rada, poseban značaj ima uvođenje inovacija i permanentno obogaćivanje studijskih programa za novinarstvo novim nastavnim predmetima koji prate razvoj savremenih medijskih tehnologija. U skladu sa tim, neophodno je uvoditi predmete koji su povezani sa najnovijim digitalnim dostignućima, koja će adekvatno pripremiti buduće novinare za poslove koji ih očekuju u budućnosti. To se posebno odnosi na sadržaje koji obuhvataju savremene novinarske forme koje su još uvek u začetku kao što je na primer imerzivno novinarstvo, dron novinarstvo, robotsko novinarstvo, novinarstvo podataka i drugi tek dolazeći oblici i forme koji se rađaju i razvijaju uporedo sa razvojem novih tehnologija.

Međutim, s pravom se može postaviti pitanje da li se postojeći studijski programi novinarstva trude da uvode nove nastavne predmete i idu u korak sa praksom i stvarnošću koja ih okružuje. U odgovoru na ovo pitanje autorke Tena Perišin i Petra Mlačić su saglasne u stavu da se najbrže promene studijskih programa u pravcu obrazovanja za digitalno novinarstvo mogu primetiti na američkim univerzitetima, na kojima su i najprisutnije diskusije o promenama i usaglašavanju studija sa savremenim medijskim tehnologijama (Perišin, Mlačić, 2014). One navode da konvergenciju medija treba da prati konvergencija studijskih programa, a oni treba da prate globalnu sliku u koju diplomirani novinar, kao proizvod obrazovanja, treba da se uklopi. Studentima treba tokom studija pružiti mogućnost da ovladaju tehnologijom i da je pretvore u svoju prednost. Shodno tome, one konstatuju da je konvergencija studijskih programa „zahtevan proces i za studente i za predavače. Imajući na umu stalno promenljivo medijsko okruženje sa kojim treba držati korak, predavači ne smeju izgubiti iz fokusa osnove dobrog novinarstva“ (Perišin, Mlačić, 2014:34). Prema konstatacijama navedenih autorki rezultati analize su pokazali da većina fakulteta u Hrvatskoj u svojim studijskim programima ima nove predmete koji se bave novinarstvom koje je diktirano novim, digitalnim medijima, ili konvergiranom tradicionalnim platformama.

Slično tome, i fakulteti na kojima se obrazuju budući novinari u Republici Srbiji nastoje da idu u korak sa sve složenijim zahtevima koje pred njih postavlja novo medijsko

okruženje. Autori ukazuju na potrebu za reformom univerzitetskog obrazovanja novinara u pravcu proširivanja studijskih programa, ali je teško pratiti razvoj savremenih tehnologija i premanentnu pojavu novih digitalnih alata (Kleut i sar., 2021). U skladu sa tim, pojavljuju se problemi u vezi sa sporim promenama u studijskim programima i sporadičnim uvođenjem novih nastavnih predmeta iz oblasti digitalnih tehnologija.

Aktivno uvođenje sadržaja iz oblasti novih medijskih tehnologija, čini osnovu promena u pripremanju budućih profesionalaca, jer su poslovi budućnosti u okviru novinarske struke višestruko uslovljeni razvojem digitalnih medija. U skladu sa tim, razumljivo je da svi procesi koji su promenili ulogu novinara, a pre svega digitalizacija i konvergencija, danas nameću nove standarde u novinarskoj profesiji. Novi zahtevi i standardi, omeđeni su u prvom redu potrebama prakse, jer su danas redakcijama potrebni multifunkcionalni stručnjaci, koji uspešno kombinuju veštine kreativnog radnika, autora teksta, urednika i menadžera (Melnik, Teplyashina, 2019; Tapavički Duronjić, 2008). Saglasno tome, nova medijska okruženja stvaraju potrebu za novim radnim mestima kao što je digitalni urednik, veb urednik, menadžer razvoja informacionih proizvoda i slično. Razvoj ovakvih multifunkcionalnih kompetencija zahteva revidiranje i modernizaciju postojećih studijskih programa. Savremeni studijski programi, usaglašeni sa medijsko tehnološkim inovacijama su programi od kojih se pre svega očekuje fleksibilnost i otvorenost za promene. Shodno tome, oni su u stalnom procesu promena i uvođenja novih nastavnih predmeta i sadržaja u skladu sa novonastalim potrebama savremenog društva.

2.6.2. Studenti novinarstva i digitalne kompetencije

Sa društvenim, ekonomskim i kulturnim promenama koje je su se desile od početka dvadeset prvog veka, digitalne kompetencije postaju sve važnije za uspešno prilagođavanje mladih novim životnim i profesionalnim okolnostima. Važnost digitalnih kompetencija za sve građane, uključujući i mlade, naglašena je u dokumentima Evropske komisije o projektu *DigComp* koji je sproveden od strane Zajedničkog istraživačkog centra (*Joint Research Centre - JRC*) (Vuorikari Rina et al., 2022). Ovim projektom je definisan okvir digitalnih kompetencija neophodnih za život građana u novom informacionom društvu, koji podrazumeva: informacionu i *data* pismenost, komunikaciju i saradnju, kreiranje digitalnog sadržaja, bezbednost i rešavanje problema. Prema navodima Durana i saradnika, (Durán et al., 2016), biti digitalno kompetentan znači imati skup veština i stavova koji obuhvataju

stepen složene višestruke pismenosti, uključujući i tehničku pismenost. Shodno tome, digitalna pismenost se posmatra kao ključna kompetencija, koja obuhvata znanja, veštine i stavove pojedinaca iz oblasti digitalnih tehnologija. Ona dakle, u širem smislu reči, označava da pojedinac ima mogućnost pristupa, identifikovanja, razumevanja, kreiranja, komuniciranja i obrade podataka iz različitih izvora (Loureiro et al., 2012). Digitalna pismenost, dakle, čini sastavni deo života pojedinca u savremenom društvu, kako ličnog, tako i profesionalnog, i samim tim dobija na značaju u procesu obrazovanja, u kome se postavlja kao jedan od suštinski važnih ciljeva u procesu pripremanja mladih generacija za život koji ih očekuje u budućnosti.

Digitalne kompetencije su veoma značajne za mlade, posebno za buduće akademske građane od kojih se očekuje proaktivno ponašanje na polju poznavanja i primene savremenih digitalnih tehnologija. Posmatrano u tom kontekstu, mladi, budući akademski građani se nalaze pred brojnim izazovima, u kojima pored profesionalnih znanja treba da usvoje i digitalne veštine i znanja, kako bi sebi obezbedili mesto u svetu koji sve više postaje digitalan. Ako se ima u vidu da je njihov lični, a posebno profesionalni život u budućnosti u znatnoj meri uslovljen razvojem digitalnih tehnologija, nema sumnje da digitalne kompetencije čine okosnicu budućih profesionalnih aktivnosti. U skladu sa tim, veći broj istraživanja ukazuje na potrebu za razvojem digitalnih kompetencija na univerzitetskom nivou, odnosno tokom procesa studiranja (Cabero-Almenara et al., 2022; Sánchez-Caballé et al., 2020).

Razvoj digitalnih kompetencija tokom studiranja je od posebnog značaja za pojedine profesije, kakva je profesija novinara, za koju se već sada može s pravom tvrditi da je bitno izmenjena pod uticajem razvoja i široke primene najnovijih digitalnih dostignuća. Novi oblici i forme novinarske profesije kao što je novinarstvo podataka, robotsko novinarstvo, dron novinarstvo, kao i različiti vidovi participativnog novinarstva, nužno, pored neophodnih novinarskih znanja i veština, uključuju i digitalnu kompetentnost, koja obezbeđuje budućim mladim novinarima adekvatno mesto na medijskom tržištu rada. U kontekstu novinarskog poziva, digitalna kompetentnost obuhvata poznavanje softvera, tehnologije i posebne opreme, internet alata i usluga potrebnih u svakoj fazi realizacije profesionalne delatnosti novinara, odnosno od dizajna do kreiranja i distribucije medijskih proizvoda, kao i razvijene sposobnosti za obavljanje profesionalnih zadataka.

U skladu sa tim, tokom obrazovanja za novinarsku profesiju, dakle na studijama novinarstva, važno mesto zauzimaju digitalne kompetencije, koje već sada čine sastavni i neizostavni deo sve kompleksnije novinarske profesije. Za studente novinarstva, razvoj digitalnih kompetencija i uopšte digitalne pismenosti, može se posmatrati kao elementarni deo opšte i radne kulture. Polazeći sa takvog stanovišta, važno je razmotriti mesto i ulogu digitalnih kompetencija u procesu obrazovanja budućih novinara, kako u delu studijskih programa, tako i u istraživanjima koja su realizovana na uzorku studenata novinarstva.

U istraživanju autora Broersma i Singer (Broersma, Singer, 2021), ispitivani su stavovi studenata upisanih na dva vodeća programa za novinarstvo u Evropi - na Univerzitetu Groningen (eng. *University of Groningen*) u Holandiji i na Siti Univerzitetu (eng. *City University*) u Londonu u Velikoj Britaniji. Rezultati ove studije su pokazali da je više od 90% ispitanika saglasno sa tvrdnjom da se pod uticajem digitalnih tehnologija novinarstvo promenilo i da se danas razlikuje od novinarstva kakvo je bilo pre jedne decenije. Studenti su promene u medijskom pejzažu opisivali pre svega kroz digitalnu tehnologiju navodeći uticaje društvenih medija i onlajn tehnologije. U skladu sa pomenutim promenama, oni su u visokom procentu saglasni da je za njihovu budućnost neophodno poznavanje rada sa najnovijim digitalnim alatima (Broersma, Singer, 2021:830). Iako smatraju da je važno razvijati digitalne kompetencije i biti vešt i upućen u nove alate, studenti digitalne alate vide kao sredstva koja se primenjuju u tradicionalnim okvirima u oblasti novinarstva. U skladu sa tim, može se konstatovati da ispitani studenti visoko vrednuju prednosti digitalnih tehnologija, ali da pri tom ne zanemaruju i tradicionalno novinarsko obrazovanje i da rešenje vide u integraciji digitalnog i tradicionalnog pristupa, odnosno u holističkom pristupu u obrazovanju za buduću profesiju.

Usled brzog razvoja digitalnih tehnologija i ograničenih mogućnosti za njihovo uvođenje u studijske programe novinarstva, mnogi studenti novinarstva se uključuju u procese neformalnog obrazovanja, u kojima se, kroz kratke obuke mogu steći raznovrsna znanja iz oblasti najsavremenijih dostignuća digitalnih tehnologija. U prilog tome govori istraživanje novijeg datuma, koje je sprovedeno u Ukrajini 2020. godine, koje je imalo za cilj da ispita da li studenti novinarstva razvijaju svoje digitalne kompetencije kroz dodatne kurseve (Horska, 2020). Rezultati pomenutog istraživanja ukazuju na dva značajna nalaza: da studenti novinarstva visoko vrednuju svoje digitalne kompetencije i da u velikom procentu pohađaju kurseve za njihovo unapređivanje. Najčešći izbor za neformalno

usavršavanje studenata su teme koje nisu obuhvaćene studijskim programom i odnose se na digitalni marketing na društvenim mrežama, teme vezane za obradu i uređivanje fotografija i blogovanje. Osim dobijenih rezultata, koji idu u prilog stavu da je osavremenjivanje studijskih programa neophodno u različitom spektru digitalnih kompetencija, pomenuto istraživanje je značajno jer ukazuje da u manje razvijenim zemljama u kojima univerziteti nisu uvek u mogućnosti da prate razvoj digitalnih tehnologija i zahteve medijskog tržišta, neformalno obrazovanje može imati važnu ulogu.

U istraživanju digitalnih kompetencija studenata novinarstva, u novije vreme pojavljuju empirijski istraživački radovi u kojima je prisutna tendencija usmerena ka ispitivanju stavova i samoprocena studenata (Hryvko et al., 2020). Hrivko i saradnici su na uzorku od 207 studenata prve godine studija novinarstva sa tri univerziteta realizovali istraživanje u kome su studenti procenjivali rang važnosti digitalnih veština razvrstanih u četiri kategorije: veštine veb objavljivanja, veštine sajber bezbednosti, veštine pripremanja multimedijalnih sadržaja i alate za promociju medija. U ukupnom skorcu izdvojeno je 23 komponente digitalnih kompetencija (Slika 3.), koje su studenti rangirali u rasponu od najvažnijih do najmanje važnih.

Rezultati pomenutog istraživanja ukazuju da najviši rang zauzimaju komponente koje se odnose na: Sposobnost rada sa društvenim mrežama (9.34); Mogućnost pisanja tekstova za mobilne uređaje/internet (9.04); Poznavanje pravila mrežne bezbednosti (8.25); Sposobnost korišćenja društvenih medija za istraživanje (8.21) i Praćenje onlajn publikacija, štampanih medija i televizije (8.18). Na osnovu dobijenih rezultata se može konstatovati da studenti sa najvišim rangom procenjuju one komponente digitalnih kompetencija koje se odnose na rad sa društvenim mrežama, kao i na pisanje tekstova za mobilne uređaje, što je u potpunosti saglasno sa savremenim trendovima u novinarskoj profesiji. Nasuprot tome, znatno niži rang u proceni studenata zauzimaju sledeće komponente: Sposobnost vizuelizacije podataka, kreiranja infografika (6.74); Veštine digitalnog marketinga (6.66); Poznavanje alata za razvoj veb stranica (6.47); Mogućnost korišćenja softvera za analizu podataka (6.11) i Poznavanje programskih jezika (4.91). Premda su ove komponente niže rangirane, to ne umanjuje njihov značajni udeo u razvoju ukupnih digitalnih kompetencija studenata novinarstva.

Slično tome, u teorijskim studijama, takođe se dosta pažnje poklanja istraživanju relevantnih aspekata digitalnih kompetencija za kvalitetno obavljanje novinarske profesije.

U radu Reyes-de-Kozar i saradnika (Reyes-de-Cózar et al., 2022) cilj istraživanja je bio da se kroz sveobuhvatnu analizu naučne literature odgovori na sledeća pitanja: koje digitalne veštine studenti novinarstva treba da steknu za budući rad i koje dimenzije digitalnih kompetencija u istraživanjima postaju sve vidljivije, a koje se zanemaruju?

Slika 3. Komponente digitalnih kompetencija. Izvor: (Hryvko et al., 2020)

Kompetencije su definisane kao kognitivne kompetencije („znati zašto“), funkcionalne kompetencije (sposobnost „da se“), lične/bihejvioralne kompetencije i vrednosti/etičke kompetencije (Cheetham, Chivers, 2005). Rezultati su pokazali nedostatak studija koje se odnose na ključne aspekte digitalnih kompetencija, posebno onih koje su u vezi sa ličnim rastom, emocionalnim stanjem i razvojem kompetencija na dubokom nivou. Shodno tome, predlaže se da buduće studije popune ovaj nedostatak, jer da bi se u potpunosti razumele veštine i kompetencije koje novi profesionalci treba da poseduju za uspešan rad, od suštinskog je značaja da se istraživanja sprovode prateći promene u medijima, u cilju boljeg predviđanja budućnosti novinarstva.

U odnosu na svetske okvire, na našim prostorima može se naći manji broj studija koje se bave digitalnim kompetencijama budućih novinara. Među njima pažnju privlače one koje su realizovane na fakultetima za obrazovanje studenata novinarstva. Tako, značajnu pažnju izaziva projekat *Unapređenje kvaliteta rada fakulteta u 2013. godini* koji je realizovan na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, u okviru koga je objavljen tematski zbornik *Internet kao novinarski alat* (Gajić, 2013). Ovaj projekat je imao za cilj unapređenje kompetencija studenata Odseka za medijske studije, a u širem kontekstu i vojvođanskih medija u oblasti razvoja digitalnih kompetencija. Imajući u vidu da je projekat realizovan u 2013. godini, u samom projektu se ne koristi termin digitalne kompetencije, već dominira pojam internetske kompetencije, mada se uvidom u radove ovog Zbornika, može konstatovati da se ovi pojmovi koriste kao sinonimi. Prema navodima u Uvodniku, osnovni zadaci koji su postavljeni u projektu su: „razvijanje i podsticanje kompetencija za pretraživanje internetskih baza podataka, veština za proveru verodostojnosti i autorstva informacija koje su dostupne na internetu, unapređenje znanja i veština za korišćenje internetskih društvenih mreža u profesionalnom novinarskom radu, poboljšanje i unapređivanje sposobnosti za analizu, evaluaciju, grupisanje i tumačenje internetskih izvora, unapređivanje veštine za pronalaženje vesti i izvora posredstvom interneta, upotreba interneta za proveru i razvijanje veština za upotrebu programskih aplikacija za automatizaciju postupka prikupljanja informacija iz različitih tipova izvora“ (Gajić, 2013:4). Na osnovu postavljenog cilja i zadataka istraživanja, može se konstatovati da su naponi ovog projekta težili ka tome da se studenti novinarstva što bolje pripreme za obavljanje buduće profesije, posebno u delu kompetencija koje se odnose na digitalnu sferu. U tom kontekstu, ovaj projekat je pružio mogućnost da se brzo i efikasno odgovori na

novonastale potrebe društva, kao i da se studenti Odseka za medijske studije, što bolje pripreme za „negovanje i konstantno unapređivanje internetskih kompetencija“ (Gajić, 2013:4).

Razvoj digitalnih kompetencija studenata novinarstva nalazi se u fokusu istraživanja koje je sprovedeno na Filozofskom fakultetu u Nišu 2017. godine (Pavlović, Milosavljević, 2017). Cilj ovog istraživanja je utvrđivanje stavova studenata novinarstva o digitalnoj pismenosti i neophodnosti digitalnog obrazovanja tokom studija. Dobijeni rezultati su pokazali da većina ispitanika smatra da nije moguće postati dobar novinar bez korišćenja novih digitalnih tehnologija i njihovih alata, od kojih kao najvažnije izdvajaju društvene mreže, pretraživače i softvere za rad sa multimedijalnim sadržajima (Pavlović, Milosavljević, 2017). U radu se zaključuje da se na studijama novinarstva na Filozofskom fakultetu u Nišu neguju vrednosti digitalnih kompetencija i da se studenti adekvatno upućuju da prepoznaju njihov značaj. U skladu sa tim su i dobijeni rezultati koji ukazuju da studenti novinarstva veruju da imaju razvijene veštine za upotrebu savremenih digitalnih tehnologija u novinarstvu.

2.6.3. Iskustva razvijenih zemalja u obrazovanju studenata novinarstva

Novinarsko obrazovanje se značajno razlikuje u zavisnosti od toga da li je u pitanju nastava novinarstva ili nastava o novinarstvu. Dok nastava novinarstva obuhvata veštine neophodne za proizvodnju vesti, nastava o novinarstvu kontekstualizuje te veštine i daje im značenje (Bjørnsen et al., 2007). Danas zahtevi tržišta definišu kompetencije, novinarske veštine, lične sposobnosti i opšte i profesionalne vrednosti koje novinar treba da poseduje da bi bio uspešan (Guo, Volz 2021; Bjørnsen et al., 2007). Debata o kompetencijama je dobila na značaju sa digitalnom transformacijom novinarstva i promenama koje su nastupile, pa lista poželjnih znanja i veština raste iz godine u godinu. Tako se danas sve više spominje preduzetništvo, prava intelektualne svojine, poznavanje rada sa velikim bazama podataka i algoritmima, upravljanje društvenim mrežama (Berger, Foote, 2017). Ovo je izazov za sve kreatore studijskih programa za novinarstvo, jer ne samo da treba da odgovore na zahteve tržišta, već moraju da obezbede i kvalitet, inovativnost i održe standard (Kirchhoff, 2022). Služenje interesima medijske industrije i služenje javnosti nije uvek ista stvar i obrazovanje mora da pronađe svoje mesto između njih dvoje (Mensing, 2010:514), držeći u fokusu kritičko razmišljanje i adekvatne standarde kvaliteta kao sredstva za

ispunjavanje demokratske funkcije novinarstva. Uz to, obrazovanje novinara mora da ide u korak sa novim medijskim tehnologijama koje na godišnjem nivou donose nove medijske servise, nove digitalne trendove i nove zahteve pred novinare.

Programi za obrazovanje novinara danas se realizuju na mnogim univerzitetima i na svim kontinentima. Postoji više kriterijuma i više lista koje rangiraju kako univerzitete tako i programe koji se na njima izučavaju. *QS World University Rankings* je publikacija koja izlazi godišnje i jedna je od najčitanijih rang lista univerziteta u svetu, koja ima za cilj da pomogne budućim studentima da identifikuju vodeće svetske škole u svom željenom polju obrazovanja. Na osnovu pregleda ove liste, moguće je izdvojiti neke od najboljih programa za obrazovanje budućih novinara. Među njima su program za novinarstvo na Univerzitetu Viskonsin Medison (eng. *Journalism, University of Wisconsin-Madison*), zatim program za novinarstvo na Univerzitetu Južna Kalifornija (eng. *Journalism, University of Southern California*), program za novinarstvo na Goldsmit Univerzitetu u Londonu (eng. *Journalism, Goldsmiths-University of London*), bilingvalni program za novinarstvo na Univerzitetu Navara u Španiji (eng. *Bilingual Degree in Journalism Universidad de Navarra Spain*) (Tejedor Calvo, Cervi, 2017; Cervi et al., 2021).

Na Univerzitetu Viskonsin Medison moguće je dobiti diplomu iz oblasti medija u Školi novinarstva i masovnih komunikacija (eng. *School of journalism and mass communication*), koja neguje dugu tradiciju obrazovanja budućih novinara još od osnivanja 1905. godine. Osnovne studije novinarstva, prema informacijama sa sajta univerziteta, nude obuku veština, teorijskog učenja i prakse u stvarnom svetu. Kao rezultat toga, diplomci odlaze kao sposobni praktičari, kritički mislioci,iskusni u rešavanju problema i inoviranju. Program priprema studente za poslove izveštavanja i odnosa s javnošću, reklamiranja, marketinga, političke i zdravstvene komunikacije, digitalnih i društvenih medija, kao i za profesionalne pozicije u sportskoj komunikaciji, izdavanju časopisa, video produkciji i multimedijalnom dizajnu, između ostalog. Za završetak studija potrebno je osvojiti 120 kredita, od kojih se 30 kredita odnosi na novinarske oblasti, a 90 kredita na opšte obrazovne predmete koji moraju da sadrže bar 21 kredit iz društvenih nauka (Tejedor Calvo, Cervi, 2017). Trajanje studija je tri godine. Na spisku predmeta se nalazi veći broj onih koji se mogu svrstati u domen novih medija, a neki od njih su:

- 1) Medijska fluentnost za digitalno doba (eng. *Media flyency for digital age*). Ovaj predmet omogućava studentima da naprave selekciju i izaberu medije koji su najprikladniji

za ono što žele da kažu i kome žele da prenesu poruku. U okviru ovog predmeta, koristi se kritički pristup u cilju analize publike koja je različita sa aspekta društvenog, političkog i ekonomskog okruženja.

2) Multimedija dizajn (eng. *Multimedia design*), koji se bavi vizuelnom komunikacijom i grafičkim dizajnom u multimedijalnim kontekstima. Cilj predmeta je izgraditi tehnike dizajna i proizvodnje za prenošenje kreativnih poruka putem štampanih i digitalnih medija. Sadržaj predmeta istražuje teoriju i tehnike dizajna, kao i efekte i etiku vizuelnih medijskih poruka.

3) Video novinarstvo (eng. *Video journalism*): Video novinarstvo je široko rasprostranjeno zahvaljujući onlajn vestima i izvorima kao što je *Jutjub*. Studenti u okviru ovog predmeta uče da kreiraju vesti koristeći tehnike videografije, digitalnog uređivanja, pisanja i produkcije.

4) Digitalne medijske strategije (eng. *Digital media strategies*). Ovaj predmet pruža pregled digitalnih medija iz perspektive cilja, strategije i taktičkog planiranja u okviru digitalnih medija i promotivnih kampanja.

5) Marketing komunikacije na društvenim mrežama (eng. *Social media marketing communications*). Sadržaj ovog predmeta pruža mogućnost da se studenti upoznaju sa marketingom na društvenim mrežama iz objektivne, strateške i taktičke perspektive u okviru komunikacionih kampanja.

6) Uticaj novih medija (eng. *The impact of emerging media*). Ovaj predmet pruža uvid u literaturu i istraživanja o novim komunikacionim tehnologijama (npr. blogovi, društveni mediji, MMO (eng. *massively multiplayer online*), mobilni uređaji) i efektima ovih tehnologija na individualnom i društvenom nivou.

Univerzitet Južne Kalifornije izvodi studije novinarstva kroz svoju Školu za komunikacije i novinarstvo Anenberg (eng. *Annenberg School for Communication and Journalism*). Studije novinarstva se sastoje od 44 celine, koje obuhvataju 32 obavezna predmeta i 12 izbornih predmeta. Obavezni predmeti su zasnovani na teoriji, a izborni predmeti su specijalizovani za novinarsku praksu (Tejedor Calvo, Cervi, 2017). Studijski program je sastavljen uključivanjem brojnih inovacija u kurikulum koje podstiču studente da prihvate tehnologiju, kritički je procene i koriste je u službi novinarstva. Fakultet ima stručne predavače u oblasti video, audio, tekstualnog i digitalnog novinarstva koji pomažu studentima da postanu stručni u izveštavanju i pisanju za više platformi. Kroz integrisani

medijski centar, studenti stiču veštine uređivanja, produkcije i digitalnog pripovedanja. Od studenata se traži da završe 44 jedinice koje se odnose na predmet studiranja, uključujući 30 obaveznih osnovnih kurseva. Od predmeta iz domena novih medija, među obaveznim kursevima se izdvajaju: Praktikum za izveštavanje i pisanje, Izveštavanje i pisanje I, Izveštavanje i pisanje II, Uvod u kodiranje za pripovedanje, Vizuelno novinarstvo, Uvod u istraživačko novinarstvo i novinarstvo podataka, Napredno pripovedanje priča za digitalne medije (eng. *Advanced Digital Media Storytelling*) i Navigacija u medijima i vestima u digitalno doba. Od izbornih predmeta iz domena novih medija, može se izdvojiti: Napredno video izveštavanje, Televizijske vesti i sportska produkcija, *Non-fiction* televizija, Radio priča i podkasti i drugi. Prema informacijama sa sajta, studenti koji završe novinarstvo na ovom univerzitetu razvije vrhunske veštine multimedijalnog izveštavanja, temeljne novinarske vrednosti i etičke standarde. Diplomirani studenti će znati kako da prihvatite tehnologiju, da je kritički procene i da je koristite u službi efikasnog novinarstva dok izveštavaju, pišu i proizvode vesti na različitim platformama. U ciljevima učenja koji se odnose na nove medijske tehnologije se ističe da će diplomirani studenti moći da razumeju različitosti naroda i kultura i značaja i uticaja masovnih komunikacija u globalnom društvu; da razumeju koncepte i primenjuju teorije u korišćenju i prezentaciji slika i informacija; da sprovedu istraživanje i procenjuju informacije metodama prikladnim za komunikacijske profesije u kojima rade; da primenjuju osnovne numeričke i statističke koncepte; da primenjuju alate i tehnologije prikladne za komunikacijske profesije u kojima će raditi (tekst, audio, video, veb).

Program za novinarstvo na Goldsmit Univerzitetu u Londonu nudi inovativni spoj savremenog multimedijalnog novinarstva koji omogućava studentima da budu pripremljeni za budućnost industrije vesti koja se brzo razvija. Bečelor diploma nosi 360 ESPB kredita (120 kredita godišnje) i studije traju 3 godine. Prve dve godine studija se sastoje samo od obaveznih predmeta. Prva godina se sastoji od 4 aplikativna modula, 2 teorijska modula i jednog integrisanog modula (Uvod u moć, politiku i javne poslove, Uvod u digitalne metode u novinarstvu, Uvod u multimedijalno novinarstvo, Vesti i kultura, Ključne debate u medijskim studijama, Uvod u video izveštavanje, Digitalne metode u novinarstvu). Druga godina se sastoji od 2 teorijska modula i 5 aplikativnih modula (Novinarstvo i vizuelizacija podataka, Novinarstvo i društvo, Medijsko pravo i etika, Vesti i moć u globalizovanom kontekstu, Pisanje priloga, Video izveštavanje, Multimedijalno novinarstvo). Treća godina

se sastoji od izbornih modula koji mogu biti: praktični i odnositi se rad u medijskoj organizaciji; moduli za napredno računarstvo, ili teorijski moduli koji mogu uključivati projekat teze ili disertacije. Studenti mogu da biraju i module sa drugih smerova (Tejedor Calvo, Cervi, 2017). Na osnovu informacija sa sajta univerziteta, prema ishodima studijskog programa za novinarstvo u domenu novih medijskih tehnologija, od studenata se očekuje: da nauče niz najsavremenijih digitalnih veština koje će im pomoći da istražuju vesti; da rade na veb stranici sa vestima iz stvarnog sveta (*EastLondonLines*), pokrivajući najnovije vesti koje su zaista važne za lokalnu zajednicu; da razviju arsenal digitalnih veština i nauče da ih integrišu sa osnovnim veštinama izveštavanja i pisanja vesti; da savladaju digitalne veštine koje se uče na ovom programu, uključujući video novinarstvo, data novinarstvo, mobilno novinarstvo i veb programiranje; da se obuču u radu sa nizom digitalne video opreme koja podržava praksu; da naprave dugačku vest o temi po izboru, koja će omogućiti spajanje digitalnih veština i veština pisanja vesti.

Bilingvalni program za novinarstvo na Univerzitetu Navara u Španiji, kako sam naziv programa implicira, nudi dvojezičnu diplomu iz novinarstva. Ovaj program traje 4 godine i nosi 240 ESPB bodova, od čega je polovina (120) na engleskom jeziku. Odbrana završnog rada je obavezna da bi se stekla diploma, što je slučaj sa svim programima koji su usklađeni sa Bolonjskom deklaracijom. Na britanskim univerzitetima, nasuprot tome, nije obavezna realizacija teze ili projekta za sticanje diplome (Cervi et al., 2021). Navedeni bilingvalni program je po strukturi najsljedniji sa programima novinarstva koji se izučavaju Republici Srbiji, što je očekivano s obzirom na usklađenost sa Bolonjskom deklaracijom. Među obaveznim predmetima na svakoj godini studija ima predmeta za koje se može reći da su iz domena novih medijskih tehnologija, i to: Multimedijalna komunikacija, Radio komunikacija, Novinarska dokumentacija, Vizuelna kultura, Audiovizuelna komunikacija, Dizajn novinarstvo, Onlajn novinarstvo, Uređivanje digitalnih medija, Televizijska produkcija. Izborne predmete studenti mogu da biraju samo na trećoj i četvrtoj godini studija. Spisak izbornih predmeta je veoma raznovrstan, a samo iz domena novih medijskih tehnologija studenti imaju izbor od preko 20 predmeta.

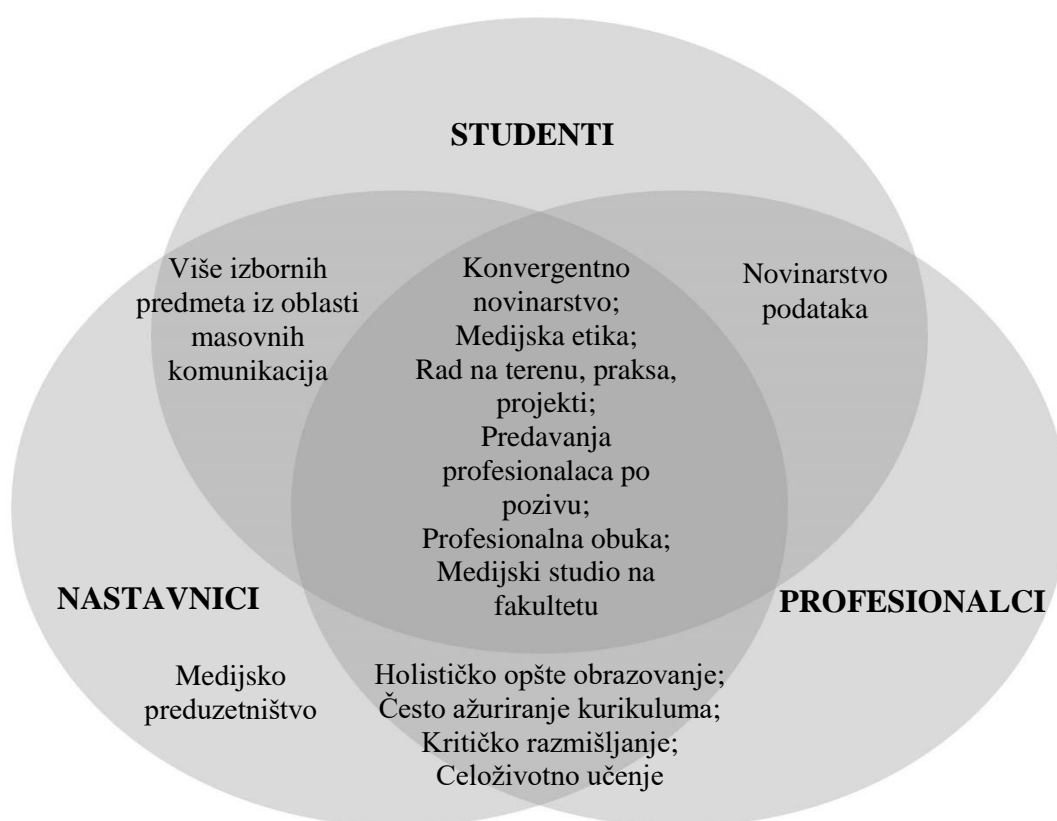
Prema informacijama sa sajta fakulteta, studijski program novinarstva kombinuje teorijsku nastavu sa praktičnim radom. Više od decenije, Univerzitet Navara je bio pionir u ponudi najsavremenije obuke o multimedijalnim alatima i jezicima, što svršenim studentima omogućava da se suoče sa izazovima današnjeg novinarstva. Ishodi ovog studijskog

programa, koji su iz domena novih medija, predviđaju da će studenti po diplomiranju poznavati i vrednovati komunikativnu činjenicu u njenim višestrukim dimenzijama: istorijskoj, ekonomskoj i poslovnoj, pravnoj, deontološkoj i tehnološkoj; da će moći da osmisle, planiraju i razvijaju zajedničke projekate u oblasti novinarstva; da će umeti da pretražuju, identifikuju, biraju i daju prioritet svakom izvoru informacija ili dokumentu (pisanom, audio ili vizuelnom) neophodnom za elaboraciju diskursa; da će moći da osmisle i kreiraju dizajn i formalne i estetske aspekte pisanih, grafičkih, audiovizuelnih i digitalnih medija.

Rangiranje univerziteta prema *QS World University Rankings* je u prvi plan stavilo studijske programe novinarstva u Sjedinjenim Američkim Državama, Velikoj Britaniji i Evropi, ali novinarstvo se intenzivno proučava i u drugim razvijenim delovima sveta. Na primer, formalno novinarsko obrazovanje u Ujedinjenim Arapskim Emiratima je krenulo relativno nedavno u poređenju sa većinom razvijenih zemalja, ali je brzo dostiglo visok stepen kvaliteta. Od kada je 1976. osnovan Univerzitet Ujedinjenih Arapskih Emirata, ponuđeni su kursevi masovne komunikacije i novinarstva. Univerzitet je 2002. godine osnovao Koledž za komunikacije kako bi zamenio prethodni Odsek za komunikacije Fakulteta umetnosti i društvenih nauka u cilju odražavanja orijentacije univerziteta ka razvoju ove specijalizacije (Jiang, Rafeeq, 2019). Koledž se trudi da modernizuje svoje programe u skladu sa zahtevima tržišta, pa tako trenutno nudi 6 kurseva iz oblasti digitalnog novinarstva.

Ujedinjeni Arapski Emirati su poslednjih godina postali središte medijske industrije u regionu Bliskog Istoka i Severne Afrike, pa je niz globalnih medijskih brendova i kompanija za proizvodnju medija, kao što su *Reuters*, *CNN*, *SkyNews*, *Sony*, i drugi počeo da posluje u UAE, tako da na tržištu postoji potražnja za profilom novinara. Sektor digitalnih medija značajno raste u regionu, sa stopom rasta od 30 procenata, što je mnogo više od bilo koje druge medijske platforme (Dubai Press Club, 2016). S obzirom na brzu transformaciju medijske industrije i brojne inicijative vlade, obrazovanje novinara na univerzitetima u UAE je u deficitu i postoje naznake da će se širiti (Cullen et al., 2014; Boers et al., 2012). Autori Jiang i Rafik su na osnovu intervjua sa studentima, profesorima koji predaju na programima za obrazovanje medijskih radnika i profesionalaca u medijskoj industriji definisali pravce i oblasti u kojima bi trebalo poboljšati obrazovanje novinara da bi išlo u korak sa digitalizacijom medijskog tržišta. Sa Slike 4. na kojoj su prikazani

rezultati istraživanja, može se konstatovati da su studenti, profesori i profesionalci saglasni da bi studijski programi trebalo da imaju više kurseva o konvergentnom novinarstvu, više prakse i praktičnih projekata, više predavanja koja se odnose na medijsku etiku i više obuke u medijskom studiju u vlasništvu fakulteta (Jiang, Rafeeq, 2019). Istovremeno, studenti i profesionalci ističu neophodnost učenja o novinarstvu podataka.

Slika 4. Oblasti za poboljšanje studijskih programa u UAE. Izvor: (Jiang, Rafeeq, 2019)

Na osnovu prikaza izabranih studijskih programa za novinarstvo u svetu, može se konstatovati da postoji velika raznovrsnost, kako u nivou ciljeva i ishoda, tako i u nivou ponude nastavnih predmeta koji su iz domena novih medijskih tehnologija. Međutim, i pored postojanja raznovrsnosti, zajednička referentna tačka za sve prikazane programe jeste tendencija za razvoj digitalnog novinarstva. Ova tendencija prisutna je u ishodima studijskih programa u smislu pripremanja budućih novinara za rad sa novim medijskim tehnologijama, za adekvatnu selekciju medija u novinarskom radu, kao i za kreiranje multimedijalnih sadržaja koji mogu naći svoju primenu na različitim platformama. Izabrani i prikazani studijski programi svakako predstavljaju vodeće programe za obrazovanje budućih novinara

u svetu, o čemu govore ne samo njihove prestižne pozicije u rangiranju univerziteta i programa, već i inovativni pristupi u oblikovanju studijskih programa. Naime, uvođenje predmeta koji se odnose na medijsku fluentnost za digitalno doba i stvaranje integrisanih medijskih centara za studente, omogućava visok nivo prakse iz domena novih medijskih tehnologija i ukazuje da se na ovim univerzitetima veoma značajna pažnja posvećuje kvalitetu studija i znanjima koje studenti dobijaju. U skladu sa tim, njihova značajna karakteristika jeste da se digitalne kompetencije studenata razvijaju na visokom, ekspertskom nivou sa ciljem njihove integracije sa novinarskim veštinama, kako bi se ostvario kritički pristup i dublje razumevanje složenog odnosa digitalnih medija i okruženja.

2.6.4. Perspektive obrazovanja budućih novinara

Sa pojavom novih medijskih tehnologija došlo je do pažljivog preispitivanja ove oblasti i njenog uticaja na perspektive obrazovanja budućih novinara. Savremena industrija medija i tehnologije su neraskidivo povezani, na složene i raznovrsne načine (Deuze, Witschge, 2018; Lewis, Westlund, 2016). U digitalnoj redakciji, sve veće su potrebe za tehnološkim novinarom koji razume standarde i etiku novinarstva, zna kako da ispriča priču, ali zna kako i da je pripremi za različite platforme, kako da je distribuira, kako da je učini zanimljivom za generacije digitalnih urođenika. Ovaj trend je intenziviran u trećem milenijumu, posebno od procvata pune povezanosti, društvenog veba, mobilnih komunikacija, velikih baza podataka, interneta stvari i imerzivnih tehnologija, između ostalog (Ayish, Dahdal, 2021; Jones, 2017; Baruah, 2012). Kada je reč o profesionalnom profilu današnjeg novinara, mogu se istaći dve glavne oblasti ekspertize koje se od njega očekuju: prva oblast se odnosi na suštinske elemente novinarstva, na skup pravila koja su se gradila tokom vremena, uvek pod humanističkom i društvenom perspektivom; druga oblast ima tehnološku dimenziju, gde se ne radi toliko o poznavanju konkretnog alata, već o razumevanju osnova, ulasku na različite teritorije i posedovanju znanja za individualni rad i dijalog sa interdisciplinarnim timovima, koji proizvode veliki deo najkompleksnijih medijskih sadržaja danas (López-García et al., 2017). Obrazovanje novinara na različite načine pokušava da prevaziđe ove izazove. Kako neki programi odlučuju da naglase stručnost studenata u proizvodnji sadržaja, drugi se fokusiraju na podučavanje novih kompetencija u oblasti novinarstva podataka, mobilnog dizajna i vizuelizacije informacija (Mensing, 2016). U programskim dokumentima, kao što je *Model kurikulumu za novinarsko*

obrazovanje koji je izdao UNESCO, naglašava se važnost ovih kompetencija i posebna pažnja posvećuje predmetu Novinarstvo podataka (eng. *Data journalism*) (Banda, 2013). Mnogi autori veštine potrebne za novinarstvo podataka najavljuju kao jedne od ključnih kada je reč o perspektivi novinarstva (Heravi, 2019; Heravi, 2018, Howard, 2014).

Bilo je više pokušaja da se sumira diskurs o budućem obrazovanju novinara i formulišu smernice koje će omogućiti da ovo obrazovanje ne samo opstane, već da ojača svoju ulogu u demokratizaciji društva. Suzana Kirčkof (Kirchhoff, 2022:113) na sledeći način izdvaja oblasti koje će biti važne za buduće obrazovanje novinara:

- 1) Preduzetničke veštine i znanja
- 2) Veštine i znanja o podacima
- 3) Dublje razumevanje i kritičko promišljanje medijskih tehnologija i komunikacionih procesa u okruženju koje sve više karakteriše uranjanje u sveprisutne medije, a ne ritualizovana interakcija sa medijima, i u kome se menja dinamika fragmentacije i umrežavanja
- 4) Razumevanje uloge novinarstva u društvu, prenošenje lokalnih vrednosti i odgovornosti i integracija sebe kao novinara u zajednicu
- 5) Umrežavanje, saradnja i timska orijentacija
- 6) Inovativnost, kreativnost i učenje zasnovano na iskustvu.

Neophodnost stalnog praćenja novih medija proističe iz uske povezanosti savremenih medijskih tehnologija sa novinarskom profesijom, odnosno sa kreiranjem poželjnih profila budućih novinara. Analiza novih trendova u medijima je suštinski povezana sa idejom individualizacije i univerzalizacije novinarske delatnosti. U skladu sa tim menja se i slika uspešnog novinara, koja danas podrazumeva ličnost koja uspešno vlada umetnošću navigacije i pretraživanja na internetu (Загидулина, 2011).

Prema navodima Zagiduline (Загидулина, 2011:36), suština budućeg obrazovanja novinara je sledeća:

- 1) Potrebno je prepoznati ravnotežu između konceptualnih, filozofskih i primenjenih aspekata
- 2) Novinarstvo zahteva obrazovanje na svim nivoima studija, počev od osnovnih akademskih studija, studija na master nivou i doktorskih akademskih studija
- 3) Novinarsko obrazovanje predstavlja kombinaciju akademske i praktične obuke, tako da sami nastavnici treba da imaju iskustvo rada u medijima

- 4) Studijski programi novinarstva, pored različitih primenjenih kurseva, treba da obuhvate i druge oblasti koje su od posebnog značaja na novinarski poziv, kao što je etika, istorija, metodologija, odnosno istraživanje sistemskih obeležja novinarstva na globalnom i nacionalnom nivou. Osim toga, u programima novinarstva značajno mesto imaju sadržaji koji se odnose na kritičku analizu medija, menadžment i medijsku ekonomiju. To označava da se studenti novinarstva, kroz različite seminarske radove ili druge vrste predispitnih obaveza bave pitanjima koja se odnose na društvenu, političku i kulturnu ulogu novinarstva u društvu
- 5) Potrebno je da se studenti novinarstva zajedno sa svojim nastavnicima uključe u povećanje nivoa medijske pismenosti stanovništva u celini
- 6) Standarde za nastavnike koji predaju na studijama novinarstva treba poboljšati u smislu da samo visokokompetentni nastavnici, koji se bave novinarskom praksom, poštuju etičke principe i svesni su odgovornosti prema široj javnosti, treba da budu na mestima nastavnika novinarskih predmeta
- 7) Veći udeo sadržaja studijskih programa za obrazovanje novinara treba da ima praktičnu orijentaciju. Posmatrano sa tog aspekta, važnu ulogu imaju vežbe i praktične aktivnosti koje studenti obavljaju
- 8) Nastavnici koji obrazuju buduće novinare treba da razumeju kompleksnost medijske industrije. Osim toga, od njih se očekuje da kod studenata razvijaju kritički pogled na medije i refleksivne profesionalne aktivnosti
- 9) Novinarstvo je u uskoj vezi sa razvojem novih tehnologija. Shodno tome, neophodno je da studenti novinarstva ovladaju širokim spektrom znanja i veština za rad u različitim programima
- 10) Novinarstvo je delatnost koja je zastupljena u međunarodnim okvirima. U tom smislu je neophodno studente novinarstva upoznati sa raznovrsnim političkim i kulturološkim razlikama, ali i istovremeno raditi na tome da se razvijaju univerzalno prihvaćene profesionalne vrednosti kolega iz drugih zemalja
- 11) Nastavnici koji obrazuju studente novinarstva treba da imaju razvijenu saradnju sa kolegama širom sveta u cilju podrške i razvoja obrazovanja novinara, kao i jačanja uticaja u profesionalnoj sferi.

Kako se novinarstvo bori sa izazovima digitalnog medijskog okruženja, tako se i obrazovanje novinara susreće sa nepoznicama i problemima (Tapavički Duronjić, 2008).

Ovo je naročito uočljivo kod onih studijskih programa gde su resursi, finansijska sredstva i nastavni kadar ograničeni, i ažuriranje studijskog programa može biti izazov. U istraživanju Brajta (Bright, 2018) pokazano je da su sami članovi fakulteta jedan od glavnih faktora u svakoj potencijalnoj reviziji novinarskog programa. Prema navodima ovog autora kao jedna od dominantnih prepreka za uvođenje digitalnog studijskog programa u obrazovanje budućih novinara izdvaja se nedovoljna spremnost pojedinih članova fakultetskog kadra da primene nove koncepte i tehnologije.

Pojava automatizovanog novinarstva i zabrinutost zbog porasta „lažnih vesti“ su najnoviji katalizatori za novinarske edukatore da ponovo razmotre kako se podučavaju veštine izveštavanja i pisanja. Kotari i Hikerson (Kothari, Hickerson, 2020) su istraživali da li i kako nastavnici novinarstva revidiraju svoj kurikulum kako bi se fokusirali na promene koje je donela automatizacija, sa posebnim naglaskom na njen potencijal da pomogne u verifikaciji vesti. Rezultati ukazuju na to da promene studijskog programa za obrazovanje budućih novinara pokreću pre svega nastavnici koji predaju kurseve zasnovane na veštinama, koji takođe imaju veću verovatnoću da gledaju na automatizovano novinarstvo povoljnije u poređenju sa onima koji predaju konceptualne kurseve (Kothari, Hickerson, 2020). Takođe je ukazano na potrebu povećanja broja kurseva medijske pismenosti kako bi bolje obučili studente da razumeju praksu i značaj automatizovanog novinarstva.

Robert Pikard je u uvodniku monografije pod nazivom *U susret 2020: Novi pravci u obrazovanju novinara* (eng. *Toward 2020: New directions in journalism education*) postavio pitanje: „Gde treba da se pomeri novinarsko obrazovanje u narednih pet do deset godina?“ (Picard, 2015:10). On smatra da je potrebno studente naučiti kako da budu fleksibilni u opsluživanju publike na više platformi za distribuciju; da je važno za studente da nauče da se fokusiraju na okruženje i procese pružanja informacija, a ne samo na kreiranje informacija; da budu više orijentisani na potrebe svojih čitalaca, slušalaca, gledalaca i korisnika; da se studenti novinarstva više upućuju na specijalizaciju nego generalizaciju znanja; da umeju da pronađu podatke i informacije koje su kreirali drugi i kako da kreiraju priče od tih podataka i informacija; da analiziraju i objasne šta znače dešavanja u javnosti i šta čitaoci mogu da urade da se pripreme za ono što sledi. Pikard dalje predviđa da novinarsko obrazovanje može opstati i uspeti samo ako postane mnogo agresivnije u traženju promena, i mnogo inovativnije nego što je ikada bilo (Picard,

2015:10), jer u suprotnom postoji opasnost da se njegova funkcija prebaci na internet, na novinarske kurseve.

Na pitanje kakva će biti budućnost obrazovanja budućih novinara, teško je dati jednostavan odgovor, pre svega zbog složenosti i kompleksnosti ovog pitanja, kao i zbog uticaja brojnih spoljašnjih faktora koji menjaju potrebe u domenu medijske industrije. Ipak se može konstatovati da obrazovanje novinara treba da bude na univerzitetskom nivou i da ide u susret potrebama savremene digitalne redakcije. Shodno tome, obrazovanje budućih novinara treba da se zasniva na integraciji tradicionalnih elemenata novinarskog poziva i novih oblika novinarstva koji su sve prisutniji u postojećoj medijskoj sferi. Većina autora je saglasna u tome da buduće obrazovanje novinara treba da sadrži suštinske elemente novinarskog poziva, bazirane na društvenim naukama i humanističkoj perspektivi, kao i da, s druge strane, treba da ima razvijene tehnološke elemente koji su povezani sa intenzivnim razvojem novih medijskih tehnologija (Langton et al., 2021; López-García et al., 2017). U tom kontekstu obrazovanje budućih novinara treba da prati trendove u medijima, da razvija preduzetničke veštine koje će spajati sa znanjima koja su u vezi sa korišćenjem raznovrsnih baza podataka, društvenih mreža, digitalnih alata, multimedija, umrežavanjem, kao učenjem zasnovanom na iskustvu (Solkin, 2022; Reyes-de-Cózar et al., 2022; Salaverría, 2019; Ercan, 2018).

Sa aspekta ovog rada, posebno je značajno da buduće obrazovanje bude zasnovano na novim medijskim tehnologijama, koje bez sumnje čine sastavni i neizostavni deo novinarskog poziva u budućnosti. Shodno tome, u budućem obrazovanju novinara izuzetan značaj imaju digitalne kompetencije koje su važne kako za studente novinarstva, tako i za razvoj digitalne pismenosti članova savremenog društva (Kirchhoff, 2022). Saglasno tome, neophodno je revidiranje studijskih programa za obrazovanje novinara u pravcu koji će sadržati univerzalno prihvaćene vrednosti za novinarski poziv, kao i tehnološke elemente od kojih se očekuje da omoguće budućim profesionalcima viši nivo specijalizacije i konkurentnost na tržištu rada. U skladu sa tim, kreiranje studijskih programa za novinarstvo u budućnosti predstavlja veliki izazov, pre svega za nastavnike. Od nastavnika se očekuje iskustvo i digitalne kompetencije u razvoju programa koje će biti usaglašene sa potrebama medijskog okruženja, kao i otvorenost i fleksibilnost za sve promene koje u budućnosti dolaze.

3. Metodološki pristup

3.1. Problem istraživanja

Kako su nove medijske tehnologije svojim razvojem dovele do značajnih promena u društvenom životu, često su predmet proučavanja i analize različitih naučnih oblasti (Lister et al., 2008). Ono što je posebno zanimljivo za društvene nauke je činjenica da je pojava novih medija u velikoj meri ubrzala interakciju i osnažila ljude za uključivanje u široki društveni kontekst. Nastankom novih puteva prenosa i novih načina komuniciranja omogućen je novi pristup izgradnji društvenih zajednica tako što su zaobiđena ograničenja vremena i prostora, a prošireno je i interesovanje za građanski aktivizam. Osim toga, značajni su uticaji na polju rada jer su novi mediji doveli do promena koje se odnose na načine obavljanja poslova, povećanje produktivnosti i fleksibilnosti za radnike i poslodavce (Nayyar, 2016). U kratkom vremenskom periodu stvorio se prostor za kreiranje novih profesionalnih delatnosti koje do pojave novih medija nisu postojale. Uvođenje novih medijskih tehnologija u profesionalni život odrazilo se posebno na medijsku industriju (Peters, Broersma, 2012; Hujanen, 2018; Martinoli, 2019). Za novinare profesionalce su se u velikoj meri promenila osnovna sredstva za rad - alati za obradu i prenos informacija u bilo kojoj multimedijalnoj formi, kao i kanali za pronalaženje, proveru i razmenu tih informacija. U kratkom vremenskom periodu novinari su morali da razviju nove veštine i nova znanja koja se odnose na upotrebu digitalnih alata za potrebe svog posla. Novi izazovi koji su stavljeni pred profesiju novinara uslovlili su potrebu za promenama u obrazovanju ovog profila, kako bi se išlo u korak sa novim vremenom (Ercan, 2018). U tom kontekstu, problem istraživanja je usmeren ka ispitivanju *odnosa obrazovanja studenata novinarstva i novih medijskih tehnologija*.

3.2. Predmet istraživanja

Obrazovanje studenata novinarstva je u svom istorijskom razvoju bilo suočeno sa mnogim problemima i izazovima u nastojanju da prati razvoj društva i pruži adekvatne odgovore na novonastale društvene potrebe (Folkerts, 2014). Značajna promena koja je u velikoj meri uticala na obrazovanje budućih novinara jeste pojava novih medijskih

tehnologija, posebno kada se ima u vidu koje mogućnosti za razmenu informacija je doneo internet kao globalna svetska mreža (Fortunati et al., 2009). Prema navodima autora Brajana Trenča (Trench, 2007), može se tvrditi da su tehnološke promene poslednjih decenija temeljnije uticale na novinare od bilo koje druge grupe zanimanja. Pojava interneta snažno je uticala na novinarsku profesiju, što se odrazilo i na proces obrazovanja studenata novinarstva (Melnik, Teplyashina, 2019; Cochrane et al., 2013). Kako bi bili maksimalno pripremljeni za obavljanje buduće profesije, studenti novinarstva moraju biti opremljeni savremenim znanjima iz oblasti digitalnih tehnologija, bez kojih danas nije moguće zamisliti svakodnevicu novinara – profesionalca (Pavlović, Milosavljević, 2017; Pralica, Barović, 2013). Adekvatna priprema budućih novinara zahteva promene u njihovom obrazovanju, odnosno promene u studijskim programima, koje bi se odnosile na visoku zastupljenost sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija. U tom kontekstu, značajan deo ovog istraživanja je posvećen ispitivanju i analizi tema iz oblasti novih medija u silabusima studijskih programa na državnim fakultetima koji se bave obrazovanjem budućih novinara. S druge strane, veoma je važan i način na koji studenti novinarstva koriste nove tehnologije u obavljanju studentskih obaveza, odnosno u obavljanju zadataka predviđenih nastavnim planovima. U skladu sa tim, predmet ovog istraživanja je moguće odrediti na dva nivoa: prvi, koji se odnosi na zastupljenost sadržaja iz oblasti novih tehnologija u studijskim programima i drugi, koji obuhvata percepcije studenata novinarstva o primeni savremenih medijskih sredstava u obavljanju obaveza u vezi sa studiranjem. Shodno tome, predmet istraživanja se može definisati na sledeći način: *U kojoj meri su zastupljeni sadržaji iz oblasti novih tehnologija u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara? Kakve su percepcije studenata novinarstva o korišćenju sredstava novih tehnologija u obavljanju studentskih obaveza i o sopstvenim digitalnim kompetencijama?*

3.3. Ciljevi i zadaci istraživanja

Osnovni cilj ovog istraživanja usmeren je ka ispitivanju promena u obrazovanju studenata novinarstva do kojih je došlo pod uticajem novih medijskih tehnologija. U skladu sa ciljem, postavljeni su sledeći istraživački zadaci:

- 1) Ispitati zastupljenost sadržaja iz oblasti novih tehnologija u studijskim programima za novinarstvo na državnim fakultetima u Republici Srbiji

- 2) Ispitati razlike u studijskim programima za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji
- 3) Uraditi analizu tema u silabusima u cilju evidentiranja onih koji se bave sadržajima koji su u vezi sa novim medijskim tehnologijama
- 4) Uraditi komparativnu analizu studijskih programa na državnim fakultetima na kojima se obrazuju budući novinari
- 5) Utvrditi percepcije studenata novinarstva o primeni digitalnih sredstava u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja
- 6) Utvrditi percepcije studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u obavljanju studentskih obaveza
- 7) Utvrditi percepcije studenata o upotrebi digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem
- 8) Utvrditi stavove studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja
- 9) Utvrditi kako studenti procenjuju sopstvene digitalne kompetencije
- 10) Utvrditi percepcije studenata novinarstva o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji
- 11) Utvrditi korelaciju između percepcija studenata o savremenim medijskim tehnologijama u procesu obrazovanja u odnosu na nezavisne varijable istraživanja: godina studija, mesto studiranja, prosečna ocena i pol.

3.4. Hipoteze istraživanja

Rezultati sprovedenog istraživanja ukazuju na objektivno stanje u praksi, u oblasti obrazovanja budućih novinara. Sa teorijskog aspekta istraživanje osvetljava odnos povezanosti društva, novih medija i obrazovanja studenata novinarstva. U tom kontekstu, rezultati istraživanja daju odgovore na kompleksne zahteve koji se očekuju od novinara u savremenom demokratskom društvu, kao i na njihovo obrazovanje za pružanje adekvatnog odgovora na potrebe novog komunikacijskog okruženja. Osim toga, rezultati istraživanja ukazuju na neophodnost promena u studijskim programima za obrazovanje studenata novinarstva u smislu većeg udela novih medijskih tehnologija, kako u delu nastave, tako i u delu izvršavanja drugih obaveza povezanih sa studiranjem. Sa metodološkog stanovišta,

empirijski rezultati ukazuju na odnos studenata novinarstva prema novim medijskim tehnologijama, posebno u aspektu informisanja i korišćenja savremenih digitalnih alata u procesu studiranja. Istraživanje, osim toga, daje odgovore na pitanja o korelacijama između nezavisnih varijabli (godina studija, mesto studiranja, prosečna ocena i pol) i stavova studenata prema novim medijskim tehnologijama.

Na osnovu planiranih zadataka, postavljene su sledeće hipoteze istraživanja:

Osnovna hipoteza istraživanja jeste da je pod uticajem novih medijskih tehnologija došlo do značajnih promena u obrazovanju studenata novinarstva.

Posebne hipoteze istraživanja su sledeće:

- 1) U studijskim programima za novinarstvo na državnim fakultetima u Republici Srbiji su zastupljeni sadržaji iz oblasti novih medijskih tehnologija
- 2) Postoje razlike u zastupljenosti sadržaja iz oblasti novih medijskih tehnologija u studijskim programima za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji
- 3) U silabusima nastavnih predmeta studijskih programa za novinarstvo prisutne su teme iz oblasti novih medijskih tehnologija
- 4) Postoje razlike u temama u silabusima nastavnih predmeta u studijskim programima novinarstva na državnim fakultetima u Republici Srbiji
- 5) Studenti novinarstva imaju pozitivne stavove o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja
- 6) Studenti novinarstva smatraju da su savremena medijska sredstva važna i korisna u učenju i obavljanju studentskih obaveza
- 7) Studenti novinarstva imaju pozitivne stavove o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem
- 8) Studenti novinarstva su uglavnom zadovoljni nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti savremenih medijskih tehnologija
- 9) Studenti novinarstva procenjuju svoje digitalne kompetencije kao zadovoljavajuće
- 10) Studenti novinarstva smatraju da su razvijene digitalne kompetencije neophodne za budući rad u medijskoj industriji
- 11) Postoje statistički značajne razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na nezavisne varijable istraživanja, i to:

- 11a) Postoje statistički značajne razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na godinu studija
- 11b) Postoje statistički značajne razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na mesto studiranja
- 11c) Postoje statistički značajne razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na prosečnu ocenu
- 11d) Postoje statistički značajne razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na pol.

3.5. Metode, tehnike i instrument istraživanja

U ovom istraživanju je korišćena miks metoda, odnosno kombinacija kvalitativnih i kvantitativnih metoda istraživanja. Kvalitativne metode primenjene su u prikupljanju i obradi podataka u analizi sadržaja studijskih programa, predmeta u studijskim programima, kao i tema iz silabusa koje se odnose na sadržaje iz oblasti novih medijskih tehnologija. Kvantitativne metode primenjene su u obradi podataka prikupljenih putem instrumenta upitnik-skaler.

U kvalitativnom delu istraživanja je primenjena metoda analize sadržaja, kao i komparativna istraživačka metoda. U društvenim naukama postoje i kvantitativna i kvalitativna analiza sadržaja. Kvantitativna analiza sadržaja „počiva na prebrojavanju učestalosti javljanja kategorija analize, koje predstavljaju različite kvalitete, a kvalitativna najčešće sadrži elemente kvantifikacije, s tim da su oni zastupljeni u vrlo nepreciznoj formi“ (Manić, 2017:46). Kvalitativna analiza sadržaja je primenjena u ovom istraživanju jer „deluje u kontekstu holističkog pristupa istraživanju društvenih pojava, odnosno *razumevanja značenja pojedinih pojava u kontekstu*“ (Ilić, 2012:485). Metoda kvalitativne analize sadržaja je upotrebljena u evidentiranju tema iz oblasti novih medijskih tehnologija u *Standardima za akreditaciju studijskih programa novinarstva*, kao i u silabusima predmeta na akreditovanim osnovnim studijama za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji. Korišćenjem ove metode došlo se do podataka o zastupljenosti sadržaja iz oblasti medijskih tehnologija u obrazovanju novinara. Komparativna istraživačka metoda je primenjena u cilju poređenja zastupljenosti sadržaja

iz oblasti medijskih tehnologija u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara na državnim univerzitetima u Republici Srbiji.

Kvantitativne metode su primenjene u obradi podataka prikupljenih putem instrumenta upitnik-skaler, za opisivanje stavova studenata prema medijskim tehnologijama koje se koriste u procesu studiranja. Deskriptivna metoda je izabrana usled potrebe za ispitivanjem percepcija studenata o primeni, korisnosti i zadovoljstvu sadržajima iz oblasti novih medijskih tehnologija u procesu obrazovanja studenata novinarstava, kao i u proceni sopstvenih digitalnih kompetencija. Uz primenu ove istraživačke metode otvorena je mogućnost za opisivanje stavova studenata prema medijskim tehnologijama koje koriste u procesu studiranja, odnosno putem ove metode je analizirana primenljivost, korisnost i zadovoljstvo studenata sadržajima medijskih tehnologija u procesu obrazovanja.

Instrumenti istraživanja su usaglašeni sa metodama i tehnikama (Милтојевић, Павловић, 2012). U delu kvalitativne analize, u skladu sa metodom analize sadržaja, osnovni instrument je klasifikacijski okvir (Manić, 2017), koji je upotrebljen u analizi *Standarda za akreditaciju studijskih programa, predmeta i tema iz silabusa namenjenih obrazovanju budućih novinara*. Klasifikacijski okvir je urađen na osnovu prethodnih istraživanja i predstavlja modifikovani okvir instrumenta koji se koristi u tematskoj analizi za evaluaciju studijskih programa u obrazovnim istraživanjima (Kurt, Erdoğan, 2015). Osnovu ovog instrumenta postavili su Sozbilir i koautori (Sozbilir et al., 2012) u analizi sadržaja istraživačkih radova na polju obrazovanja. Shodno tome, za potrebe ovog istraživanja u kvalitativnom delu urađena su 3 instrumenta, i to: Klasifikacijski okvir 1 za analizu Standarda studijskih programa (Prilog 1.), Klasifikacijski okvir 2 za analizu predmeta u studijskim programima (Prilog 2.), i Klasifikacijski okvir 3 za analizu tema iz silabusa studijskih programa (Prilog 3.).

Klasifikacijski okvir 1 za analizu Standarda studijskih programa sadrži sledeće jedinice analize: naziv studijskog programa, fakultet i univerzitet na kome se izvodi, zvanje diplomiranog studenta, broj ESPB kredita koje student može ostvariti, broj predmeta koje student polaže tokom studija, svrha studijskog programa, ciljevi studijskog programa, ishodi studijskog programa i kompetencije svršenih studenata. Drugi instrument, Klasifikacijski okvir 2 za analizu predmeta u studijskim programima sadrži sledeće jedinice analize: naziv studijskog programa, fakultet i univerzitet, naziv predmeta, izbornost, izborni blok, tip predmeta, broj ESPB kredita, semestar, fond časova, ciljevi predmeta, ishodi predmeta,

sadržaji predmeta, broj tema iz oblasti novih medijskih tehnologija, pripadnost predmeta domenu novih medijskih tehnologija, spisak tema iz oblasti novih medijskih tehnologija. Putem trećeg instrumenta, Klasifikacijskog okvira 3, prikupljeni su podaci o temama iz silabusa iz oblasti novih medijskih tehnologija, tako što su teme razvrstane u 14 kategorija:

- 1) Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i *cloud* servisi; digitalna bezbednost
- 2) Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima
- 3) Audio sadržaji (snimanje i montaža)
- 4) Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza)
- 5) Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)
- 6) Onlajn mediji
- 7) Veb statistika i analitika
- 8) Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn
- 9) SEO optimizacija
- 10) Informaciono-komunikacioni sistemi
- 11) Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podkast i građansko novinarstvo)
- 12) Mobilno novinarstvo (MOJO)
- 13) Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video)
- 14) Baze podataka.

Navedene kategorije su ustanovljene na osnovu modifikovanih i dopunjenjenih digitalnih kompetencija u relevantnim istraživanjima (Matić, Milin Perković, 2021:44; Hryvko et al., 2020).

Za prikupljanje podataka o percepcijama studenata konstruisan je namenski instrument upitnik-skaler (Upitnik-skaler o stavovima studenata novinarstva o novim medijskim tehnologijama u obrazovanju - SSNNMTO). Instrument istraživanja o stavovima studenata novinarstva o novim medijskim tehnologijama u obrazovanju se sastoji od nekoliko celina. U prvoj celini je ispitanicima objašnjena svrha istraživanja, navedeno vreme za popunjavanje upitnika-skalera i objašnjeno kako će se čuvati podaci istraživanja. Druga celina je namenjena za prikupljanje opštih demografskih podataka koji se odnose na godinu studija, mesto studiranja, prosečnu ocenu, pol, obavljenu stručnu praksu, iskustvo u radu sa medijima, kao i pohađanje stručnih edukacija na temu novih medija. Ostatak

instrumenta predstavlja petostepenu skalu procene Likertovog tipa. Skala se sastoji iz 6 delova, koji su tematski organizovani u skladu sa postavljenim hipotezama. Od ispitanika je zahtevano da zaokruže broj koji označava stepen njihove saglasnosti sa datim tvrdnjama: 1. uopšte nisam saglasan/na; 2. uglavnom nisam saglasan/na; 3. neodlučan/na sam; 4. uglavnom sam saglasan/na; 5. potpuno sam saglasan/na.

U prvom delu skale su navedene tvrdnje koje se odnose na korišćene novih medijskih alata za potrebe studiranja. U ovom delu instrumenta ponuđene su 23 tvrdnje koje su namenjene ispitivanju percepcija studenata o korišćenju digitalnih alata za potrebe studiranja. U drugom delu se ispituju stavovi studenata prema važnosti i korisnosti digitalnih alata u procesu obrazovanja. Ovaj deo se sastoji od 13 tvrdnji u kojima se ispituje važnost i korisnost digitalnih alata za izvršavanje obaveza u vezi sa studijama. Treći deo skale obuhvata 10 tvrdnji koji se odnose na procese komunikacije i razmene materijala i informacija u vezi sa studiranjem. Četvrti deo obuhvata 14 tvrdnji putem kojih se ispituje zadovoljstvo studenata nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja. Peti deo se sastoji od 33 tvrdnje i odnosi se na samoprocenu ispitanika o sopstvenim digitalnim kompetencijama i ovaj deo je preuzet i delimično modifikovan u odnosu na tri objavljena instrumenta: Prvi instrument je sastavni deo rada koji je publikovan na konferenciji *16th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer ICTERI 2020* (Hryvko et al., 2020); Drugi instrument je *Okvir digitalnih kompetencija za građane (DigComp)* koji je dizajniran u cilju opšteg razumevanja digitalnih kompetencija (Vuorikari Rina et al., 2022). Projekat *DigComp* je sproveo Zajednički istraživački centar (Joint Research Centre - JRC) u ime Evropske komisije; Treći dokument je izveštaj istraživanja pod nazivom *Digitalne kompetencije novinara* autorki Jovanke Matić i Snežane Milin Perković (2021) koji su realizovali Društvo za kreativne inicijative RE.KreAKTa i Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju OEBS, a finansirala Evropska unija. Poslednji, šesti deo instrumenta se sastoji od 22 ajtema u cilju utvrđivanja percepcija studenata o digitalnim kompetencijama koje su neophodne za njihovu buduću profesiju, i takođe je konstruisan pomoću prethodna tri pomenuta instrumenta.

Analizom je utvrđeno da korišćeni instrument ima sve potrebne merne karakteristike, uključujući i relijabilnost koja je na zadovoljavajućem nivou u oblasti društvenih nauka. U

Tabeli 1. je prikazan test provere pouzdanosti merne skale. Kronbahov koeficijent alfa (Cronbach's Alpha) iznosi 0.956, što ukazuje na veoma dobru pouzdanost i unutrašnju saglasnost skale za ovaj uzorak.

Tabela 1. Rezultati testa provere pouzdanosti merne skale

Kronbahov koeficijent alfa	Kronbahov koeficijent alfa zasnovan na standardizovanim ajtemima	Broj ajtema
0,956	0,959	115

3.6. Varijable istraživanja

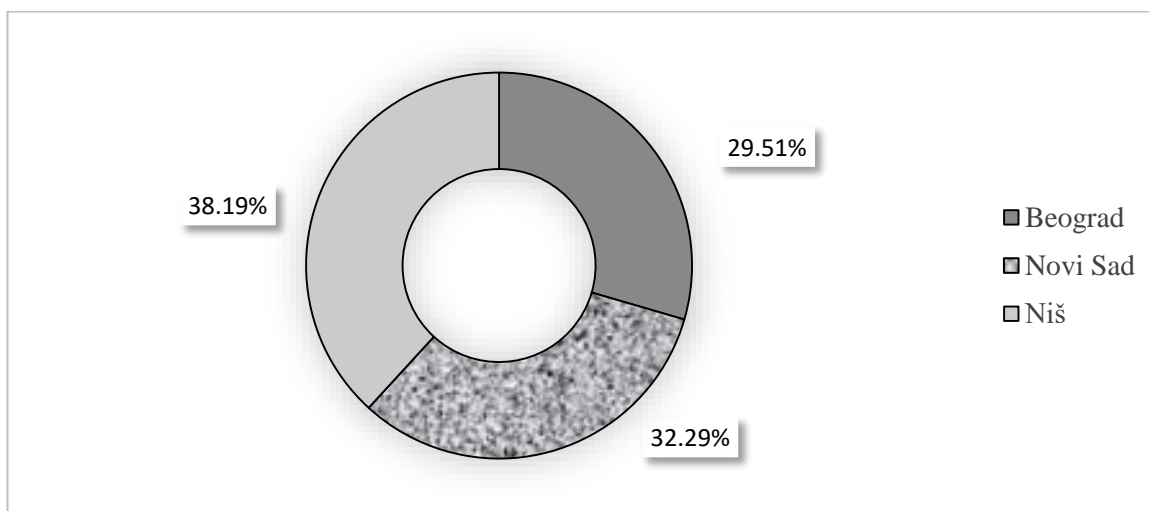
Nezavisne varijable istraživanja su: godina studija, mesto studiranja, prosečna ocena i pol. Stavovi studenata o sadržajima medijskih tehnologija u procesu obrazovanja predstavljaju zavisne varijable.

3.7. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja je nameran i čine ga studenti novinarstva sa sva tri državna fakulteta u Republici Srbiji: Fakultet političkih nauka u Beogradu, Filozofski fakultet u Novom Sadu i Filozofski fakultet u Nišu. Istraživanjem su obuhvaćeni studenti svih godina na nivou osnovnih akademskih studija. U skladu sa brojem studenata koji trenutno studiraju novinarstvo, očekivano je bilo da ukupan uzorak bude oko 300 studenata. Instrument upitnik-skaler je popunilo ukupno 307 studenata, ali se prilikom analize ispostavilo da je među odgovorima bilo 19 nevažećih (uglavnom samo delimično popunjenih) instrumenata, tako da je na kraju ukupan broj ispitanika 288.

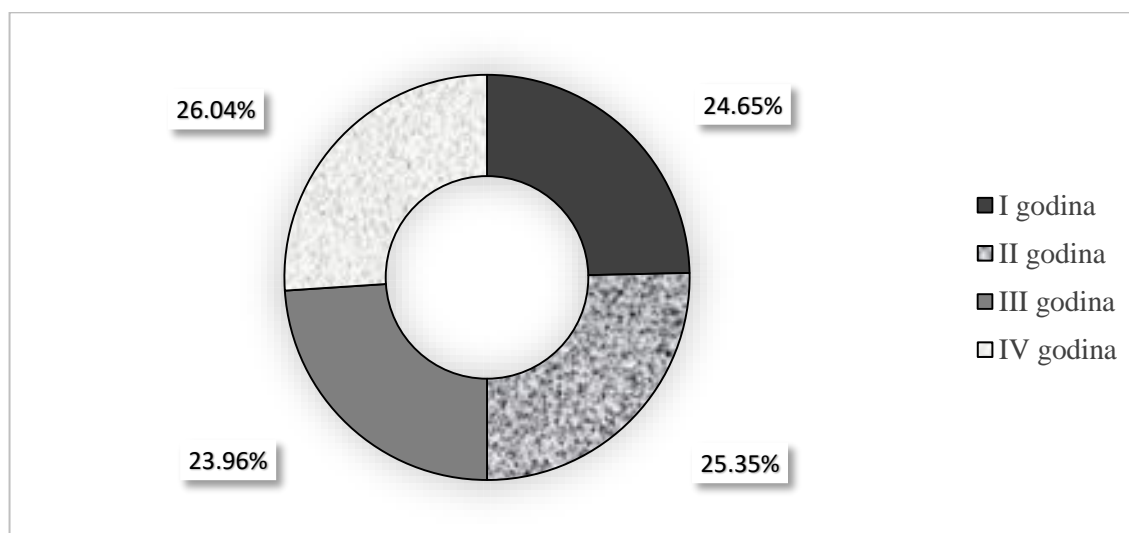
Na Grafikonu 1. je prikazana struktura uzorka u odnosu na mesto studiranja. Sa Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu u istraživanju je učestvovalo 85 studenata (29.51%), sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu učestvovalo je 93 studenata (32.29%), a sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu bilo je ukupno 110 ispitanika, odnosno 38.19%. Inicijalno je broj studenata sa Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu bio veći, ali od nepotpuno popunjenih upitnika-skalera (kojih je

ukupno bilo 19), najveći broj (ukupno 12) je bio sa ovog fakulteta. Studenti iz Beograda su u najvećem broju odustali od popunjavanja upitnika pre nego što su iskazali svoj stepen saglasnosti sa svim ajtemima.

Grafikon 1. Struktura ispitanika prema mestu studiranja

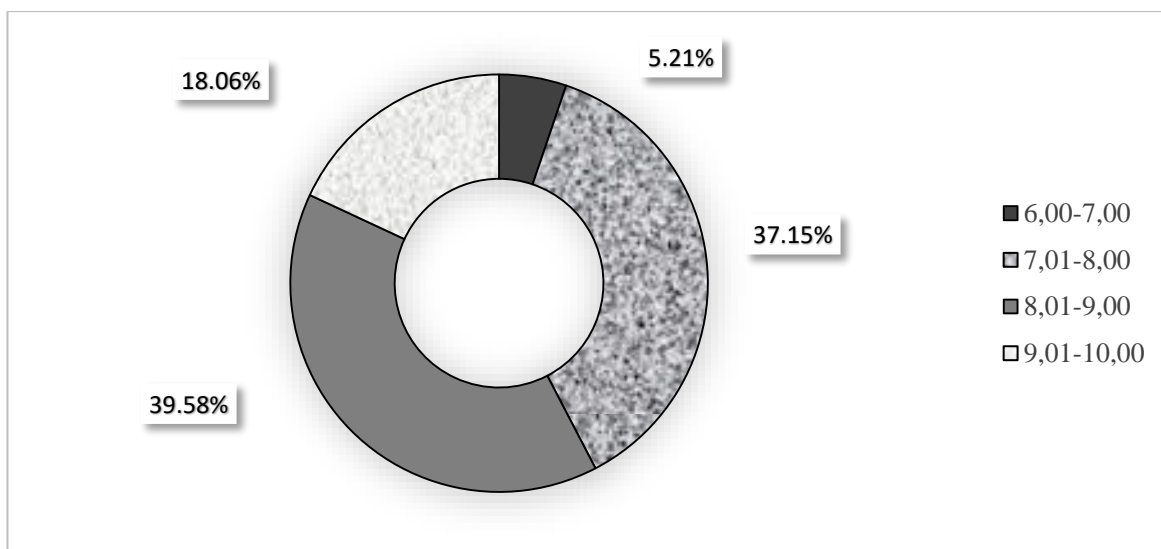
Grafikon 2. prikazuje strukturu uzorka prema godini studija. Broj studenata je ujednačen, odnosno broj studenata sa svake godine studija je približno isti: u istraživanju je učestvovalo 24.65% (71) studenata I godine, 25.35% (73) studenata II godine studija, 23.96% (69) studenata III godine studija i 26.04% (75) studenata IV godine studija.

Grafikon 2. Struktura uzorka prema godini studija

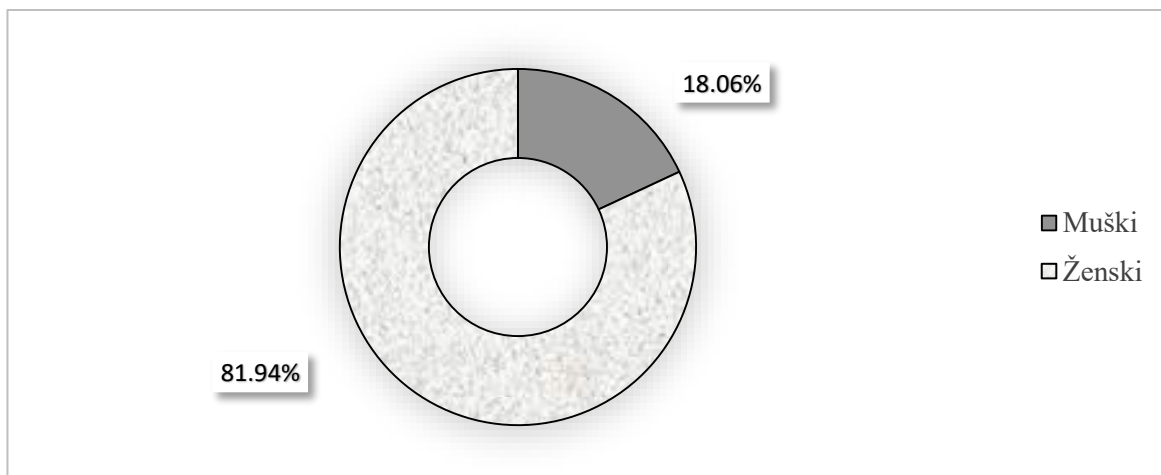
Struktura uzorka prema prosečnoj oceni tokom studija je prikazana na Grafikonu 3. Najmanji broj studenata je iz grupe koja ima najnižu prosečnu ocenu od 6.00 do 7.00 –

5.21% (15 studenata). Broj studenata koji ima prosečnu ocenu od 7.01 do 8.00 je 37.15% (107). U istraživanju je učestvovalo najviše studenata sa prosečnom ocenom od 8.01 do 9.00 – 39.58% (114), a studenata sa prosečnom ocenom preko 9.00 bilo je 18.06% (52). Može se pretpostaviti da je očekivano da studenti koji imaju bolji prosek u studiranju odgovornije pristupe u popunjavanju upitnika i motivisaniji su da učestvuju u istraživanjima, te je sasvim opravdano da najveći broj ispitanika ima uspeh iznad prosečnog.

Grafikon 3. Struktura ispitanika prema prosečnoj oceni

Na Grafikonu 4. je prikazana struktura ispitanika u odnosu na pol – učestvovalo je 18.06% (52) studenata muškog pola i 81.94% (236) studenata ženskog pola. Ova razlika odslilkava i realno stanje jer su studije novinarstva mnogo popularnije među studentkinjama nego među studentima.

Grafikon 4. Struktura ispitanika prema polu

3.7.1. Ostali podaci u vezi sa strukturom uzorka

U Tabeli 2. prikazani su odgovori ispitanih studenata novinarstva na pitanja:

1. Da li ste imali stručnu praksu ili neko drugo radno iskustvo u medijima?
2. Da li ste pohađali neku stručnu edukaciju na temu novih medija?
3. Gde biste voleli da gradite svoju karijeru?

Tabela 2. Odgovori ispitanika u vezi radnog iskustva, stručne edukacije i buduće karijere

Pitanje	Ponuđeni odgovori	Frekvencije	Procenti
Da li ste imali stručnu praksu ili neko drugo radno iskustvo u medijima?	Da	120	41.7%
	Ne	155	53.8%
	Nisam siguran/na	13	4.5%
Da li ste pohađali neku stručnu edukaciju na temu novih medija?	Da	52	18.1%
	Ne	214	74.3%
	Nisam siguran/na	22	7.6%
Gde biste voleli da gradite svoju karijeru?	U novim formama novinarstva	145	50.3%
	U klasičnoj medijskoj redakciji	73	25.3%
	Nešto treće	70	24.3%

Tabela 3. Mediji u kojima su studenti sticali iskustva

Medij	Frekvencije
Novinarska praksa u štampanom mediju	1
Studentski dnevni list	7
Presing magazin	1
Media i reform centar	1
Štampa	24
Časopis "Slovo juga"	1
Portal IstMedia	1
Dopisnik televizije	1
Onlajn portali (npr.sportski portal i Naissus info)	10
Internet portal alternativne muzike	1
Internet portal Megafon	1
Internet portal aktuelnosti.rs	1
Radio Medveđa	1
Jug press	1
Onlajn	30
Sajt	1
TV	8
Radio	17
PR na TV-u	1
Dnevni list Danas	1
Uređivanje stranice sportskog sajta	1

Analiza podataka istraživanja pokazuje da 53.8% jeste, a 41.7% studenata novinarstva nije imalo stručnu praksu ili neko drugo iskustvo u medijima. Takođe, najveći procenat studenata nije pohađao stručnu edukaciju na temu novih medija (74.3%). Polovina ispitanih studenata (50.3%) bi volela da gradi svoju karijeru u novim formama novinarstva, a 25.3% u klasičnoj medijskoj redakciji.

U Tabeli 3. prikazana je vrsta medija u kome su studenti stekli iskustvo. Podaci istraživanja pokazuju da studenti najčešće stiču iskustvo onlajn (30), u štampi (24), na radiju (17), u radu na na internet/onlajn portalima (14) i na TV-u (8).

U Tabeli 4. prikazane su vrste edukacija na temu novih medija koje su studenti novinarstva pohađali. Podaci istraživanja pokazuju da je najčešće reč o školama novinarstva (14), kursovima na fakultetu (6), seminarima (5) i radionicama (3).

Tabela 4. Edukacije na temu novih medija koje su studenti pohađali

Vrsta edukacije	Frekfencije
“Saznaj i razaznaj”	3
KOMS škola YouTube-a	1
Danasova škola novinarstva	2
Etičko objavljivanje sadržaja	1
Fact checking i lažne vesti	1
Fondacija Ćuruvija, Media reform centar edukacije	1
Internetsko novinarstvo	1
Intership NDNV-a	1
Kursevi na fakultetu/ Fakultetski predmet “Uvod u nove medije”	6
Lažne vesti	1
Medijska pismenost	1
MOJO i digitalno novinarstvo	2
Multimedijalna škola	1
Onlajn kursevi	1
Slavko Ćuruvija škola novinarstva	1
Partneri Srbija	1
Podkast	1
Radionice/Radionice mobilnog novinarstva	2
Seminari: Seminar iz medijske pismenosti, Seminar “Novi mediji i nove mogućnosti” i seminar o istraživačkom novinarstvu	5
CINS škola novinarstva	1
Škola novinarstva	6
Škola digitalnog novinarstva	2
Staziranje u Studentskom dnevnom listu	1
Staziranje u NDNV-u	1
Trening o dezinformacijama i proveri sadržaja pomoću onlajn alata	1
Video i fotoforenzika	1

3.8. Tok istraživanja

Istraživanje je sprovedeno tokom letnjeg semestra školske 2021/2022. godine, na svim državnim fakultetima u Srbiji na kojima se obrazuju buduću novinari. Početkom 2022. godine je urađen detaljan plan istraživanja, izabrane tehnike i metode koje su korišćene u istraživanju i konstruisan instrument.

U prvoj fazi je urađena analiza sadržaja studijskih programa za obrazovanje studenata novinarstva. Analiza sadržaja je obuhvatila Standard 1., Standard 2., Standard 3. i Standard 4. za akreditaciju najnovijih studijskih programa Osnovnih akademskih studija novinarstva na državnim fakultetima u Beogradu, Novom Sadu i Nišu, kao i silabuse svih akreditovanih predmeta, sa posebnim osvrtom na jedinice analize: Naziv predmeta, Ciljevi, Ishodi i Sadržaj predmeta. Ove jedinice analize su izdvojene u cilju dobijanja podataka o zastupljenosti nastavnih sadržaja u vezi sa novim medijskim tehnologijama u obrazovanju studenata novinarstva na osnovnim akademskim studijama. Izdvojeni su predmeti koji u naslovu ili sadržaju silabusa imaju teme vezane za nove medije.

U drugoj fazi istraživanja distribuiran je instrument upitnik-skaler. Najveći broj ispitanika je popunio onlajn upitnik, s obzirom na to da je većina fakulteta nastavu u tom periodu držala ili na daljinu ili hibridno. Gde je bilo moguće, upitnici su distribuirani u papirnoj formi – u Beogradu na drugoj godni studija, u Novom Sadu na prvoj i četvrtoj godini studija i u Nišu hibridno na svim godinama studija (studenti su imali mogućnost izbora između onlajn i papirne forme). Nije postojalo vremensko ograničenje za predaju popunjenog papirnog ili onlajn upitnika. U skladu sa tim, ukupno je prikupljeno 307 upitnika, od kojih je 19 odbačeno kao nepotpuno.

U trećoj fazi istraživanja su obrađeni podaci putem predviđenih statističkih metoda i postupaka.

Četvrta faza je obuhvatila sistematizaciju popunjenih instrumenata, diskusiju rezultata i izvođenje zaključaka.

3.9. Statistička obrada podataka

U statističkoj obradi podataka su korišćeni standardni postupci za obradu podataka u društvenim naukama. Podaci dobijeni putem upitnika-skalera su obrađeni u programu

SPSS Statistics 25.0, a parametri koji su korišćeni u analizi su: Krombahov koeficijent alfa (*Chronbach Alpha* - α), veličina uzorka (N), procenti (%), frekvencije (f), aritmetička sredina (AS), standardna devijacija (SD) i stepen slobode (df). Krombahov koeficijent alfa je mera unutrašnje konzistentnosti, odnosno on pokazuje koliko je skup stavki blisko povezan kao grupa. Smatra se merom pouzdanosti skale. „Standardna devijacija (SD) je jedna od ključnih mera varijabilnosti koja ukazuje u kojoj su meri vrednosti udaljene od aritmetičke sredine“ (Bešić, n.d.:41). Broj stepena slobode je važna osobina distribucije koja ukazuje da što je njena vrednost veća, to se distribucija više približava normalnoj distribuciji (Bešić, n.d.:76).

F-test je korišćen za analizu varijanse, a *Bonferroni Post Hoc* test je korišćen za višestruko poređenje. Kod analize razlika u odnosu na nezavisne varijable prikazan je prosek odgovora ispitanika (M), odstupanje od prosečnog odgovora (SD), vrednost F testa (F), vrednost t testa (t), broj stepena slobode (df) i p vrednost koja služi za određivanje statističke značajnosti.

4. Prikaz rezultata istraživanja

Prikaz rezultata je urađen u skladu sa postavljenim zadacima istraživanja. Prvi korak u analizi podataka odnosi se na istraživanje zastupljenosti sadržaja u oblasti novih medijskih tehnologija u studijskim programima za novinarstvo na sva tri ispitivana fakulteta. U okviru ovog koraka su analizirani Standardi za akreditaciju studijskih programa prvog nivoa studija, i to Standard 1: Struktura studijskog programa; Standard 2: Svrha studijskog programa; Standard 3: Ciljevi studijskog programa i Standard 4: Kompetencije diplomiranih studenata. Drugi korak je vezan za komparativnu analizu studijskih programa u cilju upoređivanja nivoa zastupljenosti novih medijskih tehnologija u studijskim programima za obrazovanje novinara. Treći korak se odnosi na analizu tema iz oblasti novih medijskih tehnologija iz silabusa predmeta sva tri studijska programa osnovnih studija novinarstva na državnim fakultetima u Republici Srbiji. U četvrtom koraku urađena je komparativna analiza tema iz oblasti novih medijskih tehnologija iz silabusa predmeta koji se nalaze u studijskim programima osnovnih studija novinarstva na državnim fakultetima u Srbiji.

Peti korak obuhvata analizu podataka dobijenih instrumentom istraživanja upitnik-skaler u cilju ispitivanja percepcija studenata novinarstva o novim medijskim tehnologijama u procesu studiranja.

4.1. Zastupljenost sadržaja iz oblasti novih medijskih tehnologija u studijskim programima studija novinarstva

U analizi studijskih programa za novinarstvo izabrani su najnoviji programi koji su akreditovani nakon 2020 godine. Razlog za ovakav izbor se nalazi u činjenici da najnoviji programi odslikavaju realno stanje u obrazovanju budućih novinara, odnosno to su programi koji su već počeli da se primenjuju. Drugo, u ovim studijskim programima su zastupljene i nove teme vezane za medijske tehnologije koje nisu mogle da budu prikazane u prethodnim akreditacionim ciklusima jer su nastale ili postale aktuelne u prethodnih pet godina (npr. nove forme novinarstva). U skladu sa tim, ova analiza je obuhvatila najnovije, odnosno aktuelne akreditovane programe novinarstva na državnim fakultetima u Srbiji.

Analiza studijskih programa za novinarstvo je podeljena u dve celine. Prva celina obuhvata analizu Standarda svakog studijskog programa pojedinačno, pri čemu su jedinice

analize svrha, ciljevi, ishodi studijskog programa, kao i kompetencije studenata. Ova analiza bazirana je na analizi Standarda iz dokumentacije za akreditaciju koja je pripremljena od strane sva tri fakulteta: Standard 1: Struktura studijskog programa (Prilog 4., Prilog 5. i Prilog 6.); Standard 2: Svrha studijskog programa (Prilog 7., Prilog 8. i Prilog 9.); Standard 3: Ciljevi studijskog programa (Prilog 10., Prilog 11. i Prilog 12.) i Standard 4: Kompetencije diplomiranih studenata (Prilog 13., Prilog 14. i Prilog 15.). Za ovu celinu urađen je poseban instrument – Klasifikacijski okvir 1 (Prilog 1. Klasifikacijski okvir 1 za analizu Standarda studijskih programa) koji obuhvata ključne jedinice analize: svrhu studijskog programa, ciljeve, ishode i kompetencije.

U Tabeli 5. su jasno izdvojeni delovi Svrhe studijskog programa novinarstva Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu u okviru kojih se konkretno naglašava uloga i značaj novih medijskih tehnologija u obrazovanju studenata novinarstva. Naime, budući medijski profesionalci se obrazuju za „sticanje čitavog seta praktičnih i aplikativnih medijskih veština, kako za rad u tradicionalnim medijima, tako i za rad u digitalnim medijima“ (Prilog 4.). To ukazuje da se pri izradi ovog dokumenta imalo u vidu da medijske tehnologije značajno menjaju profesiju novinara i da će biti neophodne u budućnosti.

Nove medijske tehnologije u ciljevima studijskog programa Fakulteta političkih nauka u Beogradu zastupljene su u ciljevima obrazovanja, i to u okviru Standarda 1 (Prilog 4.) i Standarda 3 (Prilog 10.). U okviru Standarda 1 navodi se da bi studenti novinarstva trebalo da budu osposobljeni da koriste tradicionalne i digitalne instrumente za rad. Samim tim prepoznaje se značaj upotrebe novih medijskih tehnologija u radu. U Standardu 3 ističe se da studijski program nudi praktične veštine za rad u različitim vrstama medija, uključujući i digitalne medije. Cilj programa naglašava važnost razumevanja i upotrebe novih medija i medijskih platformi, jer je to način da budući medijski profesionalci budu konkurentniji na tržištu rada i prilagode se novim medijskim okolnostima.

Digitalne medijske tehnologije zastupljene su i u ishodima novog studijskog programa za novinarstvo na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. U Standardu 4 (Prilog 13.) navodi se da će student po završetku studija moći da koristi specijalizovane instrumente za rad u tradicionalnim i digitalnim medijima. To je potvrđeno i kompetencijama koje su opisane u Standardu 4 koje naglašavaju da će po završetku ovog studijskog programa studenti biti osposobljeni za rad u tradicionalnim i digitalnim medijima i da će posedovati korpus digitalnih veština i kompetencija. Prepoznavanje i primena novih

inovativnih informaciono-komunikacionih tehnologija, je istaknuta kao jedna od ključnih kompetencija medijskih profesionalaca.

Tabela 5. Svrha, ciljevi, ishodi i kompetencije studenata iz domena novih medija u dokumentaciji za akreditaciju studijskog programa novinarstva na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Svrha	...Studijski program obrazuje buduće medijske profesionalce za sticanje čitavog seta praktičnih i aplikativnih medijskih vještina, kako za rad u tradicionalnim medijima, tako i za rad u digitalnim medijima, prateći brzi razvoj raznih medijskih servisa i medijskih platformi i njihov uticaj na medijsku i društvenu praksu.	Izvor: Standard 2
Ciljevi	Cilj je da po završetku studija, studenti/kinje steknu akademska i teorijska znanja i kritičko razmišljanje u oblastima novinarstva i komunikologije, da poznaju principe rada u medijima i budu osposobljeni da koriste tradicionalne i digitalne instrumente za rad, kao i da osnaže i primene etičke principe, naročito važne u ovim oblastima.	Izvor: Standard 1
	Istovremeno, studijski program nudi praktične vještine i aplikativna znanja koja su neophodna za rad u najrazličitijem tipu medija.... Ovaj studijski program vodi računa o izučavanju tradicionalnih medija, ali i razumevanju i upotrebi novih medija i medijskih platformi, čime budući medijski profesionalac postaje konkurentan, kako u akademskim disciplinama, tako i na tržištu rada.	Izvor: Standard 3
Ishodi	Stičući ova znanja i vještine, student će biti kadar da samostalno prepozna, kritički vrednuje i nudi rešenja u datoj oblasti, kao i da koristi specijalizovane instrumente za rad u tradicionalnim i digitalnim medijima i drugim srodnim oblastima.	Izvor: Standard 4
Kompetencije	Po završetku OAS Novinarstva i komunikologije studenti su osposobljeni za rad u medijskim redakcijama, odnosno mogu samostalno profesionalno da obavljaju novinarski ili drugi medijski posao u tradicionalnim i digitalnim medijima. Osim sposobnosti da kritički misle i analiziraju društvenu i političku stvarnost, što je nužno za kvalitetan rad u medijima, studenti i studentkinje novinarstva posedovaće i vještine i znanja za obavljanje reporterskog, prezenterskog, uredničkog i menadžerskog posla, kao i korpus digitalnih vještina i kompetencija. ... Studijski program insistira na prepoznavanju i primeni novih inovativnih informaciono-komunikacionih tehnologija, ali i na prepoznavanju i primeni profesionalne etike, što je takođe jedna od ključnih kompetencija medijskih profesionalaca.	Izvor: Standard 4

U studijskom programu za obrazovanje budućih novinara na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, takođe se jasno može uočiti tendencija da je obrazovanje budućih profesionalaca zasnovano na upotrebi novih medijskih tehnologija (Tabela 6.). U

skladu sa tim navodi se da „Studijski program obezbeđuje sticanje kompetencija koje su društveno opravdane, korisne i potrebne u savremenom hiperkomunikacionom digitalnom društvu“ (Prilog 8.). Ova tendencija vezana za osavremenjivanje i obogaćivanje obrazovanja novinara novim medijskim tehnologijama prisutna je i u ciljevima studijskog programa, gde se navodi da studenti treba da ovladaju „veštinom prenošenja informacija u skladu sa zahtevima i mogućnostima određenog medija“ (Prilog 5.). Ovo ukazuje da studijski program podjednako posvećuje pažnju kako tradicionalnim, tako i digitalnim medijima što jasno ukazuje da je reč o pripremanju studenata za rad u savremenom medijskom društvu. Takođe, u ovom cilju se ukazuje na značaj sticanja „komunikacione i medijske kompetentnosti u verbalnoj, neverbalnoj, vizuelnoj i digitalnoj komunikaciji“ (Prilog 8.). U skladu sa definisanim ciljevima programa, navedene su i očekivane kompetencije studenata koje podrazumevaju „znanja o metodama i tehnikama savremenog novinarstva“ (Prilog 14.). S obzirom da je savremeno novinarstvo zasnovano na razvoju digitalnih medija, može se konstatovati da i u okviru kompetencija svršenih studenata digitalna znanja i veštine zauzimaju važno mesto.

Tabela 6. Svrha, ciljevi, ishodi i kompetencije studenata iz domena novih medija u dokumentaciji za akreditaciju studijskog programa žurnalistike na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu

Svrha	Studijski program obezbeđuje sticanje kompetencija koje su društveno opravdane, korisne i potrebne u savremenom hiperkomunikacionom digitalnom društvu.	Izvor: Standard 2
Ciljevi	Ovladavanje odgovarajućim sposobnostima i veštinama neophodnim za bavljenje novinarskom profesijom: ... - veštinom prenošenja informacije u skladu sa zahtevima i mogućnostima određenog medija;	Izvor: Standard 1
	Ovladavanje odgovarajućim sposobnostima i veštinama neophodnim za bavljenje novinarskom profesijom: ... - veštinom prenošenja informacije u skladu sa zahtevima i mogućnostima određenog medija. ... Sticanje komunikacione i medijske kompetentnosti u verbalnoj, neverbalnoj, vizuelnoj i digitalnoj komunikaciji;	Izvor: Standard 3
Kompetencije	Savladavanjem studijskog programa student stiče sledeće opšte kompetencije: ... znanja o metodama i tehnikama savremenog novinarstva;	Izvor: Standard 4

Podaci u Tabeli 7. prikazuju koliko su nove medijske tehnologije prisutne u studijskom programu za obrazovanje studenata novinarstva na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu.

Tabela 7. Svrha, ciljevi, ishodi i kompetencije studenata iz domena novih medija u dokumentaciji za akreditaciju studijskog programa novinarstva na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu

Svrha	Tako program osposobljava studente za rad u štampanim, elektronskim i onlajn medijima, kao i za timski rad koji je u novinarstvu često neophodan.	Izvor: Standard 2
Ciljevi	Razvoj kreativnih sposobnosti u skladu sa svrhom studijskog programa i osposobljavanje kandidata za kompetentno bavljenje novinarskom profesijom u digitalnom medijskom okruženju.	Izvor: Standard 1
	U odnosu na prethodno akreditovan program Osnovnih akademskih studija novinarstva, prateći trendove u razvoju ove oblasti, sada redizajniramo pristup, tako što se fokusiramo na nezaobilazne digitalne veštine i tehnike, ali i teorijske analize novog informaciono-komunikacionog okruženja. Pored pripreme studenata za rad u tradicionalnim medijima, u štampi i elektronskim medijima, i teorijskog i metodološkog pristupa pri izučavanju rada i efekata masovnih medija, reakreditovan program nudi i potpuno novi set predmeta kojima se digitalno okruženje, koje oblikuje novinarsku profesiju danas, postavlja kao ključno. ... Od studenata se očekuje da ovladaju različitim digitalnim tehnologijama, kako bi postali kompetentni subjekti informaciono-komunikacionih sistema. Ove veštine biće omogućene kroz predmete koji su fokusirani na digitalno okruženje (od novih medija do kreiranja sadržaja na društvenim mrežama i mobilnog novinarstva). ... Ciljevi su usklađeni sa osnovnim zadacima: ... - ovladavanje digitalnim veštinama, neophodnim za rad u novom medijskom okruženju;	Izvor: Standard 3
Ishodi	Student je stručno obučen da primeni informatičke i komunikacione tehnologije u tradicionalnim i novim medijima, prema potrebama informacione zajednice.	Izvor: Standard 4
	... 10) osposobljenost za korišćenje savremenih digitalnih uređaja u medijskom izveštavanju	Izvor: Standard 1
Kompetencije	Savladavanjem studijskog programa studenti stiču i specifične kompetencije: ... - sposobnost primene informacionih tehnologija u ovladavanju znanjima iz oblasti komunikoloških nauka, korišćenja izvora različitog tipa i praćenja i primene novina u struci	Izvor: Standard 4

U Standardima ovog studijskog programa se kao svrha navodi da „program osposobljava studente za rad u štampanim, elektronskim i onlajn medijima, kao i za timski rad koji je u novinarstvu često neophodan“ (Prilog 9.). Shodno tome, može se konstatovati da je reč o savremenom studijskom programu koji pruža široka znanja u pripremanju studenata za rad u svim vrstama medija, uključujući i onlajn medije. U ciljevima studijskog programa se naglašava redizajniranje pristupa i fokusiranje na „nezaobilazne digitalne veštine i tehnike, ali i teorijske analize novog informaciono-komunikacionog okruženja“ (Prilog 6.). U tom kontekstu ciljevi programa su usmereni ka uvođenju potpuno novog seta predmeta „kojima se digitalno okruženje, koje oblikuje novinarsku profesiju danas, postavlja kao ključno“ (Prilog 12.). U skladu sa tim, sadržaji novih predmeta treba da omoguće studentima „da ovladaju različitim digitalnim tehnologijama, kako bi postali kompetentni subjekti informaciono-komunikacionih sistema“ (Prilog 12.) Novi predmeti, koji će razvijati ove digitalne veštine, bave se različitim temama, od novih medija, preko kreiranja sadržaja na društvenim mrežama do mobilnog novinarstva. Ishod ovako postavljenog studijskog programa je da je svršeni student „stručno obučen da primeni informatičke i komunikacione tehnologije u tradicionalnim i novim medijima, prema potrebama informacione zajednice“ (Prilog 15.), kao i da bude osposobljen „za korišćenje savremenih digitalnih uređaja u medijskom izveštavanju“ (Prilog 6.). U domenu kompetencija, predviđeno je da svršeni student ima „sposobnost primene informacionih tehnologija u ovladavanju znanjima iz oblasti komunikoloških nauka, korišćenja izvora različitog tipa i praćenja i primene novina u struci“ (Prilog 15.). Studijski program koji je koncipiran na ovakav način pruža mogućnost da osim bazičnih znanja koja su neophodna za obavljanje novinarske profesije, studenti steknu kompetencije koje su potrebne za rad u aktuelnim uslovima i digitalnom okruženju koje je u stalnom procesu promena. U tom smislu, studijski program novinarstva Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu pruža osnovu za stalno usavršavanje znanja studenata u skladu sa promenama koje dolaze.

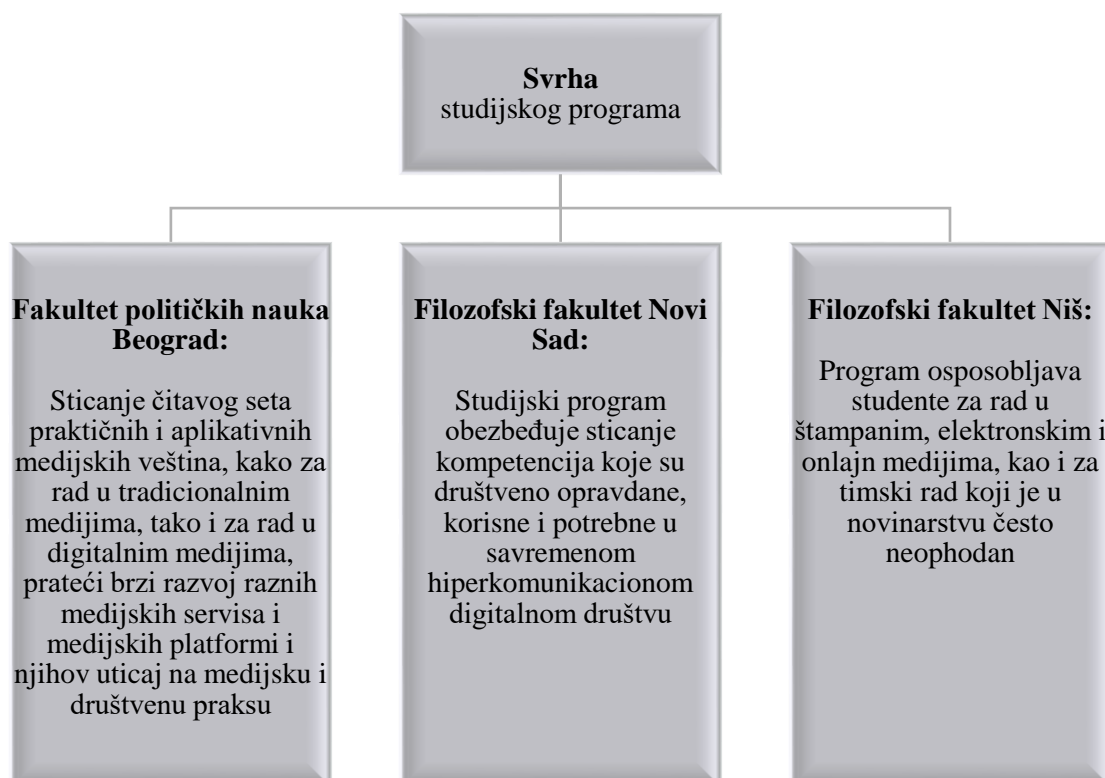
Na osnovu analize podataka u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i Filozofskom fakultetu u Nišu, može se konstatovati da je prva hipoteza koja glasi: *U studijskim programima za novinarstvo na državnim fakultetima u Republici Srbiji su zastupljeni sadržaji iz oblasti novih medijskih tehnologija*, u potpunosti potvrđena.

4.2. Razlike u zastupljenosti sadržaja iz oblasti novih medijskih tehnologija u studijskim programima za obrazovanje novinara

Na osnovu prikaza i analize standarda za akreditaciju studijskih programa novinarstva sva tri državna fakulteta u Republici Srbiji, može se primetiti da postoji visok stepen ujednačenosti u okviru svih jedinica analize: Svrha, Ciljevi, Ishodi i Kompetencije.

a) *Razlike u Standardima koje se odnose na svrhu studijskih programa*

Na Slici 5. prikazano je kako su teme iz oblasti novih medijskih tehnologija zastupljene u delu svrhe studijskih programa za novinarstvo na sva tri državna fakulteta u Republici Srbiji.

Slika 5. Prikaz zastupljenosti tema iz oblasti novih medijskih tehnologija u okviru svrhe studijskih programa za novinarstvo

U okviru svrhe studijskih programa, može se konstatovati da postoji usaglašenost u odnosu na korišćenje novih medijskih tehnologija u obrazovanju studenata novinarstva. Naime, u sva tri studijska programa u okviru svrhe, naglašava se zastupljenost sadržaja koji

se odnose na nove medijske tehnologije, što govori u prilog modernizaciji programa i tendenciji da se prate savremena dostignuća u obavljanju novinarskog poziva.

Fakultet političkih nauka u Beogradu u okviru svrhe programa se fokusira na sticanje seta praktičnih i aplikativnih medijskih veština, uz praćenje razvoja medijskih servisa, što je svakako veoma značajno za rad novinara u novom medijskom okruženju.

Slično tome, svrha studijskog programa na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu je usmerena ka razvoju kompetencija studenata u savremenom hiperkomunikacionom digitalnom društvu, čime se naglašava da obrazovanje novinara treba da prati promene u društvu, posebno one koje su izazvane novim tehnologijama, kao i da budući novinari treba da budu pripremljeni za izazove koje nudi novo medijsko okruženje.

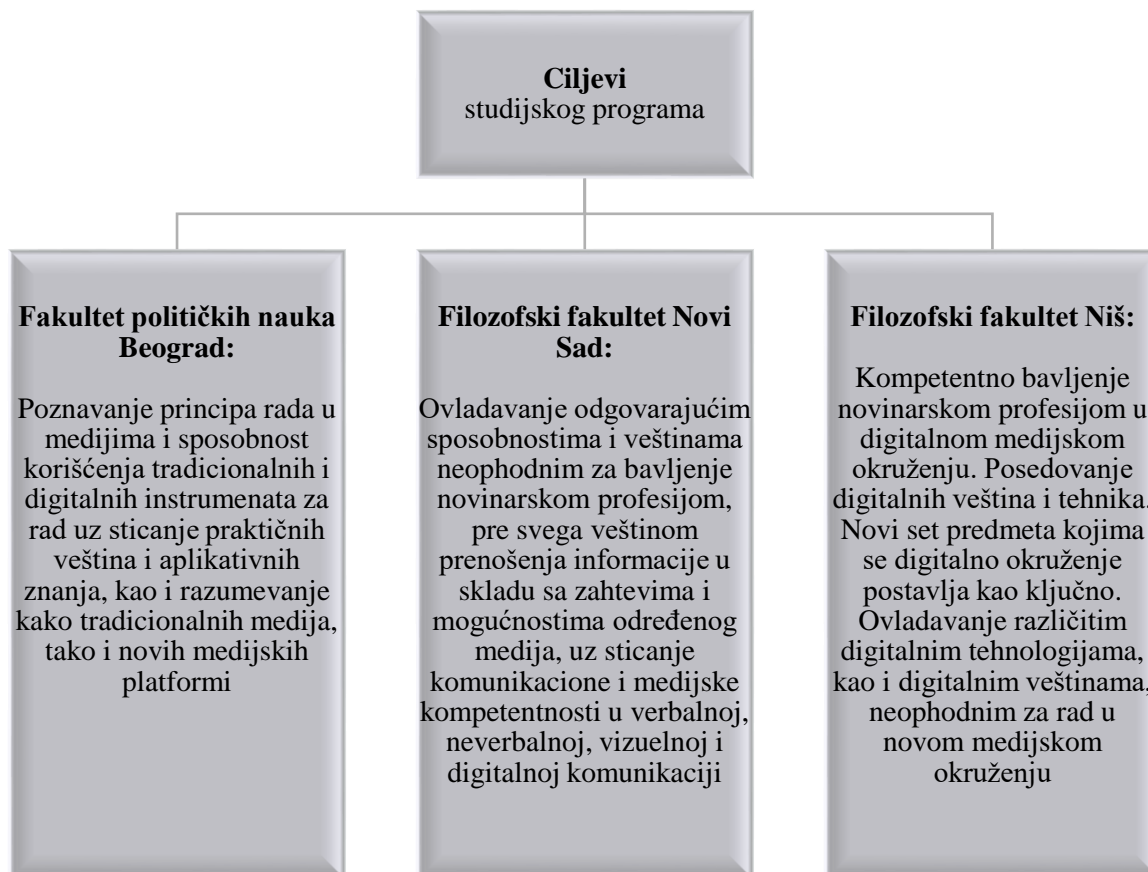
Svrha studijskog programa za novinarstvo Filozofskog fakulteta u Nišu predviđa osposobljavanje studenata za rad u svim vrstama medija – od štampanih, preko elektronskih do onlajn medija. Premda je ovakva formulacija prilično široka i obuhvata kako pripremanje za rad u tradicionalnim, tako i za rad u novim medijima, može se konstatovati da se program ozbiljno fokusira na digitalno okruženje.

Na osnovu podataka prikazanih na Slici 5. koji se odnose na prikaz tema u vezi sa novim medijskim tehnologijama zastupljenih u delu svrhe studijskih programa, može se konstatovati sledeće:

- 1) U okviru svrhe studijskih programa sadržaji u vezi sa novim medijskim tehnologijama su prepoznati i zastupljeni u svim analiziranim studijskim programima, što ukazuje da postoji tendencija za modernizacijom studijskih programa i njihovim usaglašavanjem sa aktuelnim digitalnim medijskim okruženjem
- 2) Ne postoje značajne razlike u delu programa koje se odnose na svrhu obrazovanja budućih novinara u domenu uključenosti tema novih medija u školovanju budućih medijskih profesionalaca. Analizom ovog Standarda u sva tri studijska programa primetne su samo manje razlike koje se odnose na formulaciju tema, u smislu da se kod svrhe studijskog programa na Fakultetu političkih nauka pažnja posvećuje sticanju veština, na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu na sticanje kompetencija, a na Filozofskom fakultetu u Nišu na pripremu za rad u onlajn medijima.

b) *Razlike u Standardima koje se odnose na ciljeve studijskih programa*

Podaci koji obuhvataju delove ciljeva studijskih programa koji se odnose na nove medijske tehnologije u okviru sva tri studijska programa prikazani su na Slici 6.

Slika 6. Ključni ciljevi koji se odnose na nove medijske tehnologije u studijskim programima

U ciljevima studijskih programa za obrazovanje budućih novinara na sva tri fakulteta u prvi plan se, između ostalog, naglašava da je cilj pripremiti buduće novinare za rad u digitalnom društvu. Shodno tome, sva tri programa, iako na različite načine, naglašavaju značaj sticanja digitalnih vještina, rad u digitalnom okruženju i kompetentno korišćenje različitih digitalnih alata, što ide u prilog stavu da su ciljevi sva tri programa orijentisani ka saznanjima iz oblasti novih medijskih tehnologija.

Fakultet političkih nauka u Beogradu u okviru ciljeva programa u prvi plan stavlja sposobnost korišćenja digitalnih instrumenata za rad, za koje je potrebno steći određena aplikativna znanja i vještine. Osim toga, u ciljevima ovog studijskog programa značajna

pažnja je posvećena razumevanju novih medijskih platformi, što ukazuje da ciljevi obrazovanja budućih novinara nisu ograničeni samo na puko sticanje veština.

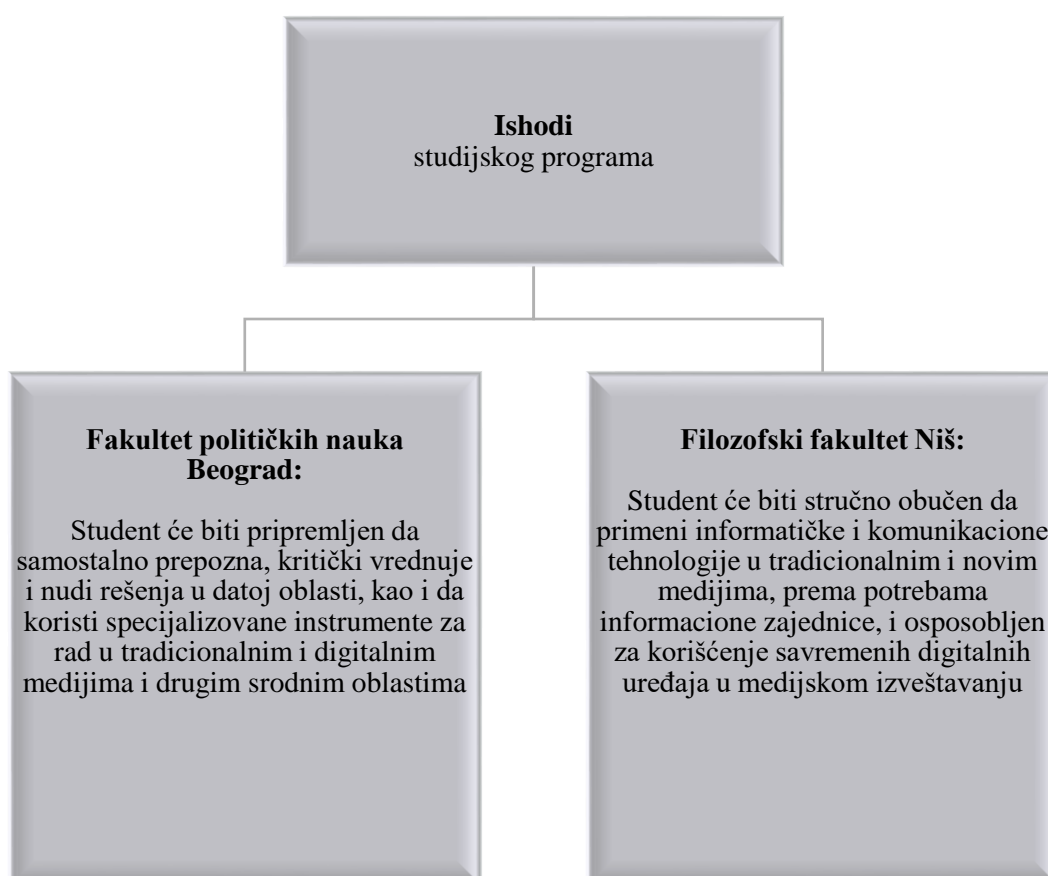
U ciljevima studijskog programa za žurnalistiku Filozofskog fakulteta u Novom Sadu centralna pažnja je posvećena digitalnoj komunikaciji. Pored opštih znanja koja su vezana za novinarski poziv, a koja se odnose na različite forme prenošenja informacija, studenti će putem ovog programa moći da razviju i veštine koje se konkretno odnose na digitalnu komunikaciju. Ovo se može smatrati značajnim za obrazovanje budućih novinara, jer digitalna komunikacija sve više postaje primarni način komuniciranja u novom medijskom okruženju.

Kao jedan od centralnih ciljeva u studijskom programu za novinarstvo Filozofskog fakulteta u Nišu se izdvaja cilj koji se odnosi na osposobljavanje studenata za bavljenje novinarskom profesijom u digitalnom medijskom okruženju. Sam po sebi ovaj cilj ukazuje da su studije za novinarstvo na pomenutom fakultetu usmerene ka obrazovanju novinara za poslove budućnosti u medijskoj industriji. U tom kontekstu, naglašava se da je važan cilj pripremanje studenata u delu razvoja digitalnih kompetencija, odnosno digitalnih veština i tehnika koje bi doprinele obrazovanju stručnih novinara koji su u toku sa novim medijskim trendovima. Za ostvarenje ovako postavljenih ciljeva, neophodni su i novi nastavni predmeti, te je u studijskom programu za novinarstvo na Filozofskom fakultetu u Nišu kao poseban cilj izdvojeno uvođenje novih studijskih predmeta u kojima se izučavaju teme koje prate promene u novim medijskim tehnologijama značajne za bavljenje novinarstvom. Može se konstatovati da su u ciljevima studijskog programa za obrazovanje budućih novinara u Nišu dominantne teme u kojima se naglašava značaj posedovanja digitalnih veština i tehnika, značaj ovladavanja radom sa digitalnim tehnologijama, kao i pripremanje za rad u novom medijskom okruženju.

Na osnovu podataka prikazanih na Slici 6. koji se odnose na prikaz tema u vezi sa novim medijskim tehnologijama zastupljenih u delu ciljeva studijskih programa, može se konstatovati sledeće:

- 1) U ciljevima svih studijskih programa za novinarstvo su zastupljene teme koje uključuju kompetencije iz oblasti novih medijskih tehnologija
- 2) Sličnosti u određenju ciljeva studijskih programa se mogu naći u formulacijama koje se odnose na razvoj digitalnih veština, što je prisutno u svim analiziranim programima

- 3) Premda su u ciljevima svih analiziranih programa za novinarstvo zastupljene teme iz oblasti novih medija, prisutne su i manje razlike koje se odnose na širinu formulacije tema i konkretizaciju tema. Dok je u ciljevima studijskog programa na Fakultetu političkih nauka data uopštena formulacija koja se odnosi na razumevanje novih medijskih platformi, na Filozofskom fakultetu u Nišu su veoma konkretno navedeni ciljevi koji se kreću u rasponu od sticanja digitalnih vještina do rada u digitalnom okruženju koje postaje ključno
- 4) U ciljevima studijskog programa za žurnalistiku na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu se u prvi plan stavlja pripremanje studenata za prenošenje informacija koje su između ostalog vezane i za digitalno okruženje, dok su u ostalim programima više prisutne tendencije vezane za aplikativna znanja i rad sa digitalnim platformama.
- c) *Razlike u Standardima koje se odnose na ishode studijskih programa*

Slika 7. Ključni ishodi koji se odnose na nove medijske tehnologije u studijskim programima

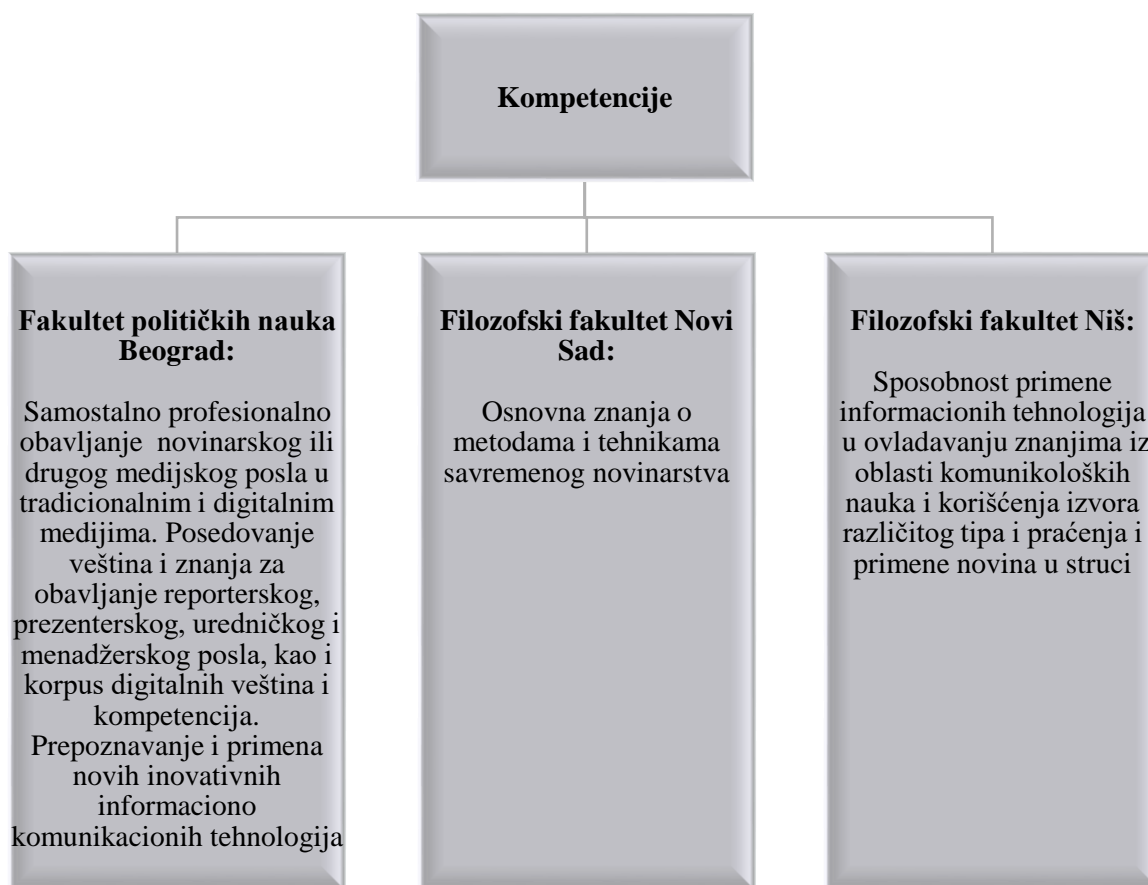
Na Slici 7. prikazani su ključni ishodi studijskih programa koji se odnose na nove medijske tehnologije u dva studijska programa, i to na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu i na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu. U studijskom programu za obrazovanje budućih novinara na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu nisu eksplicitno prikazani očekivani ishodi učenja, te iz tog razloga neće biti predmet ovog razmatranja. Na osnovu uvida u Sliku 7. mogu se izvesti sledeće konstatacije:

- 1) Da su ishodi studijskih programa na analiziranim fakultetima u velikoj meri ujednačeni i odnose se na pripremljenost studenata novinarstva za rukovanje novim medijskim alatima koji će im biti neophodni u budućoj karijeri
- 2) Jedina razlika koja je prisutna u ishodima studijskih programa odnosi se na nešto šire sagledavanje rezultata ishoda, jer se u studijskom programu na Fakultetu političkih nauka u Beogradu studenti pripremaju za promišljanje i samostalno rešavanje problema u oblasti novih medija, dok su ishodi studijskog programa na Filozofskom fakultetu u Nišu u većoj meri konkretno postavljeni i uglavnom fokusirani na usvajanje određenih digitalnih veština.

d) *Razlike u Standardima koje se odnose na kompetencije studijskih programa*

Na Slici 8. prikazane su kompetencije koje se odnose na nove medijske tehnologije u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji. Na osnovu prikazanih podataka mogu se izvesti sledeće konstatacije:

- 1) U studijskom programu Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu u delu koji se odnosi na kompetencije diplomiranih studenata su široko sagledane buduće kompetencije svršenih studenata iz domena novih medijskih tehnologija. U ovom programu jasno su istaknute kompetencije koje se odnose na profesionalno obavljanje poslova u digitalnim medijima, korpus digitalnih veština i kompetencija, kao i prepoznavanje i upotreba novih medijskih tehnologija
- 2) U studijskim programima Filozofskog fakulteta u Novom Sadu i Filozofskog fakulteta u Nišu u delu kompetencija koje se odnose na nove medijske tehnologije, nisu eksplicitno navedene i objašnjene kompetencije, već se samo uopšteno navode znanja o metodama i tehnikama savremenog novinarstva, kao i primena novih medijskih tehnologija uz praćenje inovacija u oblasti novinarstva.

Slika 8. Kompetencije koje se odnose na nove medijske tehnologije u studijskim programima

Podaci koji se odnose na ispitivanje razlika u zastupljenosti sadržaja novih medija u studijskim programima za obrazovanje novinara koji su bili predmet analize ukazuju da je druga hipoteza: *Postoje razlike u zastupljenosti sadržaja iz oblasti novih medijskih tehnologija u studijskim programima za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji* u potpunosti potvrđena.

4.3. Teme u silabusima nastavnih predmeta u obrazovanju studenata novinarstva koje se odnose na nove medijske tehnologije

Predmet ove celine čini analiza nastavnih predmeta iz domena novih medijskih tehnologija koji su zastupljeni u studijskim programima. Da bi se pristupilo analizi, poštovana je procedura koja se sastojala od nekoliko koraka:

- 1) Prvi korak je podrazumevao proučavanje svih silabusa na svim studijskim programima koji su obuhvaćeni analizom. U okviru ovog koraka, pristupilo se izučavanju svih silabusa i tema sa namerom da se dođe do uvida kako su teme i predmeti iz domena novih medijskih tehnologija zastupljeni u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara. Osim tema u silabusima kojima je posvećena posebna pažnja, proučavani su i ostali elementi, a pre svega teme koje se rade na vežbama i ishodi predmeta. Ovo je bilo neophodno uraditi zato što u pojedinim slučajevima teme iz domena medijskih tehnologija nisu eksplicitno ili dovoljno objašnjene u sadržaju predmeta, pa je u tim slučajevima ono što je napisano u opisu praktičnih tema ili ishoda uzeto u obzir. Na taj način obezbeđeno je da selekcija predmeta iz domena novih tehnologija bude celovita i sveobuhvatna.
- 2) Drugi korak u okviru ove procedure je podrazumevao razvrstavanje, odnosno selekciju nastavnih predmeta iz domena novih medijskih tehnologija. Problem koji je nastao u okviru ovog koraka se odnosio na činjenicu da ne postoji eksplicitna definicija koja bi objasnila koji predmeti se mogu smatrati za predmete iz domena novih medijskih tehnologija. U pojedinim nastavnim predmetima prisutna je samo jedna ili dve teme koje se odnose na nove medijske tehnologije jer se u tim predmetima proučavaju neki drugi sadržaji, dok su teme iz analizirane oblasti marginalno prikazane. U cilju razrešenja ove nedoumice najpre je definisan kriterijum za određivanje nastavnih predmeta iz domena novih medijskih tehnologija. Na osnovu uvida u silabuse svih analiziranih programa postavljen je kriterijum koji se bazirao na najmanje četiri teme u silabusu. Shodno tome, ukoliko se u okviru nekog predmeta proučava manje od četiri teme iz oblasti novih medija, takvi predmeti nisu definisani kao predmeti analize i nisu obuhvaćeni ovim istraživanjem. Na primer, na Fakultetu političkih nauka u Beogradu u studijskom programu u okviru predmeta Sociologija se proučava tema U mreženo društvo, koja sama po sebi pripada domenu novih medijskih tehnologija, međutim, kako je ovde reč o samo jednoj temi a fokus celog predmeta je na drugim temama, ovaj predmet nije kategorisan kao predmet iz domena novih medijskih tehnologija. Slična je situacija i sa nekim predmetima na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i Filozofskom fakultetu u Nišu, gde se, na primer, u okviru predmeta Istorija novinarstva u Novom Sadu proučava tema Internet i prvi onlajn mediji, a u Nišu

tema Internet osvaja svet, novinarstvo na mreži, internet, cenzura i demokratija. Spisak predmeta koji u silabusu imaju od jedne do četiri teme iz oblasti novih medija, a koji nisu uzeti u obzir za dalju analizu, prikazani su u Prilozima (Prilog 16., Prilog 17. i Prilog 18.).

- 3) Poslednji korak u okviru ove procedure bio je da se u okviru predmeta koji su kategorisani kao predmeti iz domena novih medijskih tehnologija izvrši podela na obavezne i izborne predmete koji su u nastavku predmet analize. U tom kontekstu, u ovom delu istraživanja su prikazani rezultati koji se odnose na osnovne podatke o nastavnim predmetima iz domena novih medijskih tehnologija, frekvenciju broja predmeta u odnosu na čitav studijski program, kao i na analizu tema iz silabusa.

4.3.1. Osnovni podaci o predmetima iz domena novih medijskih tehnologija na studijskim programima za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji

Izvodi iz silabusa predmeta izdvojenih za ovu analizu koji sadrže naziv predmeta, ciljeve, ishode, sadržaje predmeta, literaturu i metode izvođenja nastave su prikazani u prilozima (Prilog 19., Prilog 20. i Prilog 21.). Za potrebe ovog dela istraživanja obuhvaćene su sledeće jedinice: status predmeta (obavezni ili izborni), naziv predmeta, tip predmeta, semestar u kome se predmet sluša i broj ESPB bodova.

U Tabeli 8. prikazani su podaci koji se odnose na obavezne predmete koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija u studijskom programu za novinarstvo na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Podaci ukazuju da se radi o četiri obavezna nastavna predmeta, i to: Informatika, Uporedni medijski sistemi, Radio novinarstvo i Televizijsko novinarstvo. U odnosu na ukupan broj predmeta u studijskom programu, obavezni predmeti koji se odnose na nove medijske tehnologije čine 8.8% od ukupnog broja predmeta.

Tabela 8. Obavezni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Fakultetu političkih nauka u Beogradu

R.br.	Šif. Pred.	Naziv predmeta	Tip predmeta	Semestar	Broj časova	ESPB
1	22.1INF	Informatika	SA	2	3+1	4
2	22.1UMS	Uporedni medijski sistemi	NS	3	2+2	5
3	22.1RN	Radio novinarstvo	SA	4	2+1	5
4	22.1TN	Televizijsko novinarstvo	SA	6	2+2	6

Sa stanovišta ovog istraživanja, važno je ustanoviti tip predmeta, odnosno da li je reč o naučno stručnim ili stručno aplikativnim predmetima. Za ovu analizu to je od posebnog značaja, zato što je važno ustanoviti da li su predmeti iz domena novih medija više oblikovani za sticanje znanja ili je akcenat na razvoju veština, što u domenu predmeta proučavanja čini značajnu razliku. Iz Tabele 8. se može videti da je u delu obaveznih predmeta samo jedan od predmeta (Uporedni medijski sistemi) naučno stručni, odnosno više teorijski usmeren, dok su ostala tri predmeta stručno aplikativne prirode.

Iz Tabele se može videti da su ovi predmeti zastupljeni u drugom, trećem, četvrtom i šestom semestru, kao i da je broj časova kod predmeta Uporedni medijski sistemi i Televizijsko novinarstvo ujednačen i iznosi 2+2, dok je predmet Informatika zastupljen sa 3 časa predavanja i jednim časom vežbi, a predmet Radio novinarstvo sa 2 časa predavanja i jednim časom vežbi. U odnosu na broj časova u okviru obaveznih predmeta, najveći fond časova pripada predmetu Informatika (3+1), a najmanji broj predmetu Radio novinarstvo (2+1).

Podaci u Tabeli 9. prikazuju osnovne informacije o izbornim predmetima koji u svojim sadržajima imaju teme iz oblasti novih medijskih tehnologija u studijskom programu za novinarstvo na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Ukupan broj ovih predmeta je tri, a reč je o sledećim predmetima: Onlajn novinarstvo, Uvod u vizuelno komuniciranje i Digitalno novinarstvo i multimedijalna produkcija. U odnosu na ukupan broj predmeta, ovaj procenat iznosi 6.6%.

U odnosu na tip predmeta, u okviru izbornih predmeta u ovom studijskom programu, svi navedeni predmeti pripadaju stručno aplikativnom tipu predmeta, što se može smatrati razumljivim jer se radi o predmetima koji uglavnom razvijaju veštine onlajn novinarstva, vizuelnog komuniciranja i multimedijalne produkcije.

Tabela 9. Izborni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Fakultetu političkih nauka u Beogradu

R.br.	Šif. Pred.	Naziv predmeta	Tip predmeta	Semestar	Broj časova	ESPB
1	22.1ON	Onlajn novinarstvo	SA	4	2+1	5
2	22.1UVK	Uvod u vizuelno komuniciranje	SA	7	2+2	5
3	22.1DNM	Digitalno novinarstvo i multimedijalna produkcija	SA	8	2+2	6

Sa aspekta semestra u kome se izborni predmeti prikazani u Tabeli 9. slušaju, može se videti da su oni ponuđeni u četvrtom, sedmom i osmom semestru. U odnosu na fond časova, nešto manji fond ima predmet Onlajn novinarstvo koji je zastupljen sa dva časa predavanja i jednim časom vežbi, dok su predmeti Uvod u vizuelno komuniciranje i Digitalno novinarstvo i multimedijalna produkcija zastupljeni sa podjednakim brojem časova i vežbi (2+2).

Sa aspekta broja ESPB bodova, od ukupnih 240 ESPB bodova, koliko studenti novinarstva na Fakultetu političkih nauka u Beogradu mogu da ostvare na osnovnim studijama, 20 ESPB bodova će sigurno ostvariti iz obaveznih predmeta koji sadrže teme iz novih medijskih tehnologija, a u zavisnosti od izbornih predmeta mogu ostvariti dodatnih maksimalno 16 ESPB bodova. Shodno tome, studenti koji izaberu izborne predmete iz Tabele 9. na celokupnim studijama mogu osvojiti maksimalno 15% od od ukupnih 240 ESPB bodova.

U Tabeli 10. dat je prikaz obaveznih predmeta koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. U ovom studijskom programu, nalazi se sedam obaveznih predmeta koji sadrže teme iz domena novih medijskih tehnologija: Informatika, Fotografija i mediji, Radijsko novinarstvo, Osnovi audio-vizuelnog izražavanja, Televizijsko novinarstvo, Uvod u nove medije i Internetsko novinarstvo. U odnosu na ukupan broj predmeta u ovom studijskom programu, to predstavlja 12.3%.

Tabela 10. Obavezni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu

R.br.	Šif. Pred.	Naziv predmeta	Tip predmeta	Semestar	Broj časova	ESPB
1	19.OZ0005	Informatika	SA	1	2+2	6
2	19.OZ0023	Fotografija i mediji	NS	4	2+2	6
3	19.OZ0029	Radijsko novinarstvo	SA	5	2+2	6
4	19.OZ0065	Osnovi audio-vizuelnog izražavanja	NS	5	2+2	6
5	19.OZ0035	Televizijsko novinarstvo	SA	6	2+2	6
6	19.OZ0036	Uvod u nove medije	NS	6	2+2	6
7	19.OZ0042	Internetsko novinarstvo	SA	7	2+2	5

Prema tipu predmeta u studijskom programu za žurnalistiku u Novom Sadu primetno je da je više predmeta koji pripadaju stručno aplikativnoj grupi predmeta, i to četiri

(Informatika, Radijsko novinarstvo, Televizijsko novinarstvo i Internetsko novinarstvo), dok je tri predmeta iz grupe naučno stručnih predmeta (Fotografija i mediji, Osnovi audiovizuelnog izražavanja, Uvod u nove medije).

Može se konstatovati da su obavezni predmeti iz domena novih medija zastupljeni na svim godinama studija, i to u prvom, četvrtom, petom, šestom i sedmom semestru. U odnosu na broj časova, može se primetiti velika usaglašenost, odnosno svi predmeti prikazani u Tabeli 10. su zastupljeni sa podjednakim fondom časova i vežbi 2+2. Sa aspekta broja ESPB bodova, u okviru obaveznih predmeta, studenti na ovim studijama mogu osvojiti ukupno 41 ESPB bod, a kako na osnovnim studijama ukupno mogu ostvariti 240 do 258 ESPB bodova, procenat se kreće od 15.9% do 17.1%.

U Tabeli 11. prikazani su izborni predmeti iz domena novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Može se videti da je reč o sledećim predmetima: Napredna informatička pismenost 1, Napredna informatička pismenost 2, Informatička pismenost 1, Besplatni softverski alati 1, Uvod u digitalnu humanistiku, Informatička pismenost 2, Besplatni softverski alati 2, Primena novih tehnologija u nastavi i Građansko novinarstvo i socijalne mreže. Prema tipu predmeta, izborni predmeti u ovom programu su svrstani u najvećem broju u akademsko opšteobrazovne predmete, osim dva predmeta koji pripadaju grupi teorijsko metodoloških predmeta (Napredna informatička pismenost 1 i 2) i jednog predmeta koji pripada grupi stručno aplikativnih predmeta (Građansko novinarstvo i socijalne mreže).

U odnosu na zastupljenost predmeta po semestrima, u studijskom programu Filozofskog fakulteta u Novom Sadu izborni predmeti sa temama iz oblasti novih medija su zastupljeni u drugom, trećem, šestom i osmom semestru. Prema fondu časova, izborni predmeti prikazani u Tabeli 11. uglavnom su predstavljeni sa dva časa predavanja i bez časova vežbi, osim kod predmeta Napredna informatička pismenost 1 i 2, koji, osim dva časa predavanja imaju i po jedan čas vežbi. Predmet Građansko novinarstvo i socijalne mreže je zastupljen jednim časom predavanja i sa dva časa vežbi.

Iako ima ukupno devet ponuđenih izbornih predmeta sa temama iz novih medijskih tehnologija, studenti nisu u mogućnosti da izaberu sve, jer se neki nalaze u istim izbornim blokovima. Na primer, studenti će morati da se opredele između Napredne informatičke pismenosti 1 i 2, a neće moći da slušaju oba. Tako studenti maksimalno mogu da ostvare 12

ESPB (4.65%-5.0%) bodova tokom studiranja na osnovu ovih izbornih predmeta, koji čine 15.8% od ukupnog broja predmeta u studijskom programu.

Tabela 11. Izborni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu

R.br.	Šif. Pred.	Naziv predmeta	Tip predmeta	Semestar	Broj časova	ESPB
1	19.OZ0997	Napredna informatička pismenost 1	TM	2	2+1	3
2	19.OZ0996	Napredna informatička pismenost 2	TM	2	2+1	3
3	19.FFZB01	Informatička pismenost 1	AO	3	2+0	3
4	19.FFZB02	Besplatni softverski alati 1	AO	3	2+0	3
5	15.FFZB15	Uvod u digitalnu humanistiku	AO	3	2+0	3
6	19.FFZB03	Informatička pismenost 2	AO	6	2+0	3
7	19.FFZB04	Besplatni softverski alati 2	AO	6	2+0	3
8	19.FFZB25	Primena novih tehnologija u nastavi	AO	6	2+0	3
9	19.OZ0068	Građansko novinarstvo i socijalne mreže	SA	8	1+2	3

U Tabeli 12. prikazani su obavezni predmeti iz domena novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Nišu: Fotografija u medijima, Štampa i onlajn žanrovi i forme, Radijsko novinarstvo u digitalnom dobu, Informaciono društvo i Novi mediji, i oni čine 11.6% od ukupnog broja predmeta.

Prema tipu predmeta, primetna je ravnomerna raspoređenost, i to po dva predmeta u okviru naučno stručnog i stručno aplikativnog tipa: naučno stručni - Fotografija u medijima i Novi mediji; stručno aplikativni - Štampa i onlajn žanrovi i forme, Radijsko novinarstvo u digitalnom dobu. Jedan predmet nalazi se u kategoriji teorijsko metodoloških predmeta - Informaciono društvo.

Pomenuti predmeti su zastupljeni na svakoj godini studija, i to u drugom, četvrtom, šestom i osmom semestru. Prema fondu časova zastupljenost se razlikuje, tako da su predmeti Štampa i onlajn žanrovi i forme i Radijsko novinarstvo u digitalnom dobu zastupljeni sa tri časa predavanja i dva časa vežbi, a ostali predmeti imaju dva časa predavanja i dva časa vežbi. U odnosu na broj ESPB bodova, kod obaveznih predmeta koji sadrže teme vezane za nove medijske tehnologije, raspon se kreće od pet do šest bodova, u zavisnosti od predmeta, ali ukupan broj ESPB bodova koji se ostvaruje u studijskom

programu na osnovu ovih predmeta je 28, što iznosi 11.7% u odnosu na ukupnih mogućih 240 ESPB bodova.

Tabela 12. Obavezni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Nišu

R.br.	Šif. Pred.	Naziv predmeta	Tip predmeta	Semestar	Broj časova	ESPB
1	OKO018	Fotografija u medijima	NS	2	2+2	5
2	ONO008	Štampa i onlajn žanrovi i forme	SA	4	3+2	5
3	ONO010	Radijsko novinarstvo u digitalnom dobu	SA	4	3+2	6
4	OKO011	Informaciono društvo	TM	6	2+2	6
5	ONO031	Novi mediji	NS	8	2+2	6

Izborni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Nišu prikazani su u Tabeli 13. Ukupan broj izbornih predmeta koji se nude u studijskom programu za obrazovanje novinara na Filozofskom fakultetu u Nišu je šest: Savremene medijske tehnologije, Društvene mreže i mrežna komunikacija, Kreiranje i produkcija sadržaja na digitalnim platformama, Medijske funkcije internet platformi, Informacioni komunikacioni sistemi i Mobilno novinarstvo, i oni čine 13.9% od ukupnog broja predmeta na studijskom programu.

Tabela 13. Izborni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Nišu

R.br.	Šif. Pred.	Naziv predmeta	Tip predmeta	Semestar	Broj časova	ESPB
1	ONOI07	Savremene medijske tehnologije	NS	5	2+1	6
2	ONOI07	Društvene mreže i mrežna komunikacija	NS	5	3+2	6
3	ONOI08	Kreiranje i produkcija sadržaja na digitalnim platformama	SA	6	2+2	5
4	ONOI09	Medijske funkcije internet platformi	TM	7	2+2	5
5	ONOI10	Informacioni komunikacioni sistemi	NS	8	2+2	5
6	ONOI10	Mobilno novinarstvo	SA	8	2+2	5

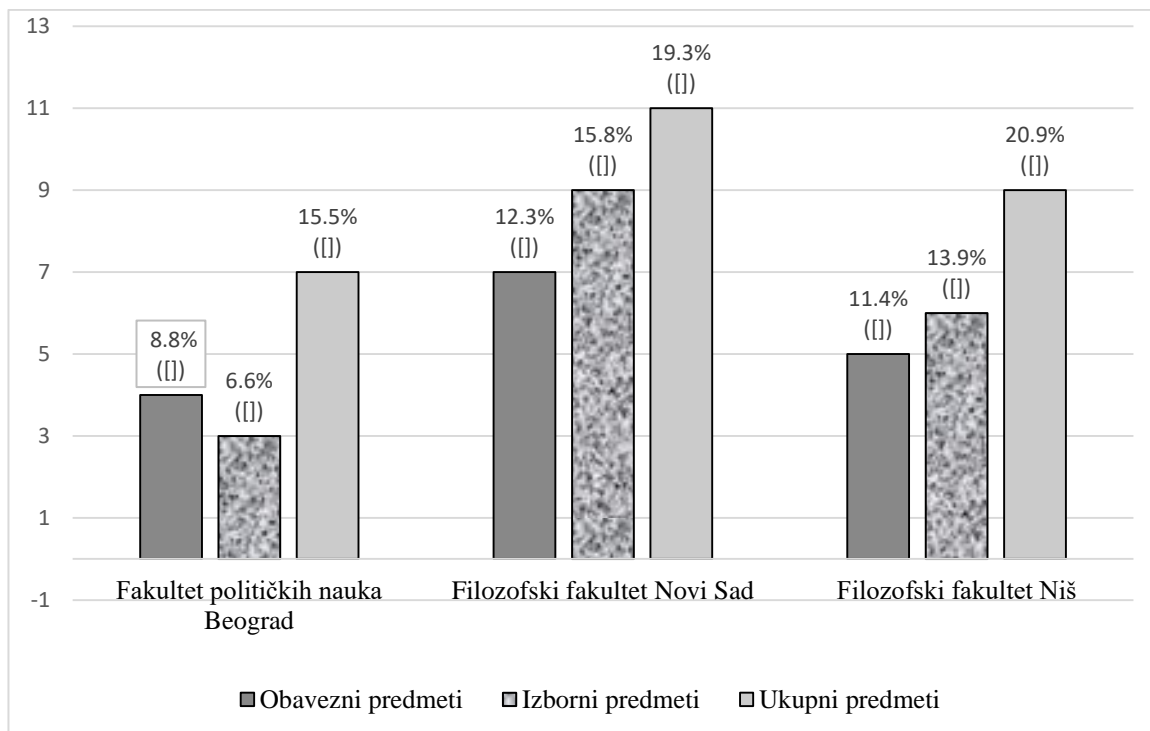
Najveći broj predmeta u ovom studijskom programu pripada kategoriji naučno stručnih predmeta: Savremene medijske tehnologije, Društvene mreže i mrežna komunikacija, Informacioni komunikacioni sistemi. Stručno aplikativnom tipu predmeta pripadaju dva predmeta i to: Kreiranje i produkcija sadržaja na digitalnim platformama i

Mobilno novinarstvo, dok je jedan predmet iz kategorije teorijsko metodoloških predmeta - Medijske funkcije internet platformi.

Prema semestru, ovi predmeti su zastupljeni samo na višim godinama studija (treća i četvrta), i to u petom, šestom, sedmom i osmom semestru. U odnosu na fond časova zastupljenost predmeta prikazanih u Tabeli 13. je prilično usaglašena – većina je u fondu dva časa predavanja i dva časa vežbi, dok su razlike prisutne kod predmeta Savremene medijske tehnologije koji ima jedan čas vežbi manje i kod predmeta Društvene mreže i mrežna komunikacija koji je zastupljen sa tri časa predavanja. Slično kao na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, studenti nisu u mogućnosti da izaberu sve ponuđene izborne predmete, jer se neki nalaze u istim izbornim blokovima, kao na primer predmeti Savremene medijske tehnologije i Društvene mreže i mrežna komunikacija koji se biraju u petom semestru u okviru istog izbornog bloka. Tako, studenti ukupno na ovim izbornim predmetima mogu da ostvare 21 ESPB bod, što iznosi 8.75%, računajući da je ukupan mogući ostvaren broj ESPB bodova na osnovnim studijama 240.

4.3.2. Komparativna analiza nastavnih predmeta iz domena novih medijskih tehnologija na studijskim programima za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji

Na Grafikonu 5. su prikazani podaci o zastupljenosti obaveznih i izbornih predmeta iz domena novih medijskih tehnologija na sva tri analizirana univerziteta. Iz grafikona se može videti da postoje razlike kako u broju obaveznih, tako i u broju izbornih predmeta. U okviru obaveznih predmeta, na Fakultetu političkih nauka u Beogradu je evidentirano ukupno 4 predmeta što čini 8.8% od ukupnog broja svih predmeta koje studenti mogu položiti na studijskom programu za novinarstvo. U studijskom programu za žurnalistiku na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu obaveznih predmeta iz domena novih medijskih tehnologija ima ukupno 7, što je 12.3% od ukupnog broja svih predmeta na studijskom programu. U Nišu, u studijskom programu za novinarstvo, takođe su prisutni obavezni predmeti iz domena novih medijskih tehnologija i to ukupno 5, odnosno 11.4%. Može se konstatovati da iako postoje razlike u broju obaveznih predmeta na analiziranim studijskim programima, one su zaista minimalne, odnosno broj obaveznih predmeta na analiziranim studijskim programima je prilično ujednačen.

Grafikon 5. Komparativni prikaz po broju obaveznih i izbornih predmeta iz domena novih medija

Na nivou izbornih predmeta prisutne su nešto značajnije razlike. U studijskom programu Fakulteta političkih nauka, izborni predmeti iz domena novih medija su zastupljeni i ima ih ukupno tri (6.6%) i nalaze se u različitim semestrima i različitim izbornim blokovima, pa je studentima omogućeno da izaberu sva tri. Drugačija situacija je u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i na Filozofskom fakultetu u Nišu. U studijskim programima pomenutih fakulteta se veći broj ovih izbornih predmeta nudi u okviru istih izbornih blokova. Zbog toga student nije u mogućnosti da izabere sve predmete iz domena novih medijskih tehnologija jer u okviru jednog izbornog bloka mora da se opredeli za samo jedan od ponuđenih. Tako se maksimalni broj predmeta iz domena novih medijskih tehnologija koji student može tokom studija da položi (zbir obaveznih i izbornih) zapravo svodi na manji ukupni broj predmeta, što je prikazano trećim stupcem na Grafikonu 9. U skladu sa prikazanim podacima, studenti Fakulteta političkih nauka mogu da polože maksimalno 7 predmeta iz domena novih medijskih tehnologija (15.5%), dok studenti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu maksimalno 11 (19.3%), a studenti Filozofskog fakulteta u Nišu 9 (20.9% od ukupnog broja predmeta).

Na osnovu prethodno navedenog, moguće je izvući sledeće konstatacije:

- 1) Sadržaji iz domena novih medijskih tehnologija su prisutni u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara i u obaveznim i u izbornim predmetima
- 2) U analiziranim studijskim programima postoje razlike u broju predmeta, kako izbornih, tako i obaveznih, mada nije reč o velikim razlikama
- 3) Opređeljivanje za izborne predmete u studijskom programu za žurnalistiku Filozofskog fakulteta u Novom Sadu i studijskom programu za novinarstvo Filozofskog fakulteta u Nišu je, iako ih ima brojčano više, ograničeno zbog pripadnosti istim izbornim blokovima.

Na osnovu podataka iz Tabele 14. gde je dat komparativni prikaz obaveznih predmeta iz domena novih medija sa fondom časova, semestrom i ESPB bodovima, obavezni predmeti koji se odnose na nove medijske tehnologije su zastupljeni sa sličnim brojem časova. U studijskom programu Fakulteta političkih nauka u Beogradu fond koji je predviđen za obavezne predmete je sledeći: Informatika (2+2), Uporedni medijski sistemi (2+2), Radio novinarstvo (2+1), Televizijsko novinarstvo (2+2), što u zbiru daje fond od 9 časova predavanja i 6 časova vežbi. Može se videti da je prema fondu časova u predmetima iz domena novih medija uglavnom ujednačen broj časova predavanja i vežbi, a da je manja razlika prisutna samo kod predmeta Radio novinarstvo gde su vežbe zastupljene samo sa jednim časom.

U studijskom programu za žurnalistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu svi obavezni predmeti iz domena novih medijskih tehnologija su zastupljeni sa fondom časova od dva časa predavanja i dva časa vežbi, što u zbiru daje 14 časova predavanja i 14 časova vežbi. Sa aspekta fonda časova prisutna je ujednačenost u broju časova predavanja i vežbi.

Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu je akreditovao studijski program za obrazovanje budućih novinara sa obaveznim predmetima iz domena novih medijskih tehnologija sa sledećim fondom časova: Fotografija u medijima (2+2), Štampa i onlajn žanrovi i forme (3+2), Radijsko novinarstvo u digitalnom dobu (3+2), Informaciono društvo (2+2) i Novi mediji (2+2). Prema fondu časova među predmetima postoje manje razlike – dva predmeta se slušaju sa fondom od 3 časa predavanja i dva časa vežbi, a tri predmeta sa fondom od 2 časa predavanja i dva časa vežbi, što ukupno iznosi 12 časova predavanja i 10 časova vežbi.

Tabela 14. Komparativni prikaz obaveznih predmeta iz domena novih medija sa fondom časova, semestrom i ESPB bodovima

	FPNBG	FFNS	FFNIS	Semestar
Predmet i broj časova:	3+1 Informatika	2+2 Informatika		1
			2+2 Fotografija u medijima	2
	2+2 Uporedni medijski sistemi			3
	2+1 Radio novinarstvo	2+2 Fotografija i mediji	3+2 Štampa i onlajn žanrovi i forme i 3+2 Radijsko novinarstvo u digitalnom dobu	4
		2+2 Radijsko novinarstvo 2+2 Osnovi audio- vizuelnog izražavanja		5
	2+2 Televizijsko novinarstvo	2+2 Uvod u nove medije 2+2 Televizijsko novinarstvo	2+2 Informaciono društvo	6
		2+2 Internetsko novinarstvo		7
			2+2 Novi mediji	8
Σ časova:	9+6	14+14	12+10	
Σ ESPB:	20	41	28	

U odnosu na raspored obaveznih predmeta po semestrima studijskog programa, na Fakultetu političkih nauka u Beogradu predmeti iz domena novih medijskih tehnologija su raspoređeni samo u prve tri godine studija, i to po jedan predmet u prvom, trećem, četvrtom i šestom semestru. Na poslednjoj godini studija nema obaveznih predmeta iz domena novih medijskih tehnologija. Imajući u vidu činjenicu da nove tehnologije postaju sve aktuelnije u novinarskoj profesiji, kao i da studenti novinarstva treba da budu pripremljeni za rad sa njima, indikativno je da upravo na četvrtoj godini nema obaveznih predmeta koji su povezani sa novim tehnologijama. Ovo može biti značajno i sa stanovišta studenata koji se u najvećem broju upravo na četvrtoj godini studija bave promišljanjima vezanim za konkretno poslovno angažovanje, te bi im ovi predmeti mogli pružiti dodatnu podršku u donošenju važnih životnih odluka. Suprotno tome, u studijskim programima na filozofskim fakultetima Univerziteta u Novom Sadu i Univerziteta u Nišu, obavezni predmeti iz domena novih medijskih tehnologija su prisutni na svakoj godini studija, i to: u Novom Sadu – prvi, četvrti, peti (dva predmeta), šesti (dva predmeta) i sedmi semestar, i u Nišu – drugi, četvrti (dva predmeta), šesti i osmi semestar.

Iz Tabele 14. se takođe može videti da je u studijskim programima u Beogradu i Novom Sadu zadržan kontinuitet u informatičkim znanjima koje studenti donose iz srednje škole, jer je u oba programa kao obavezan zastupljen predmet Informatika, i to sa značajnim fondom časova. Nedostatak kontinuiteta primetan je samo u studijskom programu za novinarstvo na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu, gde u studijskom programu uopšte ne postoji predmet Informatika.

U odnosu na ESPB bodove, koje nose obavezni nastavni predmeti iz domena novih medijskih tehnologija, mogu se uočiti razlike u sva tri analizirana studijska programa. Najveći broj ESPB bodova se ostvaruje na studijskom programu za žurnalistiku Univerziteta u Novom Sadu – 41, a najmanji broj bodova na studijskom programu Univerzitetu u Beogradu – 20 bodova. Ovaj podatak govori u prilog tome da fakulteti neguju različite pristupe u vezi znanja iz novih medijskih tehnologija koje treba da poseduju budući novinari.

U Tabeli 15. dat je komparativni prikaz izbornih predmeta iz domena novih medija sa fondom časova, semestrom i ESPB bodovima. Na osnovu prikazanih podataka konstatuje se da su izborni predmeti koji se odnose na nove medijske tehnologije zastupljeni sa sličnim brojem časova, ali i da postoje određene razlike. U studijskom programu Fakulteta političkih

nauka Univerziteta u Beogradu fond koji je predviđen za izborne predmete je sledeći: Onlajn novinarstvo (2+1), Uvod u vizuelno komuniciranje (2+2) i Digitalno novinarstvo i multimedijalna produkcija (2+2), što u zbiru daje maksimalni mogući fond časova od 6 časova predavanja i 5 časova vežbi. Može se videti da je prema fondu časova u predmetima iz domena novih medija uglavnom ujednačen broj časova predavanja i vežbi, a da je manja razlika prisutna kod predmeta Onlajn novinarstvo gde su vežbe zastupljene samo sa jednim časom.

Na Univerzitetu u Novom Sadu, u studijskom programu za žurnalistiku Filozofskog fakulteta, izborni predmeti iz oblasti novih medijskih tehnologija su zastupljeni sa sledećim fondom časova: Napredna informatička pismenost 1 ili 2 (2+1), Informatička pismenost 1 ili Besplatni softverski alati 1 ili Uvod u digitalnu humanistiku (2+0) i Informatička pismenost 2 ili Besplatni softverski alati 2 ili Primena novih tehnologija u nastavi (2+0), Građansko novinarstvo i socijalne mreže (1+2), što u zbiru daje maksimalno mogućih izabranih 7 časova predavanja i 3 časa vežbi. Sa aspekta fonda časova prisutne su razlike jer je većina predmeta osim Napredne informatičke pismenosti 1 i 2 (2+1) i Građanskog novinarstva i socijalnih mreža (1+2) zastupljena samo sa 2 časa predavanja.

Studijski program za novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu nudi izborne predmete iz domena novih medijskih tehnologija sa sledećim fondom časova: Savremene medijske tehnologije (2+1) ili Društvene mreže i mrežna komunikacija (3+2), Kreiranje i produkcija sadržaja na digitalnim platformama (2+2), Medijske funkcije internet platformi (2+2), Informacioni komunikacioni sistemi ili Mobilno novinarstvo (2+2). Prema fondu časova među predmetima postoje razlike – fond se kreće od 2+1 za predmet Savremene medijske tehnologije, preko 2+2 za četiri navedena izborna predmeta, do 3+2 za predmet Društvene mreže i mrežna komunikacija, što ukupno iznosi maksimalno mogućih 8+7 ili 9+8 časova, u zavisnosti od izabranih predmeta.

U odnosu na raspored izbornih predmeta po semestrima studijskog programa, na Fakultetu političkih nauka u Beogradu predmeti iz domena novih medijskih tehnologija su raspoređeni samo u četvrtom, sedmom i osmom semestru. S obzirom da na poslednjoj godini studija nema obaveznih predmeta iz domena novih medijskih tehnologija, dobro je što u oba semestra (sedmom i osmom) postoje izborni predmeti iz ovog domena.

Tabela 15. Komparativni prikaz izbornih predmeta iz domena novih medija sa fondom časova, semestrom i ESPB bodovima

	FPNBG	FFNS	FFNIS	Semestar
Predmeti i broj časova				1
		2+1 Napredna informatička pismenost 1 ili 2		2
		2+0 Informatička pismenost 1 ili Besplatni softverski alati 1 ili Uvod u digitalnu humanistiku		3
	2+1 Onlajn novinarstvo			4
			2+1 Savremene medijske tehnologije ili 3+2 Društvene mreže i mrežna komunikacija	5
		2+0 Informatička pismenost 2 ili Besplatni softverski alati 2 ili Primena novih tehnologija u nastavi	2+2 Kreiranje i produkcija sadržaja na digitalnim platformama	6
	2+2 Uvod u vizuelno komuniciranje		2+2 Medijske funkcije internet platformi	7
	2+2 Digitalno novinarstvo i multimedijalna produkcija	1+2 Građansko novinarstvo i socijalne mreže	2+2 Informacioni komunikacioni sistemi ili Mobilno novinarstvo	8
Σ časova:	6+5	7+3	8+7 ili 9+8	
Σ ESPB:	16	12	21	

Raspodela izbornih predmeta na sva tri analizirana studijska programa po godinama studija predstavljena u Tabeli 15. je logična. Filozofski fakultet u Novom Sadu od izbornih predmeta uglavnom nudi teme vezane za razvoj informatičke pismenosti, pa se ovi predmeti nude na nižim godinama studija. Sa druge strane Fakultet političkih nauka u Beogradu i Filozofski fakultet u Nišu u izbornim predmetima su uglavnom orijentisani ka novim formama novinarstva, pa su većim delom ti predmeti ponuđeni na višim godinama studija.

U odnosu na ESPB bodove, koji se mogu ostvariti kroz izborne predmete iz domena novih medijskih tehnologija, mogu se uočiti razlike u sva tri analizirana studijska programa. Najveći broj ESPB bodova se ostvaruje na studijskom programu za novinarstvo Univerziteta u Nišu – 21, a najmanji broj bodova na studijskom programu Univerzitetu u Novom Sadu – 12 bodova.

Na osnovu komparativne analize mogu se iskazati sledeće konstatacije:

- 1) U odnosu na tip nastavnih predmeta, može se konstatovati da u sva tri studijska programa među obaveznim predmetima dominiraju predmeti koji su stručno aplikativnog tipa. Međutim, prisutne su i razlike i to: u studijskom programu u Beogradu pored tri stručno aplikativna predmeta, prisutan je i jedan naučno stručni predmet; u studijskom programu u Novom Sadu pored četiri stručno aplikativna predmeta zastupljena su i tri naučno stručna predmeta; u studijskom programu u Nišu, pored dva stručno aplikativna predmeta, postoje i dva naučno stručna i jedan teorijsko metodološki predmet.
- 2) U delu izbornih predmeta, u odnosu na tip predmeta, uočavaju se najveće razlike. U studijskom programu Fakulteta političkih nauka u Beogradu, postoje samo tri stručno aplikativna izborna predmeta. U studijskom programu Filozofskog fakulteta u Novom Sadu broj izbornih predmeta je veći, ali zastupljen je samo jedan stručno aplikativni predmet, dva teorijsko metodološka i šest akademsko opšteobrazovnih predmeta. U studijskom programu Filozofskog fakulteta u Nišu je studentima omogućeno da izaberu tokom studiranja najveći broj izbornih predmeta iz domena novih medija, a ponuđeni predmeti po tipu su raspoređeni na sledeći način: dva stručno aplikativna, tri naučno stručna i jedan teorijsko metodološki predmet.
- 3) Prema fondu obaveznih časova prisutne su razlike u analiziranim studijskim programima. Najmanji broj časova i vežbi nalazi se u studijskom programu za novinarstvo na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, i to devet časova predavanja

i šest časova vežbi. Za razliku od toga, sa većim brojem časova su zastupljeni predmeti iz domena novih medijskih tehnologija u studijskim programima u Novom Sadu (14 časova predavanja i 14 časova vežbi), i u Nišu (12 časova predavanja i 10 časova vežbi).

- 4) Prema fondu izbornih predmeta takođe su prisutne razlike u studijskim programima koji su analizirani. Najmanji broj časova predviđen je u studijskom programu Filozofskog fakulteta u Novom Sadu (7+3), malo veći na Fakultetu političkih nauka u Beogradu (6+5), a najveći na Filozofskom fakultetu u Nišu (8+7 ili 9+8, u zavisnosti od izabranih predmeta).
- 5) Zastupljenost nastavnih predmeta iz domena novih tehnologija po semestrima u analiziranim studijskim programima je različita. U okviru obaveznih predmeta, ova razlika je najočiglednija u činjenici da u studijskom programu Fakulteta političkih nauka u Beogradu u sedmom i osmom semestru (poslednja godina studija) nema predmeta iz ovog domena, dok na ostala dva fakulteta na svim godinama studija ima obaveznih predmeta iz domena novih medija.
- 6) Nastavni predmeti iz domena novih tehnologija u okviru izbornih predmeta studijskih programa zastupljeni su u različitim semestrima, i to: u studijskom programu fakulteta u Beogradu u četvrtom, sedmom i osmom semestru; u studijskom programu fakulteta u Novom Sadu u drugom, trećem i šestom semestru, a u studijskom programu fakulteta u Nišu samo na višim godinama studija, i to u petom, šestom, sedmom i osmom semestru.
- 7) Sa aspekta broja bodova, primetne su razlike u ostvarenim ESPB bodovima u okviru obaveznih predmeta, pri čemu se može konstatovati da se najveći broj bodova ostvaruje na studijskom programu za žurnalistiku Filozofskog fakulteta u Novom Sadu – 41, manji na studijskom programu za novinarstvo Filozofskog fakulteta u Nišu – 28, a najmanji broj bodova na studijskom programu Fakulteta političkih nauka u Beogradu – 20 bodova.
- 8) U izbornim predmetima takođe postoje razlike u ESPB bodovima koje nose predmeti iz domena novih medijskih tehnologija. Najveći broj ESPB bodova se ostvaruje na studijskom programu za novinarstvo Filozofskog fakulteta u Nišu, i to 21 bod, malo manji u studijskom programu Fakulteta političkih nauka u Beogradu i

to 16 bodova, a najmanji broj bodova u studijskom programu Filozofskog fakulteta u Novom Sadu i to 12 bodova.

Na osnovu komparativne analize predmeta zastupljenih u studijskim programima za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji, može se konstatovati da je treća hipoteza: *U silabusima nastavnih predmeta studijskih programa za novinarstvo prisutne su teme iz oblasti novih medijskih tehnologija*, u potpunosti potvrđena.

4.4. Razlike u temama u silabusima nastavnih predmeta u studijskim programima novinarstva koje se odnose na nove medijske tehnologije

U ovom delu je sprovedena tematska analiza studijskih programa za obrazovanje budućih novinara na univerzitetima u Beogradu, Novom Sadu i Nišu. Teme iz silabusa predmeta iz domena novih medijskih tehnologija (Prilog 19., Prilog 20. i Prilog 21.) su razvrstane za svaki pojedinačni fakultet po kategorijama. Definisano je 14 kategorija koje su modifikovane i dopunjene u odnosu na kompetencije koje su aktivni novinari u Republici Srbiji izdvojili kao potrebne, a objavljene su u istraživačkom izveštaju *Digitalne kompetencije novinara* (Matić, Milin Perković, 2021:44). Kategorije su sledeće: 1. Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i *cloud* servisi; digitalna bezbednost; 2. Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima; 3. Audio sadržaji (snimanje i montaža); 4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza); 5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika); 6. Onlajn mediji; 7. Veb statistika i analitika; 8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn; 9. SEO optimizacija; 10. Informaciono-komunikacioni sistemi; 11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo); 12. Mobilno novinarstvo (MOJO); 13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video) i 14. Baze podataka (Prilog 3.). Svaka od definisanih kategorija može da obuhvata i teorijske i praktične teme i može biti dosta široka.

U Tabeli 16. su prikazane teme iz studijskog programa za obrazovanje novinara na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, koje su razvrstane u odnosu na pomenute kategorije. Podaci iz tabele ukazuju da je najveći broj tema prisutan u kategoriji pod brojem 6. koja se odnosi na Onlajn medije. U okviru ove kategorije sveobuhvatno su date teme koje se odnose na pripremanje studenata za rad u onlajn medijima, a koje se uglavnom nalaze u silabusu

predmeta koji nosi naziv Onlajn novinarstvo (Prilog 19.). Samo postojanje ovog predmeta kao posebnog predmeta u studijskom programu ukazuje da je u obrazovanju budućih novinara na Fakultetu političkih nauka prepoznat značaj koji će onlajn novinarstvo imati u budućnosti, pa su u skladu sa tim na celovit način obrađene teme koje će biti neophodne budućim profesionalcima.

Tabela 16. Kategorije i teme u studijskom programu za novinarstvo Fakulteta političkih nauka u Beogradu

Kategorije	Teme u studijskom programu Fakulteta političkih nauka Beograd
<i>1. Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i cloud servisi; digitalna bezbednost</i>	<p>Priroda i određenje informacije. Računari, aplikativni softver i baze podataka. Nastanak i razvoj informatike. Poslovna informatika. Pravna informatika. Politička informatika. Nastanak i razvoj Interneta. Internet kao sazajno, informativno i komunikaciono sredstvo. Informatičko društvo. Savremeni trendovi u razvoju poslovnog softvera. Digitalni pojmovnik</p> <p>* U koje svrhe se koristi Internet, kako je organizovan (IP/TCP i Paket switching), upotreba računara. Pribavljanje informacija uz pomoć mašina za pretraživanje Interneta, koji su servisi dostupni na Internetu, šta su virusi i kakav se budući razvoj Interneta predviđa i bitne društvene promene u društvima u kojima je proizvodnja informacija centralna aktivnost.</p>
<i>2. Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima</i>	Kompozicija kadra. Značenje fotografije. Kreiranje fotografija mobilnim telefonom - u tehničkom i značenjskom smislu adekvatne da budu deo javne komunikacije.
<i>3. Audio sadržaji (snimanje i montaža)</i>	Savremeni radio: karakteristike, način prezentacije sadržaja. Radio na internetu. Produkciono potencijal podkasta kao audio forme. Odnos prema mikrofONU. Snimanje u studiju, montaža tonskog inserta.
<i>4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza)</i>	<p>Odnos slike i teksta. Osnovne tehnike snimanja materijala za TV priloge, snimanje intervjua. Glavne karakteristike vizuelnog – značaj slike u TV novinarstvu. Izrada TV paketa – određivanje teme, snimanje, gledanje i odabir materijala, montaža, grafika. Kako se pravi dobar video esej. Snimanje i montaža TV paketa. Karakteristike kvalitetnog digitalnog sadržaja. Uloga kamere u savremenom društvu - spektakl, nadzor, propaganda i informacija. Sintetizovane slike, mehanički snimci, deep-fake. Multimedijalna produkcija. Tehnologije augmentovane i virtuelne realnosti u proizvodnji medijskog sadržaja.</p> <p>Etički izazovi u kreiranju multimedijalnog sadržaja. Rad sa multimedijalnim alatima onlajn – kreiranje mapa za potrebe novinarske priče. Tehnike snimanja ekrana (gejming industrija), tehnike snimanja onlajn intervjua, tehnike snimanja podkasta, tehnika snimanja „360 stepeni“. Onlajn montaža – korišćenje lako dostupnih onlajn alata za montažu multimedijalnog sadržaja.</p>
<i>5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)</i>	Osnove vizuelnog prikaza podataka - kombinovanje vrste podataka i forme reprezentovanja. Podaci i prikaz stanja, strukture, promene i toka. Besplatni softveri za kreiranje infografika za prikazivanje rezultata

	istraživanja. Vizuelizacija podataka. Rad sa otvorenim podacima u digitalnoj sferi.
6. Onlajn mediji	Specifične karakteristike onlajn medija. Uloga novinara u digitalnim redakcijama. Digitalne medijske kompetencije. Specifičnosti izveštavanja u onlajn medijima. Forme medijskih sadržaja u onlajn medijima. Uređivačka politika onlajn medija. Etika onlajn novinarstva. Pisanje naslova za onlajn izdanja. Preglednost teksta u onlajn izdanjima. Upotreba multimedijalnih sadržaja u novinarskom izveštavanju. Pravila linkovanja. Upotreba tagova. Objavljivanje novinarskog sadržaja. Uređivanje medijskog sadržaja u onlajn medijima. Izazovi u digitalnoj medijskoj sferi. Nove medijske kompetencije. Digitalni medijski proizvodi i stil digitalnog novinarstva. Tehnike snimanja onlajn intervjuua. Tri najčešće forme medijskih sadržaja u onlajn medijima – izrada. Nove medijske kompetencije, digitalni medijski proizvodi i stil digitalnog novinarstva.
7. Veb statistika i analitika	*Korišćenje alata za analizu posećenosti sajtova Praćenje analitike objavljenog medijskog sadržaja.
8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn	*Izrada veb sajtova. Rad u platformama za objavljivanje (CMS-a).
9. SEO optimizacija	Definisanje i upotreba ključnih reči; Optimizacija novinarskog sadržaja za pretraživače.
10. Informaciono-komunikacioni sistemi	Poslovni i upravljački informacioni sistemi. Pojam medijskog i informaciono-komunikacionog sistema. Usporedno proučavanje medijskih sistema. Agensi u informaciono-komunikacionim sistemima i kriterijumi za klasifikacije medijskih sistema. Tipovi medijskih sistema. Razvoj medijskih tržišta u komparativnoj perspektivi. Regulacija, deregulacija i novi nadnacionalni akteri u ulozi intermedijatora (na pr. Google, Facebook).
11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo)	Vizuelna komunikacija i društvene mreže - reprezentacija i samoreprezentacija; Građansko novinarstvo. Upotreba društvenih mreža za informisanje. Upotreba društvenih mreža za plasiranje medijskog sadržaja; Uloga novinara i urednika u „imerzivnom“ novinarstvu.
12. Mobilno novinarstvo (MOJO)	-
13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video)	Problem autentičnosti i poverenja (fotografije). Dometi i ograničenja digitalne forenzike. Novinarski izvori na vebu. Građanin kao izvor i njegova verodostojnost
14. Baze podataka	Postojeće baze podataka (kao što su podaci o medijskim slobodama, medijskom vlasništvu, profesionalizaciji novinarstva, i drugim). Primena u analizi indikatora pojedinačnih medijskih sistema.

Legenda: * označava teme koje su planirane kao Ishodi predmeta

Kategorija pod brojem 4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza) je zastupljena sa većim brojem tema koje pokrivaju sve aspekte multimedijalne i video produkcije. Prvo su prisutne teme koje se bave analizom karakteristika kvalitetnog digitalnog sadržaja. Zatim se izučavaju nove tehnologije u

produktivni medijskog sadržaja. Značajna pažnja je posvećena i radu sa otvorenim podacima u digitalnoj sferi i multimedijalnim onlajn alatima. U okviru ove kategorije analiziraju se teme iz oblasti upotrebe multimedijalnih informacija u novinarskom izveštavanju i etički izazovi u kreiranju ove vrste sadržaja. Osim toga ova kategorija obuhvata i različite tehnike snimanja video sadržaja, kao i upotrebu raznovrsnih alata za montažu. Može se konstatovati da su teme iz ove kategorije veoma sveobuhvatne, odnosno u celini pokrivaju znanja budućih novinara koje se odnose na multimedijalne sadržaje.

Veći broj tema iz oblasti novih medijskih tehnologija zastupljen je i u kategoriji pod rednim brojem 1. Informatička pismenost, na osnovu čega se može konstatovati da je u ovom studijskom programu pažnja posvećena razvoju informatičkih kompetencija studenata, što je predstavlja važan kontinuitet u odnosu na znanja koje studenti nose iz srednjih škola. Podaci pokazuju da u okviru ove kategorije postoji širok spektar tema koje se kreću od osnovnih znanja o računarima, preko interneta i njegovih servisa do kompjuterskih virusa i budućnosti interneta.

U kategoriji 11. prikazane su teme koje se odnose na Sadržaje koje su kreirali korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo). U okviru ove kategorije, obuhvaćene su teme iz oblasti društvenih mreža i građanskog novinarstva. Primetno je da u ovoj kategoriji nisu eksplicitno navedene teme koje se odnose na kreiranje blogova i vlogova, što takođe mogu biti potrebne kompetencije novinara u budućnosti.

U ostalim kategorijama zastupljen je manji broj tema iz oblasti novih medijskih tehnologija, tako da je teško samo na osnovu pomenutih formulacija tema donositi zaključke o načinu njihove realizacije. Na primer, kategorija 8, Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn, zastupljena je samo sa dve teme definisane kao Rad u platformama za objavljivanje (CMS-a) i *Izrada veb sajtova. Tema koja se odnosi na izradu veb sajtova nije eksplicitno obuhvaćena u sadržajima predmeta, ali je planirana kao ishod koji se ostvaruje. Na osnovu ove definicije tema ne može se zaključiti da li studenti uče samo teorijski o izradi sajtova, ili analiziraju, uče programske jezike, kreiraju sami sajtove i slično.

Samo jedna kategorija nije predstavljena nekom od tema u silabusima, i to: Mobilno (MOJO) novinarstvo. Za ovu kategoriju može se pretpostaviti da nije obuhvaćena sadržajima programa jer nije bilo tehničkih mogućnosti za njenu realizaciju u trenutku pripreme dokumentacije za akreditaciju studijskog programa.

Na osnovu analize sadržaja tema, može se konstatovati sledeće:

- 1) U celini posmatrano može se konstatovati da je studijski program u domenu tema u vezi sa novim medijskim tehnologijama veoma dobro postavljen i da u temama nema mnogo preklapanja, a da je najveći broj kategorija pokriven.
- 2) Najveći broj tema je prisutan u kategorijama: 6. Onlajn mediji, 1. Informatička pismenost i 4. Multimedijalni sadržaji, od kojih su naročito prve dve posebno široko predstavljene velikim brojem tema.
- 3) U kategorijama 7. Veb statistika i analitika, 8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn, 9. SEO optimizacija i 14. Baze podataka, nalazi se veoma mali broj tema, odnosno samo po dve teme. Imajući u vidu značaj ovih znanja za buduće novinare, može se zaključiti da ove teme nisu u dovoljnoj meri zastupljene i da bi bilo dobro proširiti ih.
- 4) Samo jedna kategorija nije predstavljena nijednom od tema u silabusima, i to: 12. Mobilno (MOJO) novinarstvo.

Na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, u studijskom programu za žurnalistiku, u velikoj meri zastupljene su teme iz domena novih medijskih tehnologija, što je prikazano u Tabeli 17. Najveći broj tema prisutan je u kategoriji 1. Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i *cloud* servisi; digitalna bezbednost. U odnosu na raznovrsnost, kao i široku lepezu ponuđenih tema, može se konstatovati da je značajna pažnja u ovom studijskom programu posvećena kontinuitetu informatičkih znanja, s obzirom da se neki od ovih sadržaja delimično proučavaju i u srednjim školama. Teme su sveobuhvatne i kreću se od osnova računara, obrade teksta, tabelarnih kalkulacija i izrade prezentacija na osnovnom i naprednom nivou, preko interneta i njegovih servisa do velikog broja softvera. Teme u okviru ove kategorije nude znanja u oblasti rada sa različitim formatima dokumenata, zatim rada u oblasti izdavaštva, a pomenut je i značajan broj obrazovnih softvera, što u celini obezbeđuje visoko razvijene digitalne veštine. Na prvi pogled čini se da ima dosta preklapanja među temama, mada treba imati u vidu da se veći broj njih nudi kroz izborne kurseve, tako da će se tokom obrazovanja, u suštini, studenti susresti samo sa nekim temama, odnosno sa onima koje izaberu.

Sledeća kategorija koja je predstavljena najvećim brojem tema je kategorija pod brojem 6. Onlajn mediji. Teme u ovoj kategoriji se pretežno bave teorijskim aspektima novih medija i internetskog novinarstva. Te teme su značajna teorijska osnova za

razumevanje novih medija i interneta i njihovo poimanje u savremenom društvu. U tom kontekstu, u okviru ove kategorije, obuhvaćene su teme koje proučavaju društvene aspekte i tehnološke uslove razvoja novih medija, kao i teme vezane za virtuelno komuniciranje. Posebna pažnja posvećena je pitanjima etike u novom medijskom okruženju, te se mogu izdvojiti dve teme koje se bave pitanjima etike i estetike. Svakako kao posebne treba izdvojiti i one teme koje se odnose na savremenu ulogu novinara u eri interneta, kao i teme koje obuhvataju budućnost internetskog novinarstva.

Tabela 17. Kategorije i teme u studijskom programu za žurnalistiku Filozofskog fakulteta u Novom Sadu

<i>Kategorije</i>	Teme u studijskom programu Filozofskom fakultetu u Novom Sadu
<p><i>1. Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i cloud servisi; digitalna bezbednost</i></p>	<p>Osnove korišćenja računara. Osnove korišćenja interneta. Obrada teksta. Tabelaarne kalkulacije. Prezentacije. Istorijat interneta. Internetska medijska pismenost. Digitalni jaz, cenzura i druga savremena iskušenja interneta. Bezbednost na internetu. Internet stvari. Portali. Onlajn službe. Vežbe orijentisanja na Internetu. Vežbe u korišćenju Interneta kao izvora podataka za novinarske priloge. Napredna obrada teksta. Napredne tabelaarne kalkulacije. Napredne prezentacije.</p> <p>Analogno i digitalno. Okvir digitalnih kompetencija. Digitalno doba. Proces digitalizacije. Digitalni alati, resursi i sredstva. Digitalni kod i softver. Platforme i njihova primena. Korisnički interfejs.</p> <p>Uvod u obradu teksta u programu LibreOffice Writer. Osnove stonog izdavaštva u programu Scribus. Elementi tabelarnih kalkulacija u programu LibreOffice Calc. Pravljenje prezentacija u programu LibreOffice Impress. Pojam informacione i komunikacione tehnologije. Vrste računara. Prenosni digitalni uređaji. Pojam e-učenja, u-učenja i m-učenja. Osnovni standardni informatičkog obrazovanja. Digitalna pismenost. Okvir digitalnih kompetencija i digitalno doba.</p> <p>Pedagoški ishod primene tehnologije u različitim kontekstima obrazovnog procesa. Društvene mreže. Gejmifikacija u obrazovnom procesu. Savremene onlajn platforme i njihova upotreba u nastavi.</p> <p>Softveri za disleksiju. Uređaji i aplikacije za čitanje knjiga u elektronskom obliku. Onlajn enciklopedije. Pametne table i njihova upotreba. Zaštita podataka i privatnosti na internetu. Kreiranje interaktivnog sadržaja. Upoznavanje i obuka za rad sa savremenima alatima, aplikacijama i platformama (Moodle. ATutor. aNewSpring. Chamilo. Canvas. Socrative. Blackboard. Sakai. Wiki, WordPress. PowerPoint. Google Slides. Prezi. Beautiful.ai. Kahoot! Padlet. Voki. Nearpod. Moovly. Blendspace. Grammarly. Audacity. Snagit. Edmodo. EDpuzzle. Wordle. Glogster EDU. Vimeo. Jing. Flickr. Quizlet. Survey Monkey. Duolingo. RefME. GoConqr. Office Lens. myHomework Student Planner. 360 Cities. Facebook, Pinterest, Instagram, Twitter, LinkedIn, Orkut, Minecraft. Lex pad, YouTube,</p>

	<p>Google Scholar. Google Docs and Drive. Google Forms Microbit. Evernote. TED/TED Ed. Coursera. Google Apps. e-Learning CONSORTIUM. Sheppard Software).</p>
<p>2. Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima</p>	<p>Fotografija i razvoj tehnologije. Uvod u fotografiju – tehnički aspekt. Konstrukcija fotoaparata. Rezolucija i kompresija. Tehničke mogućnosti i nedostaci u kreativnoj upotrebi. Alati za obradu fotografija. Obrada fotografija sa programom GIMP. Rad sa programom Inkscape.</p>
<p>3. Audio sadržaji (snimanje i montaža)</p>	<p>Moderni radio: digitalni radio, radio na internetu. Konvergencija radijskog programa sa internetom i televizijom. Snimanje na terenu, montaža, snimanje u studiju. Emisiona tehnika radija, frekvencije i veština snimanja tona na terenu. Simulacija: digitalna montaža. Snimanje podcast sadržaja. Montaža. Tehnologija akvizicije, distribucije i prikaza AV sadržaja. Vrste zvuka u AV delu; Mikrofoni (princip rada, karakteristike, akustička podela). Postavka mikrofona za snimanje govora.</p>
<p>4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza)</p>	<p>Formati filmske i digitalne slike. Istorija kinematografske, elektronske i digitalne kamere i slike (kamera, aparat, ajfon, telefon). Parametri kamere: subjektivna ocena, šumnost, rezolucija, spektralna osetljivost, osetljivost na svetlo. Pravila kod kadriranja i snimanja: trećine, polovina, hedrum. Zlatni presek, Fizijeva podela, centri pažnje. Ravnoteža u kadru, dijagonale. Praćenje objekta u pokretu. Tipovi montaže: Zadaci i vrste montaže. Snimanje slike do montaže i savladavanja rada u softverskim programima Adobe Premiere Pro, After Effects CC. Snimanje i montiranje TV ankete. Montaža snimljenog materijala</p>
<p>5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)</p>	<p>-</p>
<p>6. Onlajn mediji</p>	<p>Digitalna televizija – specifičnosti i razlike u odnosu na analognu eru. TV i internet. TV publika razlike u analognoj i digitalnoj eri. Tehnologija i mediji. Društveni i tehnološki uslovi razvoja novog medija. Određenje i karakteristike novih medija. Virtuelno komuniciranje i njegove karakteristike. Oblici virtuelnog komuniciranja: veb sajtovi, IRC, kompjuterske igre, „više korisničke MUD“, virtuelna stvarnost i internet stvari. Teorijski pristupi virtuelnom komuniciranju i klasične komunikološke teorije iz perspektive novih medija. Etika i estetika novih medija. Publika, korisnici i potrošači novih medija. Identitet u digitalnom okruženju. Politička ekonomija novih medija. Stari i novi mediji. Nova medijska pismenost. Novi mediji i novinarstvo. Pojam i definicija internetskog novinarstva. Pravila pisanja za internetske medije. Novinarski žanrovi na internetu. Osnovne odlike internetskih medija. Hibridni žanrovi. Konvergencija. Internet i tradicionalni mediji. Sadržaj sajta. Novinari u eri interneta. Etika na internetu. Razdvajanje medija i novinarstva. Internetski mediji i oglašavanje. Internetski alati za istraživačko novinarstvo. Budućnost internetskog novinarstva. Vežbe pisanja novinarskih priloga u skladu sa pravilima internetskog novinarstva. Digitalna humanistika. Sajber prostor. Digitalni mediji i sadržaji. Metamediji.</p>

7. Veb statistika i analitika	-
8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn	Content Management Systems. Front-end i Back-end korisnici. Komponente, šabloni, teme, moduli, mamboti. Formiranje vlastitih e-novina. Rad sa vlastitim e-novinama. Vežbe uređivanja onlajn izdanja. Vežbe uređivanja za veb.
9. SEO optimizacija	-
10. Informaciono-komunikacioni sistemi	-
11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo)	Participacija u digitalnom okruženju. Internetski mediji i društvene mreže. Alternativni mediji i građansko novinarstvo. Pojam građanskog novinarstva. Tradicionalni mediji i građansko novinarstvo. Građani kao novinari zahvaljujući internetu. Blog. Podcast. Forumi. Komentarisanje. Socijalne mreže kao mediji. Facebook. Twitter. Youtube, Wikipedia, Instagram i ostale socijalne mreže. Korišćenje informacija sa socijalnih mreža. Poštovanje novinarskog kodeksa. Građansko novinarstvo i demokratija. Zloupotrebe građanskog novinarstva i socijalnih mreža. Mediji civilnog društva/mediji zajednice. Participativnost, interaktivnost, UGC, P2P. Era post-istine. Pravljenje bloga/vloga, pravljenje naloga na socijalnim internetskim mrežama, pretraživanje blogova, pretraživanje socijalnih mreža, podcasti, forumi, onlajn komentari.
12. Mobilno novinarstvo (MOJO)	Mobilno novinarstvo - kreiranje TV priča uz pomoć smartfona.
13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video)	Internet, dezinformacije i poluinformacije.
14. Baze podataka	Korišćenje baza podataka. Osnove korišćenja baza podataka u programu LibreOffice Base. Napredne baze podataka. Nove matrice podataka.

U celini posmatrano, osim pomenutih kategorija, na zavidnom nivou su zastupljene i teme iz sledećih kategorija: 11. Sadržaji koje su kreirali korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo), 2. Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima, 3. Audio sadržaji (snimanje i montaža), 4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza). Teme u okviru ovih kategorija su u većoj meri aplikativno usmerene, i odnose se na sticanje konkretnih znanja i veština koje se tiču, na primer, snimanja, montaže, animacije i slično. Ove teme su izuzetno dragocene za razvoj digitalne kompetentnosti studenata žurnalistike jer je upravo reč o veštinama koje će činiti suštinu njihovog budućeg poziva.

U studijskom programu za žurnalistiku na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, i pored obilja tema iz domena novih tehnologija, ipak se može primetiti da nisu zastupljeni sadržaji koji se odnose na sledeće kategorije: 5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika), 7. Veb statistika i analitika, 9. SEO optimizacija, 10. Informaciono-

komunikacioni sistemi. Imajući u vidu značaj razvoja savremenog novinarstva, može se konstatovati da će znanja iz ovih kategorija u budućnosti biti potrebna novinarima. To se posebno odnosi na kategorije pod brojem 5, 7 i 9 koje imaju zajedničku osnovu i odnose se na pripremu sadržaja za onlajn medije (mada kategorija pod brojem 5 nije striktno vezana za onlajn sadržaje).

Na osnovu analize sadržaja tema, može se konstatovati sledeće:

- 1) U studijskom programu za Žurnalistiku na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu postoji veći broj predmeta, kako obaveznih tako i izbornih, iz domena novih medijskih tehnologija.
- 2) Fokus studijskog programa za žurnalistiku je više okrenut ka tradicionalnim novinarskim veštinama u novom medijskom okruženju, dok je novim onlajn zanimanjima za nijansu posvećena manja pažnja. Saglasno tome, na primer u kategoriji tema u vezi sa audio i video montažom ima više sadržaja u odnosu na kategoriju koja obuhvata izradu veb sajtova i optimizaciju teksta. Međutim, kako je najveći broj tema prisutan u kategorijama 1. Informatička pismenost, 6. Onlajn mediji i 11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo), može se konstatovati da je prisutna tendencija za modernizacijom i inoviranjem studijskog programa u smislu pripremanja budućih novinara za izazove budućnosti.
- 3) Najmanji broj tema iz domena novih medijskih tehnologija je zastupljen u kategorijama: 12. Mobilno novinarstvo (MOJO), 13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video) i 14. Baze podataka. Ako se ima u vidu aktuelnost tema iz ovih kategorija u savremenom društvu, može se konstatovati da postoji potreba da se ovim temama pruži više prostora kako bi imale veći udeo u obrazovanju budućih novinara.
- 4) Teme iz kategorija: 5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika), 7. Veb statistika i analitika, 9. SEO optimizacija i 10. Informaciono-komunikacioni sistemi nisu zastupljene u studijskom programu za žurnalistiku.

U Tabeli 18. prikazane su kategorije i teme koje su zastupljene u studijskom programu za obrazovanje novinara na Filozofskom fakultetu u Nišu. Iz Tabele se može

videti da su teme u najvećem obimu zastupljene u okviru kategorije 11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podkast i građansko novinarstvo).

Tabela 18. Kategorije i teme u studijskom programu za novinarstvo Filozofskog fakulteta u Nišu

Kategorije	Teme u studijskom programu Filozofskog fakulteta u Nišu
<i>1. Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i cloud servisi; digitalna bezbednost</i>	Web 2.0. i novi alati. Izvori, pretraživanje, pronalaženje informacija. Medijske funkcije internet platformi: pretraživači. Onlajn alati za obradu teksta. Kreativnost i sloboda na internetu.
<i>2. Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima</i>	Analogna i digitalna fotografija. Fotografija u medijima. Obrada fotografije. Snimanje digitalnim fotoaparatom uz pomoć nastavnika. Digitalni formati fotografija. Onlajn alati za obradu fotografija.
<i>3. Audio sadržaji (snimanje i montaža)</i>	Radio u digitalnom okruženju. Veb radio. Podkast radio. Novinarstvo na onlajn radiju. Onlajn radio i društveni mediji. Muzička industrija i onlajn radio. Javni radijski servis u digitalnom dobu. Komercijalni radio i novi ekonomski modeli onlajn radija. Analiza onlajn radija. Konceptija internet radija. Osnove zvuka, govor, muzika, buka. Osnovi mikrofona i efekti mikrofona. Zvučnici, slušalice, ozvučavanje. Digitalni audio formati i softveri za obradu audio sadržaja. Besplatni onlajn alati za montažu audio sadržaja.
<i>4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza)</i>	Televizija. Standardi i formati. TV kamera. Uticaj tehnologije na razvoj medija. Digitalni video formati i softveri za obradu video sadržaja (Sony Vegas). Multimedija u službi teksta. Multimedija u službi novinarstva - formati za vesti, hiperlinkovi, interaktivni sadržaji. Internet tehnologije i mediji - standardi multimedijalnih elemenata. Osposobljavanje studenata za multimedijalno opremanje onlajn tekstova i materijala. Veštine, internog i eksternog hiperlinkovanja. Onlajn alati za audio i video montažu. Izrada multimedijalnog sadržaja. Proces izrade multimedijalne novinarske priče uz pomoć "open source" platformi.
<i>5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)</i>	Veštine kreiranja interaktivnih grafikona. Onlajn alati za kreiranje infografika.
<i>6. Onlajn mediji</i>	Naslovi u tradicionalnoj štampi i u onlajn medijima. Tehničko opremanje i prelom. Specifičnosti onlajn pisanja. Stilovi pisanja na onlajn medijima. Od komentara na sadržaju onlajn napisa do ideje za novi naslov. Uvodne napomene o novim medijima. Transformacija tradicionalnim medija u nove. Konvergencija. Strateški pravci razvoja novih medija. Održivost i načini finansiranja. Neophodna znanja u procesu implementacije savremenih medija. Novi alati specifični za medijske radnike. Savremeni mediji i nove obrazovne forme. Osnovne karakteristike internet komunikacije u medijima. Karakteristike računarski posredovane komunikacije. Etika u onlajn sferi. Novi mediji

	<p>i obrazovni potencijal simulacionog pristupa. Hardverska i softverska rešenja i nove mogućnostima koje donose digitalne tehnologije i novi mediji. Internet u službi medija.</p> <p>Da li je internet medij?. Novo poimanje medija. Tehno-društvene institucije. Politička uloga internet platformi.</p> <p>Kontinuirana aktuelizacija znanja i veština u sferi novih medija, kroz ukazivanje na relevantne izvore, sajtove, alate i onlajn zajednice koje u tome mogu pomoći.</p>
7. Veb statistika i analitika	-
8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn	-
9. SEO optimizacija	Veštine SEO optimizacije.
10. Informaciono-komunikacioni sistemi	<p>Definisanje pojma informacionog društva. Teorije informacionog društva. Revolucija informacijske tehnologije. Masovna publika u informacionom dobu. Poimanje prostora u informacionom dobu.</p> <p>Promišljanje o vremenu u informacionom dobu. Informacijski kapitalizam i društvena isključenost. Regulatorni izazovi u informacionom dobu. Civilno društvo i država u informacionom društvu. Privatnost i sloboda u informacionom društvu. Informacija i globalizacija. Internet kao sredstvo globalizacije. Kultura interneta. Izazovi informacionog društva. Informaciono društvo i nove forme razvoja. Informacije, istorijat prenosa signala. Žični prenos. Bežični prenos signala. Mobilna telefonija. Generacije i standardi.</p> <p>Specifičnosti strukture i sistema. Specifičnosti informaciono – komunikacionih sistema. Pretpostavke funkcionisanja informaciono-komunikacionog sistema. Modeli informaciono – komunikacionog procesa. Agensi u informaciono – komunikacionom sistemu: država i političke partije. Agensi u informaciono – komunikacionom sistemu: društvene grupe, religijske organizacije i manjine. Profesionalne grupe komunikatora: novinari, stručnjaci za odnose s javnošću, oglašivači i istraživači javnog mnjenja. Tipovi medijskih sistema i njihove opšte karakteristike (tržišni medijski sistemi, etastički medijski sistemi i medijski sistemi zemalja u tranziciji). Informaciono-komunikacioni podsistemi i njihova uloga u savremenim društvenim sistemima.</p> <p>Savremeni medijski sistemi i nova medijska kolonijalizacija (medijokratija, politika i demokratija). Primajući podsistemi informaciono-komunikacionog sistema: publika, masa i javnost.</p>
11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo)	<p>Blog. Pisanje za veb (Word Press). Društvene mreže. Interaktivnost kao savremeni medijski kapacitet.</p> <p>Montiranje kratke video i audio forme i konvertovanje sadržaja u različite formate i postavljanje na različite digitalne platforme (onlajn mediji, društvene mreže, blog, podcast). Kreiranje posebnih edukativnih video sadržaja preko programa za montažu Movavi, i savladavanje novih tehnika kreiranja video materijala za društvene mreže i mobilne uređaje.</p> <p>Definisanje pojma i istorijat društvenih mreža. Društvene mreže u svetu (Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, Pinterest, LinkedIn, VKontakte, WeChat – sličnosti i razlike, prednosti i nedostaci). Komunikacija mrežne generacije. Društvene mreže i prilagođavanje tradicionalnih medija. Društvene mreže i odnosi sa javnošću.</p>

	<p>Društvene mreže i marketing. Društvene mreže kao generator društvenog aktivizma. Društvene mreže, političko komuniciranje i političke kampanje. Društvene mreže i revolucija (mit ili realnost). Društvene mreže, etika i privatnost. Društvene mreže i nacionalni identitet. Društvene mreže kao alat za pretragu. Moć haštaga (Hashtag). Društvene mreže i naučna istraživanja. Budućnost društvenih mreža.</p> <p>Korišćenje specifičnih alata na društvenim mrežama za potrebe novinarskog posla (prikupljanje i selekcija informacija, deljenje novinarskih priča). Savremene metode koje se koriste u istraživanju komunikacije posredstvom društvenih mreža (npr. SNA method - omogućava anлізу veza između različitih aktera na društvenim mrežama i strukturu zajednice na osnovu određenog heštega).</p> <p>Digitalne platforme – određenje pojma. Uvod u multiplatformsko izveštavanje. Forme izveštavanja za digitalne platforme. Korisni alati na društvenim mrežama I. Korisni alati na društvenim mrežama II. Promocija sadržaja na društvenim mrežama i drugim digitalnim platformama.</p> <p>Medijske funkcije internet platformi: društvene mreže. Internet i građanski aktivizam. Pojam hakera i hakerska etika.</p>
<p><i>12. Mobilno novinarstvo (MOJO)</i></p>	<p>Mobilno novinarstvo – počeci i perspektive. Mobilno novinarstvo kao agens demokratizacije medija. Pametni telefoni i mobilno novinarstvo. Koncept građanskog novinarstva. Mobilno novinarstvo između profesionalizma i amaterizma. Mobilne vesti i tradicionalni novinarski žanrovi. Etičke dileme u mobilnom novinarstvu. Mobilno novinarstvo i društvene mreže. Ekonomske perspektive mobilnog novinarstva. Mobilno novinarstvo i marginalizovane društvene grupe. Publika novih medija. Mobilno novinarstvo u kulturi i umetnosti. Obuka studenata za korišćenje mobilnih uređaja za kreiranje medijskih sadržaja.</p>
<p><i>13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video)</i></p>	<p>Informacije i dezinformacije na internetu. Nadzor i lični podaci na internetu. Izvori i valorizacija sadržaja.</p>
<p><i>14. Baze podataka</i></p>	<p>-</p>

Veći broj tema iz različitih predmeta usmeren je na proučavanje društvenih mreža kako sa teorijskog aspekta, tako i kroz obuku studenata za rad sa konkretnim digitalnim alatima. Primera radi, zastupljene su teme koje se odnose na definisanje pojma i istorijat društvenih mreža, razvoj društvenih mreža u svetu, odnos društvenih mreža prema javnosti, marketingu, političkom komuniciranju i društvenom aktivizmu. Od aplikativnih znanja, zastupljene su teme upotrebe specifičnih alata na društvenim mrežama za potrebe novinarskog posla (prikupljanje i selekcija informacija; deljenje novinarskih priča), kao i alata i metoda za promociju sadržaja na društvenim mrežama i drugim digitalnim platformama. Shodno tome, može se konstatovati da su teme vezane za društvene mreže u ovom studijskom programu zastupljene u velikom broju što se može smatrati opravdanim,

s obzirom na činjenicu da su ova znanja više nego poželjna u obavljanju budućih novinarskih poslova.

U ovom studijskom programu prisutno je obilje tema koje su u vezi sa kategorijom 10. Informaciono-komunikacioni sistemi. Teme u okviru ove kategorije predstavljaju detaljnu razradu odnosa društva i novih tehnologija i to od definisanja pojmova u vezi sa informacionim društvom, preko tema vezanih za razvoj informacijskih tehnologija, publike, društvene isključenosti i izazova koje donosi informacijsko društvo. Teme su uglavnom teorijskog tipa, jer obuhvataju, pored nekih tehničkih elemenata (različite vrste prenosa signala, mobilna telefonija i drugo), i strukturu i specifičnosti informaciono-komunikacionih sistema.

U studijskom programu za obrazovanje novinara na Filozofskom fakultetu u Nišu veoma dobro su zastupljene i teme iz kategorije pod brojem 6. Onlajn mediji. U okviru ove kategorije prisutan je veći broj kako praktičnih, tako i teorijskih tema. U okviru praktičnih tema, zastupljeni su sadržaji koji se odnose na specifičnosti onlajn pisanja, stilove za onlajn medije, kao i na tehničko opremanje i prelom. Osim toga, studenti se bave i temama koje su uglavnom teorijskog karaktera i obuhvataju pitanja transformacije tradicionalnih medija, konvergencije, kao i pravce razvoja novih medija, uključujući njihovu implementaciju i finansiranje.

U ovom studijskom programu posebno mesto zauzima kategorija pod brojem 12. Mobilno novinarstvo koja je detaljno razrađena kroz poseban predmet koji nosi isti naziv kao kategorija - Mobilno novinarstvo. Ove teme su usmerene ka teorijskom i praktičnom proučavanju različitih aspekata oblasti mobilnog novinarstva kao jedne od novih formi novinarske profesije. Osim teorijskih znanja koje obuhvataju razvoj mobilnog novinarstva, njegovu ulogu u demokratizaciji društva, kao i etičke dileme u mobilnom novinarstvu, teme obuhvataju i obuku studenata za korišćenje mobilnih uređaja za kreiranje medijskih sadržaja.

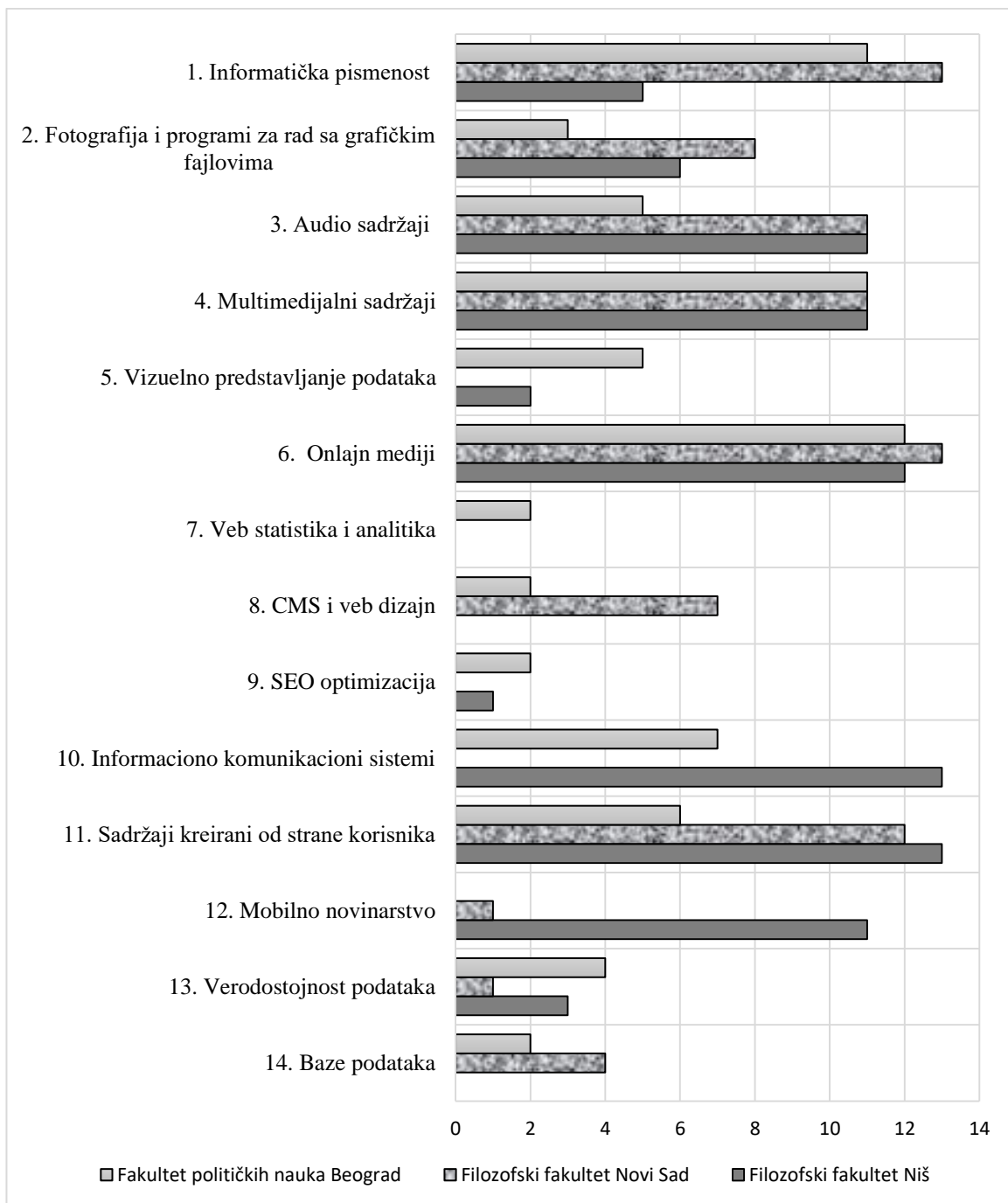
Najmanje zastupljene teme su u vezi sa kategorijom 9. SEO optimizacija. U ovoj kategoriji evidentirana je samo jedna tema: Veštine SEO optimizacije, što bez sumnje nije dovoljno i ne pruža prostora za razumevanje do kog nivoa se razvijaju ove veštine u studijskom programu.

Teme iz kategorija 7. Veb statistika i analitika, 8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn i 14. Baze podataka, nisu zastupljene kao eksplicitno definisane teme u studijskom programu za obrazovanje novinara na Filozofskom fakultetu u Nišu.

U skladu sa urađenom analizom mogu se izvesti sledeće konstatacije:

- 1) Teme iz domena novih medijskih tehnologija su u značajnoj meri zastupljene u studijskom programu za novinarstvo na Filozofskom fakultetu u Nišu.
- 2) Najzastupljenije teme iz domena novih medijskih tehnologija u studijskom programu za novinarstvo na Filozofskom fakultetu u Nišu pripadaju kategorijama 11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo) i 10. Informaciono-komunikacioni sistemi. Kao rezultat toga, razumljivo je da postoji želja da se ovaj studijski program ažurira novim aktuelnim sadržajima, kako teorijskim, tako i primenjenim. U prilog tome govori i prisutnost velikog broja tema u kategorijama: 3. Audio sadržaji (snimanje i montaža), 4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza), 6. Onlajn mediji i 12. Mobilno novinarstvo (MOJO). Međutim, ukoliko se pristupi dubljoj analizi ovih tema, može se primetiti da postoje izvesna preklapanja i ponavljanja u nekim od nastavnih predmeta.
- 3) Najmanji broj tema iz domena novih medijskih tehnologija je zastupljen u kategorijama: 1. Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i *cloud* servisi; digitalna bezbednost, 5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika), 9. SEO optimizacija i 13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video). Veći broj tema iz ovih kategorija bi doprineo većoj ukupnoj digitalnoj pismenosti studenata.
- 4) Teme iz kategorija: 7. Veb statistika i analitika, 8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i 14. Baze podataka nisu zastupljene u studijskom programu.

Na Grafikonu 6. je prikazana komparativna analiza zastupljenosti tema iz domena novih medija u definisanim kategorijama na državnim fakultetima za obrazovanje novinara u Republici Srbiji. U cilju veće preglednosti pristupilo se postupku kodiranja koji se odvijao na sledeći način:

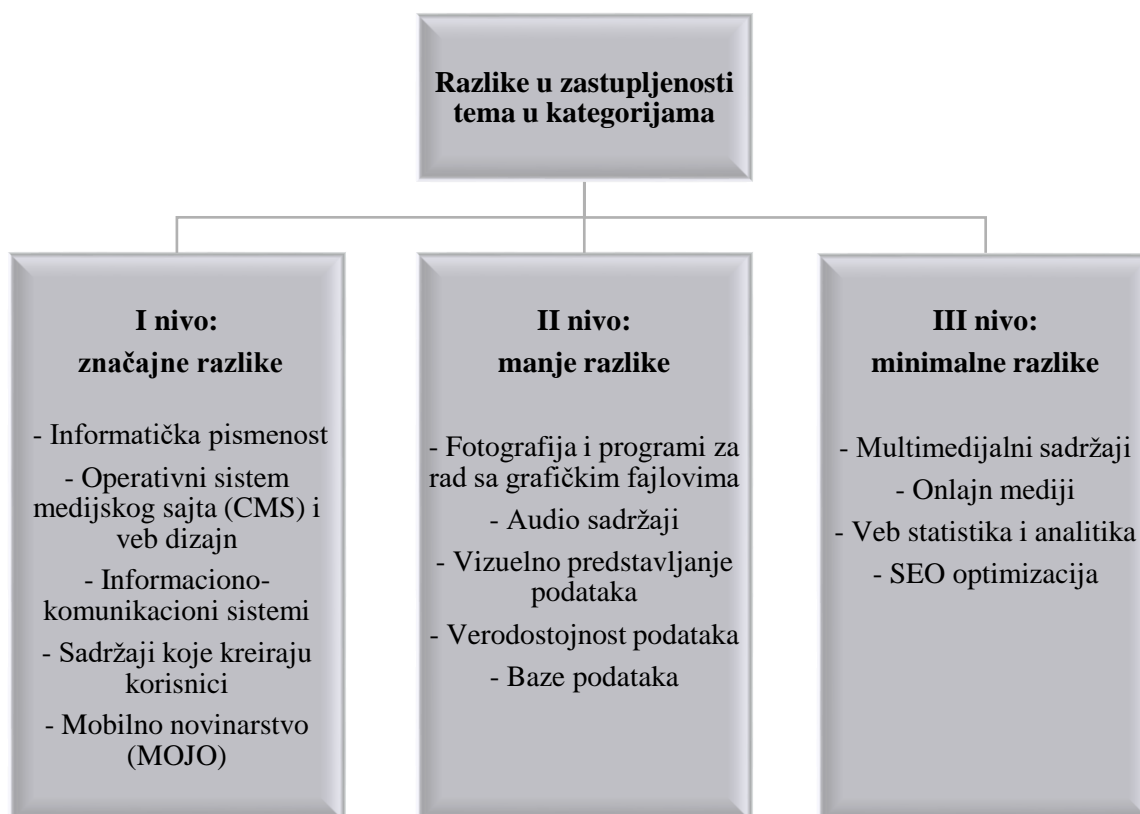

Grafikon 6. Komparativna analiza zastupljenosti tema iz domena novih medija u definisanim kategorijama u analiziranim studijskim programima

Najpre je napravljena tabela sa brojem tema koje su se pojavile u svakoj kategoriji u sva tri analizirana studijska programa (Prilog 23.). Nakon toga je u odnosu na broj tema napravljena podela na četiri podgrupe, i to: Podgrupa 1. koja obuhvata kategorije sa brojem tema manjim ili jednakim broju 10; Podgrupa 2. koja obuhvata kategorije sa brojem tema od 11 do 19; Podgrupa 3. koja obuhvata kategorije sa brojem tema od 20 do 29; Podgrupa

4. koja obuhvata kategorije sa brojem tema većim od 30. Sledeći korak je bilo kodiranje podgrupa po uzoru na metod kompresije dinamike audio signala, da bi grafički prikaz bio pregledniji i to: u Podgrupi 1. koja je imala do 10 tema nisu menjane vrednosti; u Podgrupi 2. sve vrednosti su označene brojem 11; u Podgrupi 3. sve vrednosti su označene brojem 12; u Podgrupi 4. sve vrednosti su označene brojem 13 (Prilog 24.). Na osnovu ovako kodiranih podgrupa, omogućen je bolji uvid u broj tema zastupljenih u definisanim kategorijama u studijskim programima za obrazovanje budućih novinara na sva tri analizirana fakulteta. Podaci ove analize prikazani su na Grafikonu 6.

Na osnovu prikazanih podataka na Grafikonu 6. kao i na osnovu Priloga 23. i Priloga 24. razlike u zastupljenosti tema iz domena novih medijskih tehnologija u definisanim kategorijama se mogu analizirati na tri nivoa: 1) nivo u kome su značajne razlike zastupljenosti tema u kategorijama; 2) nivo u kome su manje razlike zastupljenosti tema u kategorijama i 3) nivo u kome su minimalne razlike zastupljenosti tema u kategorijama, što je prikazano na Slici 9.

Slika 9. Razlike u zastupljenosti tema u kategorijama na tri nivoa

Na Slici 9. može se videti da su najdominantnije razlike u zastupljenosti tema iz domena novih medijskih tehnologija u studijskim programima prisutne na prvom nivou, i to u sledećim kategorijama: 1. Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i *cloud* servisi; digitalna bezbednost, 8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn, 10. Informaciono-komunikacioni sistemi, 11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo) i 12. Mobilno novinarstvo (MOJO). U okviru prve kategorije koja se odnosi na informatičku pismenost, postoje razlike koje se ogledaju u različitoj zastupljenosti tema na analiziranim fakultetima. Može se videti da je u studijskim programima na Fakultetu političkih nauka u Beogradu i na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu prisutan kontinuitet sa znanjima iz ove oblasti koje se stiču na prethodnim nivoima školovanja, tako što se ove teme razvijaju i podižu na viši nivo. Za razliku od toga, u studijskom programu za novinarstvo na Filozofskom fakultetu u Nišu ove teme su zastupljene u znatno manjoj meri. U kategoriji 8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn, raspored tema iz oblasti novih tehnologija se kreće u širokom rasponu zastupljenosti: na nekim fakultetima je zastupljen veći broj tema, dok na drugim ima znatno manje tema ili uopšte nisu zastupljene. Primera radi, u studijskom programu Filozofskog fakulteta u Novom Sadu teme iz oblasti operativnog sistema medijskog sajta i veb dizajna su zastupljene u mnogo većoj meri u odnosu na studijski program u Beogradu, dok u studijskom programu za novinarstvo na Filozofskom fakultetu u Nišu teme iz ove oblasti uopšte nisu zastupljene.

Značajne razlike prisutne su i kod kategorije 10. Informaciono-komunikacioni sistemi. Naime, teme u okviru ove kategorije u najvećoj meri su zastupljene na Filozofskom fakultetu u Nišu, dok su na Fakultetu političkih nauka u Beogradu prisutne u značajno manjem obimu. Nasuprot tome, u studijskom programu za žurnalistiku u Novom Sadu teme iz ove kategorije uopšte nisu zastupljene. Razlike u zastupljenosti tema iz domena novih tehnologija prisutne su i u kategoriji 11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo). Za razliku od prethodne dve pomenute kategorije u kojima pojedine teme uopšte nisu bile zastupljene u nekim studijskim programima, u okviru ove kategorije primetno je da su u svim studijskim programima prisutne teme koje se odnose na sadržaje koje kreiraju korisnici. Razlika je međutim prisutna u obimu tema, jer se ove teme u znatno većoj meri obrađuju u studijskim programima Filozofskog fakulteta u Nišu i Novom Sadu, dok je znatno manja zastupljenost u Beogradu.

Izražene razlike prisutne su i u kategoriji 12. Mobilno novinarstvo (MOJO), jer ove teme nisu prisutne samo u studijskom programu za novinarstvo Fakulteta političkih nauka u Beogradu.

Na drugom nivou, koji obuhvata manje razlike u zastupljenosti tema iz domena novih medijskih tehnologija, u analiziranim studijskim programima se nalaze sledeće kategorije: 2. Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima; 3. Audio sadržaji (snimanje i montaža); 5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika); 13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video); 14. Baze podataka. U kategoriji 2. Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima, najmanje su zastupljene teme u studijskom programu fakulteta u Beogradu, zatim u studijskom programu u Nišu i na kraju u studijskom programu u Novom Sadu. U kategoriji 3. Audio sadržaji (snimanje i montaža), primetna je usaglašenost na studijskim programima u Novom Sadu i Nišu, dok je manje tema u ovoj kategoriji prisutno na studijskom programu u Beogradu. Manje razlike prisutne su i u kategoriji 5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika), u kojoj je inače zastupljen manji broj tema u svim studijskim programima. U okviru ove kategorije na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu nema tema u studijskom programu, dok su u studijskom programu Filozofskog fakultetu u Nišu evidentirane samo dve teme, a na Fakultetu političkih nauka u Beogradu pet tema. Kategorija 13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video) je kroz teme zastupljena u svim studijskim programima. Međutim, prisutna je neujednačenost u obimu i najmanji broj tema je evidentiran u studijskom programu Fakulteta političkih nauka u Beogradu. U poslednjoj kategoriji 14. Baze podataka, primetno je da nema tema u studijskom programu fakulteta u Nišu, a mali broj tema je evidentan u Beogradu i Novom Sadu.

Podaci iz Slike 9. ukazuju da je najveći stepen usaglašenosti u zastupljenosti tema koje se odnose na nove medijske tehnologije prisutan u studijskim programima u okviru sledećih kategorija: 4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza); 6. Onlajn mediji; 7. Veb statistika i analitika; 9. SEO optimizacija. Premda postoje manje razlike, u smislu da se neke od tema uopšte ne izučavaju na pojedinim studijskim programima, ipak je prisutan veliki stepen usaglašenosti, posebno kod kategorija 4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza) i 6. Onlajn mediji. U okviru ovih kategorija teme iz svih studijskih programa su na sličnom nivou zastupljenosti, a manje razlike prisutne su na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu.

Kod kategorija 7. Veb statistika i analitika i 9. SEO optimizacija, takođe je prisutna usaglašenost, mada se ove teme u jako malom obimu izučavaju u Beogradu, u Nišu se izučava samo SEO optimizacija, a u Novom Sadu ni jedna od tema iz ovih kategorija.

Na osnovu analiziranih razlika koje su prisutne u zastupljenosti tema u odnosu na definisane kategorije, može konstatovati sledeće:

1. Da su razlike u okviru kategorija prisutne u svim studijskim programima i to na tri nivoa: na nivou značajnih razlika, manjih i minimalnih razlika.
2. U okviru prvog nivoa, koji obuhvata pet kategorija, prisutne su najizraženije razlike kako u broju tako i u obimu tema, s tim što pojedine teme uopšte i nisu zastupljene u nekim studijskim programima.
3. Razlike u temama u okviru drugog nivoa su takođe prisutne u sva tri studijska programa i to u pet kategorija.
4. Najminimalnije razlike u zastupljenosti tema prisutne su u kategorijama koje pripadaju trećem nivou, u okviru koga su zastupljene četiri kategorije.

Podaci iz analize razlika u temama u silabusima nastavnih predmeta u obrazovanju studenata novinarstva iz domena novih medijskih tehnologija na analiziranim fakultetima ukazuju da je četvrta hipoteza: *Postoje razlike u temama u silabusima nastavnih predmeta u studijskim programima novinarstva na državnim fakultetima u Republici Srbiji u potpunosti potvrđena.*

4.5. Stavovi studenata novinarstva o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja

Poznato je da postoji pozitivna tendencija za primenu sredstava savremenih medijskih tehnologija u obrazovanju, posebno na nivou visokoškolske nastave. Takva tendencija ima posebnu važnost u obrazovanju budućih profesionalaca novinara od kojih se očekuju razvijene digitalne kompetencije, pre svega u delu primene digitalnih alata. Rezultati istraživanja ukazuju da studenti koriste raznovrsne digitalne alate za potrebe studiranja, mada je njihova zastupljenost različita.

U Tabeli 19. prikazani su stavovi studenata novinarstva o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja. Analiza prosečnog odgovora pokazuje da za potrebe studiranja studenti najčešće

koriste e-mejl (M-4.89), računar (M-4.81), mobilni telefon (M-4.66), programe za izradu prezentacija (npr. *Power Point*) (M-4.60) i softvere za beleženje podataka - *Microsoft Word*, *Microsoft OneNote*, *Apple Note* i slično (M-4.45). Dobijeni rezultati u saglasnosti su sa drugim istraživanjima u kojima se takođe naglašava visoka primena pametnih telefona (100%) i laptopova (81%), dok su tableti manje korišćeni (22%) u svrhe učenja i studiranja (Ashour, 2020:2519). U skladu sa tim, može se konstatovati da su računari i mobilni telefoni najčešći izbor studenata i osnovni alat za pristupanje onlajn materijalima u vezi sa nastavnim predmetima i ispunjavanjem predispositivnih obaveza.

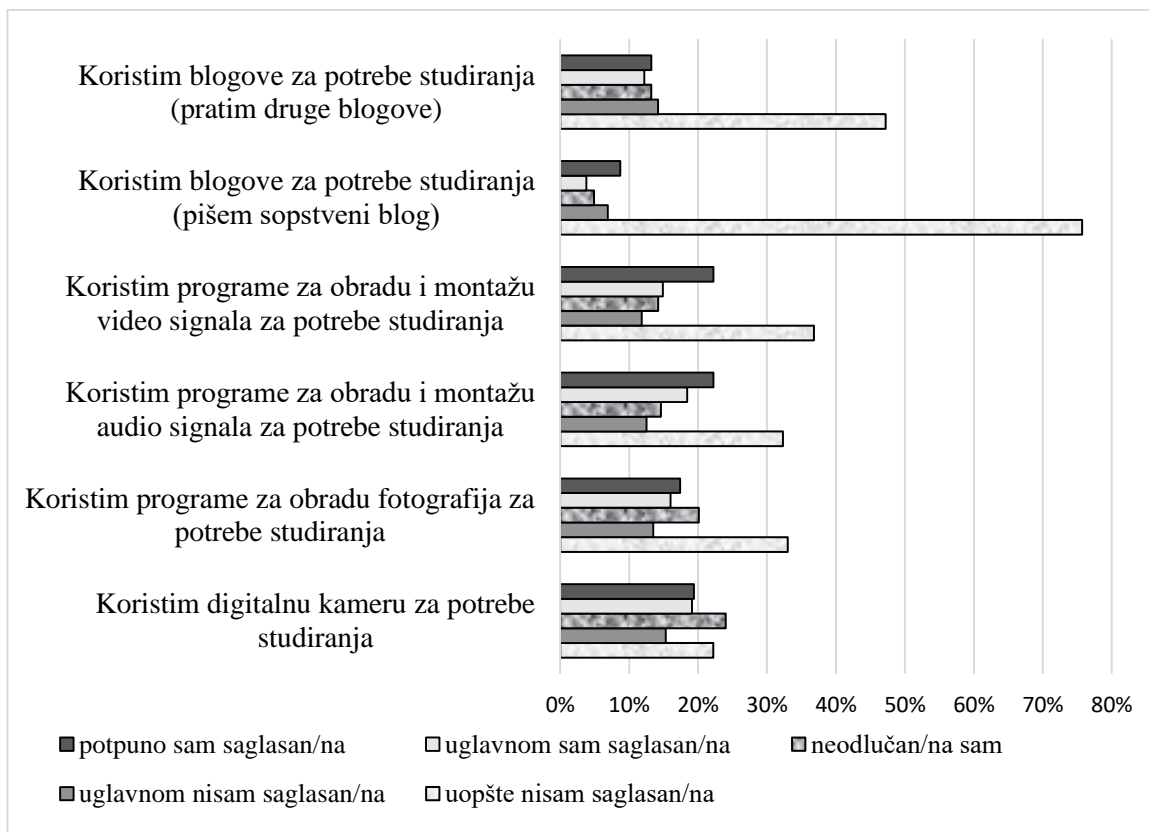
Tabela 19. Stavovi studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja

Ajtem	M	SD	1	2	3	4	5
1. Koristim računar za potrebe studiranja	4.81	0.47	/	0.3%	2.8%	11.8%	85.1%
2. Koristim tablet za potrebe studiranja	1.39	0.99	83.3%	3.8%	6.3%	2.8%	3.8%
3. Koristim mobilni telefon za potrebe studiranja	4.66	0.67	0.3%	1.4%	5.6%	16.7%	76.0%
4. Koristim digitalnu kameru za potrebe studiranja	2.98	1.42	22.2%	15.3%	24.0%	19.1%	19.4%
5. Koristim e-mail za potrebe studiranja	4.89	0.38	/	0.3%	1.4%	6.9%	91.3%
6. Koristim softvere za beleženje podataka kao pomoć pri studiranju (Microsoft Word, Microsoft OneNote, Apple Note i slično)	4.45	1.08	4.2%	5.2%	5.6%	11.1%	74.0%
7. Koristim programe za izradu prezentacija za potrebe studiranja (npr. PowerPoint)	4.60	0.84	1.4%	2.8%	6.6%	12.2%	77.1%
8. Koristim Excel za potrebe studiranja	2.58	1.54	34.7%	22.6%	13.2%	8.3%	21.2%
9. Koristim Google Scholar za potrebe studiranja	2.41	1.62	48.6%	12.2%	8.0%	11.8%	19.4%
10. Koristim Kobson za potrebe studiranja	1.45	1.01	78.5%	8.3%	6.3%	3.1%	3.8%
11. Koristim Facebook za potrebe studiranja	3.19	1.54	24.0%	9.0%	21.5%	14.6%	30.9%
12. Koristim Instagram za potrebe studiranja	2.62	1.51	33.3%	19.8%	17.7%	9.0%	20.1%
13. Koristim Twitter za potrebe studiranja	1.90	1.39	63.9%	9.7%	9.7%	5.6%	11.1%
14. Koristim YouTube za potrebe studiranja	3.21	1.42	16.3%	16.7%	23.3%	17.0%	26.7%
15. Koristim blogove za potrebe studiranja (pišem sopstveni blog)	1.62	1.26	75.7%	6.9%	4.9%	3.8%	8.7%

16. Koristim blogove za potrebe studiranja (pratim druge blogove)	2.29	1.48	47.2%	14.2%	13.2%	12.2%	13.2%
17. Koristim vlogove za potrebe studiranja (imam sopstveni vlog)	1.19	0.67	89.6%	5.2%	3.1%	0.3%	1.7%
18. Koristim vlogove za potrebe studiranja (pratim druge vlogove)	1.93	1.31	59.7%	9.7%	14.6%	9.0%	6.9%
19. Koristim diskusione forume za potrebe studiranja	2.26	1.41	46.9%	11.8%	20.1%	10.4%	10.8%
20. Koristim programe za obradu fotografija za potrebe studiranja	2.71	1.49	33.0%	13.5%	20.1%	16.0%	17.4%
21. Koristim programe za obradu i montažu audio signala za potrebe studiranja	2.85	1.57	32.3%	12.5%	14.6%	18.4%	22.2%
22. Koristim programe za obradu i montažu video signala za potrebe studiranja	2.74	1.60	36.8%	11.8%	14.2%	14.9%	22.2%
23. Koristim programe za verifikaciju sadržaja za potrebe studiranja	2.01	1.33	53.1%	18.1%	12.2%	7.3%	9.4%

Pri vrednovanju tvrdnji *Koristim Facebook za potrebe studiranja* (M-3.19) i *Koristim YouTube za potrebe studiranja* (M-3.21) studenti su ispoljili neodlučnost. Sa tvrdnjom koja se odnosi na *Fejsbuk* je potpuno ili delimično saglasno 45.5% ispitivanih studenata, a sa tvrdnjom koja se odnosi na *Jutjub* 43.7% studenata. U poređenju sa rezultatima drugih istraživanja, ovi nalazi ukazuju na delimičnu saglasnost i to u delu vrednovanja tvrdnje koja se odnosi na korišćenje *Fejsbuka* za potrebe studiranja. Autori Kotari i Hikerson (Kothari, Hickerson, 2016) su pokazali da 31% studenata na američkim univerzitetima koriste *Fejsbuk* za potrebe studiranja, što je slično dobijenim rezultatima. Istraživanje pomenutih autora je pokazalo i da studenti ipak preferiraju društvenu mrežu *Fejsbuk* za personalnu upotrebu, dok za potrebe nastave biraju druge alate, poput *Tvitera* (71%) (Kothari, Hickerson, 2016:418). Sa druge strane, rezultat koji se odnosi na tvrdnju *Koristim YouTube za potrebe studiranja* je potpuno u saglasnosti sa istraživanjem (Ashour, 2020) koje je pokazalo da *Jutjub* za potrebe studiranja koristi 45% anketiranih studenata.

Rezultati istraživanja pokazuju da ispitanici uglavnom nisu saglasni sa tvrdnjama *Koristim digitalnu kameru za potrebe studiranja* (M-2.98), *Koristim programe za obradu i montažu audio signala za potrebe studiranja* (M-2.85), *Koristim programe za obradu i montažu video signala za potrebe studiranja* (M-2.74), *Koristim programe za obradu fotografija za potrebe studiranja* (M-2.71).

Grafikon 7. Stavovi studenata o primeni alata za obradu i montažu u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja

Ovi rezultati su prikazani na Grafikonu 7. i mogu se smatrati iznenađujućim, posebno ako se ima u vidu da su teme koje se odnose na multimedijalne sadržaje (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza) zastupljene u svim analiziranim studijskim programima u velikom broju. Takođe, ispitanici nisu saglasni sa tvrdnjama *Koristim Instagram za potrebe studiranja* (M-2.62), *Koristim Excel za potrebe studiranja* (M-2.58), *Koristim Google Scholar za potrebe studiranja* (M-2.41), *Koristim blogove za potrebe studiranja (pratim druge blogove)* (M-2.29), *Koristim diskusione forume za potrebe studiranja* (M-2.26) i *Koristim programe za verifikaciju sadržaja za potrebe studiranja* (M-2.01). Na slične rezultate ukazuje istraživanje Ašura (Ashour, 2020), posebno u delu koji odnosi na korišćenje baze *Google Scholar* za potrebe studiranja, u čijem je istraživanju utvrđeno da samo 7.7% studenata koristi ovaj alat.

Najveći procenat studenata uopšte nije saglasan sa tvrdnjama o upotrebi tableta (83.3%), Kobsona (78.5%) i *Tvitera* (63.9%) za potrebe studiranja. Takođe, rezultati istraživanja pokazuju da ispitanici ne pišu blogove (M-1.62), nemaju

sopstvene vlogove (M-1.19) i ne prate druge vlogove (M-1.93) u cilju obavljanja obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja. U odnosu na tvrdnju *Koristim Twitter za potrebe studiranja*, čini se da dobijeni rezultati korespondiraju sa rezultatima relevantnih istraživanja, mada u vezi ove tvrdnje ima i dosta kontradiktornosti. Na američkim univerzitetima *Tviter* je jako popularna platforma za izvršavanja studentskih obaveza, pa nalazi pokazuju da ga koristi čak 71% studenata (Kothari, Hickerson, 2016), dok za razliku od toga istraživanje sprovedeno u Abu Dabiju ukazuje na nisku popularnost ove mreže među studentima masovnih komunikacija (Ashour, 2020).

Podatak koji iznenađuje je da studenti pokazuju nisku saglasnost sa tvrdnjom *Koristim blogove za potrebe studiranja (pišem sopstveni blog)*, s obzirom da se u pojedinim silabusima navodi pisanje bloga kao predispitne obaveze u okviru nastavnog predmeta.

Na osnovu dobijenih podataka, može se zaključiti da je peta hipoteza *Studenti novinarstva imaju pozitivne stavove o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja* delimično potvrđena.

4.6. Stavovi studenata novinarstva o važnosti i korisnosti savremenih medijskih sredstava u učenju i obavljanju studentskih obaveza

Tokom poslednjih decenija populacija studenata sve više koristi raznovrsne onlajn izvore za potrebe učenja i obavljanja studentskih obaveza. Studenti novinarstva su, zbog karakteristika svoje profesije, permanentno u situaciji da prate onlajn izvore, društvene mreže i različite *cloud* servise. U skladu sa tim, javlja se potreba za proučavanjem odnosa studenata novinarstva i novih tehnologija u obrazovanju sa različitih aspekata uključujući aspekte važnosti i korisnosti (Pavlovic, Obradovic, 2015; Pralica, Barović, 2013).

U Tabeli 20. prikazani su stavovi studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u obavljanju studentskih obaveza. Rezultati istraživanja pokazuju da je 73.3% studenata u potpunosti i 21.2% uglavnom saglasno sa tvrdnjom da su onlajn materijali važni kao podrška učenju. Na osnovu ovih podataka može se konstatovati da veoma veliki broj studenata (preko 90%) percipira prednosti koje imaju onlajn materijali. Međutim, sama percepcija prednosti ne znači da studenti u praksi favorizuju ovu opciju. Sa tvrdnjom *Više volim da učim iz onlajn materijala nego iz štampanih knjiga* najveći procenat studenata uopšte (42.0%) ili uglavnom (20.8%) nije saglasan. Nešto više od polovine

ispitanika jeste delimično (27.4%) ili u potpunosti (34.7%) saglasno sa tvrdnjom *Lako je naći i koristiti dodatne onlajn materijale na internetu*. Analiza rezultata istraživanja pokazuje da ispitanici studenti smatraju da je onlajn materijale lakše pretraživati u odnosu na štampane (M-4.03).

Tabela 20. Stavovi studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u obavljanju studentskih obaveza

Ajtem	M	SD	1	2	3	4	5
1. Onlajn materijali su važni kao podrška učenju	4.65	0.67	0.7%	1.0%	3.8%	21.2%	73.3%
2. Više volim da učim iz onlajn materijala nego iz štampanih knjiga	2.23	1.35	42.0%	20.8%	20.5%	4.9%	11.8%
3. Lako je naći i koristiti dodatne onlajn materijale na internetu	3.78	1.13	2.8%	12.5%	22.6%	27.4%	34.7%
4. Onlajn materijale je lakše pretraživati u odnosu na štampane	4.03	1.12	4.2%	5.2%	20.5%	23.3%	46.9%
5. Materijale za učenje brže i lakše nabavljam preko društvenih mreža	3.31	1.40	13.9%	16.3%	23.3%	17.0%	29.5%
6. Sve nejasnoće u materijalima za učenje najlakše razjasnim komunikacijom putem društvenih mreža	3.90	1.14	3.8%	9.7%	19.1%	27.1%	40.3%
7. YouTube sadržaji mi pomažu da razjasnim nejasnoće vezane za materijale za učenje	2.91	1.40	21.5%	20.8%	19.8%	20.5%	17.4%
8. YouTube tutorijali mi omogućavaju da savladam nove digitalne veštine	3.41	1.37	13.9%	12.2%	21.2%	24.0%	28.8%
9. Onlajn servisi za prevođenje tekstova za potrebe studiranja su veoma važni	3.80	1.22	5.9%	9.7%	21.5%	23.3%	39.6%
10. Onlajn servisi za proveru plagijata za potrebe studiranja su veoma važni	3.79	1.28	8.0%	9.4%	18.4%	23.3%	41.0%
11. Google Calendar je koristan za organizaciju studentskih i privatnih obaveza	2.62	1.52	35.8%	16.0%	17.7%	11.5%	19.1%
12. Više volim da čuvam fajlove na fleš memoriji nego u Cloud-u	3.20	1.56	23.3%	11.8%	18.8%	13.5%	32.6%
13. Cloud servisi su korisni kada treba deliti materijale sa kolegama	3.67	1.31	11.5%	6.3%	19.8%	28.1%	34.4%

O preferencijama studenata u odnosu na onlajn i štampane materijale za učenje je rađen veći broj istraživanja. Abulom i koautori (Abuloum et al., 2019) su pokazali da dok 61.1% studenata preferira štampane udžbenike u odnosu na elektronske, samo 35.1% ima

suprotan stav, što je u potpunoj saglasnosti sa rezultatima ovog istraživanja gde 62.8% studenata nije saglasno ili uglavnom nije saglasno sa tvrdnjom *Više volim da učim iz onlajn materijala nego iz štampanih knjiga*. Može se zaključiti da uprkos rastućoj popularnosti elektronskog formata u obrazovanju i percepciji korisnosti, više od polovine studenata i dalje preferira štampani u odnosu na elektronski format za svoje studije. U istraživanju autora Vudi i saradnika (Woody et al., 2010) zaključuje se da uprkos mogućnosti lakog pristupa dodatnom sadržaju putem e-knjiga putem hiperlinkova i drugih funkcija, studenti češće koriste štampane knjige nego e-knjige.

U odnosu na tvrdnju koja se odnosi na lakoću i jednostavnost korišćenja onlajn materijala, dobijeni podaci ukazuju da studenti u Srbiji više vrednuju ove tvrdnje u odnosu na rezultate u nekim drugim istraživanjima, u kojima se kao prednosti navode jednostavnost upotrebe (25.1%) i lakoća pristupa onlajn materijalima (16.0%) (Baron et al., 2017). Na osnovu iznetih podataka, može se konstatovati da su štampane knjige češći izbor studenata u odnosu na onlajn materijale za učenje, što potvrđuje veći broj istraživanja (Павловић, Петровић, 2020; Clinton, 2019).

Sa tvrdnjom *Materijale za učenje brže i lakše nabavljam preko društvenih mreža* veći procenat studenata jeste saglasan (delimično 17% i u potpunosti 29.5%) nego nesaglasan (delimično 13.9% i u potpunosti 16.3%), a više od polovine studenata smatra (delimično 27.1% i u potpunosti 40.3%) da se sve nejasnoće u materijalima za učenje najlakše mogu razjasniti komunikacijom putem društvenih mreža. Ovo je u saglasnosti sa rezultatima istraživanjima Figueras-Maz i saradnika (Figueras-Maz et al., 2021) koji su pokazali da studenti putem društvenih mreža sprovode aktivnosti koje bi se mogle primeniti na zajedničko učenje, kao što je deljenje materijala (35%). Među autorima vlada gotovo potpuna saglasnost da društvene mreže imaju pozitivan doprinos u saradnji studenata u obrazovne svrhe (Zachos et al., 2018). Podaci istraživanja pokazuju da studenti novinarstva dominatnije koriste *Jutjub* sadržaje za savladavanje digitalnih veština (M-3.41) nego za razjašnjavanje nejasnoća vezanih za materijale za učenje (M-2.91), što je u potpunoj saglasnosti sa istraživanjem sprovedenim u 2015. godini na uzorku studenata novinarstva (Pavlovic, Obradovic, 2015). Slično tome i druga istraživanja ukazuju na visoku korisnost *Jutjub* tutorijala, npr. autori Maziriri i saradnici (Maziriri et al., 2020) pokazuju da 81.4% studenata koristi ovu vrstu sadržaja za učenje.

Sa tvrdnjama *Onlajn servisi za prevođenje tekstova za potrebe studiranja su veoma važni* i *Onlajn servisi za proveru plagijata za potrebe studiranja su veoma važni* veći broj studenata jeste saglasan nego nesaglasan. Takođe, istraživanjem je ustanovljeno da studenti ne smatraju *Google Calendar* korisnim za organizaciju studentskih i privatnih obaveza (M-2.62). Pri vrednovanju tvrdnje *Više volim da čuvam fajlove na fleš memoriji nego u Cloud-u* 46.1% je ispoljilo saglasnost, a 35.1% nesaglasnost. Takođe, istraživački podaci pokazuju da 62.5% studenata smatra *cloud* servise korisnim za deljenje materijala sa kolegama. Ovi rezultati su u saglasnosti sa istraživanjima upotrebe *cloud* servisa od strane studenata za potrebe studiranja, u kojima je pokazano da su korisnost, percipirana lakoća korišćenja i poverenje značajni prediktori namere da se koriste *cloud* servisi (Almazroi et al., 2018).

Na osnovu dobijenih podataka, može se zaključiti da je šesta hipoteza: *Studenti novinarstva smatraju da su savremena medijska sredstva važna i korisna u učenju i obavljanju studentskih obaveza* u potpunosti potvrđena.

4.7. Stavovi studenata novinarstva o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem

Od nastanka novih medijskih tehnologija, a posebno od razvoja i širenja mobilnih tehnologija, stiče se utisak da studenti više komuniciraju sa svojim vršnjacima elektronskim putem nego što to rade licem u lice. Na raspolaganju im je čitava plejada uređaja, aplikacija i tehnologija koja im omogućava raznovrsne načine povezivanja i razmene informacija. Društvene mreže, onlajn aplikacije, čet servisi, SMS, MMS, VoIP, mejl i slično koriste se i za privatne potrebe ali i za potrebe studiranja. Veliki broj istraživanja je proučavao načine komunikacije studenata u nameri da se otkriju njihove prednosti i nedostaci (Figueras-Maz et al., 2021; Zachos et al., 2018; Pavlović, 2018).

U Tabeli 21. prikazani su stavovi studenata o upotrebi digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem. Podaci istraživanja pokazuju da je čak 77.4% studenata u potpunosti i 15.3% delimično saglasno sa tvrdnjom *Materijale za učenje sa kolegama najčešće razmenjujem putem onlajn servisa*, dok 58.4% studenata putem onlajn servisa razmenjuje prevode pojedinih tekstova. Dobijeni rezultati su potvrđeni i u ranijim istraživanjima, s tim što je primetan trend porasta upotrebe onlajn alata za razmenu materijala za učenje. U istraživanju Momčilović i Petrović (Momcilovic,

Petrovic, 2016:141) je utvrđeno da najveći procenat ispitanika (72.5%) prepoznaje u novim medijima funkciju onlajn alata kao podršku učenju u domenu razmene materijala sa kolegama.

Tabela 21. Stavovi studenata o upotrebi digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem

Ajtem	M	SD	1	2	3	4	5
1. Materijale za učenje sa kolegama najčešće razmenjujem putem onlajn servisa	4.67	0.68	0.3%	1.7%	5.2%	15.3%	77.4%
2. Koristimo aplikacije za video sastanke kada radimo na grupnom zadatku	3.65	1.37	10.8%	11.8%	17.7%	20.8%	38.9%
3. Najčešće razmenjujem iskustva sa kolegama u vezi ispita iz prethodnih ispitnih rokova preko društvenih mreža	4.47	0.88	1.4%	3.1%	9.0%	19.8%	66.7%
4. U onlajn komunikaciji često razmenjujem ispitna pitanja iz prethodnih rokova	4.15	1.15	4.9%	5.6%	13.9%	20.5%	55.2%
5. Informacije u vezi sa rasporedom ispita pronalazim onlajn	4.84	0.52	0.3%	0.7%	2.8%	6.6. %	89.6%
6. O rezultatima ispita sa kolegama najčešće diskutujem preko društvenih mreža	4.21	1.12	4.5%	4.9%	12.5%	20.8%	57.3%
7. Putem onlajn servisa razmenjujem prevode pojedinih tekstova	3.60	1.45	13.2%	12.8%	15.6%	17.4%	41.0%
8. Putem onlajn servisa razmenjujem informacije u vezi sa predispitnim obavezama	4.56	0.76	0.7%	1.7%	7.6%	20.1%	69.8%
9. Najviše informacija u vezi studiranja razmenjujem u grupi na društvenoj mreži sa kolegama iz svoje generacije	4.69	0.75	0.7%	2.8%	5.2%	9.4%	81.9%
10. Nove medijske tehnologije intenziviraju komunikaciju studenata i profesora (np. društvene mreže, servisi za komunikaciju)	4.31	0.95	1.4%	3.5%	15.6%	21.2%	58.3%

Sa tvrdnjom *Putem onlajn servisa razmenjujem informacije u vezi sa predispitnim obavezama* najveći procenat studenata jeste delimično (20.1%) ili u potpunosti (69.8%) saglasan. Takođe, 94.4% studenata najviše informacija u vezi studiranja razmenjuje sa kolegama iz svoje generacije u grupi na društvenoj mreži. Takođe, više od polovine studenata je saglasno (38.9% u potpunosti i 20.8% delimično) sa tvrdnjom *Koristimo aplikacije za video sastanke kada radimo na grupnom zadatku*. U odnosu na prethodna

istraživanja koja su se bavila upotrebom *Fejsbuka* za potrebe studiranja studenata novinarstva, prisutna je tendencija porasta upotrebe (Pavlović, 2018:157). Podaci istraživanja iz 2018. godine ukazuju da studenti novinarstva koriste *Fejsbuk* za komunikaciju sa kolegama o predispitnim obavezama (78.4%), kao i za podršku i izradi domaćih zadataka (38.5%), što je manje nego što je pokazano u ovom istraživanju, odnosno četiri godine kasnije. Ova tendencija porasta korišćenja društvenih mreža se može protumačiti društvenim okolnostima koje se odnose na pojavu pandemije COVID-19.

Slično prethodno navedenom, 66.7% studenata je u potpunosti i 19.8% delimično saglasno sa tvrdnjom *Najčešće razmenjujem iskustva sa kolegama u vezi ispita iz prethodnih ispitnih rokova preko društvenih mreža*. Nešto manji procenat ispitanika (75.7%) u onlajn komunikaciji razmenjuje ispitna pitanja iz prethodnih rokova. O rezultatima ispita sa kolegama najčešće diskutuje preko društvenih mreža 78.1% studenata. Čak 89.6% studenata je u potpunosti i 6.6% delimično saglasno sa tvrdnjom *Informacije u vezi sa rasporedom ispita pronalazim onlajn*. Podaci istraživanja koje su dobijeni u vezi sa tvrdnjama koje se odnose na informacije o predmetima i ispitima takođe pokazuju trend porasta u odnosu na već navedeno istraživanje iz 2018. godine (Pavlović, 2018:157). Slično prethodnom, i ovde se beleži povećanje korišćenja društvenih mreža i to za oko 10%.

U skladu sa pomenutim jesu i rezultati istraživanja koji pokazuju da je 58.3% studenata u potpunosti i 21.2% delimično saglasno sa tvrdnjom *Nove medijske tehnologije intenziviraju komunikaciju studenata i profesora (np. društvene mreže, servisi za komunikaciju)*. Ovi rezultati su u skladu sa nalazima autorke Triše Baruh (Baruah, 2012), koja je još pre deset godina potvrdila da onlajn deljenje informacija promoviše povećanje komunikacijskih veština među ljudima posebno u okruženju obrazovnih institucija.

Rezultati istraživanja ukazuju da je sedma hipoteza: *Studenti novinarstva imaju pozitivne stavove o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem* u potpunosti potvrđena.

4.8. Stavovi studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja

Obrazovanje novinara je pretrpelo brojne promene koje su izazvane pojavom i razvojem novih digitalnih platformi. Ta tendencija izazvala je promene u studijskim

programima za obrazovanje budućih novinara u smislu ažuriranja kurikuluma kroz unošenje inovacija, pre svega iz oblasti novih medija. U tom kontekstu važno je sagledati i stavove studenata o nastavi, obimu i nivou sadržaja iz domena novih medijskih tehnologija u procesu studiranja (Bright, 2018).

U Tabeli 22. prikazani su stavovi studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja. Rezultati istraživanja pokazuju da je 27.1% studenata delimično i 38.5% studenata u potpunosti zadovoljno nastavom iz oblasti digitalnih tehnologija na fakultetima. Takođe, 23.3% studenata je delimično i 38.2% u potpunosti zadovoljno načinom na koji profesori koriste nove tehnologije kao sredstva za pomoć u nastavi. Ovo je u saglasnosti sa rezultatima kvalitativnog istraživanja Pavlović i Ljajić (Pavlovic, Ljajic, 2017) sprovedenog 2016-2017. godine, u kome je potvrđeno da studenti prepoznaju upotrebu novih medijskih tehnologija tokom predavanja na studijama komunikologije i novinarstva i da su zadovoljni nastavom.

Ipak, rezultati istraživanja ukazuju da studenti očekuju određene promene. Čak 78.1% ispitanika smatra da teme o novim tehnologijama treba da budu zastupljene u većem obimu u studijskom programu. Nešto više od polovine studenata (58.3%) je zadovoljno temama vezanim za nove tehnologije koje se obrađuju na fakultetu, 17.7% je nezadovoljno i 24% je neodlučno u pomenutoj proceni (Grafikon 8.).

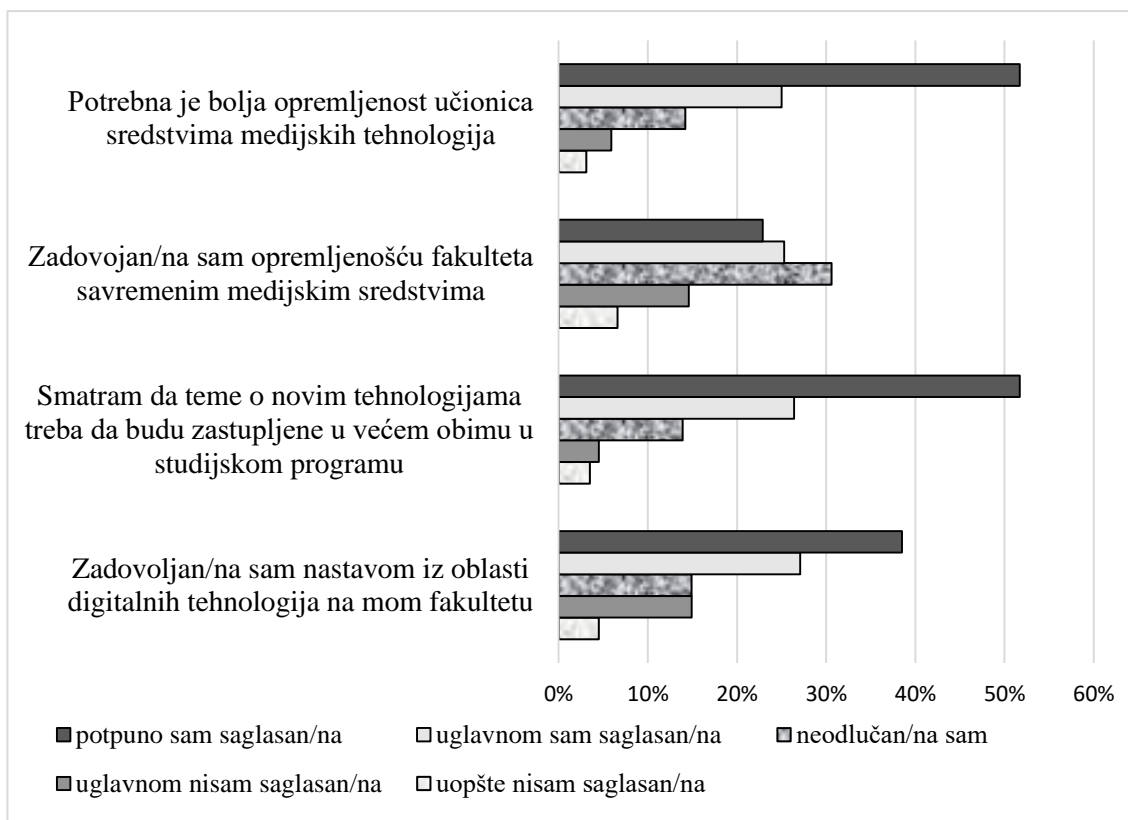
Analiza prosečnog odgovora (M) pokazuje da studenti smatraju da nove tehnologije treba da budu sastavni deo svakog nastavnog predmeta (M-4.22). Sa tvrdnjom *Smatram da nastavni sadržaji prate novine iz oblasti novih medija* saglasno je 56.2% studenata (delimično 20.8% i u potpunosti 35.4%), a nesaglasno 17.7% studenata (delimično 4.9% i u potpunosti 12.8%). Pri vrednovanju tvrdnje *Smatram da sve predispitne obaveze studenata treba da se rade uz pomoć novih tehnologija* više od polovine studenata je ispoljilo saglasnost (17.7% delimičnu i potpunu 36.1%), 22.2% neodlučnost i 24% nesaglasnost (delimičnu 11.5% i potpunu 12.5%).

Slično prethodno navedenom, 59.7% studenata je saglasno sa tvrdnjom *Sadržaji iz oblasti novih medija treba da zauzmu centralno mesto u obrazovanju novinara*, 23.3% studenata je neodlučno i 17.1% nesaglasno, dok 87.1% studenata smatra da sadržaji iz oblasti digitalnih tehnologija na internetu mogu doprineti profesionalnom razvoju studenata. Sa tvrdnjom *Smatram da je nastavni rad kvalitetniji ako se koriste sadržaji sa interneta*

uopšte nije saglasno 3.8% studenata i uglavnom nije saglasno 11.1%. Znatno veći procenat studenata je saglasan (uglavnom 24.3% i u potpunosti 36.5%) sa navedenim ajtemom.

Tabela 22. Stavovi studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja

Ajtem	M	SD	1	2	3	4	5
1. Zadovoljan/na sam nastavom iz oblasti digitalnih tehnologija na mom fakultetu	3.80	1.22	4.5%	14.9%	14.9%	27.1%	38.5%
2. Zadovoljan/na sam načinom na koji profesori koriste nove tehnologije kao sredstva za pomoć u nastavi (software i hardware)	3.79	1.19	4.2%	11.8%	22.6%	23.3%	38.2%
3. Smatram da teme o novim tehnologijama treba da budu zastupljene u većem obimu u studijskom programu	4.18	1.05	3.5%	4.5%	13.9%	26.4%	51.7%
4. Zadovoljan/na sam temama vezanim za nove tehnologije koje se obrađuju na mom fakultetu	3.71	1.21	4.9%	12.8%	24.0%	22.9%	35.4%
5. Smatram da nove tehnologije treba da budu sastavni deo svakog nastavnog predmeta	4.22	1.04	2.1%	6.9%	12.8%	22.9%	55.2%
6. Smatram da nastavni sadržaji prate novine iz oblasti novih medija	3.69	1.21	4.9%	12.8%	26.0%	20.8%	35.4%
7. Smatram da sve predispitne obaveze studenata treba da se rade uz pomoć novih tehnologija	3.54	1.38	11.5%	12.5%	22.2%	17.7%	36.1%
8. Sadržaji iz oblasti novih medija treba da zauzmu centralno mesto u obrazovanju novinara	3.71	1.20	5.6%	11.5%	23.3%	25.7%	34.0%
9. Potrebna je bolja opremljenost učionica sredstvima medijskih tehnologija	4.16	1.07	3.1%	5.9%	14.2%	25.0%	51.7%
10. Potrebno je više pažnje posvetiti digitalnoj pismenosti studenata	4.41	0.95	2.1%	4.2%	8.0%	21.5%	64.2%
11. Sadržaji iz oblasti digitalnih tehnologija na internetu mogu doprineti mom profesionalnom razvoju	4.41	0.81	0.3%	3.1%	9.4%	28.8%	58.3%
12. Smatram da je nastavni rad kvalitetniji ako se koriste sadržaji sa interneta	3.78	1.16	3.8%	11.1%	24.3%	24.3%	36.5%
13. Zadovoljan/na sam opremljenošću fakulteta savremenim medijskim sredstvima	3.43	1.18	6.6%	14.6%	30.6%	25.3%	22.9%
14. Sredstva medijskih tehnologija doprinose modernizaciji fakulteta	4.51	0.77	0.3%	2.8%	7.3%	24.7%	64.9%

Grafikon 8. Stavovi studenata o zadovoljstvu faktorima u vezi sa novim medijskim tehnologijama u nastavi

Podaci istraživanja takođe pokazuju da je 25.3% studenata uglavnom i 22.9% u potpunosti zadovoljno opremljenošću fakulteta savremenim medijskim sredstvima, 30.6% studenata je neodlučno, 6.6% uopšte nije i 14.6% je uglavnom nesaglasno sa tvrdnjom *Zadovoljan/na sam opremljenošću fakulteta savremenim medijskim sredstvima*. Čak 76.7% studenata smatra da je potrebna bolja opremljenost učionica sredstvima medijskih tehnologija, 85.7% da je potrebno više pažnje posvetiti digitalnoj pismenosti studenata. Sa tvrdnjom *Sredstva medijskih tehnologija doprinose modernizaciji fakulteta* najveći procenat ispitanih studenata novinarstva je uglavnom (24.7%) ili potpuno (64.9%) saglasan. Ovi rezultati ukazuju na pozitivne promene kada se uporede sa rezultatima istraživanja sprovedenog 2016. godine na fakultetima u Srbiji koji obrazuju buduće novinare (Radojković, Milojević, 2016). Tada je 50% ispitanika izjavilo da nije zadovoljno tehničkom opremom koja je studentima dostupna za potrebe praktične nastave, 42% je bilo

zadovoljno, a 8% se nije izjasnilo (Radojković, Milojević, 2016:144). Razlozi za nezadovoljstvo nisu se samo odnosili na tehničku opremljenost fakulteta već i na mogućnost pristupa, odnosno nedostatke kapaciteta tehničke opreme. Bez obzira na pozitivan pomak, kada se uzme u obzir važnost digitalnih tehnologija za buduću karijeru novinara u današnjem okruženju, 48.2% studenata koji su zadovoljni tehničkom opremljenošću nije poželjan rezultat.

Na osnovu prikazanih rezultata istraživanja, može se zaključiti da je osma hipoteza *Studenti novinarstva su uglavnom zadovoljni nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti savremenih medijskih tehnologija* potvrđena.

4.9. Stavovi studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama

U skladu sa potrebama medijskog tržišta rada došlo je do sve izraženije potrebe za razvojem digitalnih kompetencija studenata novinarstva. U tom kontekstu, kao važno pitanje izdvaja se pitanje nivoa razvijenosti digitalnih kompetencija studenata, i to najčešće sa aspekta sopstvene procene (Pavlović, Milosavljević, 2017; Giomelakis, Veglis, 2015).

U Tabeli 23. prikazani su stavovi studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama. Rezultati istraživanja pokazuju da 95.2% studenata ume samostalno da pretražuje internet, preuzima i organizuje pronađene informacije, 88.6% studenata kritički procenjuje pouzdanost i valjanost internet informacija. Takođe, 88.2% studenata koristi društvene mreže radi istraživanja novih ideja i provere informacija, 70.1% ume samostalno da pretražuje baze podataka. Ovi rezultati ukazuju na napredak kada se uporede sa rezultatima istraživanja Pavlović i Milosavljević (2017) u kome su studenti novinarstva procenili svoje digitalne veštine kao zadovoljavajuće. Naime, 82% ispitanika je 2017. godine izjavilo da poseduje dovoljno znanja za pretraživanje interneta i društvenih mreža (Pavlović, Milosavljević, 2017:160), a sada je taj procenat još viši.

Visok procenat studenata smatra da ima razvijene veštine kreiranja medijskih tekstova (76.4%), dok 65.3% smatra da ima razvijene veštine kreiranja multimedijalnih sadržaja (kombinovanje teksta, slike, zvuka, videa...), 63.3% ume samostalno da proizvede novinarske priče za više od jedne medijske platforme (TV, radio, onlajn...), zatim smatra da ima veštine obrade fotografija (59.3%), veštine rada sa audio sadržajima (snimanje i montaža) (46.2%) i veštine rada sa video sadržajima (snimanje i montaža) (44.4%). Dobijeni

rezultati ukazuju da studenti visoko procenjuju svoje kompetencije koje se odnose na multimedijску pismenost, što je u skladu sa potreba njihovog budućeg poziva. Naime, multimedijске kompetencije su na drugom mestu od pet veština koje se smatraju neophodnim za obavljenje novinarskog poziva u digitalnom društvu. Osim toga ove veštine čine skoro 2/3 svih traženih veština za poslove i medijima, što je pokazano u studiji Vengera i saradnika (Wenger et al., 2018).

Tabela 23. Stavovi studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama

Ajtem	M	SD	1	2	3	4	5
1. Umem samostalno da pretražujem internet, preuzimam i organizujem pronađene informacije	4.77	0.60	0.3%	1.4%	3.1%	10.8%	84.4%
2. Kritički procenjujem pouzdanost i valjanost internet informacija	4.49	0.78	0.3%	2.4%	8.7%	24.7%	63.9%
3. Razvio/la sam veštinu kreiranja medijskih tekstova	4.22	1.01	2.4%	3.1%	18.1%	21.9%	54.5%
4. Razvio/la sam veštinu kreiranja multimedijalnih sadržaja (kombinovanje teksta, slike, zvuka, videa...)	3.85	1.24	6.3%	9.7%	18.8%	23.3%	42.0%
5. Razvio/la sam veštinu vizuelnog prikazivanja podataka (infografik)	3.34	1.38	14.6%	11.8%	26.7%	18.8%	28.1%
6. Razvio/la sam veštinu obrade fotografija	3.68	1.30	7.6%	13.2%	19.8%	21.5%	37.8%
7. Razvio/la sam veštinu rada sa audio sadržajem (snimanje i montaža)	3.28	1.40	14.9%	15.3%	23.6%	18.4%	27.8%
8. Razvio/la sam veštinu rada sa video sadržajem (snimanje i montaža)	3.14	1.46	19.4%	16.3%	19.8%	19.1%	25.3%
9. Umem samostalno da koristim program Excel	3.68	1.26	6.9%	13.5%	18.4%	26.7%	34.4%
10. Umem samostalno da koristim e-mail	4.89	0.40	/	0.7%	1.4%	5.2%	92.7%
11. Umem samostalno da koristim programe za izradu prezentacija	4.86	0.48	0.3%	0.7%	1.7%	6.9%	90.3%
12. Umem samostalno da koristim programe za obradu teksta	4.72	0.72	1.4%	0.7%	5.9%	8.3%	83.7%
13. Koristim društvene mreže radi istraživanja novih ideja i provere informacija	4.53	0.83	0.7%	3.5%	7.6%	17.7%	70.5%
14. Umem samostalno da pretražujem baze podataka	4.05	1.12	3.1%	7.3%	19.4%	21.5%	48.6%
15. Umem samostalno da proizvedem novinarske priče za više od jedne medijske platforme (TV, radio, onlajn...)	3.82	1.30	6.9%	11.8%	17.7%	18.8%	44.8%

16. Umem samostalno da koristim mobilne tehnologije za kreiranje video izveštaja	4.31	1.03	3.8%	2.4%	12.2%	21.5%	60.1%
17. Umem samostalno da organizujem čuvanje svojih dokumenata u <i>cloud</i> servisima	4.11	1.19	5.6%	6.3%	13.5%	20.8%	53.8%
18. Umem samostalno da proverim verodostojnost informacija (factchecking) i autentičnost fotografija	3.80	1.19	4.9%	11.1%	20.8%	25.0%	38.2%
19. Umem samostalno da izveštavam sa mesta događaja preko instant twitova ili bloga	3.42	1.37	12.8%	13.5%	22.9%	20.1%	30.6%
20. Umem samostalno da proizvedem <i>live</i> video	4.30	1.04	3.1%	4.2%	12.2%	20.5%	60.1%
21. Umem da koristim VPN servise	3.10	1.45	21.9%	11.8%	24.7%	17.7%	24.0%
22. Smatram da sam dovoljno obavešten/na o digitalnoj bezbednosti	3.89	1.08	4.2%	6.9%	19.1%	35.1%	34.7%
23. Umem samostalno da koristim operativni sistem medijskog sajta (CMS)	2.79	1.34	24.3%	14.9%	32.6%	13.5%	14.6%
24. Umem samostalno da prilagodim sadržaj sajta prema zahtevima SEO optimizacije	2.70	1.42	30.2%	13.9%	27.4%	12.5%	16.0%
25. Umem samostalno da kreiram blog	3.63	1.36	11.5%	10.8%	17.0%	24.7%	36.1%
26. Umem samostalno da rešim manje probleme kada tehnički uređaji ili digitalni alati ne rade	3.59	1.24	9.4%	8.0%	25.7%	27.8%	29.2%
27. Umem samostalno da podesim softverske aplikacije svojim potrebama	3.48	1.27	9.7%	13.5%	21.9%	28.5%	26.4%
28. Umem samostalno da izradim veb stranicu	3.35	1.45	16.3%	13.9%	18.1%	21.2%	30.6%
29. Umem samostalno da napravim podkast	3.18	1.43	18.4%	13.9%	24.7%	17.0%	26.0%
31. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija razvijaju kroz studiranje	4.00	1.08	1.7%	9.4%	19.4%	25.3%	44.1%
32. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija mogu poboljšati kroz dodatne obuke	4.45	0.87	1.4%	3.5%	6.6%	25.0%	63.5%
33. Rado bih prisustvovao/la bih nekoj dodatnoj obuci u vezi medijskih tehnologija	4.41	0.94	2.1%	2.4%	12.5%	17.7%	65.3%
30. Umem samostalno da radim sa kamerom 360	2.70	1.45	29.9%	17.7%	20.8%	14.9%	16.7%

Više od polovine ispitanika ume samostalno da kreira blog (60.8%), 81.6% ume samostalno da koristi mobilne tehnologije za kreiranje video izveštaja, 63.2% ume

samostalno da proveri verodostojnost informacija (*factchecking*) i autentičnost fotografija, 50.7% ume samostalno da izveštava sa mesta događaja preko instant tvitova ili bloga i 80.6% ume samostalno da proizvede *live* video.

Analiza podataka istraživanja pokazuje da 61.1% studenata ume samostalno da koristi *Excel*, 97.9% studenata ume samostalno da koristi e-mejl, 97.2% studenata ume samostalno da koristi programe za izradu prezentacija i 92% ume samostalno da koristi programe za obradu teksta. Takođe, 69.8% studenata smatra da je dovoljno obavešten o digitalnoj bezbednosti, 74.6% ume samostalno da organizuje čuvanje svojih dokumenata u *cloud* servisima, 57% smatra da ume da reši manje probleme kada tehnički uređaji ili digitalni alati ne rade, a 54.9% smatra da ume da podesi softverske aplikacije svojim potrebama. Ovi rezultati takođe ukazuju na napredak u digitalnoj pismenosti studenata kada se uporede sa rezultatima istraživanja informaciono-komunikacionih znanja studenata novinarstva (Giomelakis, Veglis, 2015). Naime 2015. godine je 53% studenata novinarstva izjavilo da dovoljno poznaje rad u programu *Excel*, 89.3% da samostalno radi u programu *Word* i 96.4% da samostalno koristi e-mejl (Giomelakis, Veglis, 2015:5).

Rezultati istraživanja pokazuju da 69.4% studenata smatra da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija razvijaju kroz studiranje, dok 88.5% smatra da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija mogu poboljšati kroz dodatne obuke. Čak 83% studenata bi rado prisustvovalo nekoj dodatnoj obuci u vezi medijskih tehnologija. U skladu sa ovim rezultatima je nalaz istraživanja autorke Horska (2020) koji pokazuje da 60% studenata novinarstva redovno ide na dodatne kurseve koji im se nude od strane njihove institucije ili drugih medijskih kompanija. Više od 56% je izjavilo da radije bira onlajn vebinare sa temama koje ih interesuju, i to najčešće vezano za digitalni marketing na društvenim mrežama, fotografiju i blogovanje (Horska, 2020:61).

Nešto manji procenat studenata (46.9%) je u toku studija razvio veštinu vizuelnog prikazivanja podataka (infografik). Sa tvrdnjom *Umem da koristim VPN servise* 21.9% studenata je uglavnom i 11.8% potpuno nesaglasno, dok je 17.7% uglavnom i 24% potpuno saglasno. Takođe, manji procenat studenata ume samostalno da koristi operativni sistem medijskog sajta (CMS) (28.1%) i da prilagodi sadržaj sajta prema zahtevima SEO optimizacije (28.5%), kao i da izradi veb stranicu (51.8%), da napravi podkast (43%) i da samostalno radi sa kamerom 360 (21.6%). Generalno posmatrano, dobijeni rezultati se mogu smatrati zadovoljavajućim, s obzirom na činjenicu da neće svi studenti imati priliku

da rade u onlajn medijima, odnosno da je ovde ipak reč o specifičnim ajtemima koji se odnose na veštine potrebne za inovacije u novom medijskom okruženju (Broersma, Singer, 2021).

Na osnovu rezultata ovog istraživanja, može se zaključiti da je deveta hipoteza: *Studenti novinarstva procenjuju svoje digitalne kompetencije kao zadovoljavajuće, u potpunosti potvrđena.*

4.10. Stavovi studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji

Promene u medijskoj inustriji nastale pod uticajem novih medijskih tehnologija uslovile su potrebu za novim veštinama zaposlenih u sektoru medija. Smatra se da je značajan trend usmeren ka novim digitalnim kompetencijama koje obuhvataju i veb i multimedijalne veštine kao i rad sa društvenim mrežama (Wenger et al. 2018). Saglasno tome, značajno je utvrditi stavove studenata o digitalnim kompetencijama koje će im biti neophodne za rad u medijskoj industriji.

U Tabeli 24. prikazani su stavovi studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji. Analiza podataka istraživanja pokazuje da 56.6% studenata prati novine iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija, 23.3% studenata je neodlučno, 8.3% uopšte i 11.8% uglavnom nesaglasno sa tvrdnjom *Pratim novine iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija*. U istraživanju Pavlović i Milosavljević (2017) takođe su rezultati jasno ukazali da većina ispitanih studenata novinarstva (76%) shvata da je razvijena digitalna pismenost neizbežna za nekog ko želi da bude kvalitetan novinar, kao i da postoje brojni novi digitalni alati kojima novinar treba da vlada. Ovi nalazi govore u prilog činjenici da novije generacije studenata novinarstva pokazuju da su sve svesnije značaja novih medijskih tehnologija za svoju karijeru, i da trend potreba za novim medijima u novinarskom pozivu sve više raste. U poređenju sa pomenutim rezultatima iz 2017. godine rezultati ovog istraživanja pokazuju procentualni porast, odnosno 92.7% studenata smatra da su nove tehnologije neophodne za profesionalni razvoj budućih novinara.

Tabela 24. Stavovi studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji

Ajtem	M	SD	1	2	3	4	5
1. Pratim novine iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija	3.57	1.25	8.3%	11.8%	23.3%	27.1%	29.5%
2. Nove tehnologije su neophodne za profesionalni razvoj budućih novinara	4.67	0.65	/	1.4%	5.9%	16.7%	76.0%
3. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa audio sadržajima	4.64	0.67	0.3%	0.3%	8.0%	16.7%	74.7%
4. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja iz oblasti rada sa video sadržajima	4.69	0.69	/	2.8%	5.2%	12.2%	79.9%
5. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje portala internet radija i internet TV-a	4.67	0.71	0.7%	2.1%	4.2%	15.3%	77.8%
6. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja iz oblasti veb dizajna	4.51	0.90	1.4%	3.8%	8.3%	15.3%	71.2%
7. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje podkasta	4.38	1.02	2.4%	5.2%	10.8%	14.2%	67.4%
8. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa programima za grafiku i animaciju	4.34	1.02	3.1%	3.5%	11.8%	19.1%	62.5%
9. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za praćenje i razumevanje veb statistike i analitike	4.42	0.93	1.4%	3.8%	11.5%	17.4%	66.0%
10. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za SEO optimizaciju	4.02	1.24	5.9%	6.6%	20.1%	13.5%	53.8%
11. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za menadžment društvenih mreža	4.49	0.89	1.7%	1.7%	11.5%	15.3%	69.8%
12. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za obradu fotografija	4.52	0.89	1.4%	4.2%	6.9%	16.0%	71.5%
13. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa kamerom	4.58	0.79	0.7%	2.8%	6.9%	16.3%	73.3%
14. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)	4.39	1.03	3.1%	4.2%	10.4%	14.2%	68.1%
15. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za proizvodnju multimedijalnih sadržaja	4.65	0.77	1.4%	1.0%	6.9%	11.8%	78.8%
16. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za podešavanje softvera svojim potrebama	4.43	0.94	2.8%	2.1%	9.7%	19.4%	66.0%

17. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za mobilno novinarstvo (MOJO) i mobilno <i>live</i> izveštavanje	4.34	1.08	4.5%	4.2%	8.3%	18.8%	64.2%
18. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za proveru verodostojnosti podataka	4.67	0.73	0.7%	2.1%	5.9%	11.5%	79.9%
19. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje blogova i vlogova	4.16	1.17	5.6%	5.2%	13.5%	19.1%	56.6%
20. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za <i>live</i> striming	4.22	1.18	6.3%	3.8%	11.8%	17.4%	60.8%
21. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za korišćenje baza podataka	4.53	0.92	3.1%	1.7%	5.9%	17.0%	72.2%
22. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za podsticanje angažmana publike	4.64	0.79	2.1%	0.7%	5.6%	13.5%	78.1%

Rezultati istraživanja dalje pokazuju da 90.7% smatra da će im u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa audio sadržajima, 92.1% studenata smatra da će im u budućem radu biti potrebna znanja iz oblasti rada sa video sadržajima, 81.6% znanja za rad sa programima za grafiku i animaciju, 87.5% veštine obrade fotografija, 89.6% znanja za rad sa kamerom, 82.3% veštine za vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika) i 90.6% za proizvodnju multimedijalnih sadržaja. Ovi rezultati su u saglasnosti sa sličnim istraživanjima u kojima se pokazalo da studenti novinarstva veruju da su pored tradicionalnih novinarskih znanja značajne i konvergentne novinarske i multimedijalne veštine da bi neko postao dobar novinar (Jiang, Rafeeq, 2019).

Studenti smatraju da će im u budućem radu biti potrebna znanja za praćenje i razumevanje veb statistike i analitike (83.4%), znanja za SEO optimizaciju (67.3%), za menadžment društvenih mreža (85.1%), za podešavanje softvera svojim potrebama (85.4%), za mobilno novinarstvo (MOJO) i *live* izveštavanje (83%), za proveru verodostojnosti podataka (91.4%), za vođenje blogova i vlogova (75.7%), za *live* striming (78.2%), za korišćenje baza podataka (89.2%) i znanja za podsticanje angažmana publike (91.6%). Takođe, 93% studenata smatra da će im u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje portala internet radija i internet TV-a, 86.5% da će im u budućem radu biti potrebna znanja iz oblasti veb dizajna i 81.6% znanja za vođenje podkasta.

Prikazani rezultati ovog dela istraživanja idu u prilog konstataciji da studenti novinarstva jako visoko vrednuju potrebu za usvajanjem digitalnih veština za razvoj buduće

karijere. Slično tome, u drugim istraživanjima se prepoznaje ovaj trend, a čak se i dokazuje da digitalne veštine poslednjih godina sve više dobijaju na važnosti. Konkrentno, u istraživanju Kohanove i saradnika pokazano je da je 2020. godine bilo samo 4.5% ispitanih studenata novinarstva koji nisu bili uključeni u digitalno kreiranje sadržaja, dok je ovaj broj 2017. godine iznosio čak 17% (Коханова и сар., 2020:133).

Na osnovu rezultata istraživanja, može se konstatovati da je deseta hipoteza: *Studenti novinarstva smatraju da su razvijene digitalne kompetencije neophodne za budući rad u medijskoj industriji* u potpunosti potvrđena.

4.11. Razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na nezavisne varijable istraživanja

4.11.1. Statistički značajne razlike u odnosu na varijablu godina studija

U Republici Srbiji na državnim univerzitetima akreditovane osnovne studije za obrazovanje budućih novinara traju četiri godine. Iako studenti upisuju fakultete sa određenim informatičkim znanjima, na studijama imaju priliku da razviju kompetencije iz domena novih medijskih tehnologija kroz predmete koji su raspoređeni po svim semestrima. Iz tog razloga, važno je utvrditi da li postoje statistički značajne razlike u odgovorima studenata na pitanja iz oblasti novih medija u odnosu na varijablu godina studija.

U Tabeli 25. prikazane su statistički značajne razlike u stavovima studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja, u odnosu na godinu studija. Statistička značajnost razlika ustanovljena je izračunavanjem F testa. U Tabeli 25. prikazan je prosek odgovora ispitanika (M), odstupanje od prosečnog odgovora (SD), vrednost F testa (F), broj stepena slobode (df) i p vrednost.

Analiza prosečnog odgovora pokazuje da studenti prve i druge godine nisu saglasni (M-2.84 i M-2.61), dok su studenti treće i četvrte godine neodlučni (M-3.34 i M-3.13) pri proceni tvrdnje *Koristim digitalnu kameru za potrebe studiranja*. Rezultati Post Hoc testa pokazuju da statistički značajna razlika postoji u stavovima studenata druge (M-2.61) i treće (M-3.34) godine studija.

Tabela 25. Razlike u stavovima studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja u odnosu na godinu studija

Ajtem	GS	M	SD	F	df	p
1. Koristim računar za potrebe studiranja	Prva	4.70	0.59	1.79	3	0.14
	Druga	4.83	0.44			
	Treća	4.85	0.46			
	Četvrta	4.86	0.37			
2. Koristim tablet za potrebe studiranja	Prva	1.46	1.09	1.12	3	0.34
	Druga	1.32	0.83			
	Treća	1.26	0.76			
	Četvrta	1.53	1.21			
3. Koristim mobilni telefon za potrebe studiranja	Prva	4.56	0.80	1.50	3	0.21
	Druga	4.60	0.75			
	Treća	4.73	0.50			
	Četvrta	4.76	0.58			
4. Koristim digitalnu kameru za potrebe studiranja	Prva	2.84	1.40	3.74	3	0.01
	Druga	2.61	1.41			
	Treća	3.34	1.45			
	Četvrta	3.13	1.33			
5. Koristim e-mail za potrebe studiranja	Prva	4.88	0.36	1.36	3	0.25
	Druga	4.82	0.53			
	Treća	4.94	0.29			
	Četvrta	4.92	0.27			
6. Koristim softvere za beleženje podataka kao pomoć pri studiranju (Microsoft Word, Microsoft OneNote, Apple Note i slično)	Prva	4.16	1.29	3.03	3	0.03
	Druga	4.52	1.15			
	Treća	4.42	1.10			
	Četvrta	4.69	0.63			
7. Koristim programe za izradu prezentacija za potrebe studiranja (npr. PowerPoint)	Prva	4.42	0.88	6.80	3	0.00
	Druga	4.37	1.09			
	Treća	4.75	0.69			
	Četvrta	4.88	0.43			
8. Koristim Excel za potrebe studiranja	Prva	2.60	1.51	0.76	3	0.51
	Druga	2.41	1.52			
	Treća	2.53	1.65			
	Četvrta	2.78	1.48			
9. Koristim Google Scholar za potrebe studiranja	Prva	1.83	1.29	5.09	3	0.02
	Druga	2.38	1.62			
	Treća	2.81	1.73			
	Četvrta	2.62	1.65			
10. Koristim Kobson za potrebe studiranja	Prva	1.32	0.78	0.57	3	0.63
	Druga	1.47	0.92			
	Treća	1.47	1.14			
	Četvrta	1.53	1.14			
11. Koristim Facebook za potrebe studiranja	Prva	2.42	1.60	16.3	3	0.00
	Druga	2.80	1.49			
	Treća	3.82	1.31			
	Četvrta	3.72	1.31			
12. Koristim Instagram za potrebe studiranja	Prva	2.60	1.49	2.80	3	0.04
	Druga	2.30	1.48			

	Treća	3.02	1.51			
	Četvrta	2.60	1.50			
13. Koristim Twitter za potrebe studiranja	Prva	1.49	0.98	3.28	3	0.02
	Druga	1.90	1.49			
	Treća	2.01	1.42			
	Četvrta	2.18	1.53			
14. Koristim YouTube za potrebe studiranja	Prva	3.01	1.46	0.75	3	0.51
	Druga	3.26	1.32			
	Treća	3.20	1.49			
	Četvrta	3.36	1.41			
15. Koristim blogove za potrebe studiranja (pišem sopstveni blog)	Prva	1.33	1.05	14.2	3	0.00
	Druga	1.26	0.83			
	Treća	1.49	1.14			
	Četvrta	2.38	1.57			
16. Koristim blogove za potrebe studiranja (pratim druge blogove)	Prva	2.22	1.45	3.80	3	0.01
	Druga	1.86	1.22			
	Treća	2.62	1.51			
	Četvrta	2.49	1.61			
17. Koristim vlogove za potrebe studiranja (imam sopstveni vlog)	Prva	1.19	0.70	0.40	3	0.75
	Druga	1.12	0.55			
	Treća	1.23	0.68			
	Četvrta	1.22	0.72			
18. Koristim vlogove za potrebe studiranja (pratim druge vlogove)	Prva	1.94	1.31	0.95	3	0.41
	Druga	1.72	1.25			
	Treća	2.07	1.36			
	Četvrta	2.01	1.33			
19. Koristim diskusione forume za potrebe studiranja	Prva	2.01	1.11	2.97	3	0.03
	Druga	2.05	1.33			
	Treća	2.62	1.57			
	Četvrta	2.37	1.52			
20. Koristim programe za obradu fotografija za potrebe studiranja	Prva	2.22	1.32	6.97	3	0.00
	Druga	2.49	1.33			
	Treća	3.27	1.67			
	Četvrta	2.86	1.44			
21. Koristim programe za obradu i montažu audio signala za potrebe studiranja	Prva	1.53	1.01	41.7	3	0.00
	Druga	2.65	1.47			
	Treća	3.87	1.41			
	Četvrta	3.37	1.32			
22. Koristim programe za obradu i montažu video signala za potrebe studiranja	Prva	1.50	0.99	39.7	3	0.00
	Druga	2.35	1.40			
	Treća	3.76	1.44			
	Četvrta	3.33	1.49			
23. Koristim programe za verifikaciju sadržaja za potrebe studiranja	Prva	1.46	0.89	10.9	3	0.00
	Druga	1.72	1.15			
	Treća	2.43	1.52			
	Četvrta	2.44	1.42			

Ovakvi rezultati su očekivani s obzirom da se sadržaji vezani za digitalnu kameru u silabusima studijskih programa izučavaju u petom (Filozofski fakultet Novi Sad i Filozofski

fakultet Niš) i šestom semestru (u sva tri studijska programa) što se vidi iz izvoda silabusa predmeta iz domena novih medijskih tehnologija (Prilog 19., Prilog 20., i Prilog 21.)

Studenti svih godina studija saglasni su sa tvrdnjom *Koristim softvere za beleženje podataka kao pomoć pri studiranju (Microsoft Word, Microsoft OneNote, Apple Note i slično)*. Međutim, statistički značajna razlika postoji u stavovima studenata prve (M-4.16) i četvrte (M-4.69) godine studija. Slično tome, kod tvrdnje *Koristim programe za izradu prezentacija za potrebe studiranja (npr. PowerPoint)* najviši stepen saglasnosti uočen je kod studenata četvrte (M-4.48), a najniži kod studenata druge (M-4.37) godine studija.

Sa tvrdnjom *Koristim Google Scholar za potrebe studiranja* studenti prve godine uopšte nisu saglasni (M-1.38), dok studenti druge (M-2.38), treće (M-2.81) i četvrte (M-2.62) godine studija uglavnom nisu saglasni. Statistički značajna razlika postoji u stavovima studenata prve i treće/četvrte godine studija. Ovaj rezultat je očekivan jer tek posle prve godine studenti imaju obavezu pisanja i prezentovanja seminarskih radova. *Google Scholar* kao alat služi za široku pretragu naučne literature – apstrakte, naučne radove, magistarske i doktorske teze, knjige, publikacije akademskih izdavača, profesionalnih društava, onlajn repozitorijuma, univerziteta i drugih veb lokacija što je važno za pisanje seminarskih i drugih radova.

Sa tvrdnjom *Koristim Facebook za potrebe studiranja* studenti prve (M-2.42) i druge (M-2.80) godine uglavnom nisu saglasni, dok su studenti treće (M-3.82) i četvrte (M-3.72) godine studija neodlučni pri proceni. Sa tvrdnjom *Koristim Instagram za potrebe studiranja* studenti prve (M-2.60), druge (M-2.30) i četvrte (M-2.60) uglavnom nisu saglasni, dok su studenti treće godine (M-3.02) neodlučni pri proceni. Takođe, dok studenti nižih godina studija (prve: M-1.49 i druge: M-1.90) uopšte nisu saglasni, studenti viših godina studija (treće: M-2.01 i četvrte: M-2.18) uglavnom nisu saglasni sa tvrdnjom *Koristim Twitter za potrebe studiranja*. Sa tvrdnjom *Koristim blogove za potrebe studiranja (pišem sopstveni blog)* studenti nižih godina studija (prve: M-1.33, druge: M-1.26 i treće: M-1.49) uopšte nisu saglasni, dok studenti četvrte godine uglavnom nisu saglasni (M-2.38). Statistički značajna razlika u stavovima studenata druge (M-1.68) i treće (M-2.62) godine studija pristutna je kod tvrdnje *Koristim blogove za potrebe studiranja (pratim druge blogove)*. Studenti svih godina studija uglavnom nisu saglasni sa tvrdnjom *Koristim diskusione forume za potrebe studiranja*.

Rezultati istraživanja koji su dobijeni u odnosu na društvene mreže i varijablu godina studija ukazuju da postoji srazmera u nivou saglasnosti sa tvrdnjama u odnosu na godinu studija koju studenti pohađaju. Odnosno, primetno je da postoji porast saglasnosti o primeni različitih društvenih mreža, što je posebno vidljivo kod studenata koji pohađaju treću ili četvrtu godinu studija. Premda razlozi tome mogu biti višestruki, prema navodima Veronika i saradnika (Veronika et al., 2021), kao značajan razlog razmatra se činjenica da postoji velika razlika između privatne upotrebe društvenih mreža i upotrebe društvenih mreža u profesionalne svrhe. Saglasno tome, studenti starijih godina studija koji su se kroz različite predmete upoznali sa profesionalnom upotrebom društvenih mreža pokazuju viši nivo saglasnosti sa pomenutom tvrdnjom, jer se njihovo znanje o potencijalima društvenih mreža povećava zbog sadržaja koje planski i sistematski uče u okviru studija novinarstva. Posmatrano sa tog aspekta, dobijeni rezultati vezani za korišćenje društvenih mreža i varijablu godina studija se mogu smatrati potpuno očekivanim zbog znanja studenata o profesionalnim potencijalima upotrebe društvenih mreža. Dobijeni rezultati u saglasnosti su sa rezultatima istraživanja (Pavlovic, Obradovic, 2015) u kome je pokazano da su godine studija snažan prediktor u vrednovanju korišćenja društvenih mreža kod studenata novinarstva. U istraživanju sprovedenom 2015. godine studenti prve i druge godine su u jako malom procentu prepoznali *Jutjub* kao koristan alat za edukaciju novinara. Za razliku od toga, studenti treće i četvrte godine koji su pohađali na drugoj godini studija predmet Savremene medijske tehnologije su izrazili saglasnost sa tvrdnjom da *Jutjub* ima sadržaje koji su korisni za edukaciju novinara u procentu 65% i 66% respektivno (Pavlovic, Obradovic, 2015:261).

Studenti treće godine su neodlučni u proceni (M-3.27), dok su studenti ostalih godina studija (prve: M-2.22, druge: M-2.49 i četvrte: M-2.86) uglavnom nesaglasni sa tvrdnjom *Koristim programe za obradu fotografija za potrebe studiranja*. Sa tvrdnjama *Koristim programe za obradu i montažu audio signala za potrebe studiranja* i *Koristim programe za obradu i montažu video signala za potrebe studiranja* studenti prve godine uopšte nisu saglasni (M-1.53 i M-1.59), studenti druge godine uglavnom nisu saglasni (M-2.65 i M-2.35), a studenti treće i četvrte godine su neodlučni u proceni (M-3.87, M-3.37 i M-3.76, M-3.33) navednog ajtema. Slično prethodnim ajtemima kod kojih su utvrđene statistički značajne razlike u odnosu na godinu studija, saglasnost sa navedenim tvrdnjama beleži procentualni porast sa izučavanjem tema koje se odnose na rad sa audio i video

sadržajima. Naime, audio montaža u okviru predmeta Radijsko (ili Radio) novinarstvo se najčešće izučava na drugoj godini studija (samo na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu na trećoj godini studija), a video montaža na trećoj godini studija u svim programima.

U Tabeli 26. prikazane su razlike u stavovima studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u obavljanju studentskih obaveza, u odnosu na godinu studija. Analiza prosečnog odgovora pokazuje da su studenti treće godine uglavnom saglasni (M-4.14), dok su studenti prve (M-3.71), druge (M-3.57) i četvrte (M-3.73) godine neodlučni pri proceni tvrdnje *Lako je naći i koristiti dodatne onlajn materijale na internetu*. Rezultati Bonferroni Post Hoc testa prikazani u pokazuju da statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata druge i treće godine studija.

Kod tvrdnje *Materijale za učenje brže i lakše nabavljam preko društvenih mreža* statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata prve (M-3.00) i treće (M-3.75), kao i druge (M-3.12) i treće (M-3.75) godine studija. Najveću saglasnost sa prethodno pomenutim tvrdnjama koje se odnose na onlajn materijale za učenje dali su studenti treće godine. Ovo je očekivan rezultat jer su ovi studenti najviše vremena na studijama proveli onlajn zbog pandemije *COVID-19*. Oni su upisali studije 2019. godine i nisu imali mnogo prilika za razmenu materijala uživo, pa su stekli navike da u većoj meri koriste onlajn materijale. Studenti prve i druge godine su proveli manji broj semestara u onlajn režimu rada u odnosu na studente treće godine, a studenti četvrte godine su imali cela tri semestra rada uživo, pa su stoga i razvili drugačije navike razmene materijala pre početka pandemije.

Tabela 26. Razlike u stavovima studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih sredstava u učenju i obavljanju studentskih obaveza u odnosu na godinu studija

Ajtem	GS	M	SD	F	df	p
1. Onlajn materijali su važni kao podrška učenju	Prva	4.59	0.64	2.04	3	0.10
	Druga	4.60	0.72			
	Treća	4.82	0.38			
	Četvrta	4.60	0.82			
2. Više volim da učim iz onlajn materijala nego iz štampanih knjiga	Prva	2.38	1.41	0.68	3	0.56
	Druga	2.31	1.31			
	Treća	2.14	1.51			
	Četvrta	2.10	1.16			
3. Lako je naći i koristiti dodatne onlajn materijale na internetu	Prva	3.71	1.23	3.37	3	0.01
	Druga	3.57	1.06			
	Treća	4.14	0.94			
	Četvrta	3.73	1.20			

4. Onlajn materijale je lakše pretraživati u odnosu na štampane	Prva	3.87	1.19	1.22	3	0.30
	Druga	3.95	1.13			
	Treća	4.20	1.10			
	Četvrta	4.10	1.04			
5. Materijale za učenje brže i lakše nabavljam preko društvenih mreža	Prva	3.00	1.34	4.13	3	0.00
	Druga	3.12	1.41			
	Treća	3.75	1.36			
	Četvrta	3.41	1.40			
6. Sve nejasnoće u materijalima za učenje najlakše razjasnim komunikacijom putem društvenih mreža	Prva	3.77	1.19	1.74	3	0.15
	Druga	3.72	1.183			
	Treća	4.07	1.16			
	Četvrta	4.04	1.03			
7. YouTube sadržaji mi pomažu da razjasnim nejasnoće vezane za materijale za učenje	Prva	2.73	1.28	0.57	3	0.62
	Druga	2.91	1.34			
	Treća	3.01	1.61			
	Četvrta	2.98	1.37			
8. YouTube tutorijali mi omogućavaju da savladam nove digitalne veštine	Prva	3.09	1.34	2.52	3	0.06
	Druga	3.31	1.37			
	Treća	3.62	1.44			
	Četvrta	3.62	1.31			
9. Onlajn servisi za prevođenje tekstova za potrebe studiranja su veoma važni	Prva	3.57	1.27	4.48	3	0.00
	Druga	3.53	1.25			
	Treća	4.14	1.14			
	Četvrta	3.98	1.13			
10. Onlajn servisi za proveru plagijata za potrebe studiranja su veoma važni	Prva	3.50	1.22	4.07	3	0.00
	Druga	3.57	1.39			
	Treća	4.00	1.32			
	Četvrta	4.10	1.09			
11. Google Calendar je koristan za organizaciju studentskih i privatnih obaveza	Prva	2.43	1.39	1.64	3	0.17
	Druga	2.50	1.48			
	Treća	2.58	1.57			
	Četvrta	2.94	1.62			
12. Više volim da čuvam fajlove na fleš memoriji nego u <i>Cloud</i> -u-	Prva	2.93	1.54	2.44	3	0.06
	Druga	2.98	1.60			
	Treća	3.42	1.54			
	Četvrta	3.48	1.52			
13. <i>Cloud</i> servisi su korisni kada treba deliti materijale sa kolegama	Prva	3.19	1.48	5.05	3	0.00
	Druga	3.68	1.24			
	Treća	3.82	1.39			
	Četvrta	3.98	0.97			

Slično prethodno navedenom, sa tvrdnjom *Onlajn servisi za prevođenje tekstova za potrebe studiranja su veoma važni* studenti treće godine su uglavnom saglasni (M-4.14) dok su studenti prve (M-3.57), druge (M-3.53) i četvrte (M-3.98) godine studija neodlučni u proceni. Rezultati Bonferroni Post Hoc testa pokazuju da statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata prve i treće, kao i druge i treće godine studija.

Tabela 27. Razlike u stavovima studenata o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem u odnosu na godinu studija

Ajtem	GS	M	SD	F	df	p
1. Materijale za učenje sa kolegama najčešće razmenjujem putem onlajn servisa	Prva	4.57	0.74	1.18	3	0.31
	Druga	4.71	0.65			
	Treća	4.78	0.63			
	Četvrta	4.64	0.69			
2. Koristimo aplikacije za video sastanke kada radimo na grupnom zadatku	Prva	3.36	1.38	4.69	3	0.00
	Druga	3.71	1.37			
	Treća	4.13	1.25			
	Četvrta	3.42	1.36			
3. Najčešće razmenjujem iskustva sa kolegama u vezi ispita iz prethodnih ispitnih rokova preko društvenih mreža	Prva	4.46	0.82	0.88	3	0.45
	Druga	4.37	0.96			
	Treća	4.60	0.77			
	Četvrta	4.45	0.96			
4. U onlajn komunikaciji često razmenjujem ispitna pitanja iz prethodnih rokova	Prva	4.19	1.12	0.32	3	0.80
	Druga	4.04	1.24			
	Treća	4.20	1.14			
	Četvrta	4.18	1.11			
5. Informacije u vezi sa rasporedom ispita pronalazim onlajn	Prva	4.81	0.45	0.10	3	0.95
	Druga	4.86	0.58			
	Treća	4.85	0.52			
	Četvrta	4.84	0.52			
6. O rezultatima ispita sa kolegama najčešće diskutujem preko društvenih mreža	Prva	4.19	0.95	2.60	3	0.05
	Druga	4.34	1.05			
	Treća	4.40	1.00			
	Četvrta	3.93	1.36			
7. Putem onlajn servisa razmenjujem prevode pojedinih tekstova	Prva	3.50	1.35	0.43	3	0.72
	Druga	3.54	1.48			
	Treća	3.76	1.54			
	Četvrta	3.58	1.45			
8. Putem onlajn servisa razmenjujem informacije u vezi sa predispitnim obavezama	Prva	4.50	0.75	0.94	3	0.41
	Druga	4.56	0.84			
	Treća	4.69	0.57			
	Četvrta	4.50	0.84			
9. Najviše informacija u vezi studiranja razmenjujem u grupi na društvenoj mreži sa kolegama iz svoje generacije	Prva	4.70	0.72	0.40	3	0.75
	Druga	4.61	0.86			
	Treća	4.75	0.67			
	Četvrta	4.69	0.75			
10. Nove medijske tehnologije intenziviraju komunikaciju studenata i profesora (np. društvene mreže, servisi za komunikaciju)	Prva	4.23	0.96	3.18	3	0.02
	Druga	4.08	1.13			
	Treća	4.53	0.79			
	Četvrta	4.41	0.82			

Studenti viših godina studija (treće: M-4.00 i četvrte: M-4.10) su uglavnom saglasni, dok su studenti prve (M-3.50) i druge (M-3.57) godine neodlučni u proceni tvrdnje *Onlajn servisi za proveru plagijata za potrebe studiranja su veoma važni*. Kod tvrdnje *Cloud servisi*

su korisni kada treba deliti materijale sa kolegama statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata prve (M-3.19) i treće (M-3.82), i prve i četvrte (M-3.98) godine studija.

U Tabeli 27. prikazane su razlike u stavovima studenata novinarstva o upotrebi digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem, u odnosu na godinu studija.

Statistički značajna razlika u stavovima studenata novinarstva različitih godina studija ustanovljena je kod tvrdnje *Koristimo aplikacije za video sastanke kada radimo na grupnom zadatku*, sa kojom su studenti treće godine uglavnom saglasni (M-4.13), dok su studenti prve (M-3.36), druge (M-3.71) i četvrte (M-3.42) godine neodlučni u proceni. Rezultati Bonferroni Post Hoc testa pokazuju da statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata prve i treće, kao i treće i četvrte godine studija.

Sa tvrdnjom *Nove medijske tehnologije intenziviraju komunikaciju studenata i profesora (np. društvene mreže, servisi za komunikaciju)* su studenti svih godina studija uglavnom saglasni. Njihovi odgovori koncentrisani su oko broja 4 koji na petostepenoj skali procene označava stav uglavnom sam saglasan/na. Međutim, rezultati Post Hoc testa pokazuju da statistički značajna razlika postoji u stavovima studenata druge (M-4.08) i treće (M-4.53) godine studija.

Rezultati povezani sa ovom tvrdnjom ukazuju da studenti svih godina studija ispoljavaju saglasnost, mada je ona više izražena kod studenata treće godine. Statistička razlika koja je prisutna u odgovorima studenata druge i treće godine studija može se obrazložiti činjenicom da su studenti treće godine više vremena proveli u onlajn okruženju u odnosu na studente druge godine. Ipak, u skladu sa rezultatima istraživanja (Chugh, Ruhi, 2018), i ovde se identifikuju prednosti medijskih tehnologija u vidu povećane interakcije profesor-student i student-student.

U Tabeli 28. prikazane su razlike u stavovima studenata novinarstva o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja, u odnosu na godinu studija.

Analiza prosečnog odgovora ukazuje na neodlučnost studenata viših godina studija (druge, treće i četvrte), kao i na saglasnost studenata prve godine studija pri vrednovanju tvrdnje *Zadovoljan/na sam načinom na koji profesori koriste nove tehnologije kao sredstva za pomoć u nastavi (software i hardware)*. Statistički značajne razlike prisutne su u stavovima studenata prve (M-4.09) i četvrte (M-3.56) godine studija. Sa tvrdnjom *Smatram*

da teme o novim tehnologijama treba da budu zastupljene u većem obimu u studijskom programu studenti prve (M-4.05), treće (M-4.39) i četvrte (M-4.52) godine su uglavnom saglasni, dok su studenti druge godine (M-3.76) ispoljili neodlučnost pri proceni.

Tabela 28. Razlike u stavovima studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja u odnosu na godinu studija

Ajtem	GS	M	SD	F	Df	p
1. Zadovoljan/na sam nastavom iz oblasti digitalnih tehnologija na mom fakultetu	Prva	3.88	1.18	1.25	3	0.29
	Druga	3.79	1.24			
	Treća	3.95	1.20			
	Četvrta	3.58	1.25			
2. Zadovoljan/na sam načinom na koji profesori koriste nove tehnologije kao sredstva za pomoć u nastavi (software i hardware)	Prva	4.09	1.03	2.57	3	0.05
	Druga	3.76	1.27			
	Treća	3.76	1.20			
	Četvrta	3.56	1.19			
3. Smatram da teme o novim tehnologijama treba da budu zastupljene u većem obimu u studijskom programu	Prva	4.05	1.14	8.08	3	0.00
	Druga	3.76	1.19			
	Treća	4.39	0.89			
	Četvrta	4.52	0.79			
4. Zadovoljan/na sam temama vezanim za nove tehnologije koje se koriste obrađuju na mom fakultetu	Prva	3.74	1.06	0.41	3	0.74
	Druga	3.82	1.22			
	Treća	3.66	1.29			
	Četvrta	3.61	1.26			
5. Smatram da nove tehnologije treba da budu sastavni deo svakog nastavnog predmeta	Prva	3.85	1.23	9.09	3	0.00
	Druga	3.97	1.18			
	Treća	4.47	0.75			
	Četvrta	4.57	0.73			
6. Smatram da nastavni sadržaji prate novine iz oblasti novih medija	Prva	3.70	1.18	0.84	3	0.47
	Druga	3.68	1.12			
	Treća	3.85	1.28			
	Četvrta	3.53	1.25			
7. Smatram da sve predispitne obaveze studenata treba da se rade uz pomoć novih tehnologija	Prva	3.35	1.47	4.43	3	0.00
	Druga	3.19	1.43			
	Treća	3.94	1.22			
	Četvrta	3.70	1.29			
8. Sadržaji iz oblasti novih medija treba da zauzmu centralno mesto u obrazovanju novinara	Prva	3.63	1.16	2.44	3	0.06
	Druga	3.45	1.23			
	Treća	3.79	1.18			
	Četvrta	3.96	1.20			
9. Potrebna je bolja opremljenost učionica sredstvima medijskih tehnologija	Prva	3.73	1.17	12.6	3	0.00
	Druga	3.87	1.21			
	Treća	4.42	0.88			
	Četvrta	4.61	0.71			
10. Potrebno je više pažnje posvetiti digitalnoj pismenosti studenata	Prva	4.07	1.22	12.1	3	0.00
	Druga	4.12	1.04			
	Treća	4.71	0.66			
	Četvrta	4.76	0.48			

11. Sadržaji iz oblasti digitalnih tehnologija na internetu mogu doprineti mom profesionalnom razvoju	Prva	4.19	0.96	5.03	3	0.00
	Druga	4.27	0.82			
	Treća	4.59	0.71			
	Četvrta	4.60	0.65			
12. Smatram da je nastavni rad kvalitetniji ako se koriste sadržaji sa interneta	Prva	3.60	1.17	5.78	3	0.00
	Druga	3.42	1.24			
	Treća	4.02	1.08			
	Četvrta	4.08	1.02			
13. Zadovoljan/na sam opremljenošću fakulteta savremenim medijskim sredstvima	Prva	3.80	1.07	3.98	3	0.00
	Druga	3.30	1.16			
	Treća	3.47	1.30			
	Četvrta	3.17	1.10			
14. Sredstva medijskih tehnologija doprinose modernizaciji fakulteta	Prva	4.42	0.87	3.20	3	0.02
	Druga	4.34	0.86			
	Treća	4.56	0.73			
	Četvrta	4.70	0.56			

Studenti treće (M-4.47) i četvrte (M-4.57) godine studija smatraju da nove tehnologije treba da budu sastavni deo svakog nastavnog predmeta, dok su studenti prve (M-3.85) i druge (M-3.97) godine neodlučni pri proceni tvrdnje *Smatram da nove tehnologije treba da budu sastavni deo svakog nastavnog predmeta*.

Uprkos tome što su studenti svih godina studija neodlučni pri proceni tvrdnje *Smatram da sve predispitne obaveze studenata treba da se rade uz pomoć novih tehnologija* rezultati Bonferroni Post Hoc testa pokazuju da statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata druge (M-3.19) i treće (M-3.94) godine studija.

Analiza podataka istraživanja pokazuje da su studenti nižih godina studija (prve i druge) neodlučni, a studenti viših godina studija (treće i četvrte) uglavnom saglasni sa tvrdnjom *Potrebna je bolja opremljenost učionica sredstvima medijskih tehnologija*. Rezultati Bonferroni Post Hoc testa pokazuju da statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata prve (M-3.73) i treće (M-4.42) / četvrte (M-4.61) godine studija, kao i druge (M-3.87) i treće/četvrte godine studija.

Studenti svih godina studija uglavnom su saglasni sa tvrdnjom *Potrebno je više pažnje posvetiti digitalnoj pismenosti studenata*. Slično prethodno navedenom, statistički značajna razlika postoji u stavovima studenata prve (M-4.07) i treće (M-4.71) / četvrte (M-4.76) godine studija, kao i druge (M-4.12) i treće/četvrte godine studija.

Rezultati Bonferroni Post Hoc testa pokazuju da postoji statistički značajna razlika u stavovima studenata prve (M-4.19) i treće (M-4.59) / četvrte (M-4.60) godine studija kod tvrdnje *Sadržaji iz oblasti digitalnih tehnologija na internetu mogu doprineti mom*

profesionalnom razvoju. Važno je napomenuti da su studenti svih godina studija uglavnom saglasni sa navedenim ajtemom.

Studenti prve (M-3.60) i druge (M-3.42) godine studija su neodlučni dok su studenti treće (M-4.02) i četvrte (M-4.08) godine studija uglavnom saglasni sa tvrdnjom da je nastavni rad kvalitetniji ako se koriste sadržaji sa interneta. Statistički značajna razlika ustanovljena je u stavovima studenata druge i treće/četvrte godine studija.

Pri vrednovanju tvrdnje *Zadovoljan/na sam opremljenošću fakulteta savremenim medijskim sredstvima* studenti svih godina studija su ispoljili neodlučnost. Ipak, rezultati Bonferroni Pos Hoc testa pokazuju da statistički značajna razlika postoji u stavovima studenata prve (M-3.80) i četvrte (M-3.17) godine studija.

Statistički značajne razlike prisutne su u stavovima studenata druge (M-4.34) i četvrte (M-4.70) godine studija kod tvrdnje *Sredstva medijskih tehnologija doprinose modernizaciji fakulteta*. Sa navedenim ajtemom studenti svih godina studija su uglavnom saglasni.

Na osnovu rezultata istraživanja o stavovima studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja u odnosu na godinu studija, može se konstatovati da sa godinama studija raste saglasnost kod većine ajtema kod kojih su identifikovane statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika. Sa godinama studija studenti sve više imaju prilike da rade sa tehničkom opremom u vlasništvu fakulteta, kao i da uče o temama iz oblasti novih medijskih tehnologija, pa bolje mogu da procene nastavu, obim i nivo sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u studijskom programu. U svim analiziranim studijskim programima su predmeti iz domena novih medija u većem obimu prisutni na višim godinama studija, pa je ovakav rezultat očekivan.

U Tabeli 29. prikazane su razlike u stavovima studenata novinarstva o sopstvenim digitalnim kompetencijama, u odnosu na godinu studija.

Analiza prosečnog odgovora pokazuje da su studenti druge (M-4.11), treće (M-4.40) i četvrte (M-4.69) godine studija razvili veštinu kreiranja medijskih tekstova. Za razliku od njih, studenti prve godine studija neodlučni su pri proceni tvrdnje *Razvio/la sam veštinu kreiranja medijskih tekstova*. Podaci takođe pokazuju da su samo studenti završne godine osnovnih studija (četvrte: M-4.40) razvili veštinu kreiranja multimedijalnih sadržaja (kombinovanje teksta, slike, zvuka, videa...), dok su studenti prve (M-3.31), druge (M-3.79) i treće (M-3.87) ispoljili neodlučnost pri proceni navedene tvrdnje. Za razliku od studenata

prve godine studija koji su uglavnom nesaglasni (M-2.81), studenti viših godina studija su neodlučni pri proceni tvrdnje *Razvio/la sam veštinu vizuelnog prikazivanja podataka (infografik)*.

Tabela 29. Razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama u odnosu na godinu studija

Ajtem	GS	M	SD	F	df	p
1. Umem samostalno da pretražujem internet. preuzimam i organizujem pronađene informacije	Prva	4.66	0.79	1.11	3	0.34
	Druga	4.82	0.60			
	Treća	4.79	0.47			
	Četvrta	4.81	0.48			
2. Kritički procenjujem pouzdanost i valjanost internet informacija	Prva	4.42	0.85	1.02	3	0.38
	Druga	4.41	0.83			
	Treća	4.60	0.64			
	Četvrta	4.53	0.77			
3. Razvio/la sam veštinu kreiranja medijskih tekstova	Prva	3.69	1.14	14.9	3	0.00
	Druga	4.11	0.99			
	Treća	4.40	0.91			
	Četvrta	4.69	0.67			
4. Razvio/la sam veštinu kreiranja multimedijalnih sadržaja (kombinovanje teksta, slike, zvuka, videa...)	Prva	3.31	1.33	10.3	3	0.00
	Druga	3.79	1.15			
	Treća	3.87	1.36			
	Četvrta	4.40	0.83			
5. Razvio/la sam veštinu vizuelnog prikazivanja podataka (infografik)	Prva	2.81	1.22	8.33	3	0.00
	Druga	3.13	1.52			
	Treća	3.55	1.45			
	Četvrta	3.84	1.09			
6. Razvio/la sam veštinu obrade fotografija	Prva	3.15	1.34	6.30	3	0.00
	Druga	3.68	1.35			
	Treća	4.00	1.29			
	Četvrta	3.90	1.06			
7. Razvio/la sam veštinu rada sa audio sadržajem (snimanje i montaža)	Prva	2.43	1.23	16.0	3	0.00
	Druga	3.24	1.41			
	Treća	3.59	1.44			
	Četvrta	3.85	1.09			
8. Razvio/la sam veštinu rada sa video sadržajem (snimanje i montaža)	Prva	2.36	1.24	15.3	3	0.00
	Druga	2.95	1.46			
	Treća	3.40	1.45			
	Četvrta	3.82	1.26			
9. Umem samostalno da koristim program Excel	Prva	3.60	1.25	1.01	3	0.38
	Druga	3.84	1.18			
	Treća	3.50	1.36			
	Četvrta	3.74	1.24			
10. Umem samostalno da koristim e-mail	Prva	4.81	0.56	1.77	3	0.15
	Druga	4.93	0.25			
	Treća	4.88	0.47			
	Četvrta	4.96	0.19			

11. Umem samostalno da koristim programe za izradu prezentacija	Prva	4.73	0.63	2.75	3	0.04
	Druga	4.87	0.52			
	Treća	4.87	0.45			
	Četvrta	4.96	0.25			
12. Umem samostalno da koristim programe za obradu teksta	Prva	4.52	0.98	3.52	3	0.01
	Druga	4.74	0.68			
	Treća	4.71	0.72			
	Četvrta	4.90	0.33			
13. Koristim društvene mreže radi istraživanja novih ideja i provere informacija	Prva	4.59	0.78	2.37	3	0.07
	Druga	4.47	0.85			
	Treća	4.72	0.66			
	Četvrta	4.37	0.96			
14. Umem samostalno da pretražujem baze podataka	Prva	3.80	1.17	6.96	3	0.00
	Druga	3.72	1.29			
	Treća	4.40	0.98			
	Četvrta	4.28	0.83			
15. Umem samostalno da proizvedem novinarske priče za više od jedne medijske platforme (TV. radio. onlajn...)	Prva	2.94	1.34	21.5	3	0.00
	Druga	3.74	1.30			
	Treća	4.20	1.10			
	Četvrta	4.40	0.94			
16. Umem samostalno da koristim mobilne tehnologije za kreiranje video izveštaja	Prva	3.83	1.36	8.40	3	0.00
	Druga	4.31	0.99			
	Treća	4.55	0.77			
	Četvrta	4.56	0.72			
17. Umem samostalno da organizujem čuvanje svojih dokumenata u <i>cloud</i> servisima	Prva	3.84	1.26	2.89	3	0.03
	Druga	3.98	1.35			
	Treća	4.24	1.06			
	Četvrta	4.36	0.99			
18. Umem samostalno da proverim verodostojnost informacija (factchecking) i autentičnost fotografija	Prva	3.59	1.20	1.81	3	0.14
	Druga	3.69	1.23			
	Treća	3.95	1.19			
	Četvrta	3.97	1.15			
19. Umem samostalno da izveštavam sa mesta događaja preko instant twitova ili bloga	Prva	2.93	1.36	5.94	3	0.00
	Druga	3.52	1.40			
	Treća	3.34	1.50			
	Četvrta	3.85	1.08			
20. Umem samostalno da proizvedem <i>live</i> video	Prva	4.02	1.21	3.28	3	0.02
	Druga	4.32	1.10			
	Treća	4.27	1.04			
	Četvrta	4.56	0.68			
21. Umem da koristim VPN servise	Prva	2.85	1.33	5.21	3	0.00
	Druga	3.05	1.60			
	Treća	2.81	1.50			
	Četvrta	3.64	1.23			
22. Smatram da sam dovoljno obavešten/na o digitalnoj bezbednosti	Prva	3.73	1.09	0.91	3	0.43
	Druga	3.86	1.22			
	Treća	3.95	1.18			
	Četvrta	4.01	0.81			
23. Umem samostalno da koristim operativni sistem medijskog sajta (CMS)	Prva	2.57	1.16	8.12	3	0.00
	Druga	2.56	1.35			
	Treća	2.56	1.36			

	Četvrta	3.42	1.28			
24. Umem samostalno da prilagodim sadržaj sajta prema zahtevima SEO optimizacije	Prva	2.25	1.23	11.9	3	0.00
	Druga	2.39	1.38			
	Treća	2.65	1.39			
	Četvrta	3.46	1.37			
25. Umem samostalno da kreiram blog	Prva	3.02	1.37	20.4	3	0.00
	Druga	3.56	1.25			
	Treća	3.33	1.49			
	Četvrta	4.54	0.75			
26. Umem samostalno da rešim manje probleme kada tehnički uređaji ili digitalni alati ne rade	Prva	3.35	1.23	5.00	3	0.00
	Druga	3.57	1.22			
	Treća	3.37	1.40			
	Četvrta	4.04	1.00			
27. Umem samostalno da podesim softverske aplikacije svojim potrebama	Prva	3.14	1.07	4.55	3	0.00
	Druga	3.53	1.30			
	Treća	3.34	1.43			
	Četvrta	3.88	1.19			
28. Umem samostalno da izradim veb stranicu	Prva	3.05	1.43	10.1	3	0.00
	Druga	3.20	1.36			
	Treća	3.01	1.59			
	Četvrta	4.10	1.13			
29. Umem samostalno da napravim podkast	Prva	2.49	1.28	12.9	3	0.00
	Druga	3.00	1.37			
	Treća	3.37	1.52			
	Četvrta	3.84	1.21			
30. Umem samostalno da radim sa kamerom 360	Prva	2.11	1.22	6.35	3	0.00
	Druga	2.72	1.38			
	Treća	2.89	1.53			
	Četvrta	3.08	1.48			
31. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija razvijaju kroz studiranje	Prva	3.85	1.00	2.14	3	0.09
	Druga	3.84	1.18			
	Treća	4.08	1.12			
	Četvrta	4.22	0.98			
32. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija mogu poboljšati kroz dodatne obuke	Prva	4.21	0.96	3.24	3	0.02
	Druga	4.42	0.89			
	Treća	4.60	0.77			
	Četvrta	4.58	0.79			
33. Rado bih prisustvovao/la bih nekoj dodatnoj obuci u vezi medijskih tehnologija	Prva	3.84	1.21	14.2	3	0.00
	Druga	4.45	0.86			
	Treća	4.71	0.72			
	Četvrta	4.65	0.62			

Rezultati istraživanja takođe pokazuju da su studenti viših godina studija u većoj meri ovladali veštinom obrade fotografija (treća: M-4.00 i četvrta: M-3.90), u odnosu na studente prve (M-3.15) i druge (M-3.68) godine studija.

Studenti prve godine studija su uglavnom nesaglasni (M-2.34), a studenti druge (M-3.24), treće (M-3.59) i četvrte (M-3.85) godine neodlučni pri proceni tvrdnje *Razvio/la sam*

veštinu rada sa audio sadržajem (snimanje i montaža). U skladu sa navedenim jesu i rezultati koji pokazuju da su studenti nižih godina studija uglavnom nesglasni (M-2.36 i M-2.95), a studenti viših godina studija neodlučni (M-3.40 i M-3.82) pri proceni tvrdnje *Razvio/la sam veštinu rada sa video sadržajem (snimanje i montaža)*.

Analiza prosečnog odgovora pokazuje da studenti svih godina studija znaju da samostalno da koriste programe za izradu prezentacija i programe za obradu teksta. Međutim, samo studenti viših godina studija (treće i četvrte) smatraju da su osposobljeni da samostalno pretražuju baze podataka, proizvode novinarske priče za više od jedne medijske platforme (TV, radio, onlajn...) i organizuju čuvanje dokumenata u *cloud* servisima. Za razliku od njih, studenti prve i druge godine su pri vrednovanju ajtema kojima se ispituju navedene veštine ispoljili neodlučnost ili nesaglasnost.

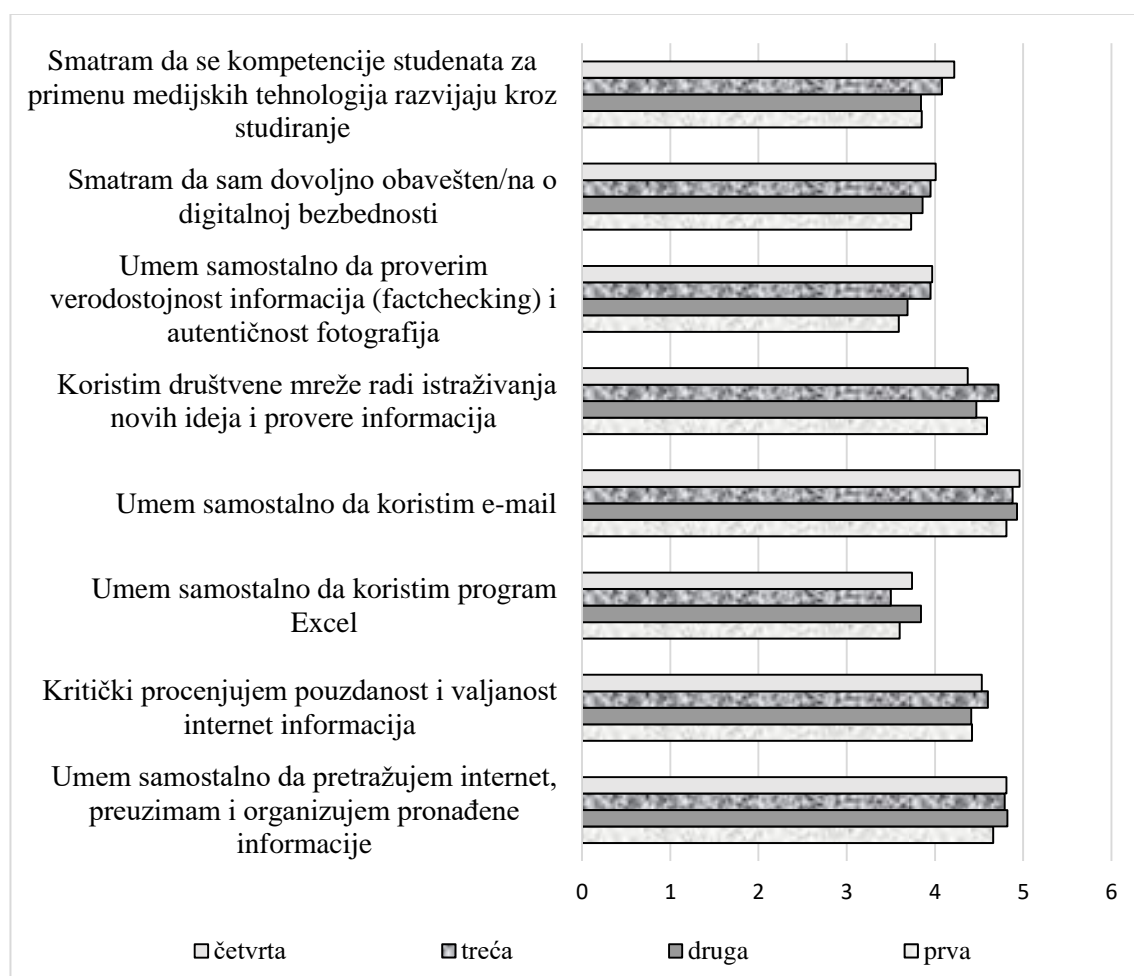
Studenti prve godine studija (M-2.93) su uglavnom nesaglasni, a studenti druge (M-3.52), treće (M-3.34) i četvrte (M-3.85) godine studija neodlučni pri proceni tvrdnje *Umem samostalno da izveštavam sa mesta događaja preko instant twitova ili bloga*. Za razliku od navedenog, studenti svih godina studija su uglavnom saglasni sa tvrdnjom *Umem samostalno da proizvedem live video*. Kod tvrdnje *Umem da koristim VPN servise* prisutna je umerena nesaglasnost ili pak neodlučnost studenata novinarstva.

Dok su studenti prve, druge i treće godine studija uglavnom nesaglasni, studenti četvrte godine studija su neodlučni pri proceni tvrdnji *Umem samostalno da koristim operativni sistem medijskog sajta (CMS)* i *Umem samostalno da prilagodim sadržaj sajta prema zahtevima SEO optimizacije*. U skladu sa navedenim jesu i rezultati koji pokazuju da su studenti prve, druge i treće godine studija novinarstva neodlučni, a studenti četvrte godine uglavnom saglasni sa tvrdnjama *Umem samostalno da kreiram blog* i *Umem samostalno da rešim manje probleme kada tehnički uređaji ili digitalni alati ne rade*.

Studenti svih godina studija neodlučni su pri proceni sopstvenih kompetencija za podešavanje softverskih aplikacija ličnim potrebama i izradu veb stranica. Izuzetak su samo studenti završne godine osnovnih studija koji su uglavnom saglasni sa ajtemom *Umem samostalno da izradim veb stranicu*. Slično tome, rezultati istraživanja pokazuju da su studenti nesaglasni ili neodlučni pri proceni sopstvenih kompetencija za pravljenje podkasta i korišćenje kamere. Pri tome treba naglasiti da pri proceni navedenih kompetencija prosek odgovora studenata povećava/raste sa porastom godina studija.

Tvrdnje kod kojih je uočena statistički značajna razlika se uglavnom odnose na sadržaje koji su specifični za studije novinarstva, pa je razumljivo što studenti sa povećanjem broja godina studija bolje procenjuju svoje veštine jer iz godine u godinu više rade na njihovom razvijanju.

Analiza podataka istraživanja pokazuje da studenti svih godina studija smatraju da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija mogu poboljšati kroz dodatne obuke, kao i da bi rado prisustvovali dodatnoj obuci u vezi medijskih tehnologija. Izuzetak su samo studenti prve godine studija koji su neodlučni pri proceni tvrdnje *Rado bih prisustvovao/la bih nekoj dodatnoj obuci u vezi medijskih tehnologija*.

Grafikon 9. Srednje vrednosti procena sopstvenih digitalnih kompetencija u odnosu na godinu studija gde nema statistički značajnih razlika

Na Grafikonu 9. su prikazane srednje vrednosti odgovora studenata u vezi procena sopstvenih digitalnih kompetencija kod kojih nije pronađena statistički značajna razlika u odnosu na varijablu godina studija. Vidi se da se uglavnom radi o tvrdnjama koje se odnose na informatičke kompetencije koje većim delom studenti stiču i na prethodnim nivoima obrazovanja, pa studenti te kompetencije, bez obzira na godinu studija uglavnom procenjuju kao zadovoljavajuće.

U Tabeli 30. prikazane su razlike u stavovima studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji.

Rezultati istraživanja pokazuju da su studenti svih godina studija uglavnom saglasni sa tvrdnjom *Nove tehnologije su neophodne za profesionalni razvoj budućih novinara*. Statistički značajna razlika prisutna je u stavovima studenata prve (M-4.49) i treće (M-4.85) godine studija. Takođe, studenti svih godina studija smatraju da će im u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa audio sadržajima, znanja iz oblasti rada sa video sadržajima, znanja za vođenje portala internet radija i internet TV-a, znanja iz oblasti veb dizajna, znanja za vođenje podkasta, znanja za rad sa programima za grafiku i animaciju i znanja za praćenje i razumevanje veb statistike i analitike. Ipak, pri proceni navedenih ajtema studenti treće i četvrte godine studija ispoljili su viši stepen saglasnosti u odnosu na studente prve i druge godine studija.

Studenti završne godine studija uglavnom su saglasni (M-4.41) a studenti prve (M-3.80), druge (M-3.91) i treće (M-3.95) godine neodlučni pri proceni tvrdnje *Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za SEO optimizaciju*.

Rezultati istraživanja takođe pokazuju da studenti svih godina studija smatraju da će im u budućem radu biti potrebna znanja za obradu fotografija, znanja za rad sa kamerom, znanja za vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika), znanja za proizvodnju multimedijalnih sadržaja, znanja za mobilno novinarstvo (MOJO) i mobilno *live* izveštavanje, znanja za *live* striming, znanja za korišćenje baza podataka i znanja za podsticanje angažmana publike. Pri proceni navedenih ajtema studenti viših godina studija (treće i četvrte) dosledno su ispoljavali viši stepen saglasnosti u odnosu na studente prve i druge godine studija.

U skoro svim ajtemima koji se odnose na razlike u stavovima studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji u odnosu na godinu studija gde

postoje statistički značajne razlike, sa povećanjem godine studija studenti više uviđaju koliko su tehnologije važne za buduću karijeru.

Tabela 30. Razlike u stavovima studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji u odnosu na godinu studija

	GS	M	SD	F	df	p
1. Pratim novine iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija	Prva	3.46	1.10	2.07	3	0.10
	Druga	3.42	1.38			
	Treća	3.52	1.37			
	Četvrta	3.88	1.10			
2. Nove tehnologije su neophodne za profesionalni razvoj budućih novinara	Prva	4.49	0.79	4.15	3	0.00
	Druga	4.61	0.69			
	Treća	4.85	0.42			
	Četvrta	4.73	0.57			
3. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa audio sadržajima	Prva	4.35	0.87	7.28	3	0.00
	Druga	4.68	0.59			
	Treća	4.84	0.53			
	Četvrta	4.72	0.53			
4. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja iz oblasti rada sa video sadržajima	Prva	4.38	0.94	7.56	3	0.00
	Druga	4.69	0.61			
	Treća	4.88	0.40			
	Četvrta	4.80	0.61			
5. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje portala internet radija i internet TV-a	Prva	4.39	0.88	6.00	3	0.00
	Druga	4.71	0.67			
	Treća	4.88	0.40			
	Četvrta	4.70	0.73			
6. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja iz oblasti veb dizajna	Prva	4.26	1.04	4.09	3	0.00
	Druga	4.39	0.99			
	Treća	4.71	0.78			
	Četvrta	4.66	0.68			
7. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje podkasta	Prva	4.01	1.31	4.79	3	0.00
	Druga	4.39	0.99			
	Treća	4.56	0.89			
	Četvrta	4.57	0.75			
8. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa programima za grafiku i animaciju	Prva	3.95	1.26	4.92	3	0.00
	Druga	4.38	0.93			
	Treća	4.50	0.96			
	Četvrta	4.52	0.79			
9. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za praćenje i razumevanje veb statistike i analitike	Prva	4.21	1.06	3.23	3	0.02
	Druga	4.31	1.02			
	Treća	4.55	0.83			
	Četvrta	4.62	0.73			
10. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za SEO optimizaciju	Prva	3.80	1.28	3.55	3	0.01
	Druga	3.91	1.26			
	Treća	3.95	1.38			
	Četvrta	4.41	0.93			
	Prva	4.29	1.07	1.83	3	0.14
	Druga	4.49	0.91			

11. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za menadžment društvenih mreža	Treća	4.60	0.75			
	Četvrta	4.58	0.77			
12. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za obradu fotografija	Prva	4.23	1.04	3.69	3	0.01
	Druga	4.50	0.97			
	Treća	4.66	0.79			
	Četvrta	4.66	0.68			
13. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa kamerom	Prva	4.23	1.02	7.23	3	0.00
	Druga	4.60	0.74			
	Treća	4.81	0.54			
	Četvrta	4.69	0.69			
14. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)	Prva	4.05	1.16	5.19	3	0.00
	Druga	4.31	1.14			
	Treća	4.53	0.94			
	Četvrta	4.68	0.75			
15. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za proizvodnju multimedijalnih sadržaja	Prva	4.38	1.03	5.82	3	0.00
	Druga	4.58	0.86			
	Treća	4.82	0.51			
	Četvrta	4.82	0.44			
16. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za podešavanje softvera svojim potrebama	Prva	4.19	1.11	2.29	3	0.07
	Druga	4.45	1.00			
	Treća	4.50	0.91			
	Četvrta	4.58	0.69			
17. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za mobilno novinarstvo (MOJO) i mobilno <i>live</i> izveštavanje	Prva	4.14	1.16	4.45	3	0.00
	Druga	4.11	1.28			
	Treća	4.43	1.10			
	Četvrta	4.66	0.62			
18. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za proveru verodostojnosti podataka	Prva	4.54	0.78	1.86	3	0.13
	Druga	4.60	0.87			
	Treća	4.76	0.68			
	Četvrta	4.78	0.55			
19. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje blogova i vlogova	Prva	4.04	1.21	1.53	3	0.20
	Druga	3.98	1.29			
	Treća	4.27	1.21			
	Četvrta	4.33	0.96			
20. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za <i>live</i> striming	Prva	3.90	1.39	5.66	3	0.00
	Druga	4.02	1.35			
	Treća	4.62	0.84			
	Četvrta	4.36	0.91			
21. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za korišćenje baza podataka	Prva	4.26	1.10	3.80	3	0.01
	Druga	4.46	0.98			
	Treća	4.69	0.80			
	Četvrta	4.70	0.67			
22. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za podsticanje angažmana publike	Prva	4.53	0.78	2.99	3	0.03
	Druga	4.50	1.01			
	Treća	4.85	0.46			
	Četvrta	4.70	0.76			

Na osnovu podataka dobijenih u ispitivanju statistički značajnih razlika u stavovima studenata novinarstva u odnosu na nezavisnu varijablu *godina studija*, može se konstatovati da je podhipoteza 11a: *Postoje statistički značajne razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na godinu studija* potvrđena.

4.11.2. Statistički značajne razlike u odnosu na varijablu *mesto studiranja*

U Tabeli 31. prikazane su razlike u stavovima studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja, u odnosu na mesto studiranja. Statistički značajne razlike ustanovljene su izračunavanjem F testa, a u tabeli je prikazan i prosek odgovora (M), odstupanje od prosečnog odgovora (SD), broj stepena slobode (df) i nivo statističke značajnosti razlika (p).

Tabela 31. Razlike u stavovima studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja u odnosu na mesto studiranja

Ajtem	MS	M	SD	F	df	p
1. Koristim računar za potrebe studiranja	Beograd	4.84	0.42	0.05	2	0.94
	Niš	4.82	0.48			
	Novi Sad	4.80	0.47			
2. Koristim tablet za potrebe studiranja	Beograd	1.54	1.10	2.27	2	0.10
	Niš	1.44	1.09			
	Novi Sad	1.22	0.73			
3. Koristim mobilni telefon za potrebe studiranja	Beograd	4.70	0.61	0.17	2	0.83
	Niš	4.67	0.70			
	Novi Sad	4.63	0.68			
4. Koristim digitalnu kameru za potrebe studiranja	Beograd	2.89	1.44	3.35	2	0.03
	Niš	3.25	1.39			
	Novi Sad	2.78	1.38			
5. Koristim e-mail za potrebe studiranja	Beograd	4.80	0.42	2.78	2	0.06
	Niš	4.91	0.38			
	Novi Sad	4.93	0.32			
6. Koristim softvere za beleženje podataka kao pomoć pri studiranju (Microsoft Word, Microsoft OneNote, Apple Note i slično)	Beograd	4.47	0.97	2.01	2	0.13
	Niš	4.58	0.99			
	Novi Sad	4.28	1.26			
7. Koristim programe za izradu prezentacija za potrebe studiranja (npr. PowerPoint)	Beograd	4.36	1.07	9.11	2	0.00
	Niš	4.85	0.42			
	Novi Sad	4.53	0.91			
8. Koristim Excel za potrebe studiranja	Beograd	2.58	1.59	0.06	2	0.93
	Niš	2.56	1.55			
	Novi Sad	2.63	1.50			

9. Koristim Google Scholar za potrebe studiranja	Beograd	2.31	1.56	3.13	2	0.04
	Niš	2.70	1.69			
	Novi Sad	2.17	1.56			
10. Koristim Kobson za potrebe studiranja	Beograd	1.85	1.31	10.7	2	0.00
	Niš	1.38	0.96			
	Novi Sad	1.18	0.55			
11. Koristim Facebook za potrebe studiranja	Beograd	4.14	1.04	27.9	2	0.00
	Niš	2.65	1.44			
	Novi Sad	2.96	1.67			
12. Koristim Instagram za potrebe studiranja	Beograd	2.62	1.47	0.72	2	0.48
	Niš	2.51	1.45			
	Novi Sad	2.77	1.60			
13. Koristim Twitter za potrebe studiranja	Beograd	1.87	1.33	0.58	2	0.55
	Niš	1.83	1.40			
	Novi Sad	2.03	1.46			
14. Koristim YouTube za potrebe studiranja	Beograd	3.18	1.32	0.80	2	0.44
	Niš	3.34	1.43			
	Novi Sad	3.10	1.48			
15. Koristim blogove za potrebe studiranja (pišem sopstveni blog)	Beograd	1.52	1.21	13.1	2	0.00
	Niš	2.07	1.54			
	Novi Sad	1.21	0.65			
16. Koristim blogove za potrebe studiranja (pratim druge blogove)	Beograd	2.47	1.55	4.48	2	0.01
	Niš	2.49	1.48			
	Novi Sad	1.92	1.34			
17. Koristim vlogove za potrebe studiranja (imam sopstveni vlog)	Beograd	1.08	0.32	2.63	2	0.07
	Niš	1.30	0.91			
	Novi Sad	1.17	0.54			
18. Koristim vlogove za potrebe studiranja (pratim druge vlogove)	Beograd	1.82	1.22	1.86	2	0.15
	Niš	2.12	1.36			
	Novi Sad	1.81	1.32			
19. Koristim diskusione forume za potrebe studiranja	Beograd	2.47	1.50	2.21	2	0.11
	Niš	2.30	1.39			
	Novi Sad	2.03	1.33			
20. Koristim programe za obradu fotografija za potrebe studiranja	Beograd	2.54	1.49	24.1	2	0.00
	Niš	3.40	1.38			
	Novi Sad	2.07	1.30			
21. Koristim programe za obradu i montažu audio signala za potrebe studiranja	Beograd	2.93	1.57	7.47	2	0.00
	Niš	3.23	1.57			
	Novi Sad	2.39	1.44			
22. Koristim programe za obradu i montažu video signala za potrebe studiranja	Beograd	2.79	1.66	11.7	2	0.00
	Niš	3.22	1.57			
	Novi Sad	2.17	1.38			
23. Koristim programe za verifikaciju sadržaja za potrebe studiranja	Beograd	2.22	1.44	4.83	2	0.00
	Niš	2.19	1.42			
	Novi Sad	1.66	1.05			

Rezultati istraživanja pokazuju da su studenti novinarstva u Beogradu (M-2.89) i Novom Sadu (M-2.78) uglavnom nesaglasni, a studenti novinarstva u Nišu (M-3.25)

neodlučni pri proceni tvrdnje *Koristim digitalnu kameru za potrebe studiranja*. Sa tvrdnjom *Koristim programe za izradu prezentacija za potrebe studiranja (npr. PowerPoint)* studenti su uglavnom saglasni. Međutim, rezultati Bonferroni Post Hoc testa pokazuju da se stavovi studenata novinarstva u Beogradu (M-4.36) statistički značajno razlikuju u odnosu na stavove studenata novinarstva u Nišu (M-4.85) dok se stavovi studenata novinarstva u Nišu statistički značajno razlikuju u odnosu na stavove studenata u Novom Sadu (M-4.53).

Studenti novinarstva na fakultetima u Beogradu, Nišu i Novom Sadu uglavnom su nesaglasni sa tvrdnjom *Koristim Google Scholar za potrebe studiranja* i u potpunosti nesaglasni sa tvrdnjom *Koristim Kobson za potrebe studiranja*. Za razliku od toga, studenti novinarstva u Beogradu su uglavnom saglasni (M-4.14) a studenti novinarstva u Nišu (M-2.65) i Novom Sadu (M-2.96) uglavnom nesaglasni sa tvrdnjom *Koristim Facebook za potrebe studiranja*.

Rezultati istraživanja takođe pokazuju da su studenti iz Niša uglavnom nesaglasni (M-2.07), a studenti iz Beograda (M-1.52) i Novog Sada (M-1.21) u potpunosti nesaglasni sa tvrdnjom *Koristim blogove za potrebe studiranja (pišem sopstveni blog)*. Slično prethodno navedenom, studenti novinarstva u Beogradu (M-2.47) i Nišu (M-2.49) su uglavnom nesaglasni, a studenti novinarstva u Novom Sadu u potpunosti nesaglasni (M-1.92) sa tvrdnjom *Koristim blogove za potrebe studiranja (pratim druge blogove)*.

Analiza prosečnog odgovora ukazuje na doslednost u stavovima studenata pri proceni tvrdnji *Koristim programe za obradu fotografija za potrebe studiranja*, *Koristim programe za obradu i montažu audio signala za potrebe studiranja* i *Koristim programe za obradu i montažu video signala za potrebe studiranja*. Pri proceni navedenih ajtema studenti novinarstva u Nišu su ispoljili neodlučnost, a studenti novinarstva u Beogradu i Novom Sadu umerenu nesaglasnost. Sa tvrdnjom *Koristim programe za verifikaciju sadržaja za potrebe studiranja* studenti novinarstva u Beogradu (M-2.22) i Nišu (M-2.19) su uglavnom nesaglasni dok su studenti novinarstva u Novom Sadu (M-1.66) u potpunosti nesaglasni.

Statistički značajne razlike u odnosu na mesto studiranja prisutne su kod 11 ajtema od ukupno 23 ponuđenih u ovom delu upitnika. U ajtemima u kojima su prisutne statistički značajne razlike u odnosu na varijablu mesto studiranja, kao dominantan izdvaja se Filozofski fakultet u Nišu, i kod njega postoje razlike u odnosu na druga dva analizirana fakulteta. Ajtemi kod kojih studenti Filozofskog fakulteta u Nišu iskazuju veći stepen saglasnosti u odnosu na ostala dva su: *Koristim digitalnu kameru za potrebe studiranja*,

Koristim programe za izradu prezentacija za potrebe studiranja (npr. PowerPoint), Koristim Google Scholar za potrebe studiranja, Koristim blogove za potrebe studiranja (pišem sopstveni blog), Koristim blogove za potrebe studiranja (pratim druge blogove), Koristim programe za obradu fotografija za potrebe studiranja, Koristim programe za obradu i montažu audio signala za potrebe studiranja, Koristim programe za obradu i montažu video signala za potrebe studiranja. Razlog tome se može naći u tumačenju da studenti novinarstva na Filozofskom fakultetu u Nišu imaju znatno manje mogućnosti za praksu u medijima u odnosu na Beograd i Novi Sad kao veće medijske centre, te su stoga orjentisani da se malo više bave alatima iz domena novih medija koji su im na raspolaganju – a to je rad sa multimedijalnim sadržajima u učionici.

Kod ajtema *Koristim Kobson za potrebe studiranja, Koristim Facebook za potrebe studiranja i Koristim programe za verifikaciju sadržaja za potrebe studiranja* malo viši stepen saglasnosti pokazali su studenti Fakulteta političkih nauka u Beogradu, mada je reč o malim razlikama.

U analizi razlika u stavovima studenata o važnosti i korisnosti savremenih medijskih sredstava u učenju i obavljanju studentskih obaveza u odnosu na mesto studiranja, uočena je statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika kod samo jednog ajtema, i to onog koji se odnosi na korišćenje onlajn materijala u procesu studiranja. Prosek odgovora (M) pokazuje da su studenti, nezavisno od mesta studija, uglavnom saglasni sa ajtemom *Onlajn materijali su važni kao podrška učenju*. Ipak, rezultati Post Hoc testa ukazuju na statistički značajne razlike u stavovima studenata novinarstva u Nišu (M-4.80) i Beogradu (M-4.45).

U Tabeli 32. prikazane su razlike u stavovima studenata o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem, u odnosu na mesto studija.

Rezultati istraživanja pokazuju da su sa tvrdnjom *Koristimo aplikacije za video sastanke kada radimo na grupnom zadatku* studenti novinarstva u Beogradu (M-4.00) uglavnom saglasni dok su studenti novinarstva u Nišu (M-3.85) i Novom Sadu (M-3.09) ispoljili neodlučnost pri proceni.

Sa tvrdnjom *U onlajn komunikaciji često razmenjujem ispitna pitanja iz prethodnih rokova* studenti novinarstva u Beogradu (M-4.40) i Novom Sadu (M-4.25) su uglavnom

saglasni. Za razliku od njih studenti novinarstva u Nišu (M-3.86) ispoljili su neodlučnost pri proceni navedenog ajtema.

Tabela 32. Razlike u stavovima studenata o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem, u odnosu na mesto studija

Ajtem	MS	M	SD	F	df	p
1. Materijale za učenje sa kolegama najčešće razmenjujem putem onlajn servisa	Beograd	4.75	0.55	0.99	2	0.37
	Niš	4.64	0.72			
	Novi Sad	4.63	0.74			
2. Koristimo aplikacije za video sastanke kada radimo na grupnom zadatku	Beograd	4.00	1.21	12.3	2	0.00
	Niš	3.85	1.33			
	Novi Sad	3.09	1.40			
3. Najčešće razmenjujem iskustva sa kolegama u vezi ispita iz prethodnih ispitnih rokova preko društvenih mreža	Beograd	4.41	0.96	1.74	2	0.17
	Niš	4.59	0.74			
	Novi Sad	4.36	0.96			
4. U onlajn komunikaciji često razmenjujem ispitna pitanja iz prethodnih rokova	Beograd	4.40	0.92	6.41	2	0.00
	Niš	3.86	1.30			
	Novi Sad	4.25	1.09			
5. Informacije u vezi sa rasporedom ispita pronalazim onlajn	Beograd	4.89	0.52	0.57	2	0.56
	Niš	4.82	0.50			
	Novi Sad	4.81	0.55			
6. O rezultatima ispita sa kolegama najčešće diskutujem preko društvenih mreža	Beograd	4.36	0.96	2.13	2	0.12
	Niš	4.22	1.13			
	Novi Sad	4.04	1.23			
7. Putem onlajn servisa razmenjujem prevode pojedinih tekstova	Beograd	3.42	1.50	6.61	2	0.00
	Niš	3.98	1.29			
	Novi Sad	3.29	1.51			
8. Putem onlajn servisa razmenjujem informacije u vezi sa predispitnim obavezama	Beograd	4.51	0.77	1.52	2	0.21
	Niš	4.66	0.62			
	Novi Sad	4.48	0.90			
9. Najviše informacija u vezi studiranja razmenjujem u grupi na društvenoj mreži sa kolegama iz svoje generacije	Beograd	4.52	0.94	2.83	2	0.06
	Niš	4.70	0.74			
	Novi Sad	4.80	0.53			
10. Nove medijske tehnologije intenziviraju komunikaciju studenata i profesora (np. društvene mreže, servisi za komunikaciju)	Beograd	4.11	1.03	2.91	2	0.06
	Niš	4.35	0.93			
	Novi Sad	4.45	0.87			

Neodlučnost pri proceni prisutna je kod svih kategorija ispitanika, studenata novinarstva u Beogradu, Nišu i Novom Sadu, kod tvrdnje *Putem onlajn servisa razmenjujem prevode pojedinih tekstova*. Ipak, rezultati Post Hoc testa pokazuju da statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata iz Beograda (M-3.42) i Niša (M-3.98) kao i Niša i Novog Sada (M-3.29).

U Tabeli 33. prikazane su razlike u stavovima studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja, u odnosu na mesto studija.

Rezultati istraživanja pokazuju da su studenti novinarstva u Nišu zadovoljni nastavom iz oblasti digitalnih tehnologija na fakultetu (M-4.40). Za razliku od njih, studenti novinarstva u Beogradu nesaglasni (M-2.93) i Novom Sadu neodlučni (M-3.86) pri proceni tvrdnje *Zadovoljan/na sam nastavom iz oblasti digitalnih tehnologija na mom fakultetu*. Takođe, analiza proseka odgovora pokazuje da su studenti novinarstva u Nišu saglasni (M-4.21), a studenti novinarstva u Beogradu (M-3.20) i Novom Sadu (M-3.82) neodlučni pri proceni tvrdnje *Zadovoljan/na sam načinom na koji profesori koriste nove tehnologije kao sredstva za pomoć u nastavi (software i hardware)*.

Slično prethodno navedenom, rezultati istraživanja pokazuju da su studenti novinarstva u Nišu zadovoljni temama vezanim za nove tehnologije koje se obrađuju na fakultetu (M-4.23), studenti novinarstva u Beogradu su nesaglasni (M-2.90) i studenti novinarstva u Novom Sadu (M-3.82) neodlučni pri proceni tvrdnje *Zadovoljan/na sam temama vezanim za nove tehnologije koje se obrađuju na mom fakultetu*.

Studenti novinarstva u Beogradu, Nišu i Novom Sadu uglavnom su saglasni sa tvrdnjom *Smatram da nove tehnologije treba da budu sastavni deo svakog nastavnog predmeta*. Ipak, rezultati Bonferroni Post Hoc testa pokazuju da statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata novinarstva u Nišu (M-4.41) i Novom Sadu (M-4.06). Za razliku od studenata novinarstva u Novom Sadu (M-4.02) koji smatraju da na njihovom fakultetu nastavni sadržaji prate novine iz oblasti novih medija, studenti novinarstva u Beogradu (M-3.11) i Nišu (M-3.86) ispoljili su neodlučnost pri proceni tvrdnje *Smatram da nastavni sadržaji prate novine iz oblasti novih medija*.

Rezultati istraživanja ukazuju na neodlučnost studenata novinarstva, nezavisno od mesta studija, pri vrednovanju ajtema *Smatram da sve predispitne obaveze studenata treba da se rade uz pomoć novih tehnologija* i *Sadržaji iz oblasti novih medija treba da zauzmu centralno mesto u obrazovanju novinara*.

Rezultati istraživanja ukazuju na neodlučnost studenata novinarstva, nezavisno od mesta studija, pri vrednovanju ajtema *Smatram da sve predispitne obaveze studenata treba da se rade uz pomoć novih tehnologija* i *Sadržaji iz oblasti novih medija treba da zauzmu centralno mesto u obrazovanju novinara*.

Tabela 33. Razlike u stavovima studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja u odnosu na mesto studija

Ajtem	MS	M	SD	F	df	p
1. Zadovoljan/na sam nastavom iz oblasti digitalnih tehnologija na mom fakultetu	Beograd	2.93	1.29	42.5	2	0.00
	Niš	4.40	0.84			
	Novi Sad	3.86	1.11			
2. Zadovoljan/na sam načinom na koji profesori koriste nove tehnologije kao sredstva za pomoć u nastavi (software i hardware)	Beograd	3.20	1.22	19.3	2	0.00
	Niš	4.21	1.04			
	Novi Sad	3.82	1.12			
3. Smatram da teme o novim tehnologijama treba da budu zastupljene u većem obimu u studijskom programu	Beograd	4.14	1.00	0.52	2	0.59
	Niš	4.26	1.01			
	Novi Sad	4.11	1.15			
4. Zadovoljan/na sam temama vezanim za nove tehnologije koje se obrađuju na mom fakultetu	Beograd	2.90	1.22	36.9	2	0.00
	Niš	4.23	0.99			
	Novi Sad	3.82	1.06			
5. Smatram da nove tehnologije treba da budu sastavni deo svakog nastavnog predmeta	Beograd	4.15	1.02	3.27	2	0.03
	Niš	4.41	0.98			
	Novi Sad	4.06	1.12			
6. Smatram da nastavni sadržaji prate novine iz oblasti novih medija	Beograd	3.11	1.33	15.9	2	0.00
	Niš	3.86	1.12			
	Novi Sad	4.02	1.04			
7. Smatram da sve predispitne obaveze studenata treba da se rade uz pomoć novih tehnologija	Beograd	3.28	1.43	6.43	2	0.00
	Niš	3.90	1.23			
	Novi Sad	3.40	1.42			
8. Sadržaji iz oblasti novih medija treba da zauzmu centralno mesto u obrazovanju novinara	Beograd	3.61	1.19	4.84	2	0.00
	Niš	3.98	1.18			
	Novi Sad	3.48	1.21			
9. Potrebna je bolja opremljenost učionica sredstvima medijskih tehnologija	Beograd	4.35	0.97	2.16	2	0.11
	Niš	4.06	1.06			
	Novi Sad	4.09	1.17			
10. Potrebno je više pažnje posvetiti digitalnoj pismenosti studenata	Beograd	4.42	0.78	0.38	2	0.68
	Niš	4.47	0.97			
	Novi Sad	4.35	1.06			
11. Sadržaji iz oblasti digitalnih tehnologija na internetu mogu doprineti mom profesionalnom razvoju	Beograd	4.41	0.83	0.72	2	0.48
	Niš	4.48	0.78			
	Novi Sad	4.34	0.84			
12. Smatram da je nastavni rad kvalitetniji ako se koriste sadržaji sa interneta	Beograd	3.73	1.15	1.89	2	0.15
	Niš	3.94	1.14			
	Novi Sad	3.63	1.20			
13. Zadovoljan/na sam opremljenošću fakulteta savremenim medijskim sredstvima	Beograd	2.98	1.20	11.0	2	0.00
	Niš	3.76	1.09			
	Novi Sad	3.45	1.14			
14. Sredstva medijskih tehnologija doprinose modernizaciji fakulteta	Beograd	4.46	0.74	0.75	2	0.47
	Niš	4.58	0.79			
	Novi Sad	4.46	0.80			

Za razliku od studenata novinarstva u Beogradu (M-2.98) koji su uglavnom nesaglasni, studenti novinarstva u Nišu (M-3.76) i Novom Sadu (M-3.45) su neodlučni pri

proceni tvrdnje *Zadovoljan/na sam opremljenošću fakulteta savremenim medijskim sredstvima.*

U Tabeli 34. prikazane su razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama, u odnosu na mesto studija.

Analiza prosečnog odgovora pokazuje da su studenti novinarstva, nezavisno od mesta studija, uglavnom saglasni sa tvrdnjom *Razvio/la sam veštinu kreiranja medijskih tekstova.* Nasuprot tome, studenti novinarstva u Nišu su uglavnom saglasni (M-4.19 i M-4.12), a studenti novinarstva u Beogradu (M-3.56 i M-3.41) i Novom Sadu (M-3.74 i M-3.45) neodlučni pri proceni tvrdnji *Razvio/la sam veštinu kreiranja multimedijalnih sadržaja (kombinovanje teksta, slike, zvuka, videa...)* i *Razvio/la sam veštinu obrade fotografija.*

Neodlučnost studenata novinarstva u Beogradu (M-3.03), Nišu (M-3.80) i Novom Sadu (M-3.06) uočljiva je i kod tvrdnje *Razvio/la sam veštinu vizuelnog prikazivanja podataka (infografik).* Pri proceni tvrdnje *Razvio/la sam veštinu rada sa audio sadržajem (snimanje i montaža)* studenti novinarstva u Beogradu (M-3.15) i Nišu (M-3.74) ispoljili su neodlučnost, a studenti novinarstva u Novom Sadu nesaglasnost (M-2.93). Slično tome, studenti novinarstva u Beogradu (M-2.87) i Novom Sadu (M-2.82) ispoljili su nesaglasnost a studenti novinarstva u Nišu neodlučnost (M-3.67) pri proceni tvrdnje *Razvio/la sam veštinu rada sa video sadržajem (snimanje i montaža).* Analiza prosečnog odgovora takođe pokazuje da studenti novinarstva u Beogradu, Nišu i Novom Sadu umeju samostalno da koriste e-mejl. Ipak, statistički značajna razlika kod tvrdnje *Umem samostalno da koristim e-mail* postoji u stavovima studenata u Beogradu (M-4.98) i Novom Sadu (M-4,83), međutim, razlike su minimalne.

Za razliku od studenata novinarstva u Beogradu (M-4.18) i Nišu (M-4.16) koji su uglavnom saglasni, studenti novinarstva u Novom Sadu su neodlučni (M-3.78) pri proceni tvrdnje *Umem samostalno da pretražujem baze podataka.* Slično tome, studenti novinarstva u Nišu su uglavnom saglasni (M-4.01) dok su studenti novinarstva u Beogradu (M-3.78) i Novom Sadu (M-3.58) neodlučni pri proceni tvrdnje *Umem samostalno da proverim verodostojnost informacija (factchecking) i autentičnost fotografija.*

Tabela 34. Razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama u odnosu na mesto studija

Ajtem	MS	M	SD	F	df	p
1. Umem samostalno da pretražujem internet. preuzimam i organizujem pronađene informacije	Beograd	4.73	0.68	0.68	2	0.50
	Niš	4.82	0.58			
	Novi Sad	4.74	0.54			
2. Kritički procenjujem pouzdanost i valjanost internet informacija	Beograd	4.48	0.86	1.72	2	0.18
	Niš	4.59	0.66			
	Novi Sad	4.38	0.83			
3. Razvio/la sam veštinu kreiranja medijskih tekstova	Beograd	4.12	1.14	3.48	2	0.03
	Niš	4.42	0.82			
	Novi Sad	4.10	1.05			
4. Razvio/la sam veštinu kreiranja multimedijalnih sadržaja (kombinovanje teksta. slike. zvuka. videa...)	Beograd	3.56	1.55	7.67	2	0.00
	Niš	4.19	0.92			
	Novi Sad	3.74	1.17			
5. Razvio/la sam veštinu vizuelnog prikazivanja podataka (infografik)	Beograd	3.03	1.60	10.9	2	0.00
	Niš	3.80	1.14			
	Novi Sad	3.06	1.29			
6. Razvio/la sam veštinu obrade fotografija	Beograd	3.41	1.50	10.9	2	0.00
	Niš	4.12	1.03			
	Novi Sad	3.45	1.27			
7. Razvio/la sam veštinu rada sa audio sadržajem (snimanje i montaža)	Beograd	3.15	1.46	10.3	2	0.00
	Niš	3.74	1.22			
	Novi Sad	2.93	1.38			
8. Razvio/la sam veštinu rada sa video sadržajem (snimanje i montaža)	Beograd	2.87	1.52	12.5	2	0.00
	Niš	3.67	1.30			
	Novi Sad	2.82	1.38			
9. Umem samostalno da koristim program Excel	Beograd	3.72	1.29	0.07	2	0.93
	Niš	3.65	1.23			
	Novi Sad	3.72	1.27			
10. Umem samostalno da koristim e-mail	Beograd	4.98	0.11	3.31	2	0.03
	Niš	4.88	0.42			
	Novi Sad	4.83	0.51			
11. Umem samostalno da koristim programe za izradu prezentacija	Beograd	4.89	0.49	0.59	2	0.55
	Niš	4.87	0.38			
	Novi Sad	4.81	0.58			
12. Umem samostalno da koristim programe za obradu teksta	Beograd	4.671	0.75	0.18	2	0.83
	Niš	4.73	0.68			
	Novi Sad	4.74	0.76			
13. Koristim društvene mreže radi istraživanja novih ideja i provere informacija	Beograd	4.58	0.81	0.40	2	0.66
	Niš	4.49	0.86			
	Novi Sad	4.53	0.82			
14. Umem samostalno da pretražujem baze podataka	Beograd	4.18	1.15	4.01	2	0.01
	Niš	4.16	1.05			
	Novi Sad	3.78	1.14			
15. Umem samostalno da proizvedem novinarske priče za više od jedne medijske platforme (TV. radio. onlajn...)	Beograd	3.75	1.32	1.95	2	0.14
	Niš	4.01	1.20			
	Novi Sad	3.72	1.35			

16. Umem samostalno da koristim mobilne tehnologije za kreiranje video izveštaja	Beograd	4.29	1.18	0.76	2	0.46
	Niš	4.40	0.93			
	Novi Sad	4.23	1.02			
17. Umem samostalno da organizujem čuvanje svojih dokumenata u <i>cloud</i> servisima	Beograd	4.19	1.22	1.15	2	0.31
	Niš	4.18	1.21			
	Novi Sad	3.95	1.14			
18. Umem samostalno da proverim verodostojnost informacija (factchecking) i autentičnost fotografija	Beograd	3.78	1.29	3.44	2	0.03
	Niš	4.01	1.10			
	Novi Sad	3.58	1.19			
19. Umem samostalno da izveštavam sa mesta događaja preko instant twitova ili bloga	Beograd	3.46	1.46	0.02	2	0.98
	Niš	3.43	1.33			
	Novi Sad	3.39	1.36			
20. Umem samostalno da proizvedem <i>live</i> video	Beograd	4.32	1.07	0.27	2	0.76
	Niš	4.35	1.04			
	Novi Sad	4.24	1.00			
21. Umem da koristim VPN servise	Beograd	3.28	1.50	1.17	2	0.31
	Niš	3.10	1.42			
	Novi Sad	2.93	1.45			
22. Smatram da sam dovoljno obavešten/na o digitalnoj bezbednosti	Beograd	3.96	1.09	0.44	2	0.63
	Niš	3.82	1.17			
	Novi Sad	3.89	0.99			
23. Umem samostalno da koristim operativni sistem medijskog sajta (CMS)	Beograd	2.75	1.46	0.18	2	0.83
	Niš	2.84	1.30			
	Novi Sad	2.78	1.30			
24. Umem samostalno da prilagodim sadržaj sajta prema zahtevima SEO optimizacije	Beograd	2.69	1.51	3.38	2	0.03
	Niš	2.95	1.42			
	Novi Sad	2.44	1.31			
25. Umem samostalno da kreiram blog	Beograd	3.95	1.25	4.03	2	0.01
	Niš	3.61	1.35			
	Novi Sad	3.36	1.44			
26. Umem samostalno da rešim manje probleme kada tehnički uređaji ili digitalni alati ne rade	Beograd	3.68	1.27	0.33	2	0.71
	Niš	3.53	1.27			
	Novi Sad	3.58	1.20			
27. Umem samostalno da podesim softverske aplikacije svojim potrebama	Beograd	3.61	1.24	0.98	2	0.37
	Niš	3.50	1.28			
	Novi Sad	3.34	1.32			
28. Umem samostalno da izradim veb stranicu	Beograd	3.87	1.25	8.28	2	0.00
	Niš	3.13	1.40			
	Novi Sad	3.14	1.57			
29. Umem samostalno da napravim podkast	Beograd	3.28	1.49	0.78	2	0.45
	Niš	3.05	1.36			
	Novi Sad	3.30	1.45			
30. Umem samostalno da radim sa kamerom	Beograd	2.96	1.54	5.57	2	0.00
	Niš	2.90	1.35			
	Novi Sad	2.30	1.39			
31. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija razvijaju kroz studiranje	Beograd	3.85	1.07	1.52	2	0.22
	Niš	4.08	1.06			
	Novi Sad	4.07	1.10			

32. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija mogu poboljšati kroz dodatne obuke	Beograd	4.47	0.77	0.00	2	0.99
	Niš	4.46	0.90			
	Novi Sad	4.45	0.92			
33. Rado bih prisustvovao/la bih nekoj dodatnoj obuci u vezi medijskih tehnologija	Beograd	4.36	0.98	0.41	2	0.66
	Niš	4.46	0.96			
	Novi Sad	4.43	0.88			

Podaci istraživanja pokazuju da su studenti novinarstva, nezavisno od mesta studija, uglavnom nesaglasni sa tvrdnjama *Umem samostalno da prilagodim sadržaj sajta prema zahtevima SEO optimizacije* i *Umem samostalno da radim sa kamerom*, a neodlučni pri proceni tvrdnji *Umem samostalno da kreiram blog* i *Umem samostalno da izradim veb stranicu*.

U Tabeli 35. prikazane su razlike u stavovima studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji, u odnosu na mesto studija. Rezultati Bonferroni Post Hoc testa ukazuju postojanje statistički značajnih razlika kod samo dva ajtema: *Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa programima za grafiku i animaciju* i *Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za praćenje i razumevanje veb statistike i analitike*.

Tabela 35. Razlike u stavovima studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji u odnosu na mesto studija

Ajtem	MS	M	SD	F	df	p
1. Pratim novine iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija	Beograd	3.54	1.30	1.10	2	0.33
	Niš	3.70	1.12			
	Novi Sad	3.45	1.34			
2. Nove tehnologije su neophodne za profesionalni razvoj budućih novinara	Beograd	4.63	0.69	0.51	2	0.59
	Niš	4.71	0.59			
	Novi Sad	4.66	0.66			
3. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa audio sadržajima	Beograd	4.61	0.76	1.22	2	0.29
	Niš	4.72	0.55			
	Novi Sad	4.59	0.71			
4. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja iz oblasti rada sa video sadržajima	Beograd	4.67	0.78	1.73	2	0.17
	Niš	4.78	0.54			
	Novi Sad	4.60	0.76			
5. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje portala internet radija i internet TV-a	Beograd	4.68	0.81	2.50	2	0.08
	Niš	4.77	0.46			
	Novi Sad	4.54	0.85			
6. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja iz oblasti veb dizajna	Beograd	4.50	0.89	2.67	2	0.07
	Niš	4.65	0.79			
	Novi Sad	4.36	0.98			

7. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje podkasta	Beograd	4.32	1.08	0.57	2	0.56
	Niš	4.46	0.97			
	Novi Sad	4.37	1.03			
8. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa programima za grafiku i animaciju	Beograd	4.18	1.11	3.66	2	0.02
	Niš	4.54	0.81			
	Novi Sad	4.25	1.11			
9. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za praćenje i razumevanje veb statistike i analitike	Beograd	4.23	1.06	4.23	2	0.01
	Niš	4.60	0.70			
	Novi Sad	4.41	0.95			
10. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za SEO optimizaciju	Beograd	3.89	1.21	2.55	2	0.07
	Niš	4.23	1.21			
	Novi Sad	3.91	1.23			
11. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za menadžment društvenih mreža	Beograd	4.52	0.81	1.07	2	0.34
	Niš	4.58	0.83			
	Novi Sad	4.39	0.94			
12. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za obradu fotografija	Beograd	4.41	0.98	1.41	2	0.24
	Niš	4.61	0.74			
	Novi Sad	4.51	0.96			
13. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa kamerom	Beograd	4.58	0.78	0.14	2	0.86
	Niš	4.61	0.74			
	Novi Sad	4.55	0.86			
14. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)	Beograd	4.34	1.12	0.58	2	0.55
	Niš	4.48	0.91			
	Novi Sad	4.36	1.08			
15. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za proizvodnju multimedijalnih sadržaja	Beograd	4.65	0.81	0.22	2	0.80
	Niš	4.68	0.70			
	Novi Sad	4.61	0.82			
16. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za podešavanje softvera svojim potrebama	Beograd	4.45	0.97	0.67	2	0.51
	Niš	4.49	0.84			
	Novi Sad	4.34	1.05			
17. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za mobilno novinarstvo (MOJO) i mobilno <i>live</i> izveštavanje	Beograd	4.32	1.06	0.02	2	0.97
	Niš	4.35	1.08			
	Novi Sad	4.34	1.10			
18. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za proveru verodostojnosti podataka	Beograd	4.75	0.59	0.96	2	0.38
	Niš	4.66	0.70			
	Novi Sad	4.61	0.88			
19. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje blogova i vlogova	Beograd	4.06	1.20	2.77	2	0.06
	Niš	4.36	1.08			
	Novi Sad	4.00	1.25			
20. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za <i>live</i> striming	Beograd	4.35	0.97	0.49	2	0.61
	Niš	4.16	1.18			
	Novi Sad	4.20	1.30			
21. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za korišćenje baza podataka	Beograd	4.52	0.87	0.65	2	0.52
	Niš	4.60	0.79			
	Novi Sad	4.45	1.09			
22. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za podsticanje angažmana publike	Beograd	4.65	0.67	0.08	2	0.92
	Niš	4.65	0.79			
	Novi Sad	4.62	0.90			

Uprkos činjenici da su studenti novinarstva, nezavisno od mesta studija, uglavnom saglasni sa ajtemima *Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa programima za grafiku i animaciju* i *Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za praćenje i razumevanje veb statistike i analitike*, analiza prosečnog odgovora pokazuje da su sa navedenim ajtemima najviši stepen saglasnosti ispoljili studenti novinarstva u Nišu (M-4.54 i M-4.60), potom studenti novinarstva u Novom Sadu (M-4.25 i M-4.41) i najniži stepen saglasnosti studenti novinarstva u Beogradu (M-4.18 i M-4.23).

Na osnovu dobijenih rezultata, u ispitivanju statistički značajnih razlika u stavovima studenata novinarstva u odnosu na nezavisnu varijablu *mesto studiranja*, može se konstatovati da je podhipoteza 11b: *Postoje statistički značajne razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na mesto studiranja* delimično potvrđena.

4.11.3. Statistički značajne razlike u odnosu na varijablu *prosečna ocena*

U Tabeli 36. prikazane su razlike u stavovima studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja, u odnosu na prosek ocena.

Analiza prosečnog odgovora pokazuje da su studenti, nezavisno od proseka ocena, uglavnom saglasni sa tvrdnjom *Koristim računar za potrebe studiranja*. Ipak, rezultati Bonferroni Post Hoc testa pokazuju da statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata sa prosečnom ocenom od 6.00 do 7.00 (M-4.60) i studenata prosečnom ocenom od 9.00 do 10.00 (M-4.98).

Za razliku od navedenog, studenti sa najnižom prosečnom ocenom (od 6.00 do 7.00) uglavnom su nesaglasni (M-2.20 i M-2.26), a studenti sa višom prosečnom ocenom (od 7.01 do 8.00, od 8.01 do 9.00 i od 9.01 do 10.00) su u potpunosti nesaglasni sa tvrdnjama *Koristim tablet za potrebe studiranja* i *Koristim Kobson za potrebe studiranja*.

Kod tvrdnje *Koristim YouTube za potrebe studiranja* uočljiva je neodlučnost studenata. Izuzetak su studenati sa prosečnom ocenom od 7.01 do 8.00 koja su pri vrednovanju navedene tvrdnje ispoljili nesaglasnost (M-2.93).

Statistička značajnost u odgovorima ispitanika u odnosu na prosečnu ocenu je pokazana u manjem broju ajtema, odnosno u četiri od mogućih dvadeset tri. Osim toga, čak i tamo gde postoje razlike, ne mogu se uočiti veća odstupanja u srednjim vrednostima dobijenim u zavisnosti od prosečne ocene.

Tabela 36. Razlike u stavovima studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja u odnosu na prosek ocena

Ajtem	PO	M	SD	F	df	p
1. Koristim računar za potrebe studiranja	6.00-7.00	4.60	0.82	3.36	3	0.01
	7.01-8.00	4.79	0.47			
	8.01-9.00	4.78	0.50			
	9.01-10.00	4.98	0.13			
2. Koristim tablet za potrebe studiranja	6.00-7.00	2.20	1.56	4.29	3	0.00
	7.01-8.00	1.42	1.07			
	8.01-9.00	1.37	0.93			
	9.01-10.00	1.17	0.58			
3. Koristim mobilni telefon za potrebe studiranja	6.00-7.00	4.66	0.48	0.22	3	0.87
	7.01-8.00	4.63	0.75			
	8.01-9.00	4.66	0.64			
	9.01-10.00	4.73	0.62			
4. Koristim digitalnu kameru za potrebe studiranja	6.00-7.00	3.20	1.26	0.18	3	0.90
	7.01-8.00	2.96	1.49			
	8.01-9.00	3.00	1.39			
	9.01-10.00	2.90	1.38			
5. Koristim e-mail za potrebe studiranja	6.00-7.00	4.73	0.59	1.21	3	0.30
	7.01-8.00	4.92	0.38			
	8.01-9.00	4.87	0.35			
	9.01-10.00	4.90	0.35			
6. Koristim softvere za beleženje podataka kao pomoć pri studiranju (Microsoft Word, Microsoft OneNote, Apple Note i slično)	6.00-7.00	4.46	0.99	0.83	3	0.47
	7.01-8.00	4.52	1.02			
	8.01-9.00	4.33	1.20			
	9.01-10.00	4.57	0.93			
7. Koristim programe za izradu prezentacija za potrebe studiranja (npr. PowerPoint)	6.00-7.00	4.46	0.91	0.54	3	0.65
	7.01-8.00	4.64	0.78			
	8.01-9.00	4.55	0.91			
	9.01-10.00	4.69	0.78			
8. Koristim Excel za potrebe studiranja	6.00-7.00	3.20	1.74	0.96	3	0.40
	7.01-8.00	2.60	1.56			
	8.01-9.00	2.48	1.55			
	9.01-10.00	2.59	1.40			
9. Koristim Google Scholar za potrebe studiranja	6.00-7.00	2.86	1.68	0.72	3	0.53
	7.01-8.00	2.28	1.50			
	8.01-9.00	2.49	1.69			
	9.01-10.00	2.38	1.65			
10. Koristim Kobson za potrebe studiranja	6.00-7.00	2.26	1.53	3.87	3	0.01
	7.01-8.00	1.41	0.94			
	8.01-9.00	1.46	1.08			
	9.01-10.00	1.28	0.66			
11. Koristim Facebook za potrebe studiranja	6.00-7.00	3.53	1.30	0.70	3	0.55
	7.01-8.00	3.04	1.62			
	8.01-9.00	3.28	1.53			
	9.01-10.00	3.19	1.49			
12. Koristim Instagram za potrebe studiranja	6.00-7.00	2.86	1.59	0.20	3	0.89
	7.01-8.00	2.58	1.57			

	8.01-9.00	2.66	1.48			
	9.01-10.00	2.55	1.47			
13. Koristim Twitter za potrebe studiranja	6.00-7.00	2.20	1.78	0.71	3	0.54
	7.01-8.00	1.79	1.40			
	8.01-9.00	1.88	1.32			
	9.01-10.00	2.07	1.43			
14. Koristim YouTube za potrebe studiranja	6.00-7.00	3.60	1.40	2.59	3	0.05
	7.01-8.00	2.93	1.46			
	8.01-9.00	3.28	1.38			
	9.01-10.00	3.50	1.33			
15. Koristim blogove za potrebe studiranja (pišem sopstveni blog)	6.00-7.00	1.60	0.91	1.65	3	0.17
	7.01-8.00	1.55	1.22			
	8.01-9.00	1.54	1.19			
	9.01-10.00	1.98	1.54			
16. Koristim blogove za potrebe studiranja (pratim druge blogove)	6.00-7.00	2.60	1.76	0.53	3	0.66
	7.01-8.00	2.29	1.43			
	8.01-9.00	2.20	1.52			
	9.01-10.00	2.44	1.41			
17. Koristim vlogove za potrebe studiranja (imam sopstveni vlog)	6.00-7.00	1.33	0.61	0.65	3	0.58
	7.01-8.00	1.24	0.79			
	8.01-9.00	1.15	0.55			
	9.01-10.00	1.13	0.62			
18. Koristim vlogove za potrebe studiranja (pratim druge vlogove)	6.00-7.00	2.26	1.38	0.47	3	0.69
	7.01-8.00	1.87	1.27			
	8.01-9.00	1.98	1.38			
	9.01-10.00	1.86	1.23			
19. Koristim diskusione forume za potrebe studiranja	6.00-7.00	2.93	1.83	1.48	3	0.22
	7.01-8.00	2.24	1.40			
	8.01-9.00	2.14	1.34			
	9.01-10.00	2.36	1.41			
20. Koristim programe za obradu fotografija za potrebe studiranja	6.00-7.00	2.46	1.24	0.75	3	0.52
	7.01-8.00	2.86	1.54			
	8.01-9.00	2.59	1.50			
	9.01-10.00	2.71	1.43			
21. Koristim programe za obradu i montažu audio signala za potrebe studiranja	6.00-7.00	2.86	1.45	1.37	3	0.25
	7.01-8.00	2.92	1.61			
	8.01-9.00	2.97	1.54			
	9.01-10.00	2.46	1.55			
22. Koristim programe za obradu i montažu video signala za potrebe studiranja	6.00-7.00	2.73	1.38	0.83	3	0.47
	7.01-8.00	2.80	1.59			
	8.01-9.00	2.82	1.63			
	9.01-10.00	2.42	1.61			
23. Koristim programe za verifikaciju sadržaja za potrebe studiranja	6.00-7.00	2.06	1.27	0.01	3	0.99
	7.01-8.00	2.00	1.43			
	8.01-9.00	2.00	1.27			
	9.01-10.00	2.03	1.32			

U Tabeli 37. prikazane su razlike u stavovima studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u obavljanju studentskih obaveza, u odnosu na prosek ocena.

Analiza podataka istraživanja pokazuje da su studenti sa nižim prosekom ocena (od 6.00 do 7.00 i od 7.01 do 8.00) uglavnom nesaglasni, a studenti sa višim prosekom ocena (od 8.01 do 9.00 i od 9.01 do 10) u potpunosti nesaglasni sa tvrdnjom *Više volim da učim iz onlajn materijala nego iz štampanih knjiga*. Može se konstatovati na osnovu ovih rezultata da studenti sa višim prosečnim ocenama pokazuju manje afiniteta za rad sa onlajn materijalima u odnosu na studente sa nižim prosekom.

Takođe, analiza rezultata istraživanja ukazuje na saglasnost studenata sa tvrdnjom *Onlajn materijale je lakše pretraživati u odnosu na štampane*. Izuzetak su studenti sa prosečnom ocenom od 8.01 do 9.00 koji su ispoljili neodlučnost pri proceni.

Sa tvrdnjom *Sve nejasnoće u materijalima za učenje najlakše razjasnim komunikacijom putem društvenih mreža* studenti sa nižim prosekom ocena (od 6.00 do 7.00 i od 7.01 do 8.00) su uglavnom saglasni dok su studenti sa višim prosekom ocena (od 8.01 do 9.00 i od 9.01 do 10) ispoljili neodlučnost pri proceni navedene tvrdnje.

Tabela 37. Razlike u stavovima studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u učenju i obavljanju studentskih obaveza u odnosu na prosek ocena

Ajtem	PO	M	SD	F	df	p
1. Onlajn materijali su važni kao podrška učenju	6.00-7.00	4.73	0.45	0.80	3	0.49
	7.01-8.00	4.63	0.71			
	8.01-9.00	4.60	0.73			
	9.01-10.00	4.76	0.42			
2. Više volim da učim iz onlajn materijala nego iz štampanih knjiga	6.00-7.00	2.80	1.61	7.29	3	0.00
	7.01-8.00	2.63	1.44			
	8.01-9.00	1.93	1.21			
	9.01-10.00	1.92	1.11			
3. Lako je naći i koristiti dodatne onlajn materijale na internetu	6.00-7.00	4.53	0.63	2.53	3	0.06
	7.01-8.00	3.81	1.08			
	8.01-9.00	3.69	1.21			
	9.01-10.00	3.73	1.10			
4. Onlajn materijale je lakše pretraživati u odnosu na štampane	6.00-7.00	4.60	0.63	3.36	3	0.01
	7.01-8.00	4.07	1.13			
	8.01-9.00	3.82	1.22			
	9.01-10.00	4.25	0.88			
5. Materijale za učenje brže i lakše nabavljam preko društvenih mreža	6.00-7.00	3.40	1.35	1.89	3	0.13
	7.01-8.00	3.55	1.42			
	8.01-9.00	3.21	1.36			
	9.01-10.00	3.03	1.42			

6. Sve nejasnoće u materijalima za učenje najlakše razjasnim komunikacijom putem društvenih mreža	6.00-7.00	4.26	0.96	2.70	3	0.04
	7.01-8.00	4.08	1.07			
	8.01-9.00	3.69	1.19			
	9.01-10.00	3.88	1.18			
7. YouTube sadržaji mi pomažu da razjasnim nejasnoće vezane za materijale za učenje	6.00-7.00	3.46	1.24	0.98	3	0.40
	7.01-8.00	2.81	1.48			
	8.01-9.00	2.91	1.30			
	9.01-10.00	2.96	1.46			
8. YouTube tutorijali mi omogućavaju da savladam nove digitalne veštine	6.00-7.00	3.60	1.29	0.73	3	0.53
	7.01-8.00	3.26	1.44			
	8.01-9.00	3.50	1.35			
	9.01-10.00	3.50	1.30			
9. Onlajn servisi za prevođenje tekstova za potrebe studiranja su veoma važni	6.00-7.00	3.80	1.20	1.07	3	0.36
	7.01-8.00	3.85	1.21			
	8.01-9.00	3.89	1.20			
	9.01-10.00	3.53	1.27			
10. Onlajn servisi za proveru plagijata za potrebe studiranja su veoma važni	6.00-7.00	3.73	1.03	2.12	3	0.09
	7.01-8.00	3.57	1.29			
	8.01-9.00	3.90	1.29			
	9.01-10.00	4.05	1.25			
11. Google Calendar je koristan za organizaciju studentskih i privatnih obaveza	6.00-7.00	2.93	1.66	0.97	3	0.40
	7.01-8.00	2.45	1.46			
	8.01-9.00	2.76	1.58			
	9.01-10.00	2.55	1.47			
12. Više volim da čuvam fajlove na fleš memoriji nego u <i>Cloud</i> -u	6.00-7.00	3.06	1.48	0.43	3	0.72
	7.01-8.00	3.24	1.64			
	8.01-9.00	3.10	1.44			
	9.01-10.00	3.38	1.70			
13. <i>Cloud</i> servisi su korisni kada treba deliti materijale sa kolegama	6.00-7.00	4.20	0.77	2.15	3	0.09
	7.01-8.00	3.61	1.41			
	8.01-9.00	3.535	1.28			
	9.01-10.00	3.96	1.23			

Na osnovu dobijenih rezultata o razlikama u stavovima studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u učenju i obavljanju studentskih obaveza u odnosu na prosek ocena, statistička značajnost je utvrđena kod tri ajtema i to: *Više volim da učim iz onlajn materijala nego iz štampanih knjiga, Onlajn materijale je lakše pretraživati u odnosu na štampane i Sve nejasnoće u materijalima za učenje najlakše razjasnim komunikacijom putem društvenih mreža.*

Dobijeni podaci u odnosu na ispitivanje razlika u stavovima studenata o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem u odnosu na prosek ocena ukazuju da nema statistički značajnih razlika u odgovorima ispitanika.

U analizi razlika u stavovima studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja u odnosu na prosek ocena, utvrđena je statistički značajna razlika kod samo jednog ajtema. Kod tvrdnje *Sadržaji iz oblasti novih medija treba da zauzmu centralno mesto u obrazovanju novinara* studenti sa najnižim prosekom ocena (od 6.00 do 7.00) su ispoljili saglasnost (M-4.20) dok su studenti sa višim prosekom ocena ispoljili neodlučnost pri proceni.

U Tabeli 38. prikazane su razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama, u odnosu na prosek ocena.

Analiza prosečnog odgovora pokazuje da su studenti, nezavisno od proseka ocena, uglavnom saglasni sa tvrdnjom *Umem samostalno da pretražujem internet, preuzimam i organizujem pronađene informacije*. Ipak, rezultati Bonferroni Post Hoc testa ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u stavovima studenata sa prosečnom ocenom od 6.00 do 7.00 (M-4.40) i studenata sa prosečnom ocenom od 7.01 do 8.00 (M-4.85) i od 9.01 do 10.00 (M-4.88).

Sa tvrdnjama *Umem samostalno da koristim e-mail* i *Umem samostalno da koristim programe za izradu prezentacija* studenti sa najvišim prosekom ocena (od 9.01 do 10.00) u potpunosti su saglasni (M-5.00), dok su studenti sa nižim prosekom ocena (od 6.00 do 7.00; 7.01 do 8.00 i od 8.01 do 9.00) uglavnom saglasni. Slično tome, studenti sa prosekom ocena od 9.01 do 10.00 uglavnom su saglasni, a studenti sa nižim prosekom ocena su neodlučni pri proceni tvrdnji *Umem samostalno da proizvedem novinarske priče za više od jedne medijske platforme (TV, radio, onlajn...)* i *Umem samostalno da proverim verodostojnost informacija (factchecking) i autentičnost fotografija*.

Sa tvrdnjom *Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija mogu poboljšati kroz dodatne obuke* studenti su, nezavisno od proseka ocena, uglavnom saglasni. Statistički značajne razlike postoje u stavovima studenata sa prosečnom ocenom od 7.01 do 8.00 (M-4.31) i studenata sa prosečnom ocenom od 9.01 do 10.00 (M-4.75).

Kod analize razlike u stavovima studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji, u odnosu na prosek ocena, statistički značajna razlika je utvrđena kod samo jednog ajtema. Studenti su, nezavisno od proseka ocena, uglavnom saglasni sa tvrdnjom *Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa audio sadržajima*. Ipak, rezultati Bonferroni Post Hoc testa pokazuju da statistički

značajna razlika postoji u stavovima studenata sa prosečnom ocenom od 8.01 do 9.00 (M-4.56) i studenata sa prosečnom ocenom od 9.01 do 10.00 (M-4.86).

Tabela 38. Razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama u odnosu na prosek ocena

Ajtem	PO	M	SD	F	df	p
1. Umem samostalno da pretražujem internet. preuzimam i organizujem pronađene informacije	6.00-7.00	4.40	1.18	3.73	3	0.01
	7.01-8.00	4.85	0.43			
	8.01-9.00	4.70	0.67			
	9.01-10.00	4.88	0.42			
2. Kritički procenjujem pouzdanost i valjanost internet informacija	6.00-7.00	4.46	0.63	1.38	3	0.24
	7.01-8.00	4.45	0.79			
	8.01-9.00	4.43	0.87			
	9.01-10.00	4.69	0.54			
3. Razvio/la sam veštinu kreiranja medijskih tekstova	6.00-7.00	4.06	0.79	1.19	3	0.31
	7.01-8.00	4.17	0.93			
	8.01-9.00	4.19	1.12			
	9.01-10.00	4.46	0.91			
4. Razvio/la sam veštinu kreiranja multimedijalnih sadržaja (kombinovanje teksta. slike. zvuka. videa...)	6.00-7.00	4.13	1.18	0.34	3	0.79
	7.01-8.00	3.83	1.13			
	8.01-9.00	3.80	1.35			
	9.01-10.00	3.90	1.22			
5. Razvio/la sam veštinu vizuelnog prikazivanja podataka (infografik)	6.00-7.00	3.33	1.11	0.59	3	0.98
	7.01-8.00	3.34	1.35			
	8.01-9.00	3.30	1.47			
	9.01-10.00	3.40	1.31			
6. Razvio/la sam veštinu obrade fotografija	6.00-7.00	3.80	1.26	0.44	3	0.72
	7.01-8.00	3.68	1.27			
	8.01-9.00	3.60	1.41			
	9.01-10.00	3.84	1.14			
7. Razvio/la sam veštinu rada sa audio sadržajem (snimanje i montaža)	6.00-7.00	3.53	1.24	0.20	3	0.89
	7.01-8.00	3.29	1.37			
	8.01-9.00	3.28	1.39			
	9.01-10.00	3.21	1.53			
8. Razvio/la sam veštinu rada sa video sadržajem (snimanje i montaža)	6.00-7.00	3.46	1.12	0.27	3	0.84
	7.01-8.00	3.10	1.49			
	8.01-9.00	3.14	1.48			
	9.01-10.00	3.15	1.46			
9. Umem samostalno da koristim program Excel	6.00-7.00	4.33	0.89	1.62	3	0.18
	7.01-8.00	3.67	1.20			
	8.01-9.00	3.67	1.32			
	9.01-10.00	3.51	1.32			
10. Umem samostalno da koristim e-mail	6.00-7.00	4.86	0.35	3.21	3	0.02
	7.01-8.00	4.81	0.56			
	8.01-9.00	4.93	0.27			
	9.01-10.00	5.00	0.00			

11. Umem samostalno da koristim programe za izradu prezentacija	6.00-7.00	4.73	0.59	3.46	3	0.01
	7.01-8.00	4.76	0.68			
	8.01-9.00	4.90	0.32			
	9.01-10.00	5.00	0.00			
12. Umem samostalno da koristim programe za obradu teksta	6.00-7.00	4.53	0.83	1.08	3	0.35
	7.01-8.00	4.71	0.72			
	8.01-9.00	4.69	0.75			
	9.01-10.00	4.86	0.62			
13. Koristim društvene mreže radi istraživanja novih ideja i provere informacija	6.00-7.00	4.66	0.89	1.76	3	0.15
	7.01-8.00	4.59	0.67			
	8.01-9.00	4.40	0.96			
	9.01-10.00	4.67	0.78			
14. Umem samostalno da pretražujem baze podataka	6.00-7.00	4.26	1.27	0.76	3	0.51
	7.01-8.00	4.03	1.10			
	8.01-9.00	3.96	1.12			
	9.01-10.00	4.21	1.09			
15. Umem samostalno da proizvedem novinarske priče za više od jedne medijske platforme (TV. radio. onlajn...)	6.00-7.00	3.93	1.22	2.91	3	0.03
	7.01-8.00	3.74	1.33			
	8.01-9.00	3.67	1.35			
	9.01-10.00	4.28	1.05			
16. Umem samostalno da koristim mobilne tehnologije za kreiranje video izveštaja	6.00-7.00	4.26	1.27	0.73	3	0.53
	7.01-8.00	4.35	0.88			
	8.01-9.00	4.21	1.19			
	9.01-10.00	4.46	0.85			
17. Umem samostalno da organizujem čuvanje svojih dokumenata u <i>cloud</i> servisima	6.00-7.00	3.93	1.22	0.29	3	0.83
	7.01-8.00	4.17	1.09			
	8.01-9.00	4.06	1.26			
	9.01-10.00	4.13	1.22			
18. Umem samostalno da proverim verodostojnost informacija (factchecking) i autentičnost fotografija	6.00-7.00	3.46	1.24	2.82	3	0.03
	7.01-8.00	3.90	1.16			
	8.01-9.00	3.61	1.21			
	9.01-10.00	4.11	1.14			
19. Umem samostalno da izveštavam sa mesta događaja preko instant twitova ili bloga	6.00-7.00	3.26	1.16	0.27	3	0.84
	7.01-8.00	3.47	1.45			
	8.01-9.00	3.35	1.41			
	9.01-10.00	3.50	1.21			
20. Umem samostalno da proizvedem <i>live</i> video	6.00-7.00	4.20	1.20	1.96	3	0.12
	7.01-8.00	4.25	1.01			
	8.01-9.00	4.21	1.16			
	9.01-10.00	4.61	0.66			
21. Umem da koristim VPN servise	6.00-7.00	3.66	1.23	0.80	3	0.49
	7.01-8.00	3.07	1.50			
	8.01-9.00	3.05	1.45			
	9.01-10.00	3.09	1.43			
22. Smatram da sam dovoljno obavešten/na o digitalnoj bezbednosti	6.00-7.00	4.06	1.09	1.20	3	0.30
	7.01-8.00	3.89	1.14			
	8.01-9.00	3.77	1.16			
	9.01-10.00	4.09	0.72			

23. Umem samostalno da koristim operativni sistem medijskog sajta (CMS)	6.00-7.00	3.06	0.88	0.45	3	0.71
	7.01-8.00	2.74	1.36			
	8.01-9.00	2.85	1.37			
	9.01-10.00	2.67	1.35			
24. Umem samostalno da prilagodim sadržaj sajta prema zahtevima SEO optimizacije	6.00-7.00	3.20	1.14	1.06	3	0.36
	7.01-8.00	2.56	1.42			
	8.01-9.00	2.71	1.43			
	9.01-10.00	2.80	1.46			
25. Umem samostalno da kreiram blog	6.00-7.00	4.33	1.17	1.54	3	0.20
	7.01-8.00	3.59	1.31			
	8.01-9.00	3.54	1.42			
	9.01-10.00	3.69	1.35			
26. Umem samostalno da rešim manje probleme kada tehnički uređaji ili digitalni alati ne rade	6.00-7.00	4.00	0.75	0.64	3	0.58
	7.01-8.00	3.60	1.24			
	8.01-9.00	3.52	1.33			
	9.01-10.00	3.59	1.14			
27. Umem samostalno da podesim softverske aplikacije svojim potrebama	6.00-7.00	3.53	0.99	0.28	3	0.83
	7.01-8.00	3.47	1.24			
	8.01-9.00	3.42	1.40			
	9.01-10.00	3.61	1.14			
28. Umem samostalno da izradim veb stranicu	6.00-7.00	3.93	1.09	1.14	3	0.33
	7.01-8.00	3.23	1.47			
	8.01-9.00	3.42	1.43			
	9.01-10.00	3.30	1.51			
29. Umem samostalno da napravim podcast	6.00-7.00	3.13	1.50	1.16	3	0.32
	7.01-8.00	3.03	1.44			
	8.01-9.00	3.37	1.42			
	9.01-10.00	3.07	1.42			
30. Umem samostalno da radim sa kamerom 360	6.00-7.00	3.13	0.91	1.19	3	0.31
	7.01-8.00	2.82	1.45			
	8.01-9.00	2.65	1.51			
	9.01-10.00	2.46	1.43			
31. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija razvijaju kroz studiranje	6.00-7.00	4.06	0.96	1.85	3	0.13
	7.01-8.00	3.82	1.10			
	8.01-9.00	4.07	1.13			
	9.01-10.00	4.21	0.89			
32. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija mogu poboljšati kroz dodatne obuke	6.00-7.00	4.46	0.83	2.93	3	0.03
	7.01-8.00	4.31	0.83			
	8.01-9.00	4.45	0.97			
	9.01-10.00	4.75	0.62			
33. Rado bih prisustvovao/la bih nekoj dodatnoj obuci u vezi medijskih tehnologija	6.00-7.00	4.46	0.83	1.02	3	0.38
	7.01-8.00	4.34	0.86			
	8.01-9.00	4.38	1.09			
	9.01-10.00	4.61	0.74			

Uvidom u rezultate koji se odnose na statistički značajne razlike u odnosu na prosečnu ocenu ispitanika, može se konstatovati da je utvrđeno postojanje statistički značajnih razlika u pojedinim ajtemima. Međutim, opšte posmatrano, prosečna ocena kao

varijabla istraživanja nema presudnu ulogu u percepcijama studenata o novim medijskim tehnologijama. Razlozi tome mogu biti višestruki, mada same rezultate treba prihvatiti sa rezervom, posebno ukoliko se ima u vidu struktura uzorka ispitanika u odnosu na prosečnu ocenu (Grafikon 3.). Strukturu uzorka čini neujednačen broj studenata u odnosu na kategorije koje su definisane (od 6.00 do 7.00 - 5.21% (15 studenata), od 7.01 do 8.00 - 37.15% (107), od 8.01 do 9.00 - 39.58% (114) i od 9.01 do 10.00 - 18.06% (52)). U skladu sa tim, razumljivo je da bi rezultati istraživanja mogli biti i drugačiji ukoliko bi struktura uzorka bila ujednačena.

U ispitivanju statistički značajnih razlika u stavovima studenata novinarstva u odnosu na nezavisnu varijablu *prosečna ocena*, rezultati ukazuju da podhipoteza 11c: *Postoje statistički značajne razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na prosečnu ocenu* nije u potpunosti potvrđena.

4.11.4. Statistički značajne razlike u odnosu na varijablu *pol*

U analizi razlika u stavovima studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja u odnosu na pol, pronađena je statistički značajna razlika kod samo jednog ajtema. Razlika u stavovima studenata muškog i ženskog pola ustanovljena je kod tvrdnje *Koristim vlogove za potrebe studiranja (imam sopstveni vlog)*. Ipak, sa navedenim ajtemom nisu saglasni ni ispitanici (M-1.07) ni ispitanice (M-1.22), mada su za nijansu veći stepen saglasnosti iskazale ispitanice u odnosu na ispitanike. Ovo je u suprotnosti sa nalazima Molinea i saradnika (Molyneaux et al., 2008:4) koji su utvrdili da su muškarci objavljivali vlogove više od žena – 58% u odnosu na 33%; za preostalih 9% nije bilo moguće utvrditi pol vlogera. Čak i u situacijama kada je vlogove kreiralo više autora, većina sekundarnih učesnika su takođe bili muškarci. Ovo jeste nalaz iz 2008. godine, ali kada se pogledaju statistički podaci na sajtu Statista³, dolazi se do istih zaključaka.

U Tabeli 39. prikazane su razlike u stavovima studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u obavljanju studentskih obaveza, u odnosu na pol.

Statistički značajna razlika u stavovima studenata muškog i ženskog pola ustanovljena je kod tvrdnje *Više volim da učim iz onlajn materijala nego iz štampanih*

³ <https://www.statista.com/statistics/1287032/distribution-youtube-users-gender/>

knjiga. Ipak, sa navedenim ajtemom nisu saglasni ni ispitanici (M-2.69) ni ispitanice (M-2.13). Za razliku od studenata muškog pola koji su saglasni (M-4.03), studentkinje su neodlučne (M-3.73) pri proceni tvrdnje *Lako je naći i koristiti dodatne onlajn materijale na internetu*.

Pri proceni tvrdnje *YouTube sadržaji mi pomažu da razjasnim nejasnoće vezane za materijale za učenje*, studenti muškog pola su ispoljili neodlučnost (M-3.25) dok su studenti ženskog pola ispoljili nesaglasnost (M-2.83). Neodlučnost studenata muškog (M-3.76) i ženskog pola (M-3.33) prisutna je i kod tvrdnje *YouTube tutorijali mi omogućavaju da savladam nove digitalne veštine*.

Tabela 39. Razlike u stavovima studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u obavljanju studentskih obaveza u odnosu na pol

Ajtem	Pol	M	SD	t	df	p
1. Onlajn materijali su važni kao podrška učenju	Muški	4.51	0.82	-1.33	64.5	0.18
	Ženski	4.68	0.62			
2. Više volim da učim iz onlajn materijala nego iz štampanih knjiga	Muški	2.69	1.46	2.71	286	0.00
	Ženski	2.13	1.31			
3. Lako je naći i koristiti dodatne onlajn materijale na internetu	Muški	4.03	0.96	1.98	86.3	0.05
	Ženski	3.73	1.15			
4. Onlajn materijale je lakše pretraživati u odnosu na štampane	Muški	4.28	0.95	1.80	286	0.07
	Ženski	3.97	1.15			
5. Materijale za učenje brže i lakše nabavljam preko društvenih mreža	Muški	3.36	1.20	0.29	86.6	0.77
	Ženski	3.30	1.44			
6. Sve nejasnoće u materijalima za učenje najlakše razjasnim komunikacijom putem društvenih mreža	Muški	4.07	1.02	1.20	286	0.22
	Ženski	3.86	1.17			
7. YouTube sadržaji mi pomažu da razjasnim nejasnoće vezane za materijale za učenje	Muški	3.25	1.34	1.92	286	0.05
	Ženski	2.83	1.40			
8. YouTube tutorijali mi omogućavaju da savladam nove digitalne veštine	Muški	3.76	1.23	2.04	286	0.04
	Ženski	3.33	1.40			
9. Onlajn servisi za prevođenje tekstova za potrebe studiranja su veoma važni	Muški	3.73	1.10	-0.50	286	0.61
	Ženski	3.82	1.25			
10. Onlajn servisi za proveru plagijata za potrebe studiranja su veoma važni	Muški	3.75	1.13	-0.30	286	0.76
	Ženski	3.80	1.31			
11. Google Calendar je koristan za organizaciju studentskih i privatnih obaveza	Muški	2.69	1.44	0.36	286	0.71
	Ženski	2.60	1.54			
12. Više volim da čuvam fajlove na fleš memoriji nego u <i>Cloud</i> -u	Muški	3.23	1.40	0.14	82.7	0.88
	Ženski	3.19	1.60			
13. <i>Cloud</i> servisi su korisni kada treba deliti materijale sa kolegama	Muški	4.11	0.98	3.29	99.0	0.00
	Ženski	3.58	1.35			

Za razliku od studenata muškog pola koji su uglavnom saglasni (M-4.11) studentkinje su neodlučne u proceni tvrdnje *Cloud servisi su korisni kada treba deliti materijale sa kolegama*.

U Tabeli 40. prikazane su razlike u stavovima studenata o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem u odnosu na pol.

Tabela 40. Razlike u stavovima studenata o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem u odnosu na pol

Ajtem	Pol	M	SD	F	df	p
1. Materijale za učenje sa kolegama najčešće razmenjujem putem onlajn servisa	Muški	4.57	0.69	-1.16	286	0.24
	Ženski	4.69	0.68			
2. Koristimo aplikacije za video sastanke kada radimo na grupnom zadatku	Muški	3.61	1.25	-0.21	286	0.82
	Ženski	3.66	1.40			
3. Najčešće razmenjujem iskustva sa kolegama u vezi ispita iz prethodnih ispitnih rokova preko društvenih mreža	Muški	4.36	0.81	-0.95	286	0.33
	Ženski	4.49	0.90			
4. U onlajn komunikaciji često razmenjujem ispitna pitanja iz prethodnih rokova	Muški	4.13	0.92	-0.17	92.5	0.86
	Ženski	4.16	1.19			
5. Informacije u vezi sa rasporedom ispita pronalazim onlajn	Muški	4.78	0.60	-0.84	286	0.39
	Ženski	4.85	0.50			
6. O rezultatima ispita sa kolegama najčešće diskutujem preko društvenih mreža	Muški	3.90	1.20	-2.22	286	0.02
	Ženski	4.28	1.09			
7. Putem onlajn servisa razmenjujem prevode pojedinih tekstova	Muški	3.21	1.43	-2.14	286	0.03
	Ženski	3.68	1.44			
8. Putem onlajn servisa razmenjujem informacije u vezi sa predispitnim obavezama	Muški	4.28	0.84	-2.92	286	0.00
	Ženski	4.62	0.73			
9. Najviše informacija u vezi studiranja razmenjujem u grupi na društvenoj mreži sa kolegama iz svoje generacije	Muški	4.67	0.64	-0.18	286	0.85
	Ženski	4.69	0.77			
10. Nove medijske tehnologije intenziviraju komunikaciju studenata i profesora (np. društvene mreže, servisi za komunikaciju)	Muški	4.23	0.96	-0.71	286	0.47
	Ženski	4.3	0.95			

Rezultati istraživanja pokazuju da studenti ženskog pola o rezultatima ispita najčešće sa kolegama diskutuju preko društvenih mreža (M-4.28). Za razliku od njih, studenti muškog pola su ispoljili neodlučnost pri proceni tvrdnje *O rezultatima ispita sa kolegama najčešće diskutujem preko društvenih mreža* (M-3.90). Neodlučnost studenata muškog (M-3.21) i ženskog (M-3.68) pola prisutna je kod tvrdnje *Putem onlajn servisa*

razmenjujem prevode pojedinih tekstova dok su ispitanici oba pola uglavnom saglasni sa ajtemom *Putem onlajn servisa razmenjujem informacije u vezi sa predispozitivnim obavezama*.

Analiza razlika u stavovima studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja u odnosu na pol pokazala je postojanje statistički značajnih razlika kod samo dva ajtema. Viši stepen saglasnosti kod tvrdnje *Smatram da teme o novim tehnologijama treba da budu zastupljene u većem obimu u studijskom programu* prisutan je kod studenata muškog (M-4.50) nego ženskog pola (M-4.11). U skladu sa tim jesu i rezultati istraživanja koji pokazuju da su studenti muškog pola uglavnom saglasni (M-4.17) a studentkinje neodlučne (M-3.69) pri proceni tvrdnje *Smatram da je nastavni rad kvalitetniji ako se koriste sadržaji sa interneta*.

U Tabeli 41. prikazane su razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama, u odnosu na pol. Analiza podataka istraživanja pokazuje da su ispitanici studenti saglasni sa tvrdnjama *Razvio/la sam veštinu kreiranja medijskih tekstova*, *Umem samostalno da koristim e-mail*, *Umem samostalno da koristim programe za obradu teksta* i *Umem samostalno da organizujem čuvanje svojih dokumenata u cloud servisima*. Ipak, pri proceni svih navedenih ajtema studenti muškog pola su ispoljili viši stepen saglasnosti u odnosu na studentkinje. U skladu sa navedenim jesu i rezultati koji pokazuju da su studenti uglavnom saglasni (M-4.11) a studentkinje neodlučne (M-3.73) pri proceni tvrdnje *Umem samostalno da proverim verodostojnost informacija (factchecking) i autentičnost fotografija*. Takođe, pri vrednovanju tvrdnji *Umem da koristim VPN servise* i *Umem samostalno da koristim operativni sistem medijskog sajta (CMS)* uočljiva je neodlučnost studenata muškog i nesaglasnost studenata ženskog pola.

Za razliku od studentkinja koje su ispoljile neodlučnost, studenti muškog pola su uglavnom saglasni sa tvrdnjama *Umem samostalno da kreiram blog*, *Umem samostalno da rešim manje probleme kada tehnički uređaji ili digitalni alati ne rade* i *Umem samostalno da podesim softverske aplikacije svojim potrebama*.

Neodlučnost studenata oba pola prisutna je kod tvrdnji *Umem samostalno da izradim veb stranicu* i *Umem samostalno da napravim podkast*.

Tabela 41. Razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama u odnosu na pol

Ajtem	PO	M	SD	t	df	p
1. Umem samostalno da pretražujem internet. preuzimam i organizujem pronađene informacije	Muški	4.76	0.61	-0.06	286	0.94
	Ženski	4.77	0.60			
2. Kritički procenjujem pouzdanost i valjanost internet informacija	Muški	4.57	0.69	0.85	286	0.39
	Ženski	4.47	0.80			
3. Razvio/la sam veštinu kreiranja medijskih tekstova	Muški	4.50	0.85	2.43	87.4	0.01
	Ženski	4.16	1.03			
4. Razvio/la sam veštinu kreiranja multimedijalnih sadržaja (kombinovanje teksta. slike. zvuka. videa...)	Muški	3.84	1.30	-0.02	286	0.97
	Ženski	3.85	1.23			
5. Razvio/la sam veštinu vizuelnog prikazivanja podataka (infografik)	Muški	3.63	1.29	1.70	286	0.08
	Ženski	3.27	1.39			
6. Razvio/la sam veštinu obrade fotografija	Muški	3.71	1.27	0.14	286	0.88
	Ženski	3.68	1.31			
7. Razvio/la sam veštinu rada sa audio sadržajem (snimanje i montaža)	Muški	3.55	1.28	1.53	286	0.12
	Ženski	3.22	1.42			
8. Razvio/la sam veštinu rada sa video sadržajem (snimanje i montaža)	Muški	3.46	1.33	1.72	286	0.08
	Ženski	3.07	1.47			
9. Umem samostalno da koristim program Excel	Muški	3.46	1.21	-1.38	286	0.16
	Ženski	3.72	1.27			
10. Umem samostalno da koristim e-mail	Muški	4.96	0.19	1.95	177.2	0.05
	Ženski	4.88	0.43			
11. Umem samostalno da koristim programe za izradu prezentacija	Muški	4.88	0.32	0.38	286	0.70
	Ženski	4.85	0.51			
12. Umem samostalno da koristim programe za obradu teksta	Muški	4.86	0.39	2.33	150.3	0.02
	Ženski	4.69	0.77			
13. Koristim društvene mreže radi istraživanja novih ideja i provere informacija	Muški	4.32	0.90	-1.89	70.42	0.06
	Ženski	4.58	0.81			
14. Umem samostalno da pretražujem baze podataka	Muški	4.05	1.09	0.04	286	0.96
	Ženski	4.05	1.12			
15. Umem samostalno da proizvedem novinarske priče za više od jedne medijske platforme (TV. radio. onlajn...)	Muški	3.98	1.19	0.94	286	0.34
	Ženski	3.79	1.32			
16. Umem samostalno da koristim mobilne tehnologije za kreiranje video izveštaja	Muški	4.38	1.03	0.52	286	0.59
	Ženski	4.30	1.03			

17. Umem samostalno da organizujem čuvanje svojih dokumenata u <i>cloud</i> servisima	Muški	4.48	0.98	2.86	89.3	0.00
	Ženski	4.03	1.21			
18. Umem samostalno da proverim verodostojnost informacija (factchecking) i autentičnost fotografija	Muški	4.11	1.11	2.06	286	0.03
	Ženski	3.73	1.20			
19. Umem samostalno da izveštavam sa mesta događaja preko instant twitova ili bloga	Muški	3.67	1.32	1.46	286	0.14
	Ženski	3.36	1.38			
20. Umem samostalno da proizvedem <i>live</i> video	Muški	4.17	1.15	-0.98	286	0.32
	Ženski	4.33	1.01			
21. Umem da koristim VPN servise	Muški	3.84	1.17	4.81	89.4	0.00
	Ženski	2.93	1.46			
22. Smatram da sam dovoljno obavešten/na o digitalnoj bezbednosti	Muški	4.13	0.92	1.78	286	0.07
	Ženski	3.83	1.11			
23. Umem samostalno da koristim operativni sistem medijskog sajta (CMS)	Muški	3.11	1.42	1.93	286	0.05
	Ženski	2.72	1.31			
24. Umem samostalno da prilagodim sadržaj sajta prema zahtevima SEO optimizacije	Muški	3.00	1.53	1.67	286	0.09
	Ženski	2.63	1.39			
25. Umem samostalno da kreiram blog	Muški	4.00	1.06	2.58	94.9	0.01
	Ženski	3.55	1.41			
26. Umem samostalno da rešim manje probleme kada tehnički uređaji ili digitalni alati ne rade	Muški	4.05	1.22	3.00	286	0.00
	Ženski	3.49	1.22			
27. Umem samostalno da podesim softverske aplikacije svojim potrebama	Muški	4.07	1.18	3.78	286	0.00
	Ženski	3.35	1.26			
28. Umem samostalno da izradim veb stranicu	Muški	3.96	1.20	3.83	87.8	0.00
	Ženski	3.22	1.46			
29. Umem samostalno da napravim podkast	Muški	3.69	1.18	2.85	286	0.00
	Ženski	3.07	1.46			
30. Umem samostalno da radim sa kamerom 360	Muški	2.98	1.32	1.49	286	0.13
	Ženski	2.64	1.47			
31. Smatram da se kompetencije studenta za primenu medijskih tehnologija razvijaju kroz studiranje	Muški	4.01	1.07	0.09	286	0.92
	Ženski	4.00	1.08			
32. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija mogu poboljšati kroz dodatne obuke	Muški	4.36	0.86	-0.85	286	0.39
	Ženski	4.47	0.87			
33. Rado bih prisustvovao/la bih nekoj dodatnoj obuci u vezi medijskih tehnologija	Muški	4.23	0.96	-1.57	286	0.11
	Ženski	4.45	0.93			

Ovi rezultati su u saglasnostima sa prethodno sprovedenim istraživanjem autora Hargitai i Šafer (Hargittai & Shafer, 2006), koji su potvrdili da iako se muškarci i žene ne razlikuju mnogo u svojim onlajn sposobnostima, rezultati istraživanja dokazuju da žene iskazuju niži nivo u samoproceni digitalnih kompetencija.

Analiza razlika u stavovima studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji u odnosu na pol pokazala je statistički značajne razlike kod samo jednog ajtema. Iako u stavovima studenata muškog i ženskog pola postoji neodlučnost kod tvrdnje *Pratim novine iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija*, prosek odgovora ukazuje na za nijansu veću saglasnost sa navedenom tvrdnjom od strane muških ispitanika (M-3.98) u odnosu na ženske ispitanike (M-3.48).

Rezultati koji se odnose na razlike u odnosu na varijablu pol, ukazuju na postojanje statistički značajnih razlika kod pojedinih ajtema. Međutim, za donošenje relevantnih zaključaka potrebno je imati u vidu i strukturu uzorka ispitanika koja je neujednačena, s obzirom da je uzorak bio nameran. Neujednačenost uzorka se ogleda u značajno većem broju ispitanica kojih je u ovom istraživanju bilo 81.94% (236), dok je ispitanika bilo znatno manje - 18.06% (52) (Grafikon 4.). U skladu sa tim, rezultate ovog dela istraživanja treba prihvatiti sa rezervom, pre svega zbog većeg broja pripadnica ženskog pola. Poznato je godinama unazad da se na studije za obrazovanje budućih novinara u značajno većem broju upisuju studentkinje, tako da ova profesija ima tendenciju feminizacije. Na slične rezultate ukazuju i istraživanja koja su sprovedena u svetu, gde je takođe dokazano je da studije novinarstva i komunikacije većinom upisuju studentkinje (Josephi, Alonso, 2021).

Rezultati ispitivanja statistički značajnih razlika u stavovima studenata novinarstva u odnosu na nezavisnu varijablu *pol*, i ukazuju da podhipoteza 11d: *Postoje statistički značajne razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na pol* nije u potpunosti potvrđena.

U odnosu na ukupne rezultate koji se odnose na *postojanje statistički značajnih razlika u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na nezavisne varijable istraživanja (godina studija, mesto studiranja, prosečna ocena i pol)*, može se zaključiti da je jedanaesta hipoteza delimično potvrđena. Rezultati ukazuju da je samo varijabla godina studija snažan prediktor stavova studenata. Varijabla mesto studiranja daje delimičnu potvrđenost podhipoteze, a varijable prosek ocena i pol se ne mogu smatrati prediktorima stavova studenata, delimično i zbog neujednačenog uzorka.

5. Diskusija o rezultatima

U okviru diskusije o rezultatima, svi dobijeni nalazi su podeljeni u dve celine: prva celina koja se odnosi na kvalitativni deo istraživanja i druga celina koja obuhvata rezultate istraživanja koji su dobijeni kvantitativnim putem.

a) Diskusija o nalazima kvalitativnog dela istraživanja

U okviru prve celine obuhvaćeni su istraživački rezultati koji se odnose na analizu studijskih programa na fakultetima za obrazovanje novinara u Republici Srbiji, i to na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i Filozofskom fakultetu u Nišu. Analiza obuhvata Standarde studijskih programa iz akreditacione dokumentacije na sva tri državna fakulteta, razlike u Standardima, zastupljenost predmeta i tema iz domena novih medijskih tehnologija i komparativnu analizu na nivou sva tri studijska programa.

Činjenica je da studijski programi u Republici Srbiji kroz proces akreditacije teže inoviranju i unapređivanju nastavnih sadržaja, što je tendencija koja je prisutna u svim razvijenim zemljama. U prilog tome govore i rezultati istraživanja u kojima se razmatraju društvene promene koje utiču na novinarsku profesiju, kao i menjanje ove profesije pod uticajem novih medijskih tehnologija (Çöteli, 2019; Kramp, Loosen, 2018; Deuze, Witschge, 2018; Chen, 2012). Promene u novinarskoj profesiji, posebno upotreba novih tehnologija u radu novinara, uslovile su potrebu za menjanjem studijskih programa za obrazovanje novinara u smeru većeg udela sadržaja iz oblasti novih medija. U skladu sa tim, dolazi do modernizacije studijskih programa u kojima se u prvi plan stavlja obrazovanje za buduće digitalno doba, odnosno nastavni predmeti iz oblasti digitalnih tehnologija. Na taj način kurikulumi za obrazovanje novinara doživljavaju promene i inovacije, menjajući profil obrazovanja novinara od tradicionalnog ka modernom novinaru profesionalcu koji će moći u potpunosti da odgovori potrebama digitalnog društva (Barabash et al., 2019; Fidalgo, 2018; Yusof et al., 2018). U tom kontekstu, rezultati analize studijskih programa za novinarstvo ukazuju da je ova tendencija prisutna i u obrazovanju novinara u Republici Srbiji, o čemu govori podatak da u sva tri analizirana studijska programa ima nastavnih sadržaja iz domena novih medijskih tehnologija.

Prikaz zastupljenosti novih medijskih tehnologija u Standardima studijskog programa na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu pokazao je da ovi sadržaji jesu zastupljeni u Standardima, i to u svim analiziranim jedinicama: Svrha, Ciljevi, Ishodi i Kompetencije. U Standardu koji se odnosi na Svrhu studijskog programa, glavni fokus je na sticanju seta praktičnih i aplikativnih medijskih veština za rad u digitalnim medijima. Ciljevi su usmereni na korišćenje digitalnih instrumenata za rad i sticanje praktičnih veština, što je takođe istaknuto i u Ishodima studijskog programa. Predviđene Kompetencije studenata fokusiraju se na korpus digitalnih veština i osposobljenost za rad u digitalnim medijima.

U okviru Standarda studijskog programa za obrazovanje budućih novinara na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, takođe je prisutna tendencija da se sadržaji obrazovanja modernizuju uključivanjem novih medijskih tehnologija – kako u temama koje se analiziraju, tako i kroz nastavni rad. Sticanje kompetencija koje će biti potrebne za rad u hiperkomunikacionom digitalnom društvu predstavlja glavnu svrhu programa. Ciljevi ističu važnost ovladavanja veštinom prenošenja informacija uz razumevanje karakteristika medija, što je posebno važno sa aspekta digitalnih medija. U skladu sa tim, i kompetencije budućih profesionalaca obuhvataju znanja o metodama i tehnikama savremenog novinarstva.

Nove medijske tehnologije u Standardima za akreditaciju studijskog programa za obrazovanje novinara na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu su prepoznate kao veoma važne. Svrha programa je da osposobi buduće novinare za rad u štampanim, elektronskim i onlajn medijima. Ciljevi naglašavaju važnost promene pristupa u obrazovanju budućih novinara i fokusiranje na digitalne veštine i tehnike, pa se usmeravaju ka uvođenju seta predmeta u kojima se digitalno okruženje stavlja na prvo mesto. U skladu sa tim, očekivani Ishodi programa podrazumevaju svršene studente stručno obučene za primenu informaciono-komunikacionih tehnologija u radu sa tradicionalnim i novim medijima. Saglasno tome i u Kompetencijama se u prvi plan stavljaju nove medijske tehnologije i praćenje novina u struci, što govori o važnosti celoživotnog obrazovanja i prilagođavanja promenama koje će tek nastupiti u novom medijskom okruženju.

Dobijeni rezultati ukazuju na postojanje minimalnih razlika u prisustvu sadržaja iz domena novih medijskih tehnologija u Standardima kod sva tri programa. Rezultati analize pokazuju da ne postoje značajne razlike, odnosno da postoji visoka usaglašenost u okviru

svih elemenata koji se odnose na Standarde – Svrha, Ciljevi, Ishodi i Kompetencije. Međutim, i pored usaglašenosti ipak su prisutne i razlike, što govori u prilog tome da se na ovom polju neguju raznovrsnost i različiti pristupi u selekciji sadržaja vezanih za nove tehnologije.

Sa aspekta ovog istraživanja posebno je značajno što su u Standardima sva tri programa sadržaji vezani za nove tehnologije prisutni u okviru Svrhe, Ciljeva, Ishoda i Kompetencija. Ovaj nalaz u saglasnosti je sa nalazom koji navode autori Tejedor Calvo i Cervi (Tejedor Calvo, Cervi, 2017), koji su u analizi ciljeva i kompetencija dvanaest najbolje rangiranih studijskih programa koji obrazuju buduće medijske profesionalce identifikovali glavne ciljeve studijskih programa. Među njima su na istaknutom mestu ciljevi iz domena novih medija: digitalna kultura (proučavanje karakteristika koje definišu takozvanu digitalnu kulturu i razumevanje transformacija koje je ova tehnologija stvorila u komunikacionom okruženju); proizvodnja sadržaja (razvijanje veština za dizajniranje i generisanje raznovrsnog informacionog sadržaja u smislu različitih formata i medijskih platformi) i kreativnost (razvijanje sposobnosti kreiranja originalnih poruka, formata i komunikacionih projekata koji iskorišćavaju mogućnosti svake platforme, sektora ili tematske oblasti) (Tejedor Calvo, Cervi, 2017:1634-1635). U skladu sa tim su i razmišljanja drugih autora (Joseph, 2016) koji ciljeve obrazovanja novinara vide kao jedinstvo prakse i teorije, jer samo napredno proučavanje medijske produkcije na svim platformama može da proizvede visoko kvalifikovane novinare budućnosti.

Nalazi istraživanja u domenu Kompetencija u Standardima studijskih programa ukazuju da su na sva tri analizirana fakulteta prisutne tendencije za razvoj onih kompetencija koje se odnose na nove medijske tehnologije. Međutim, ta zastupljenost nije ravnomerna, jer se u studijskom programu Fakulteta političkih nauka u Beogradu jasno ističu kompetencije koje se odnose na rad profesionalaca u digitalnim medijima, kao i razvoj praktičnih kompetencija za korišćenje savremenih digitalnih alata. Za razliku od toga, u ostala dva analizirana studijska programa kompetencije koje se odnose na nove medijske tehnologije nisu eksplicitno navedene. Ako se ima u vidu da kompetencije studenata novinarstva treba da budu usklađene sa razvojem medijskih tehnologija, sasvim je razumljivo da one, prema shvatanju Beneta i Senora (Bennett, Senior, 2017), treba da obuhvate procese pretraživanja, prijema, obrade i prenošenja informacija u digitalnom okruženju. U skladu sa tim, neophodno je da se i na našim prostorima fakulteti koji obrazuju

buduće novinare u većoj meri usmere ka razvoju novih veština i kompetencija, kako profesionalnih, akademskih, tako i specifičnih, kako bi studijski programi bili aktuelni i usaglašeni sa profesionalnim potrebama (Tejedor, 2006). U kontekstu kompetencija, stavove pomenutih autora potkrepljuju i empirijska istraživanja u kojima se konstatuje da studenti novinarstva najviše vrednuju tehničke kompetencije koje stiču tokom studija, jer prema njihovom mišljenju one pružaju adekvatan odgovor sve konkurentnijem tržištu rada u kome se cene svestranost i kapaciteti za brzu adaptaciju novom digitalnom okruženju (Besalú-Casademont et al., 2017).

Na osnovu podataka analize studijskih programa na sva tri analizirana fakulteta, može se primetiti da su sadržaji iz domena novih medijskih tehnologija zastupljeni, i to u sledećem procentu: na Fakultetu političkih nauka u Beogradu broj ovih predmeta je zastupljen sa 15.5%; na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, ukupna moguća zastupljenost je 19.3%, a na Filozofskom fakultetu u Nišu, ukupna moguća zastupljenost je 20.9%. Posmatrajući ukupni procenat na sva tri fakulteta u odnosu na ostale predmete, stiče se utisak da je, mada postoje razlike između studijskih programa, ovaj procenat generalno mali, odnosno nije zadovoljavajući s obzirom na to koju ulogu imaju nove medijske tehnologije u novinarskom pozivu. U tom kontekstu, razumljivo je da bi u narednim periodima trebalo dodatno raditi na ovom pitanju u smislu povećanja procenta zastupljenosti predmeta iz domena novih tehnologija na sva tri univerziteta. Ipak, bez obzira na nedovoljnu zastupljenost predmeta iz domena novih medijskih tehnologija, hrabri podatak da se krenulo sa njihovim uvođenjem u studijske programe za obrazovanje novinara, što je pozitivna tendencija važna za buduće obrazovanje medijskih profesionalaca. Ova tendencija ukazuje na potrebu da se savremeni studijski programi za obrazovanje novinara kreću u pravcu povećanja udela sadržaja iz domena novih medijskih tehnologija, što je tendencija koja je prisutna i u svetu (Macchiarella, Smith, 2021; Picard, 2015).

U analizi studijskih programa za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji došlo se do rezultata koji ukazuju na postojanje razlika u broju predmeta, kako izbornih, tako i obaveznih, premda nije reč o velikim razlikama: na Fakultetu političkih nauka u Beogradu procenat obaveznih predmeta je 8.8%, izbornih 6.6% - ukupno 15.5%; na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, procenat obaveznih predmeta u odnosu na ukupan broj je 12.3%, a procenat izbornih je 15.8%; na Filozofskom fakultetu u Nišu procenat obaveznih predmeta u odnosu na ukupan broj je 11.4%, a procenat izbornih je 13.9%

(Grafikon 5.). U odnosu na izborne predmete primetno je da postoje određene specifičnosti koje se primećuju u studijskim programima na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i Nišu, gde je u odnosu na Fakultet političkih nauka u Beogradu zastupljen veći broj predmeta, ali postoje ograničenja u mogućnosti izbora zbog pripadnosti pojedinih predmeta istim izbornim blokovima. Ova pripadnost istim izbornim blokovima u praksi smanjuje inicijalno veliki broj izbornih predmeta iz domena novih medija, jer je selekcija predmeta od strane studenata ograničena. U ovom delu postoje ograničenja kako u studijskom programu na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, gde je ukupan mogući procenat predmeta iz domena novih medija 19.3%, tako i u Nišu, gde je taj procenat 20.9% (Grafikon 5.). Međutim, priroda različitosti je drugačija. U studijskom programu za žurnalistiku u Novom Sadu, skoro svi izborni predmeti su iz oblasti informatičke pismenosti, tako da ovaj ograničavajući faktor ne utiče u velikoj meri na potencijalna znanja studenata, jer se izborni predmeti u blokovima bave srodnim temama na različitim nivoima. Na primer, u istom izbornom bloku su predmeti Napredna informatička pismenost 1 i Napredna informatička pismenost 2, tako da studenti mogu da se opredeljuju u skladu sa svojim predznanjima, s tim što je reč o srodnim temama iz oblasti digitalne pismenosti. Za razliku od toga, u studijskom programu za obrazovanje novinara u Nišu, u istim izbornim blokovima se nalaze po dva predmeta potpuno različitih sadržaja, tako da student nema mogućnost da izabere oba predmeta, iako je možda za oba zainteresovan (npr. Savremene medijske tehnologije i Društvene mreže i mrežna komunikacija su u istom bloku, kao što su i Informacioni komunikacioni sistemi i Mobilno novinarstvo). Izborni predmeti zauzimaju jako važno mesto u univerzitetskom obrazovanju jer omogućavaju studentima da prilagode kurikulum svojim interesovanjima i potrebama. Nalazi koji se odnose na veći broj izbornih predmeta u analiziranim studijskim programima su u saglasnosti sa rezultatima drugih relevantnih istraživanja (Cervi et al., 2021; Tejedor, Cervi, 2017). U radu pod nazivom *Analiza studija novinarstva i komunikologije na najboljim evropskim univerzitetima: kompetencije, ciljevi i kursevi* je dokazano da je izbornost veoma važna karakteristika u strukturi studijskog programa za obrazovanje budućih novinara i komunikologa i da kao takva zauzima značajno mesto na najboljim evropskim univerzitetima u kojima dominiraju izborni predmeti. Izbornost predmeta kao karakteristika koja se može uočiti na svim univerzitetima, označava posvećenost fleksibilnosti i, istovremeno, veću odgovornost studenata u kreiranju sopstvenog studijskog plana (Cervi et al., 2021).

Premda su predmeti iz domena novih medija zastupljeni na sva tri univerziteta, može se konstatovati da je procentualno posmatrano, njihova zastupljenost mala, odnosno manja nego na evropskim univerzitetima gde samo obavezni nastavni predmeti iz domena medijskih tehnologija čine oko 20% od ukupnog broja predmeta (Cervi et al., 2021). Poređenja radi, ukupan procenat predmeta iz domena novih medija koje studenti mogu da polože na analiziranim fakultetima je znatno manji, što se može videti na Grafikonu 9.

Komparativna analiza studijskih programa za obrazovanje novinara je pokazala da postoje razlike u odnosu na tip predmeta. Najizraženija razlika je u činjenici da postoji samo jedan obavezni teorijsko metodološki predmet iz domena novih medijskih tehnologija i to u studijskom programu za novinarstvo Filozofskog fakulteta u Nišu. Ova tendencija ukazuje da su obavezni predmeti iz domena medijskih tehnologija u studijskim programima za obrazovanje novinara u najvećoj meri viđeni kao predmeti koji su stručni i aplikativni, odnosno kao predmeti koji su u većoj meri posvećeni razvoju veština vezanih za digitalne tehnologije. U prilog tome govori i činjenica da je najveći broj obaveznih nastavnih predmeta u analiziranim studijskim programima prema tipu stručno aplikativne prirode. Nasuprot tome, među izbornim predmetima preovladava drugačiji pristup koji se ogleda u raznovrsnosti u ponudi nastavnih predmeta iz domena novih medijskih tehnologija. Primera radi, u studijskom programu Fakulteta političkih nauka u Beogradu, postoje samo tri stručno aplikativna izborna predmeta (Tabela 9.); u Novom Sadu postoje dva teorijsko metodološka, jedan stručno aplikativni i šest akademsko opšteobrazovnih predmeta (Tabela 11.); u Nišu postoje tri naučno stručna, dva stručno aplikativna i jedan teorijsko metodološki predmet (Tabela 13.).

Sa aspekta zastupljenosti fonda časova, komparativna analiza studijskih programa u domenu novih tehnologija ukazuje na razlike među analiziranim fakultetima. Razlike se ogledaju u broju časova kojima su ovi predmeti zastupljeni na svakom od fakulteta, ali postoji i jedna sličnost. Na svim analiziranim fakultetima je predviđen ukupno veći broj časova predavanja za predmete (obavezne i izborne) iz domena novih medijskih tehnologija u odnosu na broj časova vežbi. Manji broj časova predviđenih za vežbanje i praktičan rad studenata ukazuje da i kod predmeta iz domena novih medijskih tehnologija postoji još uvek tradicionalni pristup u kome se više vrednuje teorijsko znanje od razvoja praktičnih veština.

U analiziranim studijskim programima primetno je da su predmeti iz domena novih medijskih tehnologija zastupljeni na svim godinama studija, što ukazuje na postojanje

planskog i sistematskog pristupa u raspoređivanju ovih predmeta. Ipak, na osnovu rasporeda predmeta po semestrima može se uočiti da je tendencija da se veći broj ovih predmeta izučava na kasnijim godinama studija. Međutim, u relevantnoj literaturi su nasuprot tome dominantni stavovi da ovi predmeti treba da budu zastupljeniji na prvim godinama studija, odnosno u ranim godinama školovanja (Larrondo Ureta, Peña Fernández, 2018). Razlog je što istraživanja stavova studenata o novim medijima na studijskim programima za novinarstvo, ukazuju da studenti puno toga znaju o novim medijima još pre dolaska na studije, ali da ne prave dovoljnu razliku između aktivnog korišćenja onlajn medija sa jedne strane i korišćenja istih tih medija u novinarske i profesionalne svrhe s druge strane, odnosno korišćenja medija za potrebe profesije. U prilog tome navodi se da „iako se čini da studentima nije potrebna posebna obuka da bi se bavili tehničkim aspektima novinarstva na društvenim medijima, njima su potrebne smernice i uputstva u vezi sa potencijalom društvenih medija kao alata za izveštavanje i razvoj karijere i važnost razlikovanja između profesionalnih i ličnih korišćenja ovih resursa“ (Larrondo Ureta, Peña Fernández, 2018:888). Zato je važno da profesori na početku studija objasne studentima razliku koja postoji između lične i profesionalne upotrebe novih medija.

Poslednji deo kvalitativne analize odnosi se na teme iz silabusa predmeta iz domena novih medijskih tehnologija koje su razvrstane u četrnaest kategorija (Prilog 3.). Broj tema u svakoj od kategorija i na svakom od analiziranih studijskih programa se razlikuje. U tom kontekstu, kao dominantne se izdvajaju one kategorije u kojima su teme iz novih medija najzastupljenije, kao i grupa kategorija sa temama koje imaju najnižu zastupljenost. Shodno tome, sa aspekta ovog istraživanja važno je diskutovati kategorije koje se odnose na Onlajn medije i Sadržaje koje kreiraju korisnici, kao kategorije sa velikim brojem tema, ali i SEO optimizaciju, Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn, Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika), Veb statistiku i analitiku, Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video) i Baze podataka kao kategorije sa manjem brojem tema. Za potrebe diskusije izdvojena je i kategorija Mobilno novinarstvo kao kategorija koja je na veoma različite načine zastupljena na analiziranim fakultetima.

Kategorija sa upečatljivo najzastupljenijim brojem tema na sva tri fakulteta je kategorija pod rednim brojem 6. koja nosi naziv Onlajn mediji. Za veliki broj tema u okviru ove kategorije zaslužna je činjenica da na svakom od analiziranih studijskih programa postoji predmet koji tematski skoro u celini pripada Onlajn medijima (Fakultet političkih

nauka u Beogradu – Onlajn novinarstvo; Filozofski fakultet u Novom Sadu – Uvod u nove medije; Filozofski fakultet Niš – Novi mediji). Ova kategorija pokriva širok spektar kako teorijskih, tako i praktičnih tema. Dobijeni nalaz se može smatrati očekivanim zato što je logično da se u izučavanju bilo koje nove oblasti najpre prouče teorijski aspekti, a zatim i oni aspekti koji su vezani za primenu, odnosno praktičnu upotrebu. Uvidom u silabuse pomenutih predmeta (Prilog 19., Prilog 20. i Prilog 21.) može se konstatovati da u njima centralno mesto zauzimaju teorijski sadržaji, što je u saglasnosti sa opštim trendom obrazovanja na fakultetskim institucijama u Republici Srbiji.

Kategorija koja takođe sadrži veliki broj tema u analiziranim studijskim programima je kategorija pod rednim brojem 11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo). U okviru ove kategorije se nalaze veoma atraktivne teme važne za profesiju novinara u budućnosti, jer odlikavaju aktuelne trendove u medijima. Ovi nalazi su u saglasnosti sa aktivnim pozicioniranjem društvenih mreža u svetu medija, te u tom kontekstu oni predstavljaju odgovor na rastuću potražnju za digitalno kompetentnim zaposlenima u medijskoj industriji. U skladu sa tim, Bor (Bor, 2014) navodi da izveštavanje sa društvenih mreža treba da se integriše u studijski program za obrazovanje novinara, pre svega sa naglaskom na etiku, tehničke veštine i potencijal za razvoj karijere. Isti nalaz je dobijen i u istraživanju autora Veronika i saradnika (Veronika et al., 2021) gde je naglašena potreba izučavanja društvenih mreža u cilju boljeg prepoznavanja razlike između lične i profesionalne upotrebe.

U kategoriji 9. koja se odnosi na SEO optimizaciju primetna je jako mala zastupljenost tema: u studijskom programu Fakulteta političkih nauka samo dve, na Filozofskom fakultetu u Nišu jedna, a na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu nijedna. Nasuprot ovako maloj zastupljenosti tema iz oblasti SEO optimizacije, novi trendovi u obrazovanju budućih novinara ističu važnost obrazovanja studenata za buduće nove poslovne modele. Među novim veštinama i znanjima koje autori smatraju da studenti medijskih studija treba da usvoje tokom obrazovanja se nalaze i: znanja o profitnim i neprofitnim poslovnim modelima, o oglašavanju, marketingu, društvenim mrežama i SEO optimizaciji (Gillmor, 2016; Moody, Bates, 2013). Ovo je ključno za studente koji će se usmeravati ka poslovima u onlajn sferi jer u mnoštvu sadržaja koji se nalazi na internetu, budući novinari moraju da poznaju proces koji objedinjuje sve aktivnosti – od pisanja do

uređivanja, koji će omogućiti pozicioniranje onlajn sadržaja na što višu poziciju prilikom pretrage svih pretraživača.

U domenu tema koje su vezane za karijeru u onlajn sferi, malo pažnje u analiziranim studijskim programima je posvećeno i kategoriji 8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn – u Beogradu dve teme, u Novom Sadu sedam, a u Nišu ni jedna. CMS (Content Management System) predstavlja sistem koji je zadužen za dinamičko upravljanje sajtom; drugim rečima sistem koji je zadužen za sve procese od objavljivanja tekstova, slika, videa i raznih multimedijalnih sadržaja, njihovog organizovanja do eventualnih izmena (Boiko, 2005). Ono što čini ove sisteme prijemčivim novinarima je činjenica da je sajtove vesti moguće održavati pomoću CMS-a bez ozbiljnijih programerskih znanja. Na državnim fakultetima u Srbiji budući novinari rade sa najpoznatijim CMS sistemom – pišu blogove koristeći *WordPress* (mnogi studenti i nisu upoznati sa pojmom CMS, a imaju svoj blog), ali bi znanja medijskih profesionalaca o CMS sistemima trebalo da budu sistematizovana i široka. Proučavanje CMS-a skreće pažnju na pitanja koja se odnose na institucionalizaciju novinarskih tokova rada, tehnologije redakcija koje čine složen sistem, evoluciju profesionalnih uloga i hijerarhija (De Maeyer, 2019).

Novo medijsko okruženje iz godine u godinu postaje sve kompleksnije. Osim što se količina sadržaja na vebu eksponencijalno uvećava, pojavljuje se i ogroman broj alata i tehnika za obradu i prezentovanje tih sadržaja. Sadržaji su sve raznovrsnijih formata i karakteristika – od teksta, preko audio i video formata do kompleksnih multimedijalnih formi, animacija, statistika, izveštaja, vizuelnih podataka... Novinari koji nisu obučeni da dobro razumeju digitalni svet se nalaze pred velikim profesionalnim izazovima. Novinar koji zna da programira bolje razume načine za ostvarivanje interaktivnosti i objavljivanje netipičnih novinarskih produkta (Legrand, 2010). Međutim, istraživanja pokazuju da se na fakultetima za obrazovanje novinara programiranje uči u veoma maloj meri – konkretno, u Sjedinjenim Američkim Državama manje od četvrtine novinarskih fakulteta ima obavezan kurs programiranja kao sastavni deo kurikuluma, dok skoro 40% fakulteta ne nudi nikakve kurseve programiranja (Foust, Bradshaw, 2020:341). Iako i dalje postoje dileme da li su veštine programiranja potrebne studentima novinarstva, ima dokaza da su studenti koji imaju ove veštine sve traženiji u medijskoj industriji. Autori Stensel i Peri (Stencel, Perry, 2016) ukazuju da su najtraženiji novinari na tržištu rada oni koji imaju dovoljno znanja o programiranju da mogu da naprave uređivački sadržaj i budu u mogućnosti da stručno

komuniciraju sa timovima za tehnički razvoj. Saglasno tome, Ašer (Usher, 2016) smatra da za novinare nije neophodno poznavanje programiranja na jako visokom nivou, već novinari treba da razumeju osnove programiranja. Mada postoje gotovi alati kao što je na primer *jQuery* koji čini novinarski posao lakšim, ipak u medijskoj kući veliku razliku čini poznavanje jezika kao što su *JavaScript*, *CSS*, *HTML* ili *Python*. Šabloni i plug-and-play rešenja nekada mogu ozbiljno da ograniče novinarski sadržaj (McAdams, 2017), tako da bolje poznavanje programiranja omogućava razvoj kreativnijeg pristupa.

Rezultati istraživanja ukazuju da su u studijskim programima za obrazovanje novinara na sva tri analizirana fakulteta u znatno manjoj meri zastupljene teme koje se odnose na kategorije: 5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika), 7. Veb statistika i analitika 13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video) i 14. Baze podataka. Zajednički imenilac ovih kategorija su podaci, odnosno informacije koje se odnose na vizuelno predstavljanje, statističku i analitičku obradu, proveru kredibiliteta tih podataka i uopšte, baze podataka. Ovi podaci u skladu su sa podacima drugih istraživanja koji ukazuju da su ove kompetencije za buduće novinare veoma važne, ali ipak nedovoljno zastupljene u studijskim programima za novinarstvo, osim možda na univerzitetima u Sjedinjenim Američkim Državama (Heravi, 2019). Naime, pitanje korišćenja podataka u novinarskom pozivu se tokom protekle decenije postavlja kao jedno od ključnih pitanja iz više razloga: poznavanje rada sa podacima omogućava novinarima da produkuju više sadržaja, popravljaju kvalitet izveštavanja, doprinose većoj tačnosti i preciznosti sadržaja, otvore nova polja izveštavanja bez umanjivanja tradicionalnih novinarskih vrednosti (Heravi, 2018). Sa aspekta ovog istraživanja, ovi nalazi su veoma važni jer ukazuju na potrebu da novinari argumentovano prilaze kreiranju sadržaja koristeći nove tehnike pronalazjenja, verifikacije, obrade i prezentacije podataka. Saglasno tome, autor Heravi (2019) ukazuje na potrebu da se sadržaji iz domena novinarstva podataka obavezno nađu u studijskim programima jer bi dobijanje takvih kompetencija omogućilo veću konkurentnost diplomiranih novinara i kvalitetnije obavljanje posla. Ove kompetencije postaju posebno značajne sa pojavom interneta i otvorenih baza podataka koje novinari mogu da pretražuju, analiziraju i publikuju svoje rezultate (Yadav, 2016).

Mobilno novinarstvo je kategorija kojoj analizirani fakulteti pristupaju na veoma različite načine. Na Filozofskom fakultetu u Nišu postoji predmet Mobilno novinarstvo koji ovu novu formu novinarstva proučava i teorijski i praktično. Na Filozofskom fakultetu u

Novom Sadu se ova kategorija proučava sa manjim brojem tema, a u studijskom programu Fakulteta političkih nauka u Beogradu se ova kategorija ne spominje. U svetu je upotreba mobilnih uređaja koji u sebi sadrže jako kvalitetne kamere, softvere sa uređivanje fotografija i video zapisa, kao i mogućnosti za deljenje sadržaja, dovela do njihove velike primene u obrazovanju novinara. U istraživanju autora Ajiš i Dadal (Ayish, Dahdal, 2021) rezultati su pokazali da su studenti veoma zainteresovani za karijeru u mobilnom novinarstvu jer vide brojne prednosti upotrebe mobilnih uređaja u odnosu na tradicionalne kamere. Ipak, dok su tehničke veštine mobilnog novinarstva važne za obuku uspešnih profesionalnih novinara, analiza autora Bui i Moran (Bui, Moran, 2020) ukazuje na potrebu za redefinisanjem i preorijentacijom obrazovanja mobilnog novinarstva ka nejednakim odnosima moći i širim i društvenim implikacijama mobilnog novinarstva.

b) Diskusija o nalazima kvantitativnog dela istraživanja

Rezultati dobijeni analizom upitnika skalera o stavovima studenata novinarstva u vezi primene sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa studiranjem ukazuju na postojanje pozitivnih stavova. To je posebno izraženo pri vrednovanju tvrdnji koje se odnose na upotrebu mejla, računara, mobilnih telefona, programa za izradu prezentacija i softvera za beleženje podataka, gde su studenti pokazali visok stepen saglasnosti sa predloženim tvrdnjama. Ovi podaci su u saglasnosti sa sličnim istraživanjima koja ukazuju na visok stepen upotrebe pomenutih uređaja i aplikacija za pristupanje onlajn materijalima vezanim za nastavu (Ashour, 2020).

U okviru analiziranih podataka koje se odnose na korišćenje savremenih medijskih alata za potrebe studiranja, mali broj tvrdnji karakteriše neodlučnost studenata, što je posebno izraženo kod tvrdnji koje se odnose na upotrebu *Fejsbuka* i *Jutjuba*. Ovi podaci su delimično u saglasnosti sa podacima koje navode Kotari i Hikerson (Kothari, Hickerson, 2016). Veći broj tvrdnji ukazuje na to da studenti uglavnom nisu saglasni sa iskazima koji se odnose na korišćenje digitalne kamere, programa za obradu i montažu audio i video materijala, kao i programa za obradu fotografija. Imajući u vidu da su na analiziranim fakultetima ovi sadržaji u velikoj meri zastupljeni u studijskim programima za obrazovanje novinara, ovakav podatak nije bio očekivan. Slično tome, neočekivan je rezultat da studenti nisu saglasni sa tvrdnjama koje se odnose na pisanje i praćenje blogova i vlogova. Rezultati ukazuju i na nisko vrednovanje tvrdnji koje se odnose na korišćenje *Tvitera* od strane

ispitivanih studenata za potrebe studiranja, dok nasuprot tome, na američkim univerzitetima ova društvena mreža uživa veliku popularnost među studentima (Goodman, Steyn, 2017).

Rezultati istraživanja koji se odnose na *važnost i korisnost digitalnih sredstava u učenju i realizovanju obaveza studenata* ukazuju da studenti u izuzetno visokom procentu prepoznaju važnost i korisnost medijskih sredstava kao ključne osobine za potrebe studiranja. Međutim, bez obzira na pomenute percepcije, studenti ipak preferiraju korišćenje štampanih materijala u odnosu na onlajn materijale za učenje, što je saglasno sa rezultatima drugih istraživanja (Павловић, Петровић, 2020; Clinton, 2019; Abuloum et al., 2019; Woody et al., 2010).

U odnosu na društvene mreže kao kanale za podršku kolaborativnom učenju – za razmenu materijala, otklanjanje nejasnoća i usvajanje digitalnih veština, nalazi ukazuju na visok stepen saglasnosti ispitanih studenata sa prepoznatim potencijalima, što je potvrđeno i u sličnim istraživanjima (Figueras-Maz et al., 2021; Maziriri et al., 2020; Zachos et al., 2018; Pavlovic, Obradovic, 2015). Osim društvenih mreža, studenti su prepoznali važnost i korisnost brojnih onlajn servisa koji mogu biti podrška učenju na različite načine. Na primer, značajni su potencijali *cloud* servisa za razmenu, čuvanje i deljenje materijala, što može biti od velike koristi u procesu učenja i obavljanja zadataka u vezi sa studiranjem.

Sa aspekta ovog istraživanja, ovi rezultati imaju izuzetan značaj, posebno ako se uzme u obzir da karijera u medijskoj industriji podrazumeva permanentno korišćenje društvenih mreža i velikog broja onlajn servisa. U tom kontekstu, značajno je da studenti i u toku studiranja steknu kompetencije u radu sa pomenutim alatima.

Podaci dobijeni istraživanjem koji se odnose na *stavove studenata novinarstva o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem* okazuju da su digitalni alati za komunikaciju u veoma visokom procentu korišćeni u procesu studiranja. Studenti u različite svrhe koriste onlajn alate u rasponu od razmene materijala za učenje preko onlajn servisa i razmene informacija u vezi predispitnih obaveza, kao i u cilju razmene iskustava sa kolegama u vezi ispita, ispitnih rezultata i pitanja. U odnosu na slična istraživanja u prethodnom periodu (Pavlović, 2018; Momcilovic, Petrovic, 2016), primetna je tendencija većeg korišćenja digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem. Ova tendencija se može protumačiti kao jedna od implikacija koja je izazvana pojavom pandemije *COVID-19* koju karakteriše intenziviranje aktivnosti studenata na mreži. Navike stečene tokom ovog

perioda studenti su očigledno zadržali i po završetku pandemije, o čemu govore visoki procenti vezani za pozitivne stavove u vezi navedenih tvrdnji. Ovi podaci posebno ukazuju na razvoj digitalne pismenosti u studentskoj populaciji, što je od posebnog značaja sa aspekta ovog istraživanja jer je poznato da je novinarstvo profesija koja u radu zahteva izuzetno visok nivo digitalnih kompetencija.

Rezultati istraživanja koji se odnose na *stavove studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja* ukazuju da su studenti uglavnom zadovoljni nastavom. Osim toga, iskazali su zadovoljstvo sadržajima koji prate novine iz domena novih medija. Premda je veći broj studenata iskazao zadovoljstvo pomenutim faktorima koji doprinose razvoju kompetencija iz domena novih medija, ipak pažnju privlače rezultati koji su dobijeni kod tvrdnji koje se odnose na zadovoljstvo opremljenošću fakulteta i učionica, kao i o zastupljenosti tema iz domena novih medija u studijskom programu i samoj nastavi. Zadovoljstvo opremom je iskazalo jedva nešto više od polovine ispitanih studenata, što u celini posmatrano ne može biti zadovoljavajući rezultat jer je druga polovina studenata očigledno nezadovoljna ili neopredeljena kada su u pitanju tehnički uslovi na studijama. Slično tome, studenti smatraju da teme iz oblasti novih tehnologija treba da budu zastupljene u većem obimu u studijskom programu. Takođe, 65.6% ispitanika je zadovoljno nastavom iz oblasti novih medijskih tehnologija, što je rezultat koji bi mogao da bude bolji.

Istraživanje *samoperpcija o digitalnim kompetencijama studenata* ukazuje na rezultate koji su zadovoljavajući. Najbolje procenjeni ajtemi su oni koji se odnose na kompetencije u oblasti informatičkih veština, odnosno na upotrebu mejla, programa za izradu prezentacija i obradu teksta, zatim pretraživanja interneta i društvenih mreža. Ovi rezultati se mogu smatrati očekivanim, zato što je reč o kompetencijama studenata koje se permanentno koriste i u procesu studiranja, ali i za lične potrebe. Na drugom mestu prema proceni studenata nalaze se kompetencije koje su vezane za rad sa multimedijalnim materijalima, i to proizvodnja multimedijalnih sadržaja, proizvodnja novinarskih priča za više od jedne medijske platforme, obrada fotografija i kreiranje bloga. Veštine iz ove grupe su usko povezane sa sadržajima programa za obrazovanje novinara, te stoga ne iznenađuje da su procenjene na ovako visokom nivou. Najnižu saglasnost studenti su ispoljili kod ajtema koji se odnose na rad sa CMS-om, sa SEO optimizacijom, VPN servisima i podkastom, što se može videti u Tabeli 23. Ovi ajtemi se mogu prepoznati u delu

kvalitativne analize studijskih programa koja je sastavni deo ovog istraživanja, a identifikovani su kao teme u kategorijama koje se u najmanjem obimu pojavljuju u studijskim programima. Saglasno tome, može se konstatovati da postoji usaglašenost u razvijenosti digitalnih kompetencija studenata i sadržaja koji se izučavaju u studijskim programima. Digitalne veštine studenata su najmanje razvijene kod onih sadržaja koji su najmanje zastupljeni u studijskim programima.

Rezultati istraživanja u delu *stavova studenata o digitalnim kompetencijama koje smatraju neophodnim za razvoj buduće karijere* pokazuju da su studenti prepoznali digitalne kompetencije kao ključne. U prilog tome govore rezultati koji ukazuju da više od polovine ispitanika smatra da su digitalne kompetencije u najširem smislu te reči od izuzetne važnosti za kvalitetno obavljanje novinarskog poziva u onlajn okruženju. Najviši stepen saglasnosti prisutan je kod tvrdnji koje se odnose na rad sa video sadržajima, vođenja portala internet radija i TV-a i provere verodostojnosti sadržaja. Visok stepen saglasnosti iskazan je i kroz tvrdnju koja objedinjuje sve ove kompetencije i odnosi se na neophodnost digitalnih veština za rad u medijskoj industriji, sa čim je saglasno 92,7% ispitanika (Tabela 24.). Dobijeni rezultati su u saglasnosti sa rezultatima relevantnih izveštaja istraživanja koji ukazuju na značaj digitalnih kompetencija za rad u oblasti novinarstva koje profesionalci u ovoj oblasti prepoznaju (Matić, Milin Perković, 2021). Ipak, i pored toga što su svesni značaja i uticaja novih tehnologija na profesiju novinara, ispitani studenti su pokazali nizak stepen saglasnosti sa tvrdnjom koja se odnosi na praćenje novina iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija.

U cilju dubljeg istraživanja problema koji je ispitivan, namere su bile usmerene ka utvrđivanju statistički značajnih razlika u odnosu na nezavisne varijable istraživanja, odnosno godina studija, mesto studiranja, prosečna ocena i pol.

Kod analize koja se odnosi na varijablu godina studija, može se uočiti postojanje statistički značajnih razlika. Te razlike su prisutne u odgovorima studenata vezanih za primenu novih medija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja, odnosno, rezultati istraživanja pokazuju da studenti imaju pozitivne stavove o primeni novih medijskih tehnologija, ali da je to uslovljeno godinom studija na kojoj se nalaze. U delu rezultata koji se odnose na procenu sopstvenih digitalnih kompetencija, rezultati istraživanja takođe pokazuju da je godina studija važan indikator u proceni studenata. Primećuje se da studenti posle odlučanog predmeta u okviru koga izučavaju neku temu - na primer montažu

video sadržaja, iskazuju veću saglasnost sa tvrdnjom koja se odnosi na upotrebu kao i na procenu nivoa razvijenosti kompetencija u delu video montaže. Ovaj nalaz ukazuje da studenti, tokom formalnog obrazovanja za svoju buduću novinarsku profesiju, menjaju stavove pod uticajem studiranja, što je takođe pokazano u istraživanjima koja su proučavala stavove studenata o društvenim mrežama i njihovoj potencijalnoj upotrebi u profesionalne i obrazovne svrhe (Veronika et al., 2021; Pavlovic, Obradovic, 2015). Dobijeni rezultati koji se odnose na stavove studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji pokazuju da postoje razlike u odnosu na godinu studija, što označava da se studenti novinarstva tokom studiranja dobro informišu o značaju medijskih tehnologija za njihov budući rad.

U odnosu na drugu nezavisnu varijablu, mesto studiranja, uočene su statistički značajne razlike u stavovima studenata vezanih za primenu novih medija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja, zadovoljstvom nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja i procenom sopstvenih digitalnih kompetencija. Za razliku od toga, kod ajtema koji se odnose na važnost i korisnost savremenih medijskih sredstava u učenju i obavljanju studentskih obaveza, na primenu digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem i na digitalne kompetencije neophodne za rad u medijskoj industriji, prisutne su manje izražene statistički značajne razlike. Dobijeni podaci, posebno oni koji se odnose na procenu važnosti i korisnosti savremenih medija u procesu učenja mogu se smatrati ohrabrujućim jer ukazuju da studenti novinarstva, bez obzira na mesto u kome studiraju, pokazuju da su im digitalni alati korisni tokom obrazovanja za budući poziv. Slično tome, i kod ajtema koji se odnose na digitalne kompetencije potrebne za rad u medijskoj industriji, studenti su pokazali visok stepen saglasnosti, što opet ukazuje da dominantnu ulogu u oblikovanju njihovih stavova i percepcija u većoj meri imaju društvo, promene u društvu i novi medijski kontekst u odnosu na mesto studiranja. S druge strane, ovi podaci se mogu protumačiti i na način da se na državnim fakultetima u Republici Srbiji u obrazovanju studenata novinarstva podjednako važna pažnja pridaje značaju novih medijskih tehnologija, što je uslovalo rezultate vezane za statističku značajnost.

Rezultati istraživanja vezani za treću nezavisnu varijablu – prosečnu ocenu, pokazuju da su statistički značajne razlike samo delimično ili uopšte nisu prisutne u ispitivanim oblastima. Ovi rezultati se mogu smatrati iznenađujućim, jer su očekivanja,

posebno od studenata koji imaju višu prosečnu ocenu, veća, odnosno, za očekivati je da studenti sa višim prosečnim ocenama više koriste onlajn izvore i materijale za učenje kako bi dopunili i obogatili sadržaje koji se izučavaju na fakultetu. Međutim, rezultati istraživanja upućuju na konstataciju da elektronske izvore za učenje koriste svi studenti i da prosečna ocena u tome ne igra značajnu ulogu.

Ipak, dobijene podatke bi trebalo razmatrati sa rezervom, jer uzorak ispitivanih studenata u ovom delu nije ujednačen. S druge strane, dobijeni rezultati se mogu objasniti činjenicom da su generalno mladi, bez obzira na uspeh u studiranju, u celini posmatrano naklonjeni korišćenju novih medijskih tehnologija u procesu studiranja. Odnosno, prediktor naklonjenosti novim medijskim tehnologijama je uslovljen nekim drugim faktorima i preferencijama studenata.

Rezultati istraživanja u odnosu na pol kao nezavisnu varijablu ukazuju da kod većeg broja ajtema nema statistički značajnih razlika. Ovaj rezultat pokazuje da pol nije prediktor stavova studenata o savremenim medijskim tehnologijama, što stvara osnovu za razvoj optimizma i prevazilaženje predrasuda u odnosu na to kako žene i muškarci koriste i sagledavaju nove medijske tehnologije. Međutim, i ovaj rezultat treba uzeti sa rezervom jer struktura uzorka nije ravnomerno raspoređena i ukazuje na značajno veći broj ispitanica ženskog pola u odnosu na ispitanike muškog pola. Ovaj podatak ukazuje da se sve veći broj studentkinja opredeljuje za studije novinarstva o čemu govore podaci S. Milivojević koja navodi: „Na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, gde se na jednom od smerova studira novinarstvo, upisuje se sve više studentkinja, ima ih više od polovine u ukupnom broju diplomiranih (58 procenata), a od 1995. godine ih je više od 70 posto“ (Milivojević, 2004:22). Ovaj trend upisa sve većeg broja pripadnica ženskog pola na studije medija prisutan je i u drugim evropskim zemljama (Savolainen, Zilliacus-Tikkanen, 2013).

6. Zaključna razmatranja

Nove medijske tehnologije unele su značajne promene u sve oblasti života i rada uključujući i aspekt obrazovanja, a posebno u obrazovanje budućih novinara – profesionalaca. Ova tematika dobija na značaju u vremenu brzih promena zasnovanih na intenzivnom rastu novih medija i njihovoj sve većoj primeni u radu medijskih radnika. Shodno tome, u sadašnjem informativnom okruženju, obeleženom tehnologijama i visokim uticajem društvenih mreža, neophodna je digitalna pismenost i sticanje kompetencija koje doprinose humanističkoj viziji u obuci budućih profesionalaca kako bi im se omogućila sposobnost da analiziraju, kontekstualizuju i artikulišu svoje priče iz holističkog pristupa. U skladu sa tim, veći broj autora skreće pažnju na potrebu za menjanjem i inoviranjem obrazovanja budućih zaposlenih u medijskog industriji, naglašavajući da je neophodno uvođenje promena kako na nivou studijskih programa, tako i u delu praktične obuke i primene konkretnih znanja (Cervi et al., 2021; Heravi, 2019; Tejedor Calvo, Cervi, 2017; Cochrane et al., 2013; Boers, et al., 2012; Mensing, 2010). Saglasno tome, posebno mesto u obrazovanju budućih novinara zauzimaju digitalne kompetencije koje izazivaju konstantnu pažnju autora zbog svog velikog značaja i sve veće važnosti u obavljanju novinarskog poziva (Broersma, Singer, 2021; Bui, Moran, 2020; Melnik, Teplyashina, 2019; Fry, 2018; Franklin, 2014).

Proučavanje razvoja digitalne pismenosti u obrazovanju budućih novinara postaje jedna od ključnih tema koja se istražuje sa različitih aspekata u cilju modernizacije studijskih programa i potrebe da se od tradicionalnog ide ka digitalnom kurikulumu (Ayish, Dahdal, 2021; Bright, 2018; Ercan, 2018). Shodno tome, i na našim prostorima postoji potreba za inoviranjem studijskog programa novinarstva i usmeravanjem ka razvoju digitalnih kompetencija. U skladu sa takvim pristupom, realizovano istraživanje je pružilo odgovor u odnosu na definisani *osnovni cilj* istraživanja koji je usmeren ka ispitivanju promena u obrazovanju studenata novinarstva do kojih je došlo pod uticajem novih medijskih tehnologija. Rezultati istraživanja su u potpunosti potvrdili *osnovnu hipotezu* koja se odnosi na promene u obrazovanju studenata novinarstva koje su nastale pod uticajem novih medijskih tehnologija. U skladu sa tim može se zaključiti da su dobijeni rezultati sprovedenog istraživanja ukazali na objektivno stanje u praksi, u oblasti obrazovanja budućih novinara. Sa teorijskog aspekta, istraživanje je osvetlilo odnos povezanosti društva,

novih medija i obrazovanja studenata novinarstva. U tom kontekstu, dati su odgovori na složene i kompleksne zahteve koji se očekuju od novinara u savremenom demokratskom društvu, kao i na njihovo obrazovanje za pružanje adekvatnog odgovora na potrebe novog komunikacijskog okruženja. Osim toga, rezultati istraživanja su ukazali na neophodnost promena u nastavnim planovima i programima za obrazovanje studenata novinarstva u smislu većeg udela novih medijskih tehnologija, kako u delu nastave, tako i u delu izvršavanja drugih obaveza koje se odnose na studiranje. Sa metodološkog stanovišta, empirijski rezultati su ukazali na odnos studenata novinarstva prema novim medijskim tehnologijama, posebno u aspektu informisanja i korišćenja savremenih digitalnih alata u procesu studiranja. Osim toga, dobijeni su odgovori na pitanja o vezama između nezavisnih varijabli (godina studija, mesto studiranja, prosečna ocena i pol) i stavova studenata prema novim medijskim tehnologijama.

Na osnovu dobijenih rezultata istraživanja može se zaključiti da je potvrđena *prva hipoteza* koja se odnosi na zastupljenost sadržaja iz oblasti novih medijskih tehnologija na državnim fakultetima u Republici Srbiji, odnosno, u analiziranim programima za obrazovanje novinara na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i Filozofskom fakultetu u Nišu zastupljeni su sadržaji i predmeti iz domena novih medijskih tehnologija.

Druga hipoteza koja se odnosi na postojanje razlika u zastupljenosti sadržaja iz oblasti novih medijskih tehnologija u studijskim programima za obrazovanje novinara na državnim fakultetima u Republici Srbiji takođe je u potpunosti potvrđena. Rezultati istraživanja su pokazali da među Standardima za akreditaciju analiziranih programa postoji visoka usaglašenost, ali da postoje i razlike u jedinicama analize – Svrha, Ciljevi, Ishodi i Kompetencije. Postojanje ovih razlika govori u prilog tome da se na fakultetima za obrazovanje novinara neguje različit pristup u selekciji i izučavanju sadržaja koji se odnose na nove medijske tehnologije.

Nalazi istraživanja pokazuju da je u potpunosti potvrđena i *treća hipoteza*, da su u silabusima nastavnih predmeta studijskih programa za novinarstvo prisutne teme iz oblasti novih medijskih tehnologija. Rezultati istraživanja su pokazali da je identifikovan veći broj tema iz domena novih medija kroz analizu jedinica koje se odnose na: naziv studijskog programa, fakultet i univerzitet, naziv predmeta, izbornost, izborni blok, tip predmeta, broj ESPB kredita, semestar, fond časova, ciljevi predmeta, ishodi predmeta, sadržaji predmeta,

broj tema iz oblasti novih medijskih tehnologija, pripadnost predmeta domenu novih medijskih tehnologija i spisak tema iz oblasti novih medijskih tehnologija. Na osnovu ove analize se može zaključiti da je u silabusima analiziranih studijskih programa prisutan veći broj tema iz domena novih medijskih tehnologija koje su zastupljene u svim studijskim programima.

Četvrta hipoteza, koja se odnosi na postojanje razlika u temama u silabusima nastavnih predmeta u studijskim programima novinarstva na državnim fakultetima u Republici Srbiji, takođe je u potpunosti potvrđena. Rezultati analize na osnovu definisanih četrnaest kategorija (Prilog 3.) pokazali su specifičnosti i posebnosti tema iz domena novih medijskih tehnologija na sva tri analizirana fakulteta. Na osnovu ove analize jasno je uočeno da su sadržaji iz kategorije Onlajn mediji najzastupljeniji u studijskim programima sva tri fakulteta. S druge strane, najmanje su zastupljeni sadržaji iz kategorija: SEO optimizacija, Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn, Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika), Veb statistika i analitika, Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video) i Baze podataka.

Na osnovu podataka koji su dobijeni putem kvantitativne analize podataka, može se zaključiti da je *peta hipoteza*: Studenti novinarstva imaju pozitivne stavove o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja delimično potvrđena. Rezultati pokazuju da većina ispitanih studenata koristi tehnologije za potrebe studiranja (računar, mobilni telefon, programe za izradu prezentacija i obradu teksta, mejl...), ali to su tehnologije koje se povezuju sa generalnom informatičkom pismenošću i očekuje se da ih koriste svi studenti u procesu studiranja. Zabrinjava podatak da medijske tehnologije koje su specifične za studente novinarstva (pisanje bloga, upotreba softvera za montažu multimedija, obradu fotografija, društvene mreže...) nisu popularne i manje su korišćene među ispitivanim studentima.

Šesta hipoteza koja se odnosi na stavove studenata novinarstva o važnosti i korisnosti savremenih medijskih sredstava u učenju i obavljanju studentskih obaveza je u potpunosti potvrđena. Na osnovu dobijenih podataka može se zaključiti da studenti prepoznaju važnost i korisnost novih medijskih tehnologija, posebno onih koje se odnose na onlajn materijale, potencijale društvenih mreža i *cloud* servisa u obrazovanju.

Rezultati istraživanja ukazuju da je *sedma hipoteza*: Studenti novinarstva imaju pozitivne stavove o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i

informacija u vezi sa studiranjem u potpunosti potvrđena. Zaključak je da studenti novinarstva u značajnoj meri koriste savremene digitalne alate u procesu studiranja. Međutim, ukoliko se ima u vidu podatak da se spektar digitalnih alata permanentno inovira i širi, nema sumnje da će studentima znanja i iskustva vezana za digitalne aplikacije biti sve potrebija.

Ispitivanjem stavova studenata o nastavi, obimu i nivou sadržaja iz oblasti savremenih medijskih tehnologija dobijeni su rezultati na osnovu kojih je zaključeno da je *osma hipoteza* potvrđena. Studenti su zadovoljni nastavom, obimom i sadržajima iz domena novih medijskih tehnologija, mada se u pogledu pojedinih ajtema nalazi mogu smatrati indikativnim. Manje od polovine studenata je zadovoljno tehničkom opremljenošću fakulteta, a velika većina smatra da je potrebno više pažnje posvetiti digitalnoj pismenosti studenata. U suštini, ovaj rezultat ukazuje da je potrebna bolja opremljenost i iskorišćenost postojeće opreme na fakultetima.

U vezi sa takvim zaključkom potencira se pitanje digitalne pismenosti studenata u odnosu na koju rezultati pokazuju visok stepen saglasnosti studenata, čime je potvrđena *deveta hipoteza*. Međutim, rezultati samoprocene digitalnih kompetencija, posmatrano iz ugla permanentnog razvoja digitalnih tehnologija, mogu se smatrati i neadekvatnim, posebno ako se ima u vidu da novi digitalni alati koji se pojavljuju na tržištu zahtevaju dodatna usavršavanja i podizanje nivoa informatičke pismenosti. U odnosu na uzorak ispitivanja, studente novinarstva, ovaj trend se može smatrati još aktuelnijim jer, imajući u vidu zahteve buduće profesije, taj nivo neophodnih digitalnih znanja se stalno povećava. U skladu sa tim, više nije zadovoljavajuće da studenti imaju samo osnovna znanja iz oblasti digitalnih tehnologija i da budu tehnički pismeni, već je potrebno da svoje digitalne kompetencije integrišu sa novinarskim, u cilju kreiranja kvalitetnih medijskih produkata.

Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da su ispitivani studenti novinarstva veoma svesni promena koje su nastale pod uticajem digitalnih tehnologija, kao i da uviđaju njihov značaj u delu transformisanja novinarskog poziva od tradicionalnog ka digitalnom. U skladu sa tim može se konstatovati da je *deseta hipoteza* u potpunosti potvrđena. Podaci ukazuju da studenti veoma visoko vrednuju tvrdnje koje se odnose na digitalne veštine kao i rad sa raznovrsnim multimedijalnim sadržajima, te se, implicitno tome, može konstatovati da bi bili saglasni da se ovi sadržaji u većem obimu nađu u studijskim programima. Ipak rezultati ukazuju na jednu kontradiktornost – a to je da bez

obzira na to što uviđaju značaj novih medija u njihovom budućem pozivu, studenti nedovoljno prate novitete u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija.

U odnosu na nezavisne varijable istraživanja: godina studija, mesto studiranja, prosečna ocena i pol, utvrđeno je da postoje statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika, mada ne podjednako i u svim podhipotezama, zbog čega se *jedanaesta hipoteza*: Postoje statistički značajne razlike u percepcijama studenata novinarstva u odnosu na nezavisne varijable istraživanja, može smatrati delimično potvrđenom. Najizraženija uslovljenost je dobijena u odgovorima studenata kod *podhipoteze 11a*, koja se odnosi na varijablu godina studija. Statistički značajne razlike su prisutne u vezi tvrdnji koje se odnose na primenu novih medija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja, zatim na stavove studenata o važnosti i korisnosti savremenih medijskih sredstava u učenju i obavljanju studentskih obaveza, kao i u delovima koji se odnose na primenu digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem. Slično tome, prisustvo statistički značajnih razlika je potvrđeno i kod ove podhipoteze koji se odnosi na zadovoljstvo nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz domena digitalnih tehnologija u procesu studiranja, u samoproceni digitalnih kompetencija, kao i digitalnim kompetencijama koje su neophodne za rad u medijskoj industriji.

U odnosu na drugu nezavisnu varijablu koja potrazumeva mesto studiranja, može se konstatovati da je *podhipoteza 11b* delimično potvrđena. Naime značajne statističke razlike u odgovorima ispitanika su izražene kod rezultata dobijenih u delu primene novih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa studiranjem, zadovoljstva nastavom, obimom i nivoom sadržaja kao i proceni sopstvenih digitalnih kompetencija. Nasuprot tome, manje izražene statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika prisutne su kod ajtema koji se odnose na važnost i korisnost savremenih medijskih sredstava u učenju i obavljanju studentskih obaveza, primenu digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem, kao i digitalne kompetencije koje su neophodne za rad u medijskoj industriji.

Podhipoteza 11c koja se odnosi na postojanje statistički značajnih razlika u odnosu na prosečnu ocenu kao nezavisnu varijablu, nije potvrđena. Ovaj rezultat treba prihvatiti uz rezervu, pre svega zbog strukture uzorka ispitanika. Rezultati pokazuju da su statistički značajne razlike samo delimično ili uopšte nisu prisutne u ispitivanim oblastima. U skladu sa tim može se zaključiti da prosečna ocena nije značajan prediktor u oblikovanju stavova

studenta prema savremenim medijskim tehnologijama već da razloge za to treba potražiti u drugim faktorima.

Podaci istraživanja koji ukazuju na postojanje statistički značajnih razlika u odnosu na pol kao nezavisnu varijablu pokazuju da pol ne utiče značajno na odgovore studenata, što pokazuje da *podhipoteza 11d* nije potvrđena. Ovi rezultati daju ohrabrenje jer ukazuju na to da studenti visoko vrednuju i koriste tehnologije u radu i procenjuju svoje kompetencije u odnosu na nove medijske alate bez obzira na pol. Međutim i ovde treba biti obazriv u tumačenju rezultata, jer struktura uzorka nije ravnomerno raspoređena.

6.1. Preporuke za unapređivanje na osnovu dobijenih rezultata

Preporuke za unapređivanje postojećeg stanja u domenu digitalnih kompetencija u obrazovanju budućih novinara se mogu razmatrati na dva nivoa. Prvi nivo: a) Sistemske preporuke, koje su opštije i odnose se na društveni kontekst kao podršku razvoju digitalne pismenosti; b) Preporuke koje se odnose na promene u razvoju digitalnih kompetencija na visokoškolskim ustanovama za obrazovanje budućih novinara.

a) *Sistemske preporuke*

Za aktivan pristup u rešavanju problema razvoja digitalnih kompetencija studenata novinarstva, i uopšte digitalne pismenosti celokupne populacije, važne su sistemske mere koje se organizuju na nivou celokupnog društva. Pitanja digitalne pismenosti važna su za visoko obrazovanje u celini, međutim, njihova važnost za buduće novinare ima posebnu dimenziju, jer je novinarska profesija u uskoj vezi sa razvojem savremenih medijskih tehnologija. U tom kontekstu, akcenat treba da bude stavljen na doslednost u poštovanju zvaničnih dokumenata koje su u ovom domenu usvojila odgovarajuća državna tela i institucije.

Tendencija da je neophodno sistematski pristupiti razvoju digitalne pismenosti regulisana je u pravnim dokumentima koje je u prethodnom periodu donela Vlada Republike Srbije. Među donetim dokumentima se ističe Strategija razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020–2025. godine (Влада Републике Србије, 2020), i u njoj su jasno precizirane mere koje treba da unaprede digitalne medijske kompetencije novinara i medijskih radnika. Jedna od tih mera je pružanje podrške uvođenju novih nastavnih predmeta u studijske programe za obrazovanje novinara, koji bi bili

usmereni ka razvoju digitalnih medijskih kompetencija. Još jedan dokument koji je Vlada Republike Srbije donela u drugoj polovini 2021. pod nazivom *Strategija razvoja informacionog društva i informacione bezbednosti u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine* (Vlada Republike Srbije, 2021) prepoznaje neophodnost unapređivanja digitalnih znanja i veština građana, kao i digitalne infrastrukture u obrazovnim ustanovama koje je planirano kroz posebne mere. Ovo unapređenje digitalne infrastrukture je od posebne važnosti za studije novinarstva, jer kako su digitalne tehnologije za većinu drugih obrazovnih profila samo poboljšana poslovna konkurentnost, za medijske profesionalce je digitalna infrastruktura osnovno sredstvo za rad i prvi preduslov za uspešan razvoj profesije, i buduću distribuciju medijskih sadržaja do svih građana.

Vlada Republike Srbije je donela i strateški dokument koji u fokusu ima unapređivanje digitalnih kompetencija u obrazovnom sistemu pod nazivom *Strategija razvoja digitalnih veština u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine* (Vlada Republike Srbije, 2020a) koja prepoznaje sektor obrazovanja kao ključni sektor za razvoj digitalne pismenosti. U skladu sa tim, tadašnje Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja je donelo Strategiju razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine (Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, 2021), gde se kao poseban cilj izdvaja digitalizacija visokog obrazovanja.

Na osnovu donetih dokumenata može se zaključiti da postoji dobra osnova za intenziviranje procesa koji se odnose na razvoj digitalne pismenosti, te da je neophodna dosledna realizacija predloženih akcionih planova i mera, kako bi se doprinelo uspešnom ispunjenju postavljenih ciljeva.

U skladu sa tim, centralna preporuka na ovom nivou odnosi se na bolju opremljenost fakulteta savremenim medijskim sredstvima u celokupnom visokom obrazovanju, a posebno na onim fakultetima na kojima se obrazuju budući novinari.

b) Preporuke koje se odnose na promene u razvoju digitalnih kompetencija u visokom obrazovanju budućih novinara

Preporuke koje su predložene na sistemskom nivou mogu biti značajna podrška u naporima da se implementiraju promene i na svim drugim nivoima u kojima je razvoj digitalnih kompetencija jedan od suštinski značajnih ciljeva. U domenu visokog obrazovanja budućih novinara, od značaja su preporuke koje se odnose na NAT (*Nacionalno telo za akreditaciju i obezbeđenje kvaliteta u visokom obrazovanju*), na same

fakultete na kojima se obrazuju budući novinari, kao i preporuke koje bi obuhvatile nivo katedri/odseka/departmana, kao i samih nastavnika koji profilišu novinare za budući poziv.

Nacionalno telo za akreditaciju i obezbeđenje kvaliteta u visokom obrazovanju (NAT) u domenu odobravanja studijskih programa za obrazovanje budućih novinara treba da ima u vidu intenzivan razvoj medijskih tehnologija i njihov značaj za novinarski poziv, posebno u delu praktične osposobljenosti i rada sa digitalnim alatima u praksi. U skladu sa tim, značajna podrška ovog tela bi mogla biti promena u procentualnom udelu tipa predmeta, odnosno povećanje udela stručno aplikativnih predmeta u studijskom programu za novinarstvo sa sadašnjih 30%. Osim toga, s obzirom da se programi akredituju na relativno duži period (sedam godina), a da se nove tehnologije u tom periodu mogu značajno promeniti i razviti, neophodan je fleksibilniji pristup od strane NAT-a koji se odnosi na mogućnosti promene sadržaja predmeta u većem procentu od 30% na godišnjem nivou. Neophodno je imati u vidu da kurikularna ponuda ove vrste studija mora biti u stalnoj reviziji i ažuriranju, što omogućava prilagođavanje novim profesionalnim zahtevima medijske industrije.

Preporuke koje se odnose na ustanove visokog obrazovanja, na fakultete na kojima se obrazuju budući novinari, tiču se tri ključne tačke koje mogu značajno uticati na poboljšanje kvaliteta u realizaciji studijskih programa. Prva tačka jeste bolja opremljenost sredstvima novih medijskih tehnologija u smislu da se obezbeđuje adekvatan prostor za televizijski/radijski studio, koji je neophodan za adekvatnu praktičnu obuku studenata. Osim toga, bolja opremljenost takođe podrazumeva postojanje drugih prostorija na fakultetu, kao što je npr. računarska učionica u kojoj bi studenti mogli da rade na novim softverima za multimedijalnu montažu. Značajan deo te opremljenosti jesu i najnoviji softveri, koji moraju biti licencirani i redovno ažurirani, što bi studentima i nastavnicima omogućilo da budu u toku sa najnovijim trendovima iz domena novih medija. Pored pomenute bolje opremljenosti, druga preporuka jeste da se obezbedi logistika za korišćenje opreme, u smislu bolje organizacije resursa i rasporeda korišćenja, da bi studenti bili u prilici da u manjim grupama provedu više vremena u radu sa opremom. Poslednja ključna tačka se odnosi na uspostavljanje saradnje sa sličnim fakultetima u okruženju i svetu. Ovde fakulteti imaju značajnu ulogu jer oni mogu da podstiču i neguju međuinstitucionalnu saradnju, da omogućavaju razmenu nastavnika i studenata i uopšte da obezbede razmenu iskustava i znanja.

Preporuke za *katedre/odseke/departmane* na kojima se obrazuju novinari se odnose na nekoliko značajnih tačaka koje su povezane pre svega sa kreiranjem studijskih programa. Prva značajna preporuka jeste povećanje broja obaveznih predmeta iz domena medijskih tehnologija, s obzirom da je analiza pokazala da su zastupljeni u veoma malom broju. Ova preporuka označava da je neophodno koristiti holistički pristup u izradi studijskih programa koji se odnosi na integrisanje tradicionalnih novinarskih znanja i veština sa novim medijskim tehnologijama. Osim toga, neophodno je da se prilikom izrade kurikuluma vodi računa o tome da se u istim izbornim blokovima ne nalaze predmeti koji su dosta različiti a sadrže važne teme iz oblasti novih medijskih tehnologija, što bi studentima pružilo mogućnost da izaberu veći broj predmeta iz domena novih medija. Slično tome, važna preporuka jeste da se veći broj ovih predmeta izučava na ranijim godinama studija, kako bi se ta znanja mogla dalje razvijati tokom studiranja. U skladu sa tim, poželjno je da predmeti iz domena novih medijskih tehnologija budu zastupljeni na svakoj godini studija, s tim što bi se znanja spiralno razvijala uvođenjem novih predmeta, i što bi u krajnjoj liniji omogućilo da se sadržaji iz domena novih medijskih tehnologija razvijaju tokom celog procesa studiranja. Značajan nalaz istraživanja jeste i potreba za većim povezivanjem sa praksom, što znači da se departmani u izradi programa više oslanjaju na potrebe prakse, da se uspostavi saradnja sa medijskom industrijom i svim organizacijama u kojima mogu raditi budući novinari.

Iako, generalno govoreći, rezultati dobijeni istraživanjem ukazuju na pozitivnu tendenciju korišćenja novih medija u obrazovanju budućih novinara, tim rezultatima ipak ne možemo biti u potpunosti zadovoljni. U skladu sa tim, značajna preporuka za *nastavnike* se prvenstveno odnosi na činjenicu da nove medije treba u potpunosti implementirati u sve nastavne predmete, što je je i logično, s obzirom na sve veću zastupljenost novih medijskih tehnologija. Uzimajući u obzir ovu činjenicu, sa razvojem novih tehnologija neophodno je sve više prilagođavati silabuse predmeta u obrazovanju budućih novinara, u cilju upoznavanja studenata sa značajem digitalnih kompetencija koje će im biti neophodne za rad u medijskoj industriji. Preporuka je da se tokom studija studentima ukaže na važnost savremenih medijskih tehnologija, kao i da se oni putem zadataka i drugih predispitnih obaveza upućuju na veće korišćenje digitalnih alata i to kako u delu obavljanja predispitnih obaveza, tako i u delu primene savremenih alata za komunikaciju i razmenu materijala. Osim toga, važna preporuka za nastavnike jeste da se postojeći sadržaji predmeta obogate

novim, aktuelnim i potrebnim sadržajima iz onih kategorija koje su u postojećim studijskim programima zastupljene sa manjim brojem tema: SEO optimizacija, Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn, Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika), Veb statistika i analitika, Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video) i Baze podataka. Uvođenje i razvoj ovih tema bi omogućilo značajno viši kvalitet u obrazovanju budućih novinara, posebno ako se ima u vidu da su ove teme, iako još uvek inovacione, u razvijenim zemljama postale standard u obavljanju novinarskog poziva. U tom smislu važna preporuka jeste i permanentno motivisanje studenata da konstantno prate promene i inovacije koje su vezane za domen novih medijskih tehnologija, da samostalno istražuju i otkrivaju nove digitalne alate koji mogu biti značajna podrška u procesu studiranja i kasnije u obavljanju profesionalnih aktivnosti. Važan preduslov za ostvarivanje ovih preporuka jeste i permanentno usavršavanje nastavnika koji rade na obrazovanju studenata novinarstva, jer od njihovih kompetencija, ali i stavova, u velikoj meri zavisi implementacija novih medijskih tehnologija u proces nastave.

Ograničenja, prednosti i preporuke za buduća istraživanja: Možda bi zaključci ovog istraživanja bili kompletniji da su u istraživanje bili uključeni i nastavnici koji predaju studentima novinarstva, kao i novinari profesionalci zaposleni u medijskoj industriji. Na taj način dobila bi se celovitija slika o fenomenu digitalnih kompetencija iz perspektive različitih aktera. Međutim, kako je svrha ovog istraživanja usmerena ka populaciji studenata, težilo se ka utvrđivanju njihovih procena percepcija i stavova na osnovu lične perspektive. Osim toga, tokom istraživanja se došlo do saznanja da bi mogle biti uključene i druge varijable u cilju osvetljavanja digitalnih kompetencija studenata, kao što je na primer socioekonomski status ili neke psihološke varijable poput crta ličnosti. Ako se ima u vidu da je skala procene namenjena samoproceni digitalnih kompetenciji studenata, što opet može dati visoko subjektivno obojene rezultate, možda bi u cilju dobijanja objektivnije slike o digitalnim kompetencijama studenata bilo adekvatno koristiti namenski konstruisane testove kako bi se dobili pouzdani podaci o nivou stečenih veština i znanja.

Prednost ove studije se ogleda u tome što ona predstavlja pokušaj da se na sveobuhvatan način sagleda pitanje razvoja digitalnih kompetencija u procesu obrazovanja budućih novinara. Shodno tome, urađeno kvalitativno istraživanje ima svojih prednosti u delu analize studijskih programa za obrazovanje budućih novinara, posebno namenski konstruisan instrument, klasifikacioni okvir, koji svakako predstavlja pomak u metodologiji

analize studijskih programa. Premda je namenski konstruisan i orijentisan ka temama iz domena novih medijskih tehnologija, on u celini može biti korišćen i u drugim sličnim istraživanjima koja zahtevaju analizu sadržaja programa. Drugi instrument koji je korišćen u istraživanju, upitnik skaler (SSNNMTO) je modifikovan i po prvi put na našim prostorima primenjen na uzorku studentske populacije. Rezultati dobijeni ovim instrumentom predstavljaju pokušaj celovitijeg sagledavanja i razumevanja pitanja u vezi sa digitalnim kompetencijama iz perspektive studenata. Time je potvrđeno da je mišljenje studenata od izuzetne važnosti i da njihova procena o sopstvenom studiranju može biti dobra polazna osnova za uvođenje promena u domenu obrazovanja budućih novinara.

Celovitija slika o novim medijskim tehnologijama svakako bi bila dobijena istraživanjem mišljenja svih aktera, a pre svega nastavnika i medijskih profesionalaca. U tom kontekstu kao pravac budućih istraživanja mogu se izdvojiti istraživanja koja se odnose na zaposlene na univerzitetima i radnike u medijskoj industriji. Drugi pravac mogućih istraživanja može biti usmeren ka svim onim organima i institucijama koji su na bilo koji način uključeni u proces obrazovanja budućih novinara, odnosno istraživanja u sektoru odgovarajućih ministarstava Vlade Republike Srbije i NAT-a. Naj tačnije bi se moglo celovitije uticati na promene u visokom obrazovanju uopšte, kao i na promene u obrazovanju studenata novinarstva.

7. Literatura

- Abuloum, A., Farah, A., Kaskaloglu, E., & Yaakub, A. (2019). College Students' Usage of and Preferences for Print and Electronic Textbooks. *International Journal of emerging technologies in learning*, 14(7), 80-97. Doi: <https://doi.org/10.3991/ijet.v14i07.9871>
- Aghaei, S., Nematbakhsh, M. A., & Farsani, H. K. (2012). Evolution of the world wide web: From WEB 1.0 to WEB 4.0. *International Journal of Web & Semantic Technology*, 3(1), 1-10. Doi: <https://doi.org/10.5121/ijwest.2012.3101>
- Allan, S. & Thorsen, E. (2009). *Citizen Journalism: Global Perspectives (Global Crises and the Media)*. New York: Peter Lang Publishing Inc.
- Almazroi, A. A., Shen, H., & Mohammed, F. (2018). The impact of trust on the adoption of cloud computing services by university students. In *International Conference of Reliable Information and Communication Technology* (pp. 902-911). Springer, Cham.
- Almeida, F. (2017). Concept and dimensions of web 4.0. *International journal of computers and technology*, 16(7), 7040-7046. Doi: <https://doi.org/10.24297/ijct.v16i7.6446>
- Amro, A. A., Mansoori, G. S. A., & Al-Hashemi, L. (2013). *UAE journalism - From verbal transmission to smartphone*. Abu Dhabi: Ministry of Culture, Youth & Community Development.
- Andevski, M., Arsenijević, J. & Banić. B. (2018). Risk competences in Web 2.0 space. In *Edulearn 18. 10th International Conference on Education and New Learning Technology Conference proceedings* (pp. 1470-1479). Palma, IATED Academy
- Andevski, M., Vidaković, M., & Arsenijević, O. (2014). Internet u nastavi i učenju. *Sinteza*, 2014, 368-374. Doi: <https://doi.org/10.15308/SInteZa-2014-368-374>
- Арсенијевић, Ј. & Андевски, М. (2022). Универзитетска онлајн-настава током пандемије вируса корона у односу на област образовања. *Иновације у настави*, 35(3), 106-119. Doi: 10.5937/inovacije2203106A
- Arsenijević, J. (2021). *Sistemi upravljanja u obrazovanju*. Kikinda: Viša škola.
- Ashour, S. (2020). How technology has shaped university students' perceptions and expectations around higher education: an exploratory study of the United Arab

- Emirates. *Studies in Higher Education*, 45(12), 2513-2525. Doi: <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1617683>
- Asocijacija onlajn medija (2017). *Kodeks Asocijacije onlajn medija*. <http://birnsrbija.rs/wp-content/uploads/2017/06/Kodeks-Asocijacije-onlajn-medija.pdf>
- Ayish, M., & Dahdal, S. (2021). Going Mobile in Journalism Education: How Media Students Perceive Mobile Journalism as a Professional Practice. *International Journal of Smart Education and Urban Society (IJSEUS)*, 12(2), 21-31. Doi: <https://doi.org/10.4018/IJSEUS.2021040103>
- Banda, F. ed. (2013). *Model Curricula for Journalism Education*. Paris: Unesco. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000151209>.
- Banić, B. & Andevski, M. (2019). Informacione tehnologije iz diskursa umreženog društva i društva znanja. *Sinteza*, 2019, 410-417. Doi: <https://doi.org/10.15308/Sinteza-2019-410-417>
- Barabash, V. V., Grabelnikov, A. A., Gegelova, N. S., Osipovskaya, E. A., & Rebrova, A. D. (2019). Challenges for modernization of journalism education in Russian universities. In *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences EpSBS* (pp. 117-124). Doi: <https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.09.02.14>
- Baron, N. S., Calixte, R. M., & Havewala, M. (2017). The persistence of print among university students: An exploratory study. *Telematics and Informatics*, 34(5), 590-604. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.tele.2016.11.008>
- Barrera, C., & Harnischmacher, M. (2019). The development of journalism education in Europe. In A. Klaus, P. Paschal & K. Susanne (Eds.), *The handbook of European communication history* (pp. 367-384). John Wiley & Sons.
- Barrera, C., & Vaz, A. (2003). The Spanish case: A recent academic tradition. In R. Fröhlich & C. HoltzBacha (Eds.), *Journalism education in Europe and North America. An international comparison* (pp. 21–48). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Baruah, T. D. (2012). Effectiveness of Social Media as a tool of communication and its potential for technology enabled connections: A micro-level study. *International journal of scientific and research publications*, 2(5), 1-10. https://www.ijsrp.org/research_paper_may2012/ijsrp-may-2012-24.pdf
- Bates, A. T. (2015). Media or technology?. In *Teaching in a Digital Age*. <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/chapter/8-6-media-or-technology/>

- Beckett, C., & Mansell, R. (2008). Crossing boundaries: New media and networked journalism. *Communication, culture & critique*, 1(1), 92-104. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1753-9137.2007.00010.x>
- Bennett, M., & Senior, J. (2017). *Innovations in News Media*. World Report. Innovation Media Consulting Group.
- Bennett, W. L. (2003). New media power: The Internet and global activism. *Contesting media power: Alternative media in a networked world*, 17, 37. <https://depts.washington.edu/ccce/assets/documents/pdf/newmediapower.pdf>
- Berger, G., & Foote, J. (2017). Taking Stock of Contemporary Journalism Education: The End of the Classroom as We Know It. In Robyn S. Goodman and Elaine Steyn (Eds.), *Global Journalism Education: Challenges and Innovations* (pp. 245-266), Austin/TX: Knight Center for Journalism in the Americas. <https://journalismcourses.org/ebook/global-journalism-education-challenges-andinnovations/>.
- Besalú-Casademont, R., Schena, J., & Sánchez-Sánchez, C. (2017). Most Relevant Competencies in Audiovisual Communication Studies. Perceptions of Professionals, Teachers and Students. *Revista Latina de Comunicación Social*, 72, 1.536-1.553. Doi: <https://doi.org/10.4185/RLCS-2017-1233>
- Bešić, M. (n.d.) *Statistika u društvenim i političkim istraživanjima*. Priručnik. https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_2405/objava_15509/fajlovi/Besic%20_%20PRIRUCNIK%20IZ%20STATISTIKE.pdf
- Bjørnsen, G., Hovden, J. F. & Ottosen, R. (2007). Journalists in the Making. *Journalism Practice*, 1(3), 383-403. Doi: <https://doi.org/10.1080/17512780701505085>
- Boers, R., Ercan, E., Rinsdorf, L., & Vaagan, R. W. (2012). From convergence to connectivism: Teaching journalism 2.0. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 2(4), 52-64. Doi: <https://doi.org/10.29333/ojcm/2398>
- Boiko, B. (2005). *Content management bible*. John Wiley & Sons.
- Bor, S. E. (2014). Teaching social media journalism: Challenges and opportunities for future curriculum design. *Journalism & Mass Communication Educator*, 69(3), 243-255. Doi: 10.1177/1077695814531767
- Briggs, A., & Burke, P. (2005). *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet*. Polity Press.

- Bright, A. (2018). A qualitative look at journalism programs in flux: The role of faculty in the movement toward a digital curriculum. *Teaching Journalism & Mass Communication*, 8(2), 1-10. <http://www.aejmc.us/spig/journal>
- Broersma, M., & Singer, J. B. (2021). Caught between innovation and tradition: young journalists as normative change agents in the journalistic field. *Journalism Practice*, 15(6), 821-838. <https://doi.org/10.1080/17512786.2020.1824125>
- Bui, M. N., & Moran, R. E. (2020). Making the 21st century mobile journalist: Examining definitions and conceptualizations of mobility and mobile journalism within journalism education. *Digital journalism*, 8(1), 145-163. Doi: <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1664926>
- Bulatović, G., Bulatović, Lj., & Arsenijević, O. (2012): Konektivizam kao teorijska osnova učenja na Internetu. U Golubović, D. (ur), *Tehnika i informatika u obrazovanju*, 4(2), 703-711. Čačak: Tehnički fakultet.
- Bulatović, L. L., & Arsenijević, O. (2014). Strategija konvergentnog javnog servisa Vojvodine. U Valić Nedeljković, D. i Pralica D. (ur), *Digitalne medijske tehnologije društveno obrazovne promene 4* (str. 48-57). Filozofski fakultet Novi Sad.
- Bull, A. (2010). *Multimedia Journalism: A Practical Guide*. London and New York: Routledge.
- Cabero-Almenara, J., Gutiérrez-Castillo, J. J., Guillén-Gámez, F. D., & Gaete-Bravo, A. F. (2022). Digital Competence of Higher Education Students as a Predictor of Academic Success. *Technology, Knowledge and Learning*, 1-20. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10758-022-09624-8>
- Campbell-Kelly, M., & Garcia-Swartz, D. D. (2013). The history of the internet: the missing narratives. *Journal of Information Technology*, 28(1), 18-33. Doi: <https://doi.org/10.1057/jit.2013.4>
- Carlson, M. (2015). The Robotic Reporter: Automated Journalism and the Redefinition of Labor, Compositional Forms, and Journalistic Authority. *Digital Journalism*, 3(3), 416-431. Doi: <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.976412>
- Cervi, L., Simelio, N., & Tejedor Calvo, S. (2021). Analysis of journalism and communication studies in Europe's top ranked universities: Competencies, aims

- and courses. *Journalism practice*, 15(7), 1033-1053. Doi: <https://doi.org/10.1080/17512786.2020.1762505>
- Cheetham, G. & Chivers, G. (2005). *Professions, Competence and Informal Learning*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Chen, G. M., & Starosta, W. J. (Eds.) (2000). *Communication and global society*. New York: Peter Lang.
- Chen, G. M., & Zhang, K. (2010). New media and cultural identity in the global society. In R. Taiwo (Ed.), *Handbook of Research on Discourse Behavior and Digital Communication: Language Structures and Social Interaction* (pp. 801-815). Hershey, PA: Idea Group Inc.
- Chen, G.-M. (2012). The impact of new media on intercultural communication in global context. *China Media Research*, 8(2), 1-10.
<http://www.wwdw.chinamediaresearch.net/index.php/back-issues?id=54>
- Choudhury, N. (2014). World wide web and its journey from web 1.0 to web 4.0. *International Journal of Computer Science and Information Technologies*, 5(6), 8096-8100.
<http://ijcsit.com/docs/Volume%205/vol5issue06/ijcsit20140506265.pdf>
- Chugh, R., & Ruhi, U. (2018). Social media in higher education: A literature review of Facebook. *Education and Information Technologies*, 23(2), 605-616. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10639-017-9621-2>
- Clinton, V. (2019). Reading from paper compared to screens: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Research in Reading*, 42(2), 288-325. Doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9817.12269>
- Cochrane, T., Sissons, H., Mulrennan, D., & Pamatatau, R. (2013). Journalism 2.0: Exploring the impact of mobile and social media on journalism education. *International Journal of Mobile and Blended Learning (IJMBL)*, 5(2), 22-38.
- Compton, J. R., & Benedetti, P. (2010). Labour, new media and the institutional restructuring of journalism. *Journalism studies*, 11(4), 487-499. Doi: <https://doi.org/10.1080/14616701003638350>
- Çöteli, S. (2019). The impact of new media on the forms of culture: digital identity and digital culture. *Online Journal of communication and media technologies*, 9(2), e201911. Doi: <https://doi.org/10.29333/OJCMT/5765>

- Crespo, M., & Pinto-Martinho, A. (2021). AI and Journalism, Robot Journalism and Algorithms. In Research report *Newsreel2. New Teaching Fields for the Next Generation of Journalists* (pp. 105-117). The Newsreel Project Consortium. Doi: <https://doi.org/10.17877/DE290R-22455>
- Cullen T., Tanner, S. J., O'Donnell, M., & Green, K. (2014). Industry needs and tertiary journalism education: Views from news editors. *Proceedings of the 23rd Annual Teaching Learning Forum* (pp. 1-11). University of Western Australia, Australia.
- Čupić, Č. (2007). Poziv novinar. *Godišnjak FPN*, 01, 137-151.
- De Maeyer, J. (2019). Content Management Systems and Journalism. *Oxford Research Encyclopedia of Communication*.
- Dede, C. (2008). *The importance of collaboration featuring Dr. Chris Dede*. Walden University: Laureate Education, Inc.
- Deuze, M. (2006). Global journalism education: A conceptual approach. *Journalism studies*, 7(1), 19-34. Doi: <https://doi.org/10.1080/14616700500450293>
- Deuze, M., & Bartoel, J. (2001). Network Journalism: Converging Competences of Media of Media Professionals and Professionalism. *Australian Journalism Review*, 23(2), 91-103.
- Deuze, M., & Witschge, T. (2018). Beyond journalism: Theorizing the transformation of journalism. *Journalism*, 19(2), 165-181. Doi: <https://doi.org/10.1177/1464884916688550>
- Downes, S. (2007). *What connectivism is*. <http://halfanhour.blogspot.com/2007/02/what-connectivism-is.html>.
- Downes, S. (2009). *Connectivism Dynamics in Communities*. <http://halfanhour.blogspot.com/2009/02/connectivist-dynamics-in-communities.html>.
- Downes, S. (2019). Recent work in connectivism. *European Journal of Open, Distance and E-Learning (EURODL)*, 22(2), 113-132. Doi: <https://doi.org/10.2478/eurodl-2019-0014>
- Drok, N. (2013). Beacons of reliability. European journalism students and professionals on future qualifications for journalists. *Journalism practise*, 7(2), 145-162. Doi: <https://doi.org/10.1080/17512786.2012.753209>

- Du, Y. R., & Thornburg, R. (2011). The gap between online journalism education and practice: The twin surveys. *Journalism & Mass Communication Educator*, 66(3), 217-230. Doi: <https://doi.org/10.1177/107769581106600303>
- Dubai Press Club (2016). *Arab media outlook 2016–2018. Youth..content..digital media*. Dubai, United Arab Emirates: Dubai Press Club.
- Duke, B., Harper, G., & Johnston, M. (2013). Connectivism as a digital age learning theory. *The International HETL Review*, 2013 (Special Issue), 4-13. <https://www.hetl.org/wp-content/uploads/2013/09/HETLReview2013SpecialIssueArticle1.pdf>
- Dunn, H. A. (2018). *History of journalism education: An analysis of 100 years of journalism education*. Master theses. https://digitalcommons.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5642&context=gradschool_theses
- Durán, M., Gutiérrez, I., & Prendes, M. P. (2016). Análisis conceptual de modelos de competencia digital del profesorado universitario. *RELATEC: Revista Latinoamericana de Tecnología*, 15(1), 97-114. Doi: <https://doi.org/10.17398/1695-288X.15.1.97>
- Ercan, E.E. (2018). The present and the future of journalism education. *Qual Quant* 52, 361–366. Doi: <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0616-2>
- European Commission (2014). *New Modes of Learning and Teaching in Higher Education*. Luxembourg: European Union.
- European Commission (2018). *Proposal for a Council recommendation on Key Competences for Lifelong Learning*. Brussels: European Union.
- Fidalgo, J. (2018). Global Journalism Education in the 21st Century: Challenges & Innovations. *European Journal of Communication*, 33(5), 564-566. Doi: <https://doi.org/10.1177/0267323118801239>
- Figueras-Maz, M., Grandío-Pérez, M. del M., & Mateus J.-C. (2021). Students' perceptions on social media teaching tools in higher education settings. *Communication & Society*, 34 (1), 15-28. Doi: <https://doi.org/10.15581/003.34.1.15-28>
- Finucane, P. (2006). *Teaching journalism for an unknown future*. Nieman Reports <https://niemanreports.org/articles/teaching-journalism-for-an-unknown-future/>

- Fletcher, R., & Nielsen, R. K. (2018). Automated Serendipity: The Effect of Using Search Engines on News Repertoire Balance and Diversity. *Digital Journalism*, 6(8), 976-89. Doi: <https://doi.org/10.1080/21670811.2018.1502045>
- Flew, T. (2007). *New media: An introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Folkerts, J. (2014). History of Journalism Education. *Journalism & Communication Monographs*, 16(4), 227-299. Doi: <https://doi.org/10.1177/1522637914541379>
- Fortunati, L., Sarrica, M., O'Sullivan, J., Balcytiene, A., Harro-Loit, H., Macgregor, P., Roussou, N., Salaverría, R., & De Luca, F. (2009). The Influence of the Internet on European Journalism. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14(4), 928-963. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2009.01476.x>
- Foust, J. C., & Bradshaw, K. A. (2020). Pushing Boundaries: How Coding Is (and Isn't) Taught in Accredited Journalism Programs. *Journalism & Mass Communication Educator*, 75(3), 335-347. Doi: <https://doi.org/10.1177/1077695820912953>
- Franklin, B. (2014). The Future of Journalism. In an age of digital media and economic uncertainty. *Journalism practise*, 8(5) 469-487. Doi: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2014.930254>
- Franklin, B., & Mensing, D. (Eds.). (2010). *Journalism education, training and employment* (Vol. 2). Routledge.
- Friedman, L. W., & Friedman, H. H. (2008). The new media technologies: Overview and research framework. *SSRN Electronic Journal*, 1116771. Doi: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1116771>
- Frost, C. (2017). The United Kingdom juggles training and education: Squeezed between newsroom and classroom. In R. Goodman & E. Steyn (Eds.), *Global journalism education: Challenges and innovation in the 21st century* (pp. 199–215). Austin, TX: Knight Center for Journalism in the Americas, University of Texas at Austin
- Fry, K. G. (2018). Preparing to be digital: The paradigm shift for media studies and higher education. In *Handbook of research on media literacy in higher education environments* (pp. 78-89). IGI Global.
- Gajić, Z. (2013). Uvodnik. U Z. Gajić (ur.), *Internet kao novinarski alat*, knjiga sažetaka, (str. 4-5). Filozofski fakultet u Novom Sadu
- Gardeström, E. (2016). Educating journalists: The who, when, how, and why of early journalism programmes in the Nordic countries. In J. F. Hovden, G. Nygren, & H.

- Zilliacus-Tikkanen (Eds.), *Becoming a journalist. journalism education in the Nordic countries* (pp. 25–37). Göteborg: Nordicom.
- Gaunt, P. (1992). *Making the newsmakers: International handbook on journalism training*. Greenwood.
- Gertrudix, M., Rubio-Tamayo, J. L., Wuebben, D., & Sanchez-Acedo, A. (2022). XR Journalism Lab: An Innovative Space for Research and Training in Immersive Journalism. In *Methodologies and Use Cases on Extended Reality for Training and Education* (pp. 1-20). IGI Global. Doi: 10.4018/978-1-6684-3398-0.ch001
- Gillmor, D. (2016). Towards a new model for journalism education. *Journalism Practice*, 10(7), 815-819. Doi: <https://doi.org/10.1080/17512786.2016.1164998>
- Giomelakis, D., & Veglis, A. (2015). A longitudinal study of ICT skills of 1st year journalism students. In *INTED2015 Proceedings* (pp. 3030-3038). IATED.
- Goodman, R. S., & Steyn, E. (2017). *Global journalism education in the 21st century: Challenges and innovations*. Knight Center for Journalism in the Americas.
- Goulet, V. (2009). Transformer la société par l'enseignement social. *Revue d'Histoire des Sciences Humaines*. Cairn.info. 19 (2), 117. Doi: <https://doi.org/10.3917/rhsh.019.0117>
- Guo, L. & Volz, Y. (2021). Toward a New Conceptualization of Journalistic Competency: An Analysis of U.S. Broadcasting Job Announcements. *Journalism & Mass Communication Educator* 76(1), 91-110. Doi: <https://doi.org/10.1177/1077695820925306>
- Hargittai, E., & Shafer, S. (2006). Differences in actual and perceived online skills: The role of gender. *Social Science Quarterly*, 87(2), 432–448. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2006.00389.x>
- Heravi, B. R. (2018). Data journalism in 2017: A summary of results from the global data journalism survey. In *International Conference on Information* (pp. 107-113). Springer, Cham.
- Heravi, B. R. (2019). 3WS of Data Journalism Education: What, where and who?. *Journalism Practice*, 13(3), 349-366. Doi: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1463167>

- Heravi, B. R., & Lorenz, M. (2020). Data Journalism Practices Globally: Skills, Education, Opportunities, and Values. *Journalism and Media*, 1(1), 26-40. Doi: <https://doi.org/10.3390/journalmedia1010003>
- Herrick, S. (2017). *What's the difference between a drone, UAV and UAS?* <https://botlink.com/blog/whats-the-difference-between-a-drone-uav-and-uas>
- Holton, A. E., Lawson, S., & Love, C. (2015). Unmanned Aerial Vehicles: Opportunities, barriers, and the future of „drone journalism”. *Journalism practice*, 9(5), 634-650. Doi: <https://doi.org/10.1080/17512786.2014.980596>
- Horska, K. O. (2020). Current demands of journalism students to professional media training. *Publishing House "Baltija Publishing"*, 60-63. Doi: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-000-1-16>
- Howard, A. B. (2014). *The art and science of data-driven journalism*. Columbia University Academic Commons. Doi: <https://doi.org/10.7916/D8Q531V1>
- Hryvko, A., Sytnyk, O. & Zhuk, Y. (2020). Exploring Students' Views on ICT Skills as the Components of Journalists' Professional Competence: EDM Aspect. In CEUR Workshop Proceedings, *16th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer ICTERI 2020*. Volume II (pp. 934-947). Kharkiv, Ukraine.
- Hujanen, J. (2018). Renegotiating the Journalism Profession in the Era of Social Media: Journalism Students From the Global North and South. *Journalism & Mass Communication Educator*, 73(3), 282-292. Doi: <https://doi.org/10.1177/1077695817719353>
- Huline, A., & Stone, M. (eds.). (2013). *Vodič za samoregulaciju online medija*. OSCE. <https://www.osce.org/files/f/documents/5/9/104555.pdf>
- Ignjatović, S. (2006). Etika i obrazovanje novinara. U: Matić, J. i dr. (ur.) *Obrazovanje za medije: iskustva, iskušenja, perspektive*. Centar za profesionalizaciju medija i Institut društvenih nauka, Beograd.
- Ilić, V. (2012). Drugi aleksandrinski tekst o analizi sadržaja. *Sociologija*, LIV(3): 481-500.
- Ilomäki, L., Kantosalo, A., & Lakkala, M. (2011). *What is digital competence?*. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154423/Ilom_ki_etal_2011_What_is_digital_competence.pdf

- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: NYU Press.
- Jiang, S., & Rafeeq, A. (2019). Connecting the Classroom with the Newsroom in the Digital Age: An Investigation of Journalism Education in the UAE, UK and USA. *Asia Pacific Media Educator*, 29(1), 3-22. Doi: <https://doi.org/10.1177/1326365X19837769>
- Jones, S. (2017). Disrupting the narrative: immersive journalism in virtual reality. *Journal of Media Practice*, Published online: 14 Sep 2017, 1-15. Doi: <https://doi.org/10.1080/14682753.2017.1374677>
- Joseph, B. (2016). *Journalism Education*. Oxford university press.
- Joseph, B. (2019). Journalism education. In *The handbook of journalism studies* (2nd edition) (pp. 55-69). Routledge. Doi: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.92>
- Joseph, B., & Alonso, M. O. (2021). Testing the Connection Between Tertiary Journalism Education and the Rising Number of Female Journalists. *Journalism Practice*, 1-16. Doi: <https://doi.org/10.1080/17512786.2021.1966642>
- Kanižaj, I., & Skoko, B. (2010). Mitovi i istine o novinarskoj profesiji – imidž novinara u hrvatskoj javnosti. *Medijske studije*, 1(1-2), 20-38. <https://hrcak.srce.hr/76699>
- Кильпеляйнен, Е. С. (2019). *Трансформация профессиональных компетенций журналиста в период цифровизации медианпространства*. Диссертация, Российский университет дружбы народов.
- Kirchhoff, S. (2022). Journalism Education's Response to the Challenges of Digital Transformation: A Dispositive Analysis of Journalism Training and Education Programs, *Journalism Studies*, 23(1), 108-130. Doi: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.2004555>
- Kleinrock, L. (2008). History of the Internet and its flexible future. *IEEE Wireless Communications*, 15(1), 8-18. Doi: <https://doi.org/10.1109/MWC.2008.4454699>
- Kleut, J., Drašković, B. & Prodanović, D. (2021). Susreti disciplina u komunikološkim, medijskim i novinarskim studijama u Srbiji. U I. Živančević Sekeruš, Z. Paunović i Ž. Milanović (ur.), *Jedanaesti međunarodni interdisciplinarni simpozijum Susret kultura* (str. 377-390). Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu. <https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2021/978-86-6065-688-1>

- Коханова, Л. А., Алексеева, Т. С., & Черешнева, Ю. Е. (2020). Цифровая культура в восприятии будущих журналистов. *Журналист. Социальные коммуникации*, (3), 126-139.
- Koliska, M., & Roberts, J. (2015). Selfies: Witnessing and participatory journalism with a point of view. *International Journal of Communication*, 9, 14. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/viewFile/3149/1392>
- Kothari, A., & Hickerson, A. (2016). Social media use in journalism education: Faculty and student expectations. *Journalism & Mass Communication Educator*, 71(4), 413-424. Doi: <https://doi.org/10.1177/1077695815622112>
- Kothari, A., & Hickerson, A. (2020). Challenges for journalism education in the era of automation. *Media Practice and Education*, 21(3), 212-228.
- Kramp, L., & Loosen, W. (2018). The transformation of journalism: From changing newsroom cultures to a new communicative orientation?. In *Communicative Figurations* (pp. 205-239). Palgrave Macmillan, Cham.
- Krstić, A. (2017). Medijska upotreba augmentovane i virtuelne stvarnosti: problematizacija koncepta „imerzivnog“ novinarstva. *CM Komunikacija i mediji*, 12(41), 81-104. Doi: <https://doi.org/10.5937/comman12-15747>
- Kurt, A., & Erdoğan, M. (2015). Content Analysis and Trends of Curriculum Evaluation Research: 2004-2013. *Education & Science/Eğitim ve Bilim*, 40(178). Doi: <https://doi.org/10.15390/EB.2015.4167>
- Lambeth, E. B. (1998). Does civic journalism have a future. In Salvador M., Sias M. P. (eds.), *The public voice in a democracy at risk* (pp. 115-26). Westport: Praeger.
- Langton, L. M., de Uriarte, M. L., Grinfeder, K., & Vicente, P. N. (2021). New Technology, New Rules for Journalism and a New World of Engagement. *arXiv preprint arXiv:2104.08592*. <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2104/2104.08592.pdf>
- Larrondo Ureta, A., & Peña Fernández, S. (2018). Keeping pace with journalism training in the age of social media and convergence: How worthwhile is it to teach online skills?. *Journalism*, 19(6), 877-891. Doi: <https://doi.org/10.1177/1464884917743174>
- Lee, W. (2021). Diagnosis, Problems, and Alternatives for College Journalism Education in South Korea. *Asian Communication Research*, 18(1), 34-47. Doi: <https://doi.org/10.20879/acr.2021.18.1.34>

- Legrand, R. (2010). Why Journalists Should Learn Computer Programming. *MediaShift*.
<http://mediashift.org/2010/06/why-journalists-should-learn-computer-programming153/>
- Leiner, B. M., Cerf, V. G., Clark, D. D., Kahn, R. E., Kleinrock, L., Lynch, D. C., ... & Wolff, S. (2009). A brief history of the Internet. *ACM SIGCOMM Computer Communication Review*, 39(5), 22-31. Doi:
<https://doi.org/10.1145/1629607.1629613>
- Leiner, B. M., Cerf, V. G., Clark, D. D., Kahn, R. E., Kleinrock, L., Lynch, D. C., ... & Wolff, S. S. (1997). The past and future history of the Internet. *Communications of the ACM*, 40(2), 102-108.
<https://groups.csail.mit.edu/ana/Publications/PubPDFs/The%20past%20and%20future%20history%20of%20the%20internet.pdf>
- Lewis, S.C., & Westlund, O. (2016). Mapping the HumanMachine Divide in Journalism. In T. Witschge, C.W. Anderson, D. Domingo, & A. Hermida (Eds.), *The Sage Handbook of Digital Journalism*. London: Sage.
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., & Kieran, K. (2008). *New Media. A Critical Introduction*. London: Routledge.
- Loosen, W., Ahva, L., Reimer, J., Solbach, P., Deuze, M., & Matzat, L. (2022). ‘X Journalism’. Exploring journalism’s diverse meanings through the names we give it. *Journalism*, 23(1), 39-58. Doi: <https://doi.org/10.1177/1464884920950090>
- López-García, X., Rodríguez-Vázquez, A. I., & Pereira-Fariña, X. (2017). Technological skills and new professional profiles: Present challenges for journalism. *Comunicar*, M25(2), 1-14. Doi: <https://doi.org/10.3916/C53-2017-08>
- Loureiro, A., Messias, I., & Barbas, M. (2012). Embracing Web 2.0 & 3.0 Tools to Support Lifelong Learning - Let Learners Connect. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 532-537. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.155>
- Luengo, M., & Herrera-Damas, S. (Eds.). (2021). *News Media Innovation Reconsidered: Ethics and Values in a Creative Reconstruction of Journalism*. John Wiley & Sons.
- Macchiarella, G., & Smith, E. (2021). The push and pull of digital skills in mass media curriculum. *Media Practice and Education*, 22(2), 124-135, Doi:
<https://doi.org/10.1080/25741136.2021.1874599>

- Manić, Ž. (2017). *Analiza sadržaja u sociologiji*. Beograd: Čigoja štampa i Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu
- Maniou, T., & Veglis, A. (2016). 'Selfie journalism': Current practices in digital media. *Studies in Media and Communication*, 4(1), 111-118. Doi: <https://doi.org/10.11114/smc.v4i1.1637>
- Manovich, L. (2001). *The Language of New Media*. New York: MIT Press
- Marković, M., Pavlović, D., & Mamutović, A. (2021). Students' experiences and acceptance of emergency online learning due to COVID-19. *Australasian Journal of Educational Technology*, 37(5), 1-16. Doi: <https://doi.org/10.14742/ajet.7138>
- Martinoli, A. (2019). *Regulatorni okvir i poslovni modeli online medija*. Beograd: Fondacija za otvoreno društvo, Novi Sad : NS Press.
- Marza, M., & Cruz, E. (2018). Gaming como Instrumento Educativo para una Educación en competencias Digitales desde los Academic Skills Centres. *Revista General de Información y Documentación*, 28(2), 489-506. Doi: <https://doi.org/10.5209/RGID.62836>
- Матић, Ј. (2006). *Образовање за медије – искуства, искушења, перспективе*. Београд: Центар за професионализацију медија и Институт друштвених наука
- Matić, J., Ignjatović, S., Pavlović, Z., Pantić, D., & Milošević, M. (2007a). *Studije novinarstva*. Centar za profesionalizaciju medija i Institut društvenih nauka
- Matić, J., Milin Perković, S. (2021). *Digitalne kompetencije novinara – istraživački izveštaj*. Beograd: EU, OEBS, Rekreakta
- Matić, J., Pantić, D., Milošević, M., Savujević, Z., & Ignjatović, S. (2007). *Образовање за медије: искуства, искушења, перспективе*. Centar za profesionalizaciju medija
- Maziriri, E. T., Gapa, P., & Chuchu, T. (2020). Student Perceptions towards the Use of YouTube as an Educational Tool for Learning and Tutorials. *International Journal of Instruction*, 13(2), 119-138. Doi: <https://doi.org/10.29333/iji.2020.1329a>
- McAdams, M. (2017). What educators should understand about code and journalism. *MediaShift*. <http://mediashift.org/2017/07/educators-understand-code-journalism/>
- McBride, K., & Rosenstiel, T. (2014). *The new ethics of journalism: Principles for the 21st century*. Thousand Oaks, CA: CQ Press.
- McLuhan, M. (1994). *Understanding media: The extensions of man*. MIT press.

- Melnik, G. S., & Teplyashina, A. N. (2019). The impact of digitalization of network space on journalism education. *Медиаобразование*, (1), 86-92. Doi: 10.13187/me.2019.86
- Mensing D. (2016). The curious case of U.S. journalism education: Shrinking newsrooms, expanding classrooms. In Goodman R. S., & Steyn E. (Eds.), *Global journalism education in the 21st century: Challenges and innovations* (pp. 219–239). Austin, TX: Knight Center for Journalism in the Americas.
- Mensing, D. (2010). Rethinking [again] the future of journalism education. *Journalism studies*, 11(4), 511-523. Doi: <https://doi.org/10.1080/14616701003638376>
- Mensing, D., & Ryfe, D. (2013). Blueprint for change: From the teaching hospital to the entrepreneurial model of journalism education. In *ISOJ The Official Research Journal of the International Symposium on Online Journalism* 3(2) (pp. 26-44).
- Milić, V., Kleut, J., Milinkov, S., & Šovanec, S. (2021). *Percepcije socioekonomskog položaja novinara i medijskih radnika u Vojvodini*. Novi Sad: Nezavisno društvo novinara Vojvodine i OEBS
- Milivojević, S. (2004). Žene i mediji: Strategije isključivanja. *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture*, (Special), 11-24.
- Milivojević, S. (ur.) (2011). *Profesija na raskršću - novinarstvo na pragu informacionog društva*. Centar za medije i medijska istraživanja. Beograd: Fakultet političkih nauka.
- Milojević, A. (2016). Učešće građana u savremenom novinarstvu: konceptualna rasprava. *Godišnjak FPN*, 16, 37-53. <https://rfpn.fpn.bg.ac.rs/bitstream/id/389/581.pdf>
- Милтојевић, В., & Павловић, Д. (2012). *Техника писања научно-стручних радова*. Филозофски факултет Ниш
- Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2021). *Стратегије развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године (СРОВРС 2030)*, https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf
- Molyneaux, H., O'Donnell, S., Gibson, K., & Singer, J. (2008). Exploring the gender divide on YouTube: An analysis of the creation and reception of vlogs. *American*

- Communication Journal*, 10(2), 1-14. <http://susanodo.ca/wp-content/uploads/2017/06/2008-AJC-Gender-Molyneaux.pdf>
- Momcilovic, N., & Petrovic, D. (2016). Student attitudes on the use of new media in learning German as a foreign language. Proceedings of the 12th International Scientific Conference *eLearning and Software for Education*, Vol. 2 (pp. 138-143). Bucharest, Carol I National Defence Publishing House. Doi: <https://doi.org/10.12753/2066-026X-16-104>
- Montal, T., & Reich, Z. (2017). I, robot. You, journalist. Who is the author? Authorship, bylines and full disclosure in automated journalism. *Digital journalism*, 5(7), 829-849. Doi: <https://doi.org/10.1080/21670811.2016.1209083>
- Moody, M., & Bates, E. (2013). PR students' perceptions and readiness for using search engine optimization. *Journalism & Mass Communication Educator*, 68(2), 166-180. Doi: <https://doi.org/10.1177/1077695813478182>
- Nayyar, S. (2016). *Digital media and society: implications in a hyperconnected era*. Geneva: World Economic Forum.
- New media (n.d.) *Oxford learner's dictionaries*.
https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/new-media#:~:text=new%20media-,noun,the%20Internet%20and%20digital%20television
- Nielsen, R., & Selva, M. (2019). *More important, but less robust? Five things everybody needs to know about the future of journalism*.
https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:05af453b-409a-4e4c-bfeb-4ed13ff019b6/download_file?file_format=application%2Fpdf&safe_filename=Nielsen%2Band%2BSelva%2BFINAL.pdf&type_of_work=Report
- Nixon, R. B. (1982). Historia de las Escuelas de Periodismo. *Chasqui*, 02, 13-19.
- Ntalakas, A., Dimoulas, C. A., Kalliris, G., & Veglis, A. (2017). Drone journalism: Generating immersive experiences. *Journal of Media Critiques [JMC]*, 3(11), 187-199, Doi: 10.17349/jmc117317
- OECD (2005). *The definition and selection of key competencies. Executive summary*.
<http://www.oecd.org/dataoecd/47/61/35070367.pdf>
- Omar, Y. (2015). Selfie journalism: journalism next. *Rhodes Journalism Review*, 2015(35), 36-39.

- O'Reilly, T. (2009). *What is web 2.0*. O'Reilly Media, Inc.
- Panagiotidis, K., Maniou, T. A., & Veglis, A. (2020). Selfie Journalism and Politics: An Empirical Approach. In *Handbook of Research on Recent Developments in Internet Activism and Political Participation* (pp. 16-32). IGI Global. Doi: <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-4796-0.ch002>
- Papadopoulou, L., & Maniou, T. A. (2021). Digital Media and New Forms of Journalism. In *Encyclopedia of Information Science and Technology*, Fifth Edition (pp. 1130-1139). IGI Global.
- Pavlovic, D. (2022). Education of journalism students and their perception of journalistic ethics. *Facta Universitatis, Series: Teaching, Learning and Teacher Education*, 059-072. Doi: 10.22190/FUTLTE220514004P
- Pavlovic, D., & Ljajic, S. (2017). Modern media technologies in the education of journalism students. Proceedings of the 13th International Scientific Conference *eLearning and Software for Education*, Vol. 1 (pp. 211-216). Bucharest, Carol I National Defence Publishing House. Doi: <https://doi.org/10.12753/2066-026X-17-031>
- Pavlovic, D., & Obradovic N. (2015). Youtube as a resource for continuous education of journalism students. Proceedings of the 11th International Scientific Conference *eLearning and Software for Education*, Vol 1 (pp. 258-263). Carol I NDU Publishing House. Doi: <https://doi.org/10.12753/2066-026X-15-038>
- Pavlovic, D., & Stanisavljevic Petrovic, Z. (2017). Potential and Limitations of the Internet Use in Learning Process, *Bulgarian J. Science & Education Policy*, 11(2), 220-232.
- Pavlović, D. (2018). Promišljanje obrazovanja budućih novinara – uloga Facebook-a. U Dejan Pralica (ur.) *MEDIJI Balkana : zbornik u čast prof. dr Dubravki Valić Nedeljković* (str. 151-164). Novi Sad.
- Pavlović, D., & Milosavljević, I. (2017). Digital literacy in the journalism profession students' perspective. U Pralica D. i Šinković N. (ur), *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene 7* (str. 154-163). Filozofski fakultet Novi Sad.

- Pavlović, D., & Petrović, D. (2019). Teorija konektivizma i učenje stranih jezika. U Pralica D. i Šinković N. (ur), *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene* 8 (str. 305-317). Filozofski fakultet Novi Sad.
- Павловић, Д., & Петровић, Д. (2020). Електронске књиге у учењу страних језика из перспективе студената: преглед истраживања. *Настава и васпитање*, 69(3), 331-344. Doi: <https://doi.org/10.5937/nasvas2003331P>
- Павловић, Д., & Вулић, Т. (2013). Интернет алати у настави новинарства. У Б. Димитријевић (ур.), *Зборник радова са научног скупа: Нисун 2012: Знање и корист*, (стр. 332-343), Универзитет у Нишу, Филозофски факултет
- Pavlović, D., & Vulić, T. (2012). New technologies, new media and communication. *Svit socialnih komunikacij, Naukovii žurnal*, 5, 58-63.
- Perišin, T. & Mlačić, P. (2014). Studij novinarstva: Digitalni kurikulum za digitalno novinarstvo Journalism Studies: Digital Curriculum for Digital Journalism. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 20(1), 25-45. <https://hrcak.srce.hr/126388>
- Peters, C., & Broersma, M. J. (2012). *Rethinking Journalism. Trust and Participation in a Transformed News Landscape*. London: Routledge.
- Picard, R. G. (2015). Deficient tutelage: Challenges of contemporary journalism education. In G. Allen, S. Craft, C. Waddell, & M. L. Young (Eds.), *Toward 2020: New directions in journalism education* (pp. 4-10). Ryerson Journalism Research Centre.
- Ромпа, С. (2015). *Jobs for the Future*. Overseas Development Institute.
- Пралица, Д., & Баровић, В. (2012). Новинарство (не)затворена професија. У Б. Димитријевић (ур), *Криза и перспектива знања и науке – зборник радова са међународног научног скупа 'Наука и савремени универзитет I'* (стр. 391-400). Ниш: Филозофски факултет.
- Pralica, D., & Barović, V. (2013). New digital technologies in the Education of journalists. Proceedings of the 9th International Scientific Conference *eLearning and Software for Education*, Vol. 2 (pp. 204-209). Bucharest, Carol I National Defence Publishing House. Doi: <https://doi.org/10.12753/2066-026X-13-140>
- Radojković, M. (2011). Obrazovanje novinara ili medijska pismenost. *Verodostojnost medija: Dometi medijske tranzicije*, 299-307.

- Radojković, M., & Milojević, A. (2016). Serbia: A market pushed by digital media—a challenge for curricula. *Requirments for modern journalism education—The perspective of students in South East Europe*, 136-163.
https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=1f6f4be1-1d59-f416-78a6-a1105b098a82&groupId=252038
- Радојковић, М., & Стојковић, Б. (2003). *Социолошки преглед*, XXXVII(3-4), 241-254.
- Radojković, M., & Stojković, B. (2009). *Informaciono komunikacioni sistemi*. Beograd: Clio.
- Reyes-de-Cózar, S., Pérez-Escolar, M., & Navazo-Ostúa, P. (2022). Digital competencies for new journalistic work in media outlets: A systematic review. *Media and communication*, 10(1), 27-42. Doi: <https://doi.org/10.17645/mac.v10i1.4439>
- Rice, R. E. (1984). Evaluating new media systems. *New directions for program evaluation*, 1984(23), 53-71.
- Rodek, S. (2011). Novi mediji i nova kultura učenja. *Napredak*, 152 (1), 9-28.
<https://hrcak.srce.hr/82749>
- Rombach, R., Blattmann, A., Lorenz, D., Esser, P., & Ommer, B. (2022). High-resolution image synthesis with latent diffusion models. In *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition* (pp. 10684-10695).
- Russell, A. (2016). Networked journalism. In Tamara Witschge, C.W. Anderson, David Domingo and Alfred Hermida (Eds.), *The SAGE handbook of digital journalism* (pp. 149-163). Sage publications.
- Salaverría, R. (2019). Digital journalism: 25 years of research. Review article. *El Profesional de la Información*, 28(1), 1i26. Doi: <https://doi.org/10.3145/epi.2019.ene.01>
- Sánchez-Caballé, A., Gisbert Cervera, M., & Esteve-Mon, F. M. (2020). *The digital competence of university students: a systematic literature review*. <https://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/191134>
- Savet onlajn izdavača Srbije (2014). *Samoreglativni Kodeks dobre profesionalne prakse u digitalnom izdavaštvu na teritoriji Republike Srbije*. https://iab.rs/wp-content/uploads/2014/06/2_samoreglativni_kodeks_dobre_poslovne_prakse_SOI_S_IABSERBIA.pdf

- Savet za štampu (2015). *Kodeks novinara Srbije - Uputstva i smernice* (četvrto izdanje). Savet za štampu. <https://savetzastampu.rs/wp-content>
- Savet za štampu (2021). *Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju 2.0*. <https://savetzastampu.rs/dokumenta/smernice-za-primenu-kodeksa-novinara-srbije-u-onlajn-okruzenju-2/>
- Savolainen, T., & Zilliacus-Tikkanen, H. (2013). Finland: Women journalists, the unequal majority. In *The Palgrave international handbook of women and journalism* (pp. 51-65). Palgrave Macmillan, London. Doi: https://doi.org/10.1057/9781137273246_5
- Siemens, G. (2005). *Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age*. http://er.dut.ac.za/bitstream/handle/123456789/69/Siemens_2005_Connectivism_A_learning_theory_for_the_digital_age.pdf
- Sirkkunen, E., & Uskali, T. (2019). Virtual reality journalism. *The international encyclopedia of journalism studies*, 1-5. Doi: <https://doi.org/10.1002/9781118841570.iejs0279>
- Skochilo, E., Toralieva, G., Freedman, E., & Shafer, R. (2013). Transplanting a Western-style Journalism Education to the Central Asian Republics of the Former Soviet Union: Experiences and Challenges at the American University of Central Asia in Kyrgyzstan. *Journalism & Mass Communication Educator*, 68(4), 409–420. Doi: <https://doi.org/10.1177/1077695813511621>
- Skult, N., & Smed, J. (2020). Interactive storytelling in extended reality: concepts for the design. In *Game User Experience and Player-Centered Design* (pp. 449-467). Springer, Cham. DOI: 10.1007/978-3-030-37643-7_21
- Soler-Adillon, J., Pavlovic, D., & Freixa, P. (2018). Wikipedia in higher education: Changes in perceived value through content contribution. *Comunicar*. XXVI(54), 39-48. Doi: <https://doi.org/10.3916/C54-2018-04>
- Solkin, L. (2022). Journalism Education in the 21st century: A thematic analysis of the research literature. *Journalism*, 23(2), 444-460. Doi: <https://doi.org/10.1177/1464884920977299>
- Soloski, Dž. (1993). Novinarski profesionalizam: mehanizmi kontrole. *Gledišta*, 34(1-6), 75-86.

- Song, Y. (2018). Multimedia news storytelling as digital literacies: An alternative paradigm for online journalism education. *Journalism*, 19(6), 837-859. Doi: <https://doi.org/10.1177/1464884916648093>
- Sozbilir, M., Kutu, H., & Yasar, M. D. (2012). Science education research in Turkey: A content analysis of selected features of published papers. In *Science Education Research and Practice in Europe* (pp. 341-374). Brill.
- Stanisavljević Petrović, Z., & Pavlović, D. (2017). *Novi mediji u ranom obrazovanju*. Filozofski fakultet Niš.
- Stencel, M., & Perry, K. (2016). *Superpowers: The digital skills media leaders say newsrooms need going forward*. Tow-Knight Center for Entrepreneurial Journalism. http://webdesign.cindyroyal.net/handouts/Superpowers_%20Digital%20Skills%20Newsrooms%20Need_.pdf
- Tapavički Duronjić, T. (2008). Razvoj medija i studija novinarstva u Republici Srpskoj. *CM Komunikacija i mediji*, 3(7), 27-39.
- Tapavički Duronjić, T. (2017). *Digitalni informacioni sistemi. Medijski pristup*. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci
- Тасић, М., & Ћирић. М. (2005). *Основи информатике*. Универзитет у Нишу, Технолошки факултет у Лесковцу
- Tejedor Calvo, S., & Cervi, L. (2017). Analysis of the journalism and communication degree programmes of the world's top-ranked universities. Competencies, objectives and subjects. *Revista Latina de Comunicación Social*, 72, 1.626-1.647. Doi: <https://doi.org/10.4185/RLCS-2017-1238en>
- Tejedor, S. (2006). La enseñanza del ciberperiodismo: Hacia una transversalidad mixta. [Teaching Cyberjournalism: Towards a Mixed Transversality.] *Zer* 11 (21), 219-239. <https://www.ehu.eus/ojs/index.php/Zer/article/view/3736/3366>.
- Trench, B. (2007). How the Internet changed science journalism. In Martin W. Bauer, Massimiano Bucchi (eds), *Journalism, Science and Society. Science Communication between News and Public Relations* (pp. 145-154). New York: Routledge.

- Тулупов, В. В. (2015). Есть ли будущее у профессии журналиста?. *Журналистский ежегодник*, (4), 15-18. <https://cyberleninka.ru/article/n/est-li-budushee-u-professii-zhurnalista>
- Udruženje novinara Srbije (2014). *Izveštaj istraživanja ekonomskog i profesionalnog položaja novinara – mart/septembar 2014. godine*.
http://www.uns.org.rs/sw4i/download/files/article/Izvestaj%20UNS%20integracija%20podataka_FINAL%20.doc?id=371
- Urazova, S. L., & Kilpelyaynen, E. S. (2018). Virtual and media reality: trends and forecasts of media system evolution. *RUDN Journal of Studies in Literature and Journalism*, 23(4), 410-421. Doi: <https://doi.org/10.22363/2312-9220-2018-23-4-410-421>
- Usher, N. (2016). *Interactive journalism: Hackers, data, and code*. University of Illinois Press.
- Uskali, T., Gynnild, A., Jones, S., & Sirkkunen, E. (2021). *Immersive journalism as storytelling: Ethics, production, and design*. Taylor & Francis.
- Valić Nedeljković, D. (2010). Obrazovanje novinara u Srbiji-trebaju li nam obrazovani ili...?. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 4(7), 91-106.
<https://hrcak.srce.hr/55355>
- Valić Nedeljković, D., & Pralica, D. (2020). *O novinarstvu i novinarima*. Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu.
- Veglis, A., & Maniou, T. A. (2019). Chatbots on the Rise: A New Narrative in Journalism. *Studies in Media and Communication*, 7(1), 1-6. Doi: <https://doi.org/10.11114/smc.v7i1.3986>
- Veljanovski, R. (2013). Obrazovanje novinara između tehnološkog determinizma i sistema vrednosti. U Valić Nedeljković, D. & Pralica, D. (ur.), *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene 3* (str. 351–361). Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu.
- Veronika, V., Barnez, F., & Murfianti, F. (2021). Action research for the improvement of mobile and social media journalism studies. *Aspiration Journal*, 2(2), 155-179. Doi: [10.56353/aspiration.v2i2.28](https://doi.org/10.56353/aspiration.v2i2.28)
- Влада Републике Србије (2021). Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026.

- године. *Службени гласник РС*, број 86 од 3. септембра 2021. <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>
- Влада Републике Србије (2020). Стратегија развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. година. *Службени гласник РС*, број 11 од 7. фебруара 2020. <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/11/1>
- Влада Републике Србије (2020а). Стратегија развоја дигиталних вештина у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године. *Службени гласник РС*, број 21 од 6. марта 2020. <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/21/2/reg/>
- Vuorikari Rina, R., Kluzer, S., & Punie, Y. (2022). *DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens-With new examples of knowledge, skills and attitudes* (No. JRC128415). Joint Research Centre (Seville site).
- Ward, S. J. (2014). Radical Media Ethics: Ethics for a global digital world. *Digital Journalism*, 2(4), 455-471. <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.952985>
- Ward, S. J. (2016). Digital journalism ethics. In *The Routledge Companion to Digital Journalism Studies* (pp. 35-43). Routledge.
- Ward, S. J., & Wasserman, H. (2010). Towards an open ethics: Implications of new media platforms for global ethics discourse. *Journal of Mass Media Ethics*, 25(4), 275-292. Doi: <https://doi.org/10.1080/08900523.2010.512825>
- Ward, S.J., & Wasserman, H. (2015). Open Ethics: Towards a Global Media Ethics of Listening. *Journalism Studies*, 16(6), 834–849. Doi: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2014.950882>
- Watson, J., & Hill, A. (2012). *Dictionary of media and communication studies*. A&C Black.
- Webb, A. (2015). *How To Make J-school Matter (Again)*. Nieman Foundation for Journalism at Harvard. <https://nieman.harvard.edu/wp-content/uploads/2015/09/How-To-Make-J-school-Matter-Again-Amy-Webb.pdf>
- Weinberg, S. (2008). *A Journalism of Humanity: A Candid History of the World's First Journalism School*. University of Missouri Press.
- Wenger, D. H., Owens, L. C., & Cain, J. (2018). Help wanted: Realigning journalism education to meet the needs of top US news companies. *Journalism & Mass*

- Communication Educator*, 73(1), 18-36. Doi:
<https://doi.org/10.1177/1077695817745464>
- Westlund, O., & Quinn, S. (2018). Mobile journalism and MoJos. In *Oxford research encyclopedia of communication*. Doi:
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.841>
- Woody, W. D., Daniel, D. B., & Baker, C. A. (2010). E-books or textbooks: Students prefer textbooks. *Computers & education*, 55(3), 945-948. Doi:
<https://doi.org/10.1016/j.compedu.2010.04.005>
- Yadav, A. (2016). Data Literacy in Journalism Education. *Amity Journal of Media & Communications Studies (AJMCS)*, 5(3).
https://www.academia.edu/26920150/AJMCS_Vol_5_Num_3_ICMCS_2015_Issue_pdf
- Yuan, L., & Powell, S. J. (2013). *MOOCs and open education: Implications for higher education*. <https://www.voced.edu.au/content/ngv%3A59918>
- Yusof, N., Ismail, A., Ismail, R., Aripin, N., Kassim, A., & Ishak, M. S. (2018). Industry perspective on journalism education curriculum in Malaysia. *Malaysian Journal of Learning and Instruction*, 15(1), 149-172. Doi:
<https://doi.org/10.32890/mjli2018.15.1.6>
- Zachos, G., Paraskevopoulou-Kollia, E. A., & Anagnostopoulos, I. (2018). Social media use in higher education: A review. *Education Sciences*, 8(4), 194. Doi:
<https://doi.org/10.3390/educsci8040194>
- Загидуллина, М. В. (2011). Будущее журналистики и журналист будущего: обзор исследовательских мнений. *Знак: проблемное поле медиаобразования*, 1(7), 34-38. <https://cyberleninka.ru/article/n/buduschee-zhurnalistiki-i-zhurnalist-budushego-obzor-issledovateljskih-mneniy>
- Zelizer, B. (2009). Journalism and the Academy. In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch, (Eds.), *The handbook of journalism studies* (pp. 29-41). Routledge

8. Prilozi

Prilog 1. Klasifikacijski okvir 1 za analizu Standarda studijskih programa

Informacije o studijskom programu:			
Naziv studijskog programa:			
Fakultet i univerzitet na kome se izvodi:			
Zvanje diplomiranog studenta:			
Broj ESPB kredita koje student može ostvariti:		Broj predmeta koje student polaže tokom studija:	
Svrha studijskog programa:			
Ciljevi studijskog programa:			
Ishodi studijskog programa:			
Kompetencije svršenih studenata:			

Prilog 2. Klasifikacijski okvir 2 za analizu predmeta u studijskim programima

Informacije o predmetu:				
Naziv studijskog programa, fakultet i univerzitet:				
Naziv predmeta:				
Izbornost:	O	I	Izborni blok:	
Tip redmeta:	SA	NS	Broj ESPB kredita:	
	AO	TM		
Semestar:			Fond časova:	
Ciljevi predmeta:				
Ishodi predmeta:				
Sadržaji predmeta:				
Broj tema iz oblasti novih medijskih tehnologija:				
Pripadnost predmeta domenu novih medijskih tehnologija:		DA	NE	NE, ali ima manje od 4 teme
Spisak tema iz oblasti novih medijskih tehnologija:				

Prilog 3. Klasifikacijski okvir 3 za analizu tema iz silabusa predmeta studijskih programa

Studijski program, fakultet, univerzitet:	
Kategorije:	Spisak tema:
1. Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i <i>cloud</i> servisi; digitalna bezbednost	
2. Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima	
3. Audio sadržaji (snimanje i montaža)	
4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza)	
5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)	
6. Onlajn mediji	
7. Veb statistika i analitika	
8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn	
9. SEO optimizacija	
10. Informaciono-komunikacioni sistemi	
11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo)	
12. Mobilno novinarstvo (MOJO)	
13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video)	
14. Baze podataka	

Prilog 4. Standard 1: Struktura studijskog programa za novinarstvo Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Стандард 1. Структура студијског програма

Студијски програм садржи елементе утврђене законом (који се детаљно исказују у одговарајућим стандардима)

Опис структуре и садржаја студијског програма са методама извођења наставе (највише 500 речи)

Основне академске студије Новинарства и комуникологије представљају четворогодишњи студијски програм у вредности од 240 ЕСПБ. Овај програм се базира на изучавању медија и комуникација - стицању теоријских и практичних знања и вештина, а све у оквиру Факултета политичких наука, обезбеђујући адекватну академску основу из области политикологије и сродних дисциплина. По завршетку студијског програма, студенти/киње оспособљени су за рад у медијима, односно за креирање медијских политика у најширем смислу, примењујући знања и из медијског права, културологије и родне политике, који се такође изучавају у оквиру датог студијског програма.

Циљ је да по завршетку студија, студенти/киње стекну академска и теоријска знања и критичко размишљање у областима новинарства и комуникологије, да познају принципе рада у медијима и буду оспособљени да користе традиционалне и дигиталне инструменте за рад, као и да оснаже и примене етичке принципе, нарочито важне у овим областима.

Упис на студијски програм подразумева пријемни испит који се састоји из јединственог теста знања из области српског језика и књижевности (30 питања), социологије (20 питања) и устава и права грађана (10 питања). Пријемном испиту приступају кандидати са завршеним четворогодишњим средњошколским образовањем.

Овим студијским програмом понуђени су академско-општеобразовни предмети (9 предмета), теоријско-методолошки (11 предмета), научно-стручни (20 предмета) и стручно-апликативни предмети (22 предмета). Бодовна вредност сваког предмета износи између 4 и 6 ЕСПБ, док стручна пракса која је предвиђена за 8. семестар носи 3 ЕСПБ.

У оквиру академско-општеобразовних, заступљени су предмети из социологије, филозофије, психологије, медијске етике и реторике; теоријско-методолошки обухватају политиколошке, економске, антрополошке, културолошке, комуниколошке и методолошке дисциплине. У научно-стручним предметима заступљене су медијске научне дисциплине, као и дисциплине из политикологије, студија рода и екологије. Међу стручно-апликативним предметима налазе се курсеви новинарских дисциплина и специфичних дисциплина односа с јавношћу.

Полазници/е програма стичу знања из 34 обавезна предмета у области социологије, политикологије, комуникологије, културологије, медијског права и студија рода, укључујући и стручну праксу у последњем семестру четврте године. Са друге стране, студентима је понуђено 28 изборних предмета, разврстаних у 7 изборних блокова (у оквиру којих се бира по један изборни предмет) и још два изборна блока која обухватају стране језике и српски језик. Изборни предмети, који омогућавају студентима да се профилишу према сопственим интересовањима, долазе из области политичке теорије, социјалне психологије, политичког маркетинга, екологије, а обухватају и различита усмерења и практичне вештине из области медија и новинарства, као што су дигитално

новинарство и мултимедијална продукција, агенцијско и онлајн новинарство, истраживачко новинарство, литерарни журнализам итд.

Настава се изводи у облику предавања, вежби, семинарских радионица, семинарских и практичних радова и индивидуалних консултација.

Практичан рад обавља се у студијама на факултету и редакцијама медијских кућа с којима је факултет склопио уговор о сарадњи у извођењу практичне наставе.

Студијски програм не подразумева израду завршног рада. У последњем семестру, студенти приступају стручној пракси.

Студент може прећи на други студијски програм Факултета, али и остварити део студијског програма на другој високошколској установи, што је регулисано Правилником о основним студијама (чл.23,24/2011) и Статутом Факултета политичких наука (чл. 94/2018). Истим актима је омогућено је и да студент истог нивоа студија у иностранству поднесе захтев за наставак школовања на ФПН-у.

Прилози за стандард 1:

[Прилог 1.1.](#) Публикација установе (у штампаном или електронском облику, сајт институције).

Стандард 1. Структура студијског програма Журналистика

Студијски програм садржи елементе утврђене законом (који се детаљно исказују у одговарајућим стандардима)

Циљеви основних академских студија Журналистике су: Овладавање одговарајућим академским и стручним знањима, вештинама и техникама, развој креативних способности у складу са сврхом студијског програма у циљу оспособљавања за компетентно бављење новинарском професијом;

Овладавање одговарајућим способностима и вештинама неопходним за бављење новинарском професијом: способношћу да уоче догађај од јавног интереса, разумеју и истраже његове узроке и предоче последице, вештином преношења информације у складу са захтевима и могућностима одређеног медија; Овладавање теоријским знањима која су неопходан темељ за наставак студија на мастер академским студијама.

Стручни назив након завршних основних академских студија журналистике је *дипломирани новинар*. Студент стиче диплому након положених свих испита са студијског програма, као и одбрањеног дипломског рада. Осим дипломе, студенту се издаје и Додатак дипломи.

Услови за упис на студијски програм Журналистика су завршено средње образовање у четворогодишњем трајању, положен квалификациони испит и место на ранг листи у оквиру одобрене уписне квоте. Општи услови предвиђени су актима Факултета.

Листа обавезних и изборних предмета налази се у прилогу.

Обавезни предмети: Увод у новинарство, Комуникологија 1, Комуникологија 2, Новинарска етика, Новинарски жанрови 1, Новинарски жанрови 2, Новинарство у штампаним медијима, Радијско новинарство, Агенцијско новинарство, Основи аудиовизуелног изражавања, Телевизијско новинарство, Интернетско новинарство, Анализа медијског дискурса, Истраживачко новинарство, Медијски систем Србије, Увод у нове медије, Деск, редакције и управљање медијима, Извештавање о другом, Фотографија и медији, Историја новинарства, Извештавање у кризним ситуацијама, Медији, култура, друштво, Информатика, Реторика, Стилистика, Државно уређење Србије и Дикција.

Изборни предмети: Великани српског новинарства, Медији и међународни односи, Спорт и медији, Медији за децу, Политички маркетинг, Новинарство и политика, Биоетика и медији, Дебата, Грађанско новинарство и социјалне мреже, Невербална комуникација, Род и медији, Документарна ТВ репортажа, Филозофија медија, Основе научног новинарства, Медији и права националних мањина, Медији и култура сећања, Невербална комуникација, Археологија и медији, Психологија јавног мњења, Европска културна историја, Екологија града, Информатичка писменост 1, Информатичка писменост 2, Бесплатни софтверски алати 1, Бесплатни софтверски алати 2, Основе функционалне стилистике, Естетика, Род и приповедање, Односи с јавношћу, Напредна информатичка писменост 1, Напредна информатичка писменост 2, Историја културе Мађара, Вештина комуникације, Етика.

Матерњи језик: 4x1 семестар матерњег језика: српски, мађарски, румунски, русински или словачки.

Страни језици: први страни језик (4x1 семестар), други страни језик (2x1 семестар)

Основна знања и вештине студент стиче кроз интерактивну наставу, самостално учење, рад у рачунарској учиници, рад у радијском и телевизијском студију на Факултету. Обавезан део студија јесте и стручна новинарска пракса (укупно четири праксе) што је посебно важно у оспособљавању студента за самосталан рада након завршетка студија.

Основне академске студије Журналистике трају четири године (осам семестара). Укупан фонд часова по годинама студија износи: I - 675, II - 720, III - 675, IV - 675. Теоријска настава се изводи у облику предавања, а практична у облику вежби, новинарских радионица на Факултету, као и стручне новинарске праксе у медијима са којима Факултет има потписан протокол о сарадњи.

Листа обавезних и изборних предмета са бодовним вредностима налази се у прилогу.

Вредност завршног рада је 8 ЕСПБ.

Предуслови за упис појединих предмета наводе се у приложеним спецификацијама предмета.

Курсеви из других студијских програма интегрисани су у студијски програм Журналистике са статусом обавезних или изборних предмета.

Услов за прелазак са другог програма јесте да студент положи предмете које није имао на другој студијској групи, а који у студијском програму Журналистике припадају ужестручним (новинарским) предметима, потпорним предметама уже струке и матерњем језику.

Прилози за стандард 1:

Прилог 1.1. Публикација установе (сајт институције) www.ff.uns.ac.rs

Стандард 1. Структура студијског програма
Студијски програм садржи елементе утврђене законом (који се детаљно исказују у одговарајућим стандардима)
Опис: <p>а) Назив и циљеви студијског програма: Основни циљеви студијског програма су овладавање одговарајућим академским и стручним знањима из области комуникологије. Овладавање вештинама и техникама новинарског рада које се темеље на начелима медијске етике и деонтологије. Развој креативних способности у складу са сврхом студијског програма и оспособљавање кандидата за компетентно бављење новинарском професијом у дигиталном медијском окружењу.</p> <p>б) Врста студија и исход процеса учења: Основне академске студије. Након завршетка основних академских студија новинарства студенти стичу следеће опште компетенције: 1) основна теоријска знања из области комуниколошких наука и новинарства, 2) основна знања о методама и техникама савременог новинарства, 3) основна знања о методама и техникама истраживања јавног мњења, 4) способност примене стечених теоријских и стручних знања у новинарској пракси, 5) способност критичког мишљења при извештавању и у истраживачком процесу, 6) способност разумевања, излагања, критичке анализе, синтезе и решавања проблема у области комуниколошких наука и у новинарској пракси, 7) способност примене теоријско-методолошких и научно-стручних знања у пракси, 8) способност комуникације и сарадње са ужим и ширим окружењем 9) спремост за тимски рад у медијској редакцији 10) оспособљеност за коришћење савремених дигиталних уређаја у медијском извештавању, 11) способност разумевања и комуницирања на једном страном језику који је одабран као изборни страни језик током студија.</p> <p>в) Академски назив: дипломирани новнар / журналиста.</p> <p>г) Услов за упис на студијски програм: Услов за упис на основне академске студије новинарства јесте завршена средња школа у четворогодишњем трајању и положен пријемни испит, до ступања на снагу одредби Закона о високом образовању којима је предвиђена државна матура (општа, стручна и уметничка) као услов за упис на студијске програме основних академских студија. Остали услови регулисани су општим актима и правилницима Универзитета у Нишу и Филозофског факултета.</p> <p>д) Листа обавезних и изборних студијских подручија: Студијски програм садржи обавезне предмете (187 ЕСПБ), предмете изборног блока (45-51 ЕСПБ), стручну праксу (3 ЕСПБ) и завршни рад (7 ЕСПБ). У структури студијског програма заступљене су следеће групе предмета: 15,97% академско-општеобразовних, 36,14% научно-стручних, 27,71% стручно апликативних и 20,18% теоријско-методолошких.</p> <p><i>Статус обавезних предмета имају:</i> Комуникологија, Увод у новинарство, Основи социологије, Новинарски жанрови, Уређивање у медијима, Фотографија у медијима, Медијско право, Реторика, Агенцијско новинарство, Новинарство у штампаним медијима, Историја новинарства, Политички систем, Штампа и он-лине жанрови и форме, Новинарска етика, Радијско новинарство у дигиталном добу, Методологија медијског истраживања, Телевизијско новинарство, Компаративни медијски системи, Наративно новинарство, Теорија јавног мњења, Телевизијски жанрови и форме, Креативност читања и писања, Информационо друштво, Међукултурно комуницирање и медији, Истраживачко новинарство, Деонтологија медија, Политичко комуницирање, Теорија медија, Култура комуницирања, Нови медији.</p> <p><i>Статус изборних предмета имају:</i></p>

Страни језици 1, 2, 3, 4 (Енглески језик, Француски језик, Руски језик, Грчки језик), Односи с јавношћу, Пропаганда и јавност, Филозофија хумора, Религије савременог света, Српски језик и говорна култура, Увод у студије рода, Новинарска стилистика, Информатика, Право јавних медијских сервиса, Савремени српски језик, Модерна политичка историја Срба, Невербална комуникација, Медијска публика, Савремене медијске технологије, Друштвене мреже и мрежна комуникација, Медијска репрезентација прошлости, Дикција, Савремена политика, Писање о уметности у медијима, Увод у естетику медија, Креирање и продукција садржаја на дигиталним платформама, Медији и екологија, Социологија масовних комуникација, Психологија личности, Медијске функције интернет платформи, Документарни филм у медијима, Култура и уметност у медијима, Социјална психологија, Анализа медијског дискурса, Информационо комуникациони системи, Мобилно новинарство, Менаџмент људских ресурса, Усмена историја Ниша и околине, Увод у трансмедиијалност.

ђ) Основне академске студије *новинарства* трају 8 семестара (4 године), укупан фонд часова по годинама студија износи: I - 600, II - 600, III - 600, IV – 600

е) **Бодовна вредност** сваког предмета исказана је у складу са европским системом преноса бодова и чини је 242 до 248 ЕСПБ бодова (прва година 60-62 ЕСПБ, друга година 62-64 ЕСПБ, трећа година 60-62 ЕСПБ, четврта година 60 ЕСПБ. Бодовна вредност сваког предмета исказана је у Наставном плану студијског програма – основних академских студија новинарства.

ж) **Укупна бодовна вредност завршног** рада је 7 ЕСПБ, а подељена је на два сегмента – Предмет завршног рада (истраживачки рад) који носи 3 ЕСПБ бода и Завршни рад – израда и одбрана који носи 4 ЕСПБ бода.

и) **Предуслови за упис појединих предмета и група предмета:** Посебни услови за упис појединих предмета дефинисани су књигом предмета (стандард 5.2)

ј) **Начин избора предмета из других студијских програма:** Курсеви из других студијских програма интегрисани су у студијски програм основних академских студија *новинарства* и имају статус обавезних или изборних предмета.

к) **Услови за прелазак са других студијских програма у оквиру истих или сродних области студија:** Прелазак са других студијских програма у оквиру истих или сродних области студија је могућ и дефинисан у складу са Законом и општим актима Универзитета и Филозофског Факултета. Студенти могу током студија бирати и полагати испите из других акредитованих студијских програма који нису обухваћени овим студијским програмом, што ће бити назначено у Додатку дипломи, у делу „Положени предмети / активности, који нису предвиђени студијским програмом“.

л) **Начини и методе извођења наставе чине:** предавања, вежбе, менторски рад, самостални и групни рад, писање семинарских и истраживачких радова, теренска истраживања, различити облици интерактивне наставе, консултативни рад. У настави се примењују различити видови монолошке, дијалогске, методе рада на тексту и демонстративно-илустративне методе.

Прилози за стандард 1:

Прилог 1.1. Публикација установе (у штампаном или електронском облику, сајт институције).

Prilog 7. Standard 2: Svrha studijskog programa za novinarstvo Fakulteta političkih nauka
Univerziteta u Beogradu

<p>Стандард 2. Сврха студијског програма Студијски програм има јасно дефинисану сврху и улогу у образовном систему, доступну јавности.</p>
<p>Опис (највише 500 речи)</p> <p>Сврха студијског програма је да образује студенте и студенткиње за различита усмерења у области медија, новинарства и комунологије, нудећи интердисциплинарни приступ са културолошким дисциплинама, а под окриљем политиколошког усмерења. Савлађујући основне политиколошке претпоставке, а усмеравајући се у сфери медија и комуникација, студенти и студенткиње бивају оснажени за критичко поимање друштвене, политичке и медијске стварности. Студијски програм ОАС Новинарства и комунологије обезбеђује знања и вештине из области комуникација, што је постао доминантан и важан део друштвене и политичке сфере. Програм нуди теоријске поставке из области медија, медијског права и комунологије, чиме се оснажује академски капацитет студената за изучавање медија и друштва и политике у најширем смислу. Истовремено, студијски програм образује будуће медијске професионалце за стицање читавог сета практичних и апликативних медијских вештина, како за рад у традиционалним медијима, тако и за рад у дигиталним медијима, пратећи брзи развој разних медијских сервиса и медијских платформи и њихов утицај на медијску и друштвену праксу. Сврха студијског програма је да оспособи студенте за најшири дијапазон послова јавних политика и односа са јавношћу, али и за анализу медија, друштвених и политичких догађаја и њихове јавне презентације.</p>
<p>Прилози за стандард 2: Прилог 1.1. Публикација установе (у штампаном или електронском облику, сајт институције).</p>

Стандард 2. Сврха студијског програма Журналистика

Студијски програм има јасно дефинисану сврху и улогу у образовном систему, доступну јавности.

Сврха студијског програма јесте да образује новинаре у складу са потребама струке и захтевима друштвене заједнице, што значи да им омогући стицање темељног теоријског и практичног знања из предмета уже струке, стицање основног теоријског и практичног знања из предмета шире струке и општеобразованих предмета, овладавање вештинама и развој креативних способности неопходних за бављење новинарством, усвајање етичких начела и познавање норми медијског система и да их тако оспособи за рад у медијима и сродним делатностима из области културе и медија.

Основни задаци студијског програма јесу да припреми и оспособи новинаре за одговорно и професионално информисање о догађајима од јавног интереса; уважавање принципа демократског друштва; уважавање потреба мултиетничких и мултикултурних друштава; поштовање права и уважавање права на различитост, развијање креативног и критичког мишљења. Студијски програм обезбеђује стицање компетенција које су друштвено оправдане, корисне и потребне у савременом хиперкомуникационом дигиталном друштву.

Сврха студијског програма усклађена је са сврхом и задацима Факултета и односи се на развијање хуманистичког и критичког приступа комуникацијској размени и интеркултурној комуникацији у савременом добу.

Сврха студијског програма јесте и омогућавање даљег теоријског и практичног усавршавања на мастер и докторским студијама.

Прилози за стандард 2:

Прилог 1.1. Публикација установе (сајт институције): www.ff.uns.ac.rs

Стандард 2. Сврха студијског програма

Студијски програм има јасно дефинисану сврху и улогу у образовном систему, доступну јавности.

Опис:

Сврха програма Основних академских студија новинарства је образовање новинара у складу са потребама струке као и захтевима друштвене заједнице, што значи пружање (и омогућавање стицања) темељног теоријског и практичног знања из предмета (уже) струке, стицање адекватних и потребних знања шире струке, али и из општеобразовних предмета, и наравно – овладавање неопходним вештинама за бављење новинарством. Исто тако, овај студијски програм омогућава и развој креативних способности потребних у новинарству и обезбеђује квалитетно стицање компетенција које су друштвено оправдане и потребне, пре свега због неопходности савременим приступима реструктурирања јавне сфере у којој комуникација са политичким, економским, културним, спортским и осталим носиоцима информација, постаје кључни ресурс који је неопходан за демократско функционисање друштва.

Програм основних академских студија новинарства доприноси развоју специфичне професије за којом захтеве испољава модерно пословно окружење. Максимално користећи основна новинарска знања и вештине, овај програм иде и ка специфичним областима комуницирања. Оправданост се види у чињеници да је данас информација највреднији ресурс, али и сазнању да ако није пренета на време и одговарајућим медијским каналом, остаје удаљена од јавних токова.

Студијски програм указује на неопходност етичких начела у новинарству и повезаност, па и условљеност новинарске професије са моралним поступањем. Тако програм оспособљава студенте за рад у штампаним, електронским и онлајн медијима, као и за тимски рад који је у новинарству често неопходан.

Истинито, одговорно и објективно (непристрасно) обавештавање о догађајима од јавног интереса, уважавање принципа демократског друштва, уважавање различитости и права на различитост – то су основни задаци и обавезе новинара, а основна сврха овог програма основних академских студија новинарства је да студенте, будуће новинаре за то припреми и оспособи. Примерено процесима у европском окружењу студенти ће се обучити производњи информација и догађаја, њиховом креирању и обликовању, дистрибуцији и мултипликовању, уз разумевање креативних стратегија и вештина.

Понуђена концепција програма је и темељ за даље теоријско и практично усавршавање на мастер и докторским студијама.

Сврха је јасно формулисана; чини је формирање компетентног академског стручњака – новинара, обученог да из обиља информација селекује информације од значаја за јавност, обради их у складу са начелима новинарских кодекса и професионалне етике и након тога их посредством различитих медијских канала упути ка јавности.

Нова знања и међународно валоризоване вештине у областима које нуди овај програм, неопходни су нашој земљи, посебно јужној Србији, јер су недостатак квалитетних новинара, велика препрека за њен бржи развој и глобалну интеграцију.

Прилози за стандард 2:

Прилог 1.1. Публикација установе (у штампаном или електронском облику, сајт институције).

Prilog 10. Standard 3: Ciljevi studijskog programa za novinarstvo Fakulteta političkih
nauka Univerziteta u Beogradu

Стандард 3. Циљеви студијског програма Студијски програм има јасно дефинисане циљеве.
Опис (највише 500 речи) <p>Циљ студијског програма је да образује и оспособи студенте/киње да примене знања и вештине у области новинарских, комуниколошких и културолошких дисциплина. Студенти/киње основних академских студија Новинарства и комуникологије најпре стичу знања и увиде у концепте из домена политикологије, чиме стварају теоријску базу адекватну за разумевање друштвених концепата, државности, политике у најширем смислу, јачајући појмовни апарат у овој теоријској области, али и критички однос према друштвеној стварности и друштвеним феноменима. Даљим усмерењем ка новинарским и комуниколошким дисциплинама, у равномерној распоређености обавезних теоријских и практичних знања, али и имајући у виду афинитете и интересовања академаца, студенти и студенткиње се профилишу у будуће професионалце који се у најширем смислу баве јавношћу, комуницирањем, културом и родном политиком. Усмерење ка жељеним дисциплинама прати савремене дебате у области комуникологије и теорије медија, медијског права и медијске етике чиме студенти постају кадри да разумеју, полемишу и анализирају медијску и друштвену стварност. Истовремено, студијски програм нуди практичне вештине и апликативна знања која су неопходна за рад у најразличитијем типу медија. По завршетку овог студијског програма, студент треба да буде обучен за квалитетно и професионално обављање новинарског посла, послова односа са јавношћу, анализе медије, односно за учешће у медијској политици у најширем смислу. Овај студијски програм води рачуна о изучавању традиционалних медија, али и разумевању и употреби нових медија и медијских платформи, чиме будући медијски професионалац постаје конкурентан, како у академским дисциплинама, тако и на тржишту рада.</p>
Прилози за стандард 3: Прилог 1.1. Публикација установе (у штампаном или електронском облику, сајт институције).

Prilog 11. Standard 3: Ciljevi studijskog programa za novinarstvo Filozofskog fakulteta
Univerziteta u Novom Sadu

Стандард 3. Циљеви студијског програма Журналистика

Студијски програм има јасно дефинисане циљеве.

Циљеви основних академских студија Журналистике су: Овладавање одговарајућим академским и стручним знањима, вештинама и техникама, развој креативних способности у складу са сврхом студијског програма у циљу оспособљавања за компетентно бављење новинарском професијом; Овладавање одговарајућим способностима и вештинама неопходним за бављење новинарском професијом: способношћу да очче догађај од јавног интереса, разумеју и истраже његове узроке и предоче последице, вештином преношења информације у складу са захтевима и могућностима одређеног медија.

Концепт студијског програма, његова сврха и структура, постављени су у интердисциплинарни оквир тако да омогућују остваривање и следећих циљева: Стицање комуникационе и медијске компетентности у вербалној, невербалној, визуелној и дигиталној комуникацији; Овладавање специфичностима структуралних делова медијског система Србије из угла њихове друштвене, економске, политичке, културне и професионалне детерминисаности; Стицање теоријских и академских знања потребних за наставак студија и усавршавање на наредним нивоима образовања.

Прилози за стандард 3:

Прилог 1.1. Публикација установе (сајт институције): www.ff.uns.ac.rs

Prilog 12. Standard 3: Ciljevi studijskog programa za novinarstvo Filozofskog fakulteta
Univerziteta u Nišu

Стандард 3. Циљеви студијског програма

Студијски програм има јасно дефинисане циљеве.

Опис:

Циљеви студијског програма *Основних академских студија новинарства*

У односу на претходно акредитован програм *Основних академских студија новинарства*, пратећи трендове у развоју ове области, сада редизајнирамо приступ, тако што се фокусирамо на незаобилазне дигиталне вештине и технике, али и теоријске анализе новог информационо-комуникационог окружења. Поред припреме студената за рад у традиционалним медијима, у штампи и електронским медијима, и теоријског и методолошког приступа при изучавању рада и ефеката масовних медија, рекаредитован програм нуди и потпуно нови сет предмета којима се дигитално окружење, које обликује новинарску професију данас, поставља као кључно. Наставни процес фокусиран је на изучавање модерних теоријских поставки у области комуниколошких наука и новинарства, уз примену савремених масмедијских алатки и уважавање јавности као неопходног чиниоца демократизације. Један од кључних циљева у реакредитованом програму јесте развијање креативних способности, нарочито кроз самосталне практичне радове, анализе и истраживања.

Циљеви програма укључују постизање адекватних компетенција и метода новинара, као и овладавање специфичним вештинама:

- Стварање компетентних новинара, са способношћу директног идентификовања, креирања, дистрибуције и презентације информација у свим медијским формама и каналима.
- Овладавање одговарајућим академским и стручним знањима, вештинама и техникама.
- Стицање општих и посебних знања из комуниколошких, културолошких, историјских, правних, социолошких, уметничких и других научних области, која ће им омогућити да стручно и компетентно обављају активности новинара.
- Развој креативних способности у складу са сврхом студијског програма и оспособљавање за компетентно бављење новинарском професијом. Академска знања којима би студенти на основним академским студијама требало да овладају односе се на академско-општеобразовна, теоријско-методолошка, научно стручна и стручно апликативна подручја.
- Овладавање одговарајућим способностима и вештинама неопходним за бављење новинарском професијом: способношћу да уоче (а често и предвиде) догађај од јавног интереса, разумеју и истраже његове узроке и предвиде последице и алтернативе, вероватноћу одређених последица, као и овладавање вештином објективног преношења информација у складу са захтевима и могућностима медија у којима раде.
- Оспособљавање студената за послове анализе, истраживања и предвиђања, друштвено релевантних догађаја и процеса.
- Од студената се очекује да овладају различитим дигиталним технологијама, како би постали компетентни субјекти информационо-комуникационих система. Ове вештине биће омогућене кроз предмете који су фокусирани на дигитално окружење (од нових медија до креирања садржаја на друштвеним мрежама и мобилног новинарства).

- Овладавање теоријским знањима која су неопходан темељ за даље студирање и усавршавање.

Циљеви су усклађени са основним задацима:

- преношење стручних знања и вештина из комуниколошко-културолошке области;
- дубоко познавање медија, форма и жанрова, како штампаних, тако и електронских;
- овладавање дигиталним вештинама, неопходним за рад у новом медијском окружењу;
- стицање комуниколошке способности и критичке зрелости студената за самосталан рад и анализирање у медијима, као и самостално уочавање друштвеног догађаја и вредновања његовог значаја.
- стицање наведених способности обезбеђено је уношењем у курикулум већег броја предмета из области медијско-комуниколошких примењених знања и вештина, при чему програм перцепира основне трендове који ће редефинисати концепт друштвене заједнице у смислу даље демократизације, глобализације и дигитализације. Тако дефинисани циљ део је остварења педагошке мисије Филозофског факултета у Нишу и важан је за развој овог дела Србије.

Прилози за стандард 3:

Прилог 1.1. Публикација установе (у штампаном или електронском облику, сајт институције).

Prilog 13. Standard 4: Kompetencije diplomiranih studenata novinarstvo Fakulteta
političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Стандард 4. Компетенције дипломираних студената

Савладавањем студијског програма студент стиче опште и предметно-специфичне способности које су у функцији квалитетног обављања стручне, научне и уметничке делатности. Опис квалификације која произилази из студијског програма мора одговарати одређеном нивоу националног оквира квалификација.

Опис општих и предметно-специфичних компетенција студената (највише 200 речи)

По завршетку ОАС Новинарства и комуникологије студенти су оспособљени за рад у медијским редакцијама, односно могу самостално професионално да обављају новинарски или други медијског посао у традиционалним и дигиталним медијима. Осим способности да критички мисле и анализирају друштвену и политичку стварност, што је нужно за квалитетан рад у медијима, студенти и студенткиње новинарства поседоваће и вештине и знања за обављање репортерског, презентерског, уредничког и менаџерског посла, као и корпус дигиталних вештина и компетенција. По завршетку програма, студенти и студенткиње обучени су за рад у најширем спектру послова односа са јавношћу, будући да су стекли професионалне компетенције, али и да поседују знања о најразличитијем типу друштвених политика. Истовремено, интердисциплинарно образовање омогућиће студентима и студенткињама да се укључе у истраживачке институције које се баве културом, културном политиком, истраживањима јавног мњења, различитим облицима менаџмента, израде комуникационих стратегија, информативно-аналитичким пословима, невладиним организацијама и независним контролним телима, као и да се баве педагошким радом. Студијски програм инсистира на препознавању и примени нових иновативних информационо-комуникационих технологија, али и на препознавању и примени професионалне етике, што је такође једна од кључних компетенција медијских професионалаца.

Опис исхода учења (највише 200 речи)

По завршетку програма, студенти ће стећи напредна академска и стручна знања која се односе на теорије, принципе и процесе рада у медијима. Студенти ће стећи увид у савремене теоријске дебате у сфери политикологије, комуникологије, културологе и медија, поседујући академска знања и критички однос према темама и феноменима у датим областима. Студенти ће бити оснажени да аналитички промишљају и вреднују процесе у својим специјализованим областима. Истовремено, студенти ће стећи практична знања за самостално обављање посла у редакцијама, али и у другим сферама јавног живота које подразумевају јавну презентацију. Стичући ова знања и вештине, студент ће бити кадар да самостално препозна, критички вреднује и нуди решења у датој области, као и да користи специјализоване инструменте за рад у традиционалним и дигиталним медијима и другим сродним областима. Након овог студијског програма, студенти ће оснажити критички приступ проматрања друштвених и политичких феномена, али и развити свест и изучити технике за примену етичких стандарда у датој области. Очекује се да, по завршетку студија, студент може самостално да води пројекте из својих специјализованих области, али и да организује, контролише и обучава друге за рад у датим областима.

Прилози за стандард 4:

Прилог 4.1. Додатак дипломи.

Prilog 14. Standard 4: Kompetencije diplomiranih studenata novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu

Стандард 4. Компетенције дипломираних студената Журналистике

Савладавањем студијског програма студент стиче опште и предметно-специфичне способности које су у функцији квалитетног обављања стручне, научне и уметничке делатности. Опис квалификације која произилази из студијског програма мора одговарати одређеном нивоу националног оквира квалификација.

Савладавањем студијског програма студент стиче следеће опште компетенције: основна теоријска знања из области комуниколошких наука и новинарства; основна знања о методама и техникама савременог новинарства; способност примене стечених теоријских и стручних знања у новинарској пракси; способност критичког мишљења приликом извештавања и у истраживачком процесу; способност примене теоријско-методолошких и научно-стручних знања у пракси; способност комуникације и сарадње са ужим и ширим окружењем; способност обављања новинарског посла у редакцији; анализира и процењује ефекте сопственог рада и стручно се усавршава, а медијске вештине примењује у пракси; изграђује позитивну слику о себи и поштује етичке принципе професије новинарства.

Прилози за стандард 4:

Прилог 4.1. [Додатак дипломи.](#)

Prilog 15. Standard 4: Kompetencije diplomiranih studenata novinarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu

Стандард 4. Компетенције дипломираних студената

Савладавањем студијског програма студент стиче опште и предметно-специфичне способности које су у функцији квалитетног обављања стручне, научне и уметничке делатности. Опис квалификације која произилази из студијског програма мора одговарати одређеном нивоу националног оквира квалификација.

Опис:

Концепт студија новинарства заснован је на низу општих и специфичних комуниколошких компетенција кандидата. **Опште способности** подређене су квалитетном и аутономном обављању новинарске делатности, а као најважније издвајају се:

- формирање новинара способних да примене стечена знања и вештине у домаћој и међународној комуниколошко-културолошкој пракси
- способност истраживања, идентификације, анализирања, предвиђања и објављивања одређених информација, битних за шири друштвени интерес; способност критичког мишљења при извештавању, као и током истраживачког процеса
- самосталност у стручном раду и доношењу одлука битних за придобијање публицитета уз развој комуникационих способности и вештина;
- разумевање и поштовање професионалних стандарда, уз способност друштвене интеракције и квалитетне тимске сарадње; колегијалност, смисао за сарадњу и прихватање критике

Савладавањем студијског програма студенти **стичу и специфичне компетенције:**

- темељно познавање облика новинарске комуникације, медија и културе, развијање суштинских знања из области медијске праксе.
- способност анализе утицаја новинарства на друштво, као и историјски контекст развоја медија
- употреба адекватних новинарских форми и естетике уз познавање тренутних регулаторних питања у новинарству
- разумевање основних појмова, термина и категорија из области социолошких, психолошких и осталих друштвених и хуманистичких наука
- способност примене информационих технологија у овладавању знањима из области комуниколошких наука, коришћења извора различитог типа и праћења и примене новина у струци

Опис исхода учења (највише 200 речи):

Темељно теоријско и практично познавање и разумевање процеса идентификовања, креирања и дистрибуирања информација. Студент је стручно обучен да примени информатичке и комуникационе технологије у традиционалним и новим медијима, према потребама информационе заједнице. Такође студент је обучен да управља и води сложу комуникацију, интеракцију и сарадњу са другима из различитих друштвених група. Посебно се развијају знања и методе тимског рада, вештине преношења информација и њиховог ширења, као и способност континуираног образовања. Захваљујући предметима на којима се изучавају менаџерске компетенције, као и компетенције у области односа са јавношћу, студенти ће имати прилику да стекну неопходна знања уз помоћ којих ће моћи да делују предузетнички и преузимају руководеће послове, али и да самостално и са пуном одговорношћу воде најсложеније пројекте.

Прилози за стандард 4:

Прилог 4.1. Додатак дипломи.

Prilog 16. Predmeti i teme koji nisu obuhvaćeni analizom – studijski program za
novinarstvo, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Predmet	Teme iz domena novih medijskih tehnologija
Akaderske veštine	Uređivanje i obrada teksta.
Javno mnjenje	Javna sfera i mediji. Od salona do sajbersfere. Od štampe do društvenih mreža.
Kvantitativni metodi u političkim naukama	Vežbe koje se sastoje od aktivnog rada u statističkim softverima: R, SPSS i eksel.
Međunarodno komuniciranje	Internet kao prostor za međunarodno komuniciranje - od građana novinara do računarske propagande. Sukob oko regulisanja onlajn komunikacije - Goggle i Facebook naspram nacionalnih država.
Novinarstvo u štampi i osnove istraživačkog novinarstva	Intervju u onlajn magazinima i na internetu.
Odnosi s javnošću	Potreba novih tehnologija u komunikaciji. Onlajn PR.
Sociologija	Umreženo društvo
Teorija i tehnika novinarstva	Pravilno korišćenje izvora informacija (akteri, eksperti, dokumentacija, internet)
Uvod u novinarstvo	Izvori informisanja – tradicionalni izvori i izvori u digitalnom dobu.

Prilog 17. Predmeti i teme koji nisu obuhvaćeni analizom – studijski program za
žurnalistiku, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Predmet	Teme iz domena novih medijskih tehnologija
Agencijsko novinarstvo	Novinske agencije u eri interneta. Uređivanje internetskih stranica.
Dokumentarna televizijska reportaža	Postprodukcija TV reportaže (obrada slike i zvuka).
Osnove naučnog novinarstva	Naučno novinarstvo u digitalno doba.
Istorija novinarstva	Internet i prvi onlajn mediji.
Komunikologija 2	Kompjuterska mreža i virtuelno komuniciranje. Informaciono društvo.
Mediji i kultura sećanja	Sećanje u novom tehnološkom okruženju. Grupni multimedijalni projekat u veb formi.
Mediji kultura i društvo	Mediji i digitalna kultura. Internet, kultura i društvo. Globalne komunikacije i globalni mediji.
Medijska pismenost	Osobine pojedinih vrsta medija (agencije, štampa, radio, televizija, novi mediji – internet). Digitalna medijska pismenost.
Medijski sistem Srbije	Internetski mediji u Srbiji.
Neverbalna komunikacija	Neverbalna komunikacija na društvenim mrežama.
Novinarski žanrovi 2	Hibridni žanrovi kao odlika novih medija. Pripreme za produkciju žanrova od pravilnog korišćenja izvora informacija.
Sport i mediji	Analiziranje specifičnih karakteristika tradicionalnih i novih medija u izveštavanju o sportu.
Uvod u novinarstvo	Osobine pojedinih vrsta medija: novi mediji – internet.

Prilog 18. Predmeti i teme koji nisu obuhvaćeni analizom – studijski program za
novinarstvo, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

Predmet	Teme iz domena novih medijskih tehnologija
Agencijsko novinarstvo	Uloga tehnologije u razvoju agencija i struktura lida.
Istorija novinarstva	Internet osvaja svet, novinarstvo na mreži, internet, cenzura i demokratija.
Komparativni medijski sistemi	Medijski sistemi u digitalnom dobu.
Medijska publika	Internet i novi mediji, novi oblici ponašanja publike na internetu, interaktivna i participativna publika. Delovanje publike na internetu, formiranje društvenih zajednica i razvoj demokracičnijeg društva.
Medijska reprezentacija prošlosti	Sećanje u digitalnom dobu.
Novinarska etika	Etika onlajn novinarstva.
Novinarstvo u štampanim medijima	Integrirana redakcija tradicionalnih štampanih izdanja i onlajn.
Osnovi sociologije	Savremeno društvo i tehnologije.
Političko komuniciranje	Internet i politička komunikacija.
Televizijski žanrovi i forme	Kamera i montaža. Primena digitalnih tehnologija u televizijskom izveštavanju.
Televizijsko novinarstvo	Estetika digitalne televizije.
Uvod u estetiku medija	Estetika selfija. Estetika interneta. Uticaj multimedija na umetnost.

Prilog 19. Izvodi iz silabusa predmeta koji sadrže teme iz novih medijskih tehnologija na Fakultetu političkih nauka u Beogradu

Obavezni predmeti:

Naziv predmeta	Informatika
Ciljevi	U okviru predmeta razmatraju se sledeća pitanja: smisao upravljanja, informacija kao osnova procesa upravljanja sistemima; sistemski pristup; razvoj i karakteristike mašina za obradu informacija (računari); hardver, softver i informacioni sistemi; informatika kao naučna disciplina koja se bavi proizvodnjom, čuvanjem, preradom i deseminacijom informacija; osnovni pravci razvoja i primene informatike; fenomen Interneta (nastanak i razvoj), servisi na Internetu; karakteristike nastajućeg informatičkog društva (mrežna organizacija, dekompozicija, postmoderna); uticaj Interneta u politikologiji i društvenim naukama, osnovne društvene posledice Interneta i njegovog budućeg razvoja. Teorijska i praktična znanja koja dobijaju su fundamentalna za dalji tok studija i rad nakon završetka studiranja, a koristiće im i u različitim aktivnostima svakodnevnog života.
Ishodi	U okviru predmeta studenti će naučiti: šta je smisao upravljanja; osnovne elemente sistemskog pristupa; šta je suština informacija i informacionih sistema i kako se mogu primenjivati za uspostavljanje i delovanje organizacija i političkih i drugih procesa; u koje svrhe se koristi Internet, kako je organizovan (IP/TCP i Paket switching), upotreba računara; pribavljanje informacija uz pomoć mašina za pretraživanje Interneta, koji su servisi dostupni na Internetu, šta su virusi i kakav se budući razvoj Interneta predviđa i bitne društvene promene u društvima u kojima je proizvodnja informacija centralna aktivnost, izrada veb sajtova i korišćenje alata za analizu posećenosti sajtova.
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava:</i> Opšta teorija sistema i kibernetika, Šta je upravljanje i smisao upravljanja, Priroda i određenje informacije, Računari, aplikativni softver i baze podataka, Poslovni i upravljački informacioni sistemi, Nastanak i razvoj informatike, Poslovna informatika, Pravna informatika, Politička informatika, Nastanak i razvoj Interneta, Internet kao saznajno, informativno i komunikaciono sredstvo, Informatičko društvo, Savremeni trendovi u razvoju poslovnog softvera. <i>Praktična nastava:</i> Vežbe (u računskom centru ili <i>online</i>)

Naziv predmeta	Uporedni medijski sistemi
Ciljevi	Uporedno proučavanje medijskih sistema je ključno za povezivanje geneze medijskih sistema i njihovih dinstiktivnih karakteristika. Apstrahovanje tipova medijskih sistema na osnovu analize indikatora, pruža makro perspektivu koja olakšava da se uvide sličnosti i razlike između sistema, i na osnovu toga objasne spefičnosti kao i određene pojave unutar medijskih sistema. Na taj način se traže odgovori na pitanje zašto određena regulatorna rešenja, poltike i strategije imaju različito dejstvo u različitim sistemima. Dakle, uporedna perspektiva omogućava da se agensi u medijskim sistemima (država, regulatorna tela, političke partije, profesionalna udruženja, društvene grupe, publika) posmatraju u međusobnom

	sadejstvu, kao i u odnosu prema širem društvenom, ekonomskom i kulturnom okruženju, kako bi se sagledala njihova snaga i uloga u medijskim sistemima.
Ishodi	Sagledavanje razvoja medijskih tržišta, uloge države u medijskim sistemima, odnosa medija i politike, tj. političkog paralelizma, nezavisnosti medija, između ostalog i u vezi sa načinima finansiranja medija, omogućiti studentima da uočavaju uzročnu posledične veze između pojava u konkretnim medijskim sistemima i bolje razumeju specifičnosti medijskih sistema. Proučavanje sličnosti i razlika između medijskih sistema, predstavlja osnovu za kritičko procenjivanje medijskih politika, efikasnosti medijske regulative, kao i predviđanje pravaca razvoja medijskih sistema. Dakle, studenti stiču nepohodna znanja da sagledaju i razumeju svoju buduću ulogu u medijskom sistemu, kao i mogućnost da u zavisnosti od profesionalnog angažmana kritički sagledavaju ili/i aktivno učestvuju u kreiranju medijskih politika i strategija razvoja medijskih sistema.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i></p> <p>1) Pojam medijskog i informaciono-komunikacionog sistema 2) Komparativni pristup u studijama medija i politike 3) Uporedno proučavanje medijskih sistema 4) Agensi u informaciono-komunikacionim sistemima i kriterijumi za klasifikacije medijskih sistema 4) Tipovi medijskih sistema 5) Razvoj medijskih tržišta u komparativnoj perspektivi 6) Uloga države u medijskom sistemu 7) Razvoj i tipovi javnih servisa u medijskim sistemima 8) Regulacija, deregulacija i novi nadnacionalni akteri u ulozi intermedijatora (na pr. Google, Facebook) 9,10) Paralelizam između medijske i političke sfere u različitim medijskim sistemima 11) Procesi profesionalizacije novinarstva u medijskim sistemima 12) Nejednakosti, mediji i manjine u medijskim sistemima</p> <p><i>Praktična nastava</i></p> <p>Praktična nastava se izvodi na časovima vežbi na kojima će studenti učiti kako da analiziraju konkretan medijski sistem na osnovu indikatora, upoznati se sa postojećim bazama podataka (kao što su podaci o medijskim slobodama, medijskom vlasništvu, profesionalizaciji novinarstva, i drugim) i naučiti kako da ih primene u analizi indikatora pojedinačnih medijskih sistema. Na osnovu predstavljanja rezultata bazičnih analiza za pojedinačne medijske sisteme razvija se komparativna perspektiva kroz diskusiju.</p>

Naziv predmeta	Radio novinarstvo
Ciljevi	Cilj kursa je da upozna studente sa osnovnim osobinama radija kao i potencijalima prezentacije medijskih sadržaja na tradicionalnom radiju, radiju na internetu i kroz podcast. Predmetom je obuhvaćen kratki istorijat, funkcije savremenog radija i vrste radijskih programa, kao i načini organizacije i funkcionisanja redakcije. Pored usvajanja osnovnih teorijskih koncepata u okviru radijskih studija, kurs je baziran, pre svega, na praktičnim veštinama i znanjima iz oblasti novinarstva na radiju, prilagođeni eri digitalnih medija. Usvajanjem ovih veština studenti treba da budu osposobljeni da u praksi, u konkretnoj redakciji ili na podcastu, samostalno pripremaju kratke, proširene i tonske vesti, emisije vesti, izveštaje, intervju i radijske analitičke priloge. Studenti će u okviru kursa savladati osnove snimanja i montaže zvuka, kao i upotrebu tonskog materijala u različitim žanrovima na radiju. Na taj način stiču osnovna znanja za rad u savremenim informativnim redakcijama, i upoznaju sa osnovama radijske produkcije.
Ishodi	Kroz nastavu i vežbe, svaki student treba da bude osposobljen da može u praksi da radi sve jednostavne i složene novinarske poslove na radiju. To znači da može da prati događaje, prikuplja informacije i oblikuje ih za programsko emitovanje. Takođe, treba da steknu veštine istupanja pred mikrofonom i samostalnog

	saopštavanja informacija. Nakon završenog kursa, studenti će moći da vode kraće razgovore u živom programu, prilagode radijske sadržaje digitalnim platformama i ovladaju svim alatima za kreiranje kvalitetnog i autentičnog zvuka.
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska i praktična nastava</i> Nastanak i razvoj radija u svetu i kod nas; Osnovni tipovi radijskih programa, danas; Savremeni radio: karakteristike, način prezentacije sadržaja. Radio na internetu; Produkcioni potencijal podkasta kao audio forme; Jezik radija i vest na radiju: specifičnosti i razlike u odnosu na vest u štampi i na televiziji - praktično vežbanje: preoblikovanje vesti iz štampe u radijsku vest, priprema fleš; Radijska vest po agencijskim izvorima - praktično vežbanje pripreme radijskih vesti, čitanje, razgovor, ispravke; Priprema i uređivanje emisije vesti na radiju do 3 minuta sa kratkim fleševima - praktično vežbanje i podela zadataka; Odnos prema mikrofonu: disanje, dikcija, izgovor pojedinih glasova - čitanje vesti u studiju; Izveštaj na radiju: specifičnosti, najava, trajanje, korišćenje tonskog materijala - slušanje radijskih izveštaja; Rad na terenu: praćenje konkretnog događaja, pisanje izveštaja, snimanje u studiju, montaža tonskog inserta; Slušanje izveštaja, analiza, ispravke; Anketa na radiju: specifičnosti, izbor pitanja, ciljna grupa, način korišćenja snimljenog materijala; Intervju na radiju: tipovi intervjuja po sadržaju i po načinu realizacije, priprema i realizacija, način postavljanja pitanja - slušanje intervjuja i simulacija; Rad na terenu: izbor sagovornika, snimanje, selekcija materijala, montaža; Preslušavanje intervjuja, analiza, ispravke; Radio paket (prilog): formulisanje istraživačkog pitanja, priprema i realizacija, selektovanje informacija, pisanje vezivnih tekstova, montaža. Organizacija i funkcionisanje radijske redakcije.

Naziv predmeta	Televizijsko novinarstvo
Ciljevi	Osnovni cilj kursa je da upozna studente sa ključnim teorijskim konceptima u okviru studija televizije, specifičnostima televizije kao medija, ključnim karakteristikama, prednostima i ograničenjima TV novinarstva u eri digitalnih medija i društvenih mreža, kao i etičkim i profesionalnim izazovima u televizijskom izveštavanju. Predmet obuhvata analize televizijskih informativnih programa, specijalizovanih TV emisija, istraživačkih TV serijala, najboljih informativnih TV praksi u svetu i u Srbiji, kao i praktičnu obuku određivanja i istraživanja teme, intervjuisanja, pisanja scenarija, snimanja, montaže i javne prezentacije TV priloga. Studenti na kursu stiču osnovna znanja za rad u informativnim programima savremenih televizijskih redakcija, a pored obuke za TV vesti i izveštaje, javljanja sa lica mesta i intervjuja na terenu, imaju priliku i da se oprobaju u izradi kratkih dokumentarnih TV formi. TV novinarstvu se pristupa iz perspektive savremenog medijskog tržišta, tako da studenti uče i o tome šta je sve potrebno da TV priloge ponude za emitovanje velikim medijskim kućama, ali o tome koji je značaj estetike i etike slike, kakve su tehnike onlajn i oflajn snimanja i montaže kratkih i dužih TV formi.
Ishodi	Kroz nastavu na ovom predmetu, studenti treba da upoznaju televiziju kao medij u savremenom okruženju, a kroz praktičan rad da se osposobe za rad u redakciji. Treba očekivati da posle završenih studija novinarstva na FPN, TV novinar uđe u bilo koju redakciju i da pokaže poznavanje organizacije, zanimanja, tehnologije i terminologije TV novinarstva, kao i da bude spreman da se odmah uključi u proces proizvodnje, odnosno snimanja priloga, intervjuisanja i rada u redakciji vesti. Prednost ovog kursa je što obuhvata ključne teorijske koncepte o televiziji, poznavanje TV jezika, osnove tehnologije snimanja i montaže, novinarski i reporterski posao, složene TV formate, spremnost za timski rad i poznavanje novih alata na digitalnim platformama, koji čine preduslov za kvalitetan angažman u redakcijama u 21. veku. Studenti na kraju kursa treba da steknu veštine neophodne

	za proizvodnju relevantnih i kreativnih informativnih, ali i dokumentarnih TV formi, da steknu uvid u sve detalje informativne televizijske produkcije, kao i da nauče kako da kritički analiziraju savremene TV formate i diskutuju o njihovom sadržaju, vizuelnom stilu, temama i drugim relevantnim pojedinostima.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i></p> <p>Ključni teorijski koncepti u studijama televizije. Televizijsko novinarstvo – glavni izazovi u savremenom medijskom okruženju. Razlika između televizije i drugih tipova medija. Pregled televizijskog tržišta u svetu i u Srbiji. Pisanje za televiziju – stilske specifičnosti. Izveštavanje za televiziju. Odnos slike i teksta. Analiza sadržaja, tema, načina izrade i novinarskog stila na televiziji. Kako praviti TV priču – šta je fokus. Javni nastup: šminka i dress code. TV intervju – teorijska i praktična primena, intervjuisanje na terenu i u TV studiju. Osnovne tehnike snimanja materijala za TV priloge, snimanje intervjua. Pisanje scenarija i kvalitetnog storyboard-a. Glavne karakteristike vizuelnog – značaj slike u TV novinarstvu. Televizijski talk show – pristup i analiza. Izrada TV paketa – određivanje teme, snimanje, gledanje i odabir materijala, montaža, grafika. Kako se pravi dobar video esej. Vođenje informativnih programa – tehnike prezentacije. Dokument i dokumentarno – značaj i upotreba dokumentarnih novinarskih formi. Dokumentarna TV reporataža: tema, struktura, primeri iz prakse, redakcija, postupak pripreme materijala, montaža, rad na terenu.</p> <p><i>Praktična nastava</i> Poseta TV studiju odnosno informativnoj redakciji neke od nacionalnih TV stanica. Izrada TV vesti. Odlazak na događaj, izveštavanje sa lica mesta. TV reporter – glavne karakteristike. Stand-up, javljanje sa lica mesta. Konferencije za novinare kao izvor informacija. TV jezik – u scenariju i izveštajima sa lica mesta. Rad na terenu – određivanje teme i sagovornika, intervjuisanje, anketa. Pisanje scenarija za TV priloge. Snimanje i montaža TV paketa. Gostovanje iskusnih TV novinara i urednika. Gledanje TV dokumentaraca, kritička analiza dokumentarnog TV filma ili serijala emitovanih na svetskim i domaćim TV stanicama.</p>

Izborni predmeti:

Naziv predmeta	Onlajn novinarstvo
Ciljevi	<p>Cilj predmeta Onlajn novinarstvo je da omogući studentima sticanje teorijskih i praktičnih znanja koja su neophodna za profesionalan i uspešan rad u onlajn medijima, kao i za razumevanje njihovih razlika u odnosu na tradicionalne medije i osnovnih principa na kojima funkcionišu. Stoga se u okviru prvog dela nastavnog plana uče specifične karakteristike onlajn medija, principi na kojima funkcionišu, organizacija rada u digitalnim redakcijama i izmenjena uloga i zaduženja onlajn novinara. Drugi deo nastavnog plana posvećen je kreiranju sadržaja za onlajn medije i u okviru tog dela uče se specifičnosti izveštavanja za onlajn medija, karakteristike kvalitetnog medijskog sadržaja na digitalnim izdanjima, forme medijskih sadržaja na internetu, značaj multimedijalne produkcije i njena uloga u savremenom novinarstvu, potom etičke dileme specifične za onlajn novinarstvo, a u okviru ove celine stižu se i znanja o korisničkoj analitici i prilagođavanju sadržaja zahvetima digitalnog okruženja i publici u digitalnom dobu. Treći deo nastavnog plana posvećen je praktičnoj produkciji digitalnog medijskog sadržaja i u okviru tog dela uče se pravila i standardi za kreiranje svakog pojedinačnog elementa u okviru različitih novinarskih formi koje se objavljuju u onlajn medijima, od vesti do multimedijalnih priča. Na taj način studenti stižu sveobuhvatna znanja o onlajn novinarstvu, od teorijskih znanja o onlajn medijima (prvi deo), preko znanja o</p>

	specifičnostima produkcije digitalnog medijskog saržaja (drugi deo), pa sve do sposobnosti praktične primene svih stečenih znanja na ovom predmetu (treći deo).
Ishodi	Uspešnim savladavanjem predmeta studenti bi bili osposobljeni za uspešan praktičan rad u onlajn medijima, uz poštovanje najviših profesionalnih standarda, ali i za razumevanje najbitnijih principa i standarda rada u digitalnim medijskim redakcijama. To znači da bi nakon uspešnog polaganja predmeta studenti bili u stanju da samostalno obavljaju celokupan radni proces tokom kreiranja medijskih sadržaja u redakcijama onlajn medija, od pisanja teksta, preko pripremanja multimedijalnih sadržaja, pa sve do samostalnog objavljivanja svojih priča i njihovog uređivanja u skladu sa standardima onlajn novinarstva. Iako ovaj predmet ima pre svega praktično usmerenje, podjednako bitan ishod je i osposobljavanje studenata za kritično promišljanje onlajn medija i njihovim ciljevima u digitalnom dobu, potom o novim medijskim formama i etičkim dilemama u onlajn novinarstvu, kao i značaju i ulozi kvalitetnog medijskog sadržaja u onlajn izdanjima budući da je takav sadržaj najčešće zastupljen na domaćem medijskom tržištu.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i></p> <p>Teorijska nastava obuhvata sledeće tematske celine: Specifične karakteristike onlajn medija; Uloga novinara u digitalnim redakcijama; Digitalne medijske kompetencije; Karakteristike kvalitetnog digitalnog sadržaja; Specifičnosti izveštavanja u onlajn medijima; Novinarski izvori na webu; Forme medijskih sadržaja u onlajn medijima; Uređivačka politika onlajn medija; Etika onlajn novinarstva; Pisanje naslova za onlajn izdanja; Definisane i upotreba ključnih reči; Preglednost teksta u onlajn izdanjima; Upotreba multimedijalnih sadržaja u novinarskom izveštavanju; Pravila linkovanja; Upotreba tagova; Optimizacija novinarskog sadržaja za pretraživače; Objavljivanje novinarskog sadržaja; Uređivanje medijskog sadržaja u onlajn medijima; Rad u platformama za objavljivanje (CMS-a); Praćenje analitike objavljenog medijskog sadržaja;</p> <p><i>Praktična nastava</i></p> <p>Praktična nastava podrazumeva pripremanje tri različite medijske forme za objavljivanje u onlajn medijima i njihovo samostalno objavljivanje od strane studenata jer se na taj način najefikasnije razvija sposobnost praktične primene teorijskih znanja stečenih na ovom predmetu. Stoga u okviru kursa studenti pišu tri najčešće forme medijskih sadržaja u onlajn medijima koje samostalno objavljuju na medijskom sajtu koji se koristi za objavljivanje na ovom predmetu. U pitanju su vest, izveštaj i multimedijalna priča, a navedene tri forme ujedno predstavljaju predispitne obaveze na ovom predmetu.</p>

Naziv predmeta	Uvod u vizuelno komuniciranje
Ciljevi	Cilj predmeta je da upozna studente sa specifičnostima vizuelnog komuniciranja koje dominira savremenim komunikacijskim okruženjem. Razmatra se moć i priroda slika koje nastaju uz pomoć objekta i ukazuje se na ontološke izazove sa kojima se one sreću u digitalnom okruženju. Pored toga, analizira se i način na koji vizuelizacija podataka doprinosi bržem i lakšem prenosu određenih poruka putem infografika, mapa, interaktivnih prikaza. Problematizuje se pretpostavka objektivnosti i neutralnosti ovih vizuelnih poruka koje se intenzivno koriste u dva sistema koja dominantno konstituišu znanje u savremenom društvu - medijima i nauci.
Ishodi	Studenti će biti osposobljeni da kritički promišljaju vizuelne poruke sa kojima se svakodnevno sreću. Razumeće najzastupljenije vizuelne kodove i načine na koji oni učestvuju u formiranju značenja. Studenti će, koristeći semiotičku analizu, naučiti da tumače poruke koje šalju različite vrste medijskih slika. Moći će da debatuju o

	<p>objektivnosti fotorealističnih slika i da analiziraju konstrukciju, ali i manipulaciju tog sadržaja, što je posebno važno kada se ima na umu uspon "lažnih vesti" i "deep-fake" videa.</p> <p>Kroz praktičan rad će se osposobiti da: a) razumeju proces selekcije elemenata koji određuju značenje kadra (engl. frame) koji je u osnovi svih oblika vizuelnih poruka; b) da naprave sadržajne i promišljene fotografije namenjene javnoj komunikaciji; c) da praveći infografike savladaju osnove vizuelnog predstavljanja podataka.</p>
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i></p> <p>1) Osobnosti vizuelnog komuniciranja i vizuelne percepcije; 2) Uloga kamere u savremenom društvu - spektakl, nadzor, propaganda i informacija; 3) Vrste i specifičnosti vizuelnih poruka u medijima; 4) Kompozicija kadra; 5) Značenje fotografije; 6) Etika vizuelnog izveštavanja; 7) Problem autentičnosti i poverenja. Sintetizovane slike, mehanički snimci, deep-fake. Dometi i ograničenja digitalne forenzike. 8) Mediji i sećanje - snimci koji se pamte; 9) Vizuelna komunikacija i društvene mreže - reprezentacija i samoreprezentacija; 10) Osnove vizuelnog prikaza podataka - kombinovanje vrste podataka i forme reprezentovanja; 11) Podaci i prikaz stanja, stukture, promene i toka; 12) Vizuelno mišljenje - objašnjenje koncepta;</p> <p>Teorijska znanja studenti primenjuju radeći individualni studentski rad.</p> <p><i>Praktična nastava</i></p> <p>Praktična nastava se održava na vežbama i ima za cilj da osposobi studente za tri vrste zadataka. Prvi je da analiziraju značenje medijskih vizuelnih poruka što će raditi baveći se analizom karikature, ilustracije, fotografije ili video priloga. Drugi je da mobilnim telefonom prave fotografije koje su u tehničkom i značenjskom smislu adekvatne da budu deo javne komunikacije, a treći je da koristeći mogućnosti koje daje neki od besplatnih softvera naprave infografik kojim prikazuju rezultate nekog istraživanja koje je sprovedeno na Fakultetu političkih nauka.</p>

Naziv predmeta	Digitalno novinarstvo i multimedijalna produkcija
Ciljevi	<p>Glavni cilj predmeta je da upozna studente sa osnovnim principima i specifičnostima rada u digitalnoj medijskoj sferi, savremenom medijskom okruženju i digitalnom prostoru. Predmet je osmišljen tako da studenti steknu teorijska i praktična znanja o produkciji medijskog sadržaja, odnosno da više saznaju o ključnim karakteristikama digitalne medijske industrije i multimedijalne proizvodnje medijskog sadržaja u svetu i u Srbiji. Ideja kursa je da pokrene kritičko razmišljanje studenata o najaktuelnijim debatama u ovoj oblasti, ali i da im omogući da sami kreiraju sadržaj za različite digitalne platforme. Naročita pažnja biće usmena na osmišljavanje tema za novu, digitalnu publiku, korišćenje građana kao izvora, upotrebu društvenih mreža i opasnosti dezinformacija u ovoj sferi, zatim za sticanje digitalnih medijskih kompetencija i razumevanje nove uloge novinara u digitalnom dobu, kao i promišljanje o novim tehnologijama augmentovane i virtuelne stvarnosti u kreiranju medijskog sadržaja. Kurs posvećuje pažnju klasičnim oblicima novinarskog izražavanja, ali nije nužno ograničen na faktografske oblike, ostavljajući prostor za kreativnost, analitičnost, čak i dokumentarni pečat u onlajnu, bilo da je reč o tekstu, audio ili video formatu. Studentski radovi biće prezentovani na portalu koji je tome namenjen.</p>
Ishodi	<p>Učestvujući u nastavi na predmetu Digitalno novinarstvo i multimedijalna produkcija studenti savladavaju teorijske i praktične pretpostavke novinarstva u digitalnoj sferi. Na kraju kursa, studenti bivaju obučeni da razumeju specifičnosti novinarstva u digitalnom medijskom okruženju, potom da osmisle i kreiraju</p>

	kvalitetan multimedijalan sadržaj, kao i da ga plasiraju kroz različite medijske platforme.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i> Teorijska nastava iz ove oblasti biće usmerena na upoznavanje sa ključnim pojmovima u ovoj medijskoj oblasti, kao i na debate o izazovima u digitalnoj medijskoj sferi. Razmatraće se: digitalni pojmovnik; multimedijalna produkcija; građansko novinarstvo, građanin kao izvor i njegova verodostojnost; upotreba društvenih mreža za informisanje; upotreba društvenih mreža za plasiranje medijskog sadržaja; tehnologije augmentovane i virtuelne realnosti u proizvodnji medijskog sadržaja; uloga novinara i urednika u „imersivnom“ novinarstvu; etički izazovi u kreiranju multimedijalnog sadržaja; nove medijske kompetencije, digitalni medijski proizvodi i stil digitalnog novinarstva; vizuelizacija podataka; rad sa otvorenim podacima u digitalnoj sferi; rad sa multimedijalnim alatima onlajn – kreiranje mapa za potrebe novinarske priče, tehnike snimanja ekrana (gejming industrija), tehnike snimanja onlajn intervjua, tehnike snimanja podkasta, tehnika snimanja „360 stepeni“; onlajn montaža – korišćenje lako dostupnih onlajn alata za montažu multimedijalnog sadržaja.</p> <p><i>Praktična nastava</i> U toku kursa studenti će imati priliku da sami smišljaju i proizvode medijski sadržaj i plasiraju ga u digitalnom prostoru, na posebnom specijalizovanom portalu, ali i na drugim digitalnim platformama. Praktična nastava obuhvata kompletnu obuku od generalne ideje do realizacije i plasmana medijskog proizvoda. Gosti u praktičnom delu nastave biće profesionalci i eksperti u ovoj medijskoj sferi.</p>

Prilog 20. Izvodi iz silabusa predmeta koji sadrže teme iz novih medijskih tehnologija na
Filozofskom fakultetu u Novom Sadu

Obavezni predmeti:

Naziv predmeta	Informatika
Ciljevi	Ovladavanje osnovama rada u Microsoft Windows operativnom sistemu, pretraživanja i korišćenja Interneta, izrade i formatiranja dokumenata u programu Microsoft Word, tabelarnih kalkulacija u programu Microsoft Excel, izrade prezentacija u programu Microsoft PowerPoint.
Ishodi	Stečena znanja će studentu omogućiti efikasno korištenje računara sa Windows operativnim sistemom i rad sa datotekama. Upoznavanje sa osnovama korišćenja Interneta obezbediće veštine neophodne za preuzimanje sadržaja sa interneta, pretraživanje veba i rad sa elektronskom poštom. Student treba da savlada i elemente obrade teksta u programu Microsoft Word sa naglaskom na pisanju seminarских radova. Stečena znanja će studentu omogućiti samostalno izvođenje osnovnih izračunavanja u programu Microsoft Excel kao i izradu prezentacija u programu Microsoft PowerPoint. Kurs obuhvata sadržaje potrebne za polaganje sledećih ECDL (European Computer Driving Licence) modula: „Osnove korišćenja računara“, „Osnove korišćenja interneta“ i „Obrada teksta“, „Tabelarne kalkulacije“ i „Prezentacije“
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava</i> 1. Osnove korišćenja računara (hardver - delovi računara, vrste softvera, autorsko pravo i licenca, kategorije softvera, merne jedinice memorije, kodiranje znakova, rad sa prozorima, podešavanje radnog okruženja, elementi fajl sistema, upravljanje fajlovima i folderima, kompresovanje i dekompresovanje fajlova i foldera, snimak ekrana i prozora). 2. Osnove korišćenja interneta (računarske mreže, Internet, veb, preuzimanje sadržaja sa interneta, pretraživanje interneta, veb pošta, kalendar). 3. Obrada teksta (radno okruženje programa, rad sa datotekama i dokumentima, osnove uređivanja dokumenata, formatiranje teksta i pasusa, fusnote, zaglavlje i podnožje, numerisanje stranica, liste, slike, tabele, grafikoni, stilovi, natpisi, sadržaj, spisak objekata, štampanje, cirkularna pisma). 4. Tabelarne kalkulacije (radno okruženje programa, radni listovi, podaci i formule, formatiranje ćelija, osnove računanja, osnovne funkcije, procentualne vrednosti, grafikoni, štampanje). 5. Prezentacije (radno okruženje programa, teme i rad sa tekstom, tabele, slike, grafikoni, animacije, master slajdovi, preporučena pravila i struktura prezentacija). <i>Praktična nastava</i> Na vežbama se programi, obrađeni u teorijskom delu kursa, ilustruju praktičnim primerima, respektivno.

Naziv predmeta	Fotografija i mediji
Ciljevi	Sticanje osnovnih znanja o Fotografiji kao umetničkoj disciplini, sa naglaskom na razvoj fotografije kao medijski orijentisane prakse i njenog uticaja na društvo,

	medije i umetnost. Teorijsko i praktično upoznavanje studenata sa osnovnim principima rada fotoaparata i savladavanje rukovanja istim, sa posebnim osvrtom na ekspoziciju, kompoziciju, svetlo, kolorističke vrednosti i drugo, kako bi ubudućem radu znali prepoznati kvalitet i što više iskoristili mogućnosti ovog medijuma.
Ishodi	Usvojena osnovna znanja o Fotografskoj umetnosti i praksi i sposobnost primenjivanja stečenog znanja u žurnalističkoj profesiji.
Sadržaj predmeta	Teorijska nastava: 1. Uvod u Fotografiju. 2. Fotografija u 19. veku 3. Fotografija u 20. veku. 4. Razvoj estetskog izraza pojedinih žanrova. 5. Portret. 6. Reportaža. 7. Fotografija i razvoj tehnologije. 8. Akt, pejzaž. 9. Fotografija i štampa, razvoj procesa. 10. Fotografija u medijima (Pulicer). 11. "Lajf" časopis, koncept fotografije u žurnalistici. 12. Fotografija i razvoj popularističkih magazina. 13. Fotografske agencije ("Magnum"). 14. Pregled filmova i video materijala (ratna fotografija, "National Geographic" fotografija, "Magnum" agencija itd.) Praktična nastava: 1. Uvod u fotografiju – tehnički aspekt. 2. Konstrukcija fotoaparata. 3. Objektiv i optika. 4. Svetlosno osetljiva površina. 5. Rezolucija i kompresija. 6. Blenda. 7. Zatvarač i ekspozicija. 8. ISO/ASA, DIN, gejn. 9. Žižna daljina. 10. Fokus i dubinska oština. 11. Balans belog. 12. Kontrast i dinamika snimka. 13. Boja - tehničke i likovne vrednosti. 14. Kompozicija. 16. Optička pomagala. 17. Studio i osnovna rasveta. 18. Tehničke mogućnosti i nedostaci u kreativnoj upotrebi. 19. Izdvajanje subjekta od objekta. 20. Alati za obradu fotografija.

Naziv predmeta	Radijsko novinarstvo
Ciljevi	Upoznavanje sa osnovnim osobinama radija i osnovnim modelima radijske prezentacije medijskih sadržaja. Razvijanje sposobnosti za izradu radijskih medijskih formata
Ishodi	Razumevanje i ovladavanje veštinama radijskog novinarstva. Kreiranje radijskog sadržaja različitih žanrova
Sadržaj predmeta	Teorijska nastava 1. Moć radija; 2. Osnovne osobine radija kao medija; 3. Medijski žanrovi na radiju: vest, izveštaj, izjava, anketa, intervju, radio paket, reportaža 4. Tipovi radijskih formata: radijska emisija, otvoreni programski tok; 5. Vrste radio-stanica: javni servisi, komercijane stanice, stanice civilnog sektora; 6. Formatiranje radija. 7. Lokalne radio-stanice, piratske radio-stanice i studetnski mediji. 8. Informativni program na radiju: vesti i informativne emisije; 9. Radijski urednici, voditelji i novinari; 10. Zvučna identifikacija: džinglovi i špice; 11. Moderni radio: digitalni radio, radio na internetu, 12. Konvergencija radijskog programa sa internetom i televizijom. 13. Analiza istraživanja slušanosti radijskih programa. Praktična nastava Vežbe: 1. Kratke vesti; pisanje, odabir i prerada agencijskih vesti za radijsko emitovanje; 2. Pisanje izveštaja, montiranje u režiji, snimanje u studiju; 3. Anketa: snimanje, montiranje; 4. Intervju: simulacija intervjua u studiju; 5. Radijski paket: odabir teme, snimanje na terenu, montaža, snimanje u studiju. 6. Radijska identifikacija: analiza radijskih identifikacija–džinglova i špica; 7. Analiza različitih tipova voditelja. Novinarske radionice: 1. Emisiona tehnika radija, frekvencije i veština snimanja tona na terenu; 2. Simulacija: digitalna montaža; 3. Simulacija: izveštavanje sa terena uživo u program; 4. Simulacija: radijski intervju u studiju; 5. Simulacija: vođenje jedne radijske emisije/ programa; 6. Simulacija: priprema i emitovanje kratkih vesti; 7. Snimanje podcast sadržaja; 8. Snimanje na terenu materijala za ispitni radijski paket; 9. Montaža.

Naziv predmeta	Osnovi audio-vizuelnog izražavanja
Ciljevi	Upoznavanje studenata sa osnovnim principima audio-vizuelnog izražavanja od gramatike jezika audio-vizuelnih medija do estetike i kreacije složenijih formi. Usvajanje znanja o dostupnim audio-vizuelnim tehnologijama, razumevanje procesa tehnološkog razvoja i razvijanje istraživačkog potencijala i etičkih principa u oblikovanju audio-vizuelne poruke.
Ishodi	Osposobljenost studenata za tehnološko/producino planiranje akvizicije i postprodukcije AV sadržaja, estetsko-dramaturško oblikovanje audio-vizuelnih formi, ovladavanje tehnologijom savremenih medija.
Sadržaj predmeta	<p>Teorijska nastava</p> <p>Osnove tehnologije audio-vizuelnog izražavanja; Tehnologija akvizicije, distribucije i prikaza AV sadržaja, Zvuk i slika kao fizičke pojave, vizuelni i auditivni sistem čoveka; Audiovizuelna percepcija – osnovni principi. Parametri kadra: a)Parametri oblika b)Parametri prostora i vremena c)Parametri kretanja.Osa akcije; Pojam i struktura audiovizuelnog vremena (prostora); Formati filmske i digitalne slike; istorija kinematografske, elektronske i digitalne kamere i slike (kamera, aparat, ajfon, telefon); Parametri kamere: subjektivna ocena, šumnost, rezolucija, spektralna osetljivost, osetljivost na svetlo. Pravila kod kadriranja i snimanja: trećine, polovina, hedrum. Zlatni presek, Fizijeva podela, centri pažnje. Ravnoteža u kadru, dijagonale. Praćenje objekta u pokretu; Vrste zvuka u AV delu; Govor – osnovne karakteristike i funkcije; Mikrofoni (princip rada, karakteristike, akustička podela). Postavka mikrofona za snimanje govora; Gramatika montaže; Osnovni principi glatkog reza; Motivacija montažnog prelaza.Mehanička transformacija pokreta.Kontinuitet i diskontinuitet (ideativni); Tipovi montaže; Zadaci i vrste montaže.</p> <p>Praktična nastava</p> <p>Samostalna izrada kratke video forme na vežbama.Sve faze u nastanku praktičnog rada prate teorijski deo savladavanja audio-vizuelnog izraza- od izbora tehnike, preko snimanja zvuka i slike do montaže i savladavanja raa u softverskim programima Adobe premiere Pro, After Effects CC. Prva dva video rada su vrlo kratka (nekoliko kadrova), i sumiraju rad sa kamerom i rad u montaži, a za cilj imaju manipulaciju filmskim vremenom i prvenstveno služe razvijanju interesovanja za materiju i preorijentaciji mišljenja sa verbalnog na audiovizuelni jezik. Prvi je postizanje elipse sa što manje kadrova, a drugi vizuelizacija radnog procesa. Završni rad je igrana forma jednostavnog sadržaja i predstavlja reprezentaciju stečenih veština, ali ovoga puta implementiranu u audio-vizuelno-narativni sadržaj, kao pokušaj višeslojnog korišćenja naracije kroz vizuelni, auditivni i verbalni jezik.</p>

Naziv predmeta	Televizijsko novinarstvo
Ciljevi	Upoznavanje studenata sa fenomenom televizije (istorijatom i razvojem u 20. veku) kao i njenim specifičnostima kao medija u digitalnoj eri. Upoznavanje sa teorijskim konceptima TV predstavljanja, TV publike, osnovnim televizijskim žanrovima i novinarskim oblicima televizijskog izražavanja.
Ishodi	Osposobljenost studenata za samostalnu izradu kratkih TV formi i problemskih TV priloga.
Sadržaj predmeta	Teorijska nastava Istorijat i razvoj TV u svetu i kod nas; Televizija kao svedok i „prerađivač stvarnosti“; Obeležja predstavljanja na televiziji;Osnovni televizijski žanrovi i

	<p>njihove specifičnosti (informativni, zabavni, obrazovni, dokumentarni, dramski, hibridni žanrovi itd.); Vrednovanje i selekcija TV vesti; dramaturgija TV Dnevnika; Oblici novinarskog TV izražavanja (vest, izveštaj, intervju, reportaža, feature <i>live</i> uključanja, složeni problemski prilog – TV paket); Funkcija slike u ilustraciji TV vesti osnovni planovi u proizvodnji TV formi; TV emisija - faze od ideje do realizacije; Dokumentarni TV film kao vrhunac televizijskog novinarskom umeća; mobilno novinarstvo - kreiranje TV priča uz pomoć smartfona, Javni medijski servisi - karakteristike, značaj i uloga; Digitalna televizija – specifičnosti i razlike u odnosu na analognu eru. TV i internet; TV publika razlike u analognoj i digitalnoj eri</p> <p>Praktična nastava Vežbe-analiza različitih oblika novinarskog televizijskog izraza –TV vest, TV izvještaj, TV reportaža, problemski TV prilozi, TV intervju, TV emisija, TV feature, Uređivanje centralne informativne emisije (TV Dnevnik). Radionice: 1. Snimanje i montiranje TV ankete. 2. Javljanje uživo, najava i odjava s lica mesta. 3. Priprema problemskog TV priloga (Odabir teme, pisanje sinopsisa, pregled i montaža snimljenog materijala). 4. Snimanje studijske TV emisije (timski rad na izradi scenarija i realizaciji emisije)</p>
--	--

Naziv predmeta	Uvod u nove medije
Ciljevi	Upoznavanje sa društvenim i tehnološkim uslovima razvoja kompjuterske mreže kao novog medija u čovekovoj komunikacionoj praksi i oblicima komuniciranja koji se ostvaruju na mreži, ovladavanje osnovnim konceptima i kritičkim razumevanjem uticaja kompjuterske mreže na društvo u celini i na različite segmente društvenog života.
Ishodi	Student je sposoban da razume osnovne teorijske pristupe mediju kompjuterske mreže i različitim oblicima virtuelnog komuniciranja, i da pokaže analitičke sposobnosti za kritičko promišljanje kratkoročnih i dugoročnih društvenih uticaja različitih vrsta novih medija zasnovanih na kompjuterskoj mreži.
Sadržaj predmeta	<p>1) Tehnologija i mediji, 2) Društveni i tehnološki uslovi razvoja novog medija; 3) Određenje i karakteristike novih medija, 3) Virtuelno komuniciranje i njegove karakteristike, 4-7) Oblici virtuelnog komuniciranja: veb sajtovi, IRC, kompjuterske igre, „višekorisničke MUD“, virtuelna stvarnost i internet stvari, 7) Teorijski pristupi virtuelnom komuniciranju i klasične komunikološke teorije iz perspektive novih medija, 8) Etika i estetika novih medija, 9) Publika, korisnici i potrošači novih medija, 10) Identitet u digitalnom okruženju, 11) Participacija u digitalnom okruženju, 12) Politička ekonomija novih medija, 13) Stari i novi mediji, 14) Nova medijska pismenost, 15) Novi mediji i novinarstvo.</p> <p>Praktična nastava Radionice u okviru kojih studenti predstavljaju analizu različitih oblika virtuelnog komuniciranja i diskutuju o pitanjima koja se javljaju unutar konkretnih oblika virtuelnog komuniciranja.</p>

Naziv predmeta	Internetsko novinarstvo
Ciljevi	Upoznavanje sa praktičnim i teorijskim karakteristikama i specifičnostima internetskih medija.
Ishodi	Početna osposobljenost za rad u internetskim medijima. Viši nivo digitalne medijske pismenosti.

Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i></p> <p>Teorijska nastava: 1. Istorijat interneta. 2. Internetska medijska pismenost. 3. Digitalni jaz, cenzura i druga savremena iskušenja interneta. 4. Pojam i definicija internetskog novinarstva. 5. Pravila pisanja za internetske medije. 6. Novinarski žanrovi na internetu. 7. Osnovne odlike internetskih medija. 8. Hibridni žanrovi. 9. Konvergencija. 10. Internet i tradicionalni mediji. 11. Sadržaj sajta. 12. Novinari u eri interneta. 13. Etika na internetu. 14. Razdvajanje medija i novinarstva. 15. Internetski mediji i društvene mreže. 16. Internet, dezinformacije i poluinformacije. 17. Alternativni mediji i građansko novinarstvo. 18. Internetski mediji i oglašavanje. 19. Internetski alati za istraživačko novinarstvo. 20. Bezbednost na internetu. 21. Internet stvari. 22. Budućnost internetskog novinarstva.</p> <p><i>Praktična nastava</i></p> <p>Portali. Onlajn službe. Content Management Systems. Front-end i Back-end korisnici. Komponente, šabloni, teme, moduli, mamboti. Formiranje vlastitih e-novina. Rad sa vlastitim e-novinama. Vežbe u korišćenju Interneta kao izvora podataka za novinarske priloge. Vežbe orijentisanja na Internetu. Vežbe interaktivnosti na kompjuterskoj mreži. Vežbe pisanja novinarskih priloga u skladu sa pravilima internetskog novinarstva. Vežbe uređivanja onlajn izdanja. Vežbe plasiranja priloga u audio-vizuelnoj formi. Vežbe uređivanja za veb.</p>
------------------	--

Izborni predmeti:

Naziv predmeta	Napredna informatička pismenost 1
Ciljevi	Ovladavanje naprednim mogućnostima izrade i formatiranja dokumenata u programu Microsoft Word, odnosno korišćenja naprednih mogućnosti i funkcija programa Microsoft Excel za tabelarne kalkulacije.
Ishodi	Stechena znanja će omogućiti studentu efikasno korišćenje naprednih funkcija programa za obradu teksta i tabelarne kalkulacije uz povećanje produktivnosti. Kurs obuhvata sadržaje neophodne za polaganje naprednih ECDL (European Computer Driving Licence) modula „Napredna obrada teksta“ i „Napredne tabelarne kalkulacije“
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i></p> <p>1. Napredna obrada teksta (formatiranje teksta i pasusa, stilovi i sadržaj dokumenta, komentari i praćenje promena, slike i oblici, tabele, grafikoni, natpisi objekata, liste, sekcije i stupci, zaglavlje i podnožje, numerisanje stranica, fusnote, referenciranje, obrasci, cirkularna pisma, šabloni, štampanje, makroi, zaštita dokumenta).</p> <p>2. Napredne tabelarne kalkulacije (podaci, formatiranje ćelija, osnove računanja, datum i vreme, matematičke i logičke funkcije, finansijske funkcije, funkcije za rad sa tekstem, funkcije za referenciranje, funkcije baza podataka, uslovno formatiranje, filtriranje i sortiranje, izvedene tabele, grafikoni, analiza podataka, validacija, komentari, makroi, štampanje).</p> <p><i>Praktična nastava:</i> Na vežbama se programi, obrađeni u teorijskom delu kursa, ilustruju praktičnim primerima, respektivno.</p>

Naziv predmeta	Napredna informatička pismenost 2
Ciljevi	Ovladavanje naprednim mogućnostima izrade prezentacija u programu Microsoft PowerPoint, odnosno naprednim korišćenjem programa Microsoft Access za rad sa bazama podataka.

Ishodi	Stečena znanja će omogućiti studentu efikasno korišćenje naprednih funkcija programa za izradu prezentacija i rad sa bazama podataka uz povećanje produktivnosti. Kurs obuhvata sadržaje neophodne za polaganje naprednih ECDL (European Computer Driving Licence) modula „Napredne prezentacije“ i „Napredne baze podataka“.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i></p> <p>1. Napredne prezentacije (teme i rad sa tekstom, tabele, slike, grafički objekti, grafikoni, animacije, master slajdovi, preporučena pravila i struktura prezentacija, raspoređivanje elemenata slajdova, dijagrami, video i zvučni zapisi, poboljšanje produktivnosti, upravljanje prezentacijama).</p> <p>2. Napredne baze podataka (tabele, indeksi, veze između tabela, primarni i strani ključevi, referencijalni integritet, unos, pretraživanje i filtriranje podataka, napredni upiti, napredni obrasci, napredni izveštaji, makroi, uvoz i izvoz).</p> <p><i>Praktična nastava:</i> Na vežbama se programi, obrađeni u teorijskom delu kursa, ilustruju praktičnim primerima, respektivno.</p>

Naziv predmeta	Informatička pismenost 1
Ciljevi	Ovladavanje osnovama rada u Microsoft Windows operativnom sistemu, pretraživanja i korišćenja Interneta, izrade i formatiranja dokumenata u programu Microsoft Word.
Ishodi	Stečena znanja će studentu omogućiti efikasno korišćenje računara sa Windows operativnim sistemom i rad sa datotekama. Upoznavanje sa osnovama korišćenja Interneta obezbediće veštine neophodne za preuzimanje sadržaja sa interneta, pretraživanje veba i rad sa elektronskom poštom. Student treba da savlada i elemente obrade teksta u programu Microsoft Word sa naglaskom na pisanju seminarских radova. Kurs obuhvata sadržaje potrebne za polaganje sledećih osnovnih ECDL (European Computer Driving Licence) modula: „Osnove korišćenja računara“, „Osnove korišćenja interneta“ i „Obrada teksta“.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i></p> <p>1. Osnove korišćenja računara (hardver - delovi računara, vrste softvera, autorsko pravo i licenca, kategorije softvera, merne jedinice memorije, kodiranje znakova, rad sa prozorima, podešavanje radnog okruženja, elementi fajl sistema, upravljanje fajlovima i folderima, kompresovanje i dekompresovanje fajlova i foldera, snimak ekrana i prozora).</p> <p>2. Osnove korišćenja interneta (računarske mreže, Internet, veb, preuzimanje sadržaja sa interneta, pretraživanje interneta, veb pošta, kalendar).</p> <p>3. Obrada teksta (radno okruženje programa, rad sa datotekama i dokumentima, osnove uređivanja dokumenata, formatiranje teksta i pasusa, fusnote, zaglavlje i podnožje, numerisanje stranica, liste, slike, tabele, grafikoni, stilovi, natpisi, sadržaj, spisak objekata, štampanje, cirkularna pisma).</p> <p><i>Praktična nastava:</i> Na vežbama se programi, obrađeni u teorijskom delu kursa, ilustruju praktičnim primerima, respektivno.</p>

Naziv predmeta	Besplatni softverski alati 1
Ciljevi	Ovladavanje osnovama korišćenja programa otvorenog koda (GIMP, Inkscape, LibreOffice Base) koji predstavljaju besplatne alternative vodećih komercijalnih proizvoda (Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Microsoft Access) i koji se pored operativnog sistema Windows mogu koristiti i na operativnom sistemu Linux.

Ishodi	Student treba da savlada osnove obrade digitalnih fotografija u programu GIMP, osnove rada sa vektorskom grafikom u programu Inkscape i da se upozna sa osnovama korišćenja baza podataka u programu LibreOffice Base. Kurs obuhvata sadržaje potrebne za polaganje ECDL (European Computer Driving Licence) modula „Obrada slika“ i „Korišćenje baza podataka“.
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava</i> 1. Obrada fotografija sa programom GIMP (osnovni pojmovi rasterske grafike, radno okruženje programa, osnove obrade slika, selektovanje, transformacije, crtanje i popunjavanje površine, retuširanje fotografija, filteri i efekti, rad sa tekstom, slojevi, štampanje). 2. Rad sa programom Inkscape (osnovni pojmovi vektorske grafike, radno okruženje programa, rad sa datotekama i slikama, crtanje geometrijskih objekata, selektovanje i transformacije, rad sa tekstom, crtanje pravih i krivih linija, filteri, štampanje). 3. Osnove korišćenja baza podataka u programu LibreOffice Base (osnovni pojmovi, tabele, indeksi, veze između tabela, unos i pretraživanje podataka, upiti, obrasci, izveštaji). <i>Praktična nastava:</i> Na vežbama se programi, obrađeni u teorijskom delu kursa, ilustruju praktičnim primerima, respektivno.

Naziv predmeta	Uvod u digitalnu humanistiku
Ciljevi	Upoznavanje studenata sa konceptima i mogućnostima koje digitalna humanistika pruža u različitim kontekstima.
Ishodi	Student je sposoban da primenjuje savremene računarske i informacione tehnologije u različitim kontekstima; da ovlada veštinama koje mu omogućavaju širok pristup digitalnim podacima, sadržajima i informacijama; da primeni stečena znanja u praksi.
Sadržaj predmeta	Digitalna humanistika – pojam, tehnike istraživanja, razvoj, metodologija. Analogno i digitalno. Ontologija i epistemologija. Od humanistike do digitalne humanistike. Kibernetički diskurs. Kibernetika i umetnost. Okvir digitalnih kompetencija. Digitalno doba. Proces digitalizacije. Sajber prostor. (De)kolonizacija znanja i tehnologija. Kuriranje. Kiborg. Prirodni jezici. Digitalni alati, resursi i sredstva. Digitalni kod i softver. Platforme i njihova primena. Inovativni projektni modeli. Multimedijalnost. Baze podataka. Transformacija nestrukturiranog teksta u strukturirani. Nove matrice podataka. Hipertekstualno uređivanje. Konstrukcija baze tekstova. Korisnički interfejs. Digitalni mediji i sadržaji. Metamediji. Digitalni tekst. Digitalna kultura. Vizualizacija kulture. Digitalna umetnost. Digitalna kulturna baština. Digitalna humanistika i znanje. Digitalne tehnologije istraživanja i proučavanja istorije. Održivost projekata digitalne humanistike. Digitalna humanistika 2.0. Digitalna etika. Digitalna humanistika u Srbiji i svetu.

Naziv predmeta	Informatička pismenost 2
Ciljevi	Ovladavanje osnovama tabelarnih kalkulacija u programu Microsoft Excel, izrade prezentacija u programu Microsoft PowerPoint i korišćenja baza podataka u programu Microsoft Access.
Ishodi	Stečena znanja će studentu omogućiti samostalno izvođenje osnovnih izračunavanja u programu Microsoft Excel, izradu prezentacija u programu Microsoft PowerPoint i realizaciju osnovnih aktivnosti vezanih za korišćenje baza podataka u programu Microsoft Access.

	Kurs obuhvata sadržaje potrebne za polaganje sledećih osnovnih ECDL (European Computer Driving Licence) modula: „Tabelarne kalkulacije“, „Prezentacije“ i „Korišćenje baza podataka“.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tabelarne kalkulacije (radno okruženje programa, radni listovi, podaci i formule, formatiranje ćelija, osnove računanja, osnovne funkcije, procentualne vrednosti, grafikoni, štampanje). 2. Prezentacije (radno okruženje programa, teme i rad sa tekstom, tabele, slike, grafikoni, animacije, master slajdovi, preporučena pravila i struktura prezentacija). 3. Korišćenje baza podataka (osnovni pojmovi, tabele, indeksi, veze između tabela, unos i pretraživanje podataka, upiti, obrasci, izveštaji). <p><i>Praktična nastava</i></p> <p>Na vežbama se programi, obrađeni u teorijskom delu kursa, ilustruju praktičnim primerima, respektivno.</p>

Naziv predmeta	Besplatni softverski alati 2
Ciljevi	Ovladavanje osnovama korišćenja programa otvorenog koda (LibreOffice, Scribus) koji predstavljaju besplatne alternative vodećih komercijalnih proizvoda (Microsoft Office, Adobe InDesign) i koji se pored operativnog sistema Windows mogu koristiti i na operativnom sistemu Linux.
Ishodi	Student treba da savlada osnove obrade teksta u programu LibreOffice Writer, da se upozna sa osnovama rada u programu za stono idavaštvo (pripremu štampe) Scribus, sa elementima tabelarnih kalkulacija u programu LibreOffice Calc i sa izradom prezentacija u programu LibreOffice Impress. Kurs obuhvata sadržaje potrebne za polaganje ECDL (European Computer Driving Licence) modula „Obrada teksta“, „Tabelarne kalkulacije“ i „Prezentacije“.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uvod u obradu teksta u programu LibreOffice Writer (radno okruženje programa, rad sa datotekama i dokumentima, osnove uređivanja dokumenata, formatiranje teksta, formatiranje pasusa, fusnote, zaglavlje i podnožje, numerisanje stranica, liste, slike, tabele, grafikoni, stilovi, natpisi, sadržaj, spisak objekata, štampanje). 2. Osnove stonog izdavaštva u programu Scribus (radno okruženje programa, rad sa stranicama, okviri za tekst, okviri za slike, crtanje oblika, master stranice, štampanje i izvoz u PDF). 3. Elementi tabelarnih kalkulacija u programu LibreOffice Calc (radno okruženje programa, radni listovi, podaci i formule, formatiranje ćelija, osnove računanja, osnovne funkcije, procentualne vrednosti, grafikoni, štampanje). 4. Pravljenje prezentacija u programu LibreOffice Impress (radno okruženje programa, teme i rad sa tekstom, tabele, slike, grafikoni, animacije, master slajdovi, preporučena pravila i struktura prezentacija). <p><i>Praktična nastava</i></p> <p>Na vežbama se programi, obrađeni u teorijskom delu kursa, ilustruju praktičnim primerima, respektivno.</p>

Naziv predmeta	Primena novih tehnologija u nastavi
Ciljevi	Upoznavanje studenata sa principima primene novih tehnologija u nastavi društveno-humanističkih nauka, te sa konceptima i mogućnostima koje pružaju u obrazovnom kontekstu.

Ishodi	Student je sposoban da primenjuje informacione tehnologije u različitim kontekstima obrazovnog procesa; da kreira nastavni digitalni sadržaj na osnovu standarda informatičkog obrazovanja; da ovlada veštinama koje mu omogućavaju da nesmetano upotrebljava različite onlajn platforme, aplikacije i digitalne uređaje u nastavi i praksi.
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava:</i> Pojam informacione i komunikacione tehnologije. Vrste računara. Prenosni digitalni uređaji. Pojam e-učenja, u-učenja i m-učenja. Osnovni standardni informatičkog obrazovanja. Digitalna pismenost. Biheviorizam, konstruktivizam i konektivizam. Ergonomija. Okvir digitalnih kompetencija i digitalno doba. Pedagoški ishod primene tehnologije u različitim kontekstima obrazovnog procesa. Društvene mreže. Gejmifikacija u obrazovnom procesu. Savremene onlajn platforme i njihova upotreba u nastavi. Softveri za disleksiju. Uređaji i aplikacije za čitanje knjiga u elektronskom obliku. Onlajn enciklopedije. Pametne table i njihova upotreba. Zaštita podataka i privatnosti na internetu. <i>Praktična nastava:</i> upoznavanje i obuka za rad sa savremenima alatima, aplikacijama i platformama. Kreiranje interaktivnog sadržaja. Moodle. ATutor. aNewSpring. Chamilo. Canvas. Socrative .Blackboard. Sakai. Wiki, WordPress. PowerPoint. . Google Slides. Prezi. Beautiful.ai. Kahoot! Padlet. Voki. Nearpod. Moovly. Blendspace. Grammarly. Audacity. Snagit. Edmodo. EDpuzzle. Wordle. Glogster EDU. Vimeo. Jing. Flickr. Quizlet. Survey Monkey. Duolingo. RefME. GoConqr. Office Lens. myHomework Student Planner. 360 Cities. Facebook, Pinterest, Instagram, Twitter, LinkedIn, Orkut, Minecraft. Lex pad, YouTube, Google Scholar. Google Docs and Drive. Google FormsMicrobit. Evernote. TED/TED Ed. Coursera. Google Apps. e-Learning CONSORTIUM. Sheppard Soft.

Naziv predmeta	Građansko novinarstvo i socijalne mreže
Ciljevi	Obučiti studente za korišćenje blogova i drugih vidova građanskog novinarstva kao alata za rad i kao mogućih izvora informacija. Obučiti studente za korišćenje socijalnih mreža kao izvora informacija, kao kanala za diseminiranje informacija i kao alatke za širenje mreže izvora informacija.
Ishodi	Osposobljenost za upotrebu građanskog novinarstva i socijalnih mreža u svakodnevnom novinarskom radu.
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava</i> Pojam građanskog novinarstva. Tradicionalni mediji i građansko novinarstvo. Građani kao novinari zahvaljujući internetu. Blog. Podkast. Forumi. Komentarisanje. Socijalne mreže kao mediji. Facebook. Twitter. Youtube, Wikipedia, Instagram i ostale socijalne mreže. Korišćenje informacija sa socijalnih mreža. Poštovanje novinarskog kodeksa. Građansko novinarstvo i demokratija. Zloupotrebe građanskog novinarstva i socijalnih mreža. Mediji civilnog društva/mediji zajednice. Participativnost, interaktivnost, UGC, P2P. Era post-istine. <i>Praktična nastava</i> Pravljenje bloga/vloga, pravljenje naloga na socijalnim internetskim mrežama, pretraživanje blogova, pretraživanje socijalnih mreža, podkasti, forumi, onlajn komentari.

Prilog 21. Izvodi iz silabusa predmeta koji sadrže teme iz novih medijskih tehnologija na
Filozofskom fakultetu u Nišu

Obavezni predmeti:

Naziv predmeta	Fotografija u medijima
Ciljevi	... Studenti bi trebalo da budu kreativni i praktično osposobljeni da, kada prepoznaju značajnu temu, kreiraju (uz poštovanje osnovnih principa i tehnika kreiranja fotografija), obrade (uz poznavanje osnove rada u programu za obradu fotografije) i plasiraju fotografiju ili galeriju fotografija putem interneta (na portal studentskog dnevnog lista studnel.com, u neki od medija sa kojima Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu ima ugovor o poslovnoj saradnji ili na veb servise za postavljanje fotografija: flicker.com, www.istockphoto.com, www.gettyimages.com).
Ishodi	Studenti bi trebalo da poznaju istorijski razvoj fotografije i ključne promene koje je digitalizacija donela fotografiji, u procesu kreiranja, obrade i čuvanja slika; studenti bi trebalo da poznaju karakteristike digitalne fotografije u medijima; studenti bi trebalo da razumeju digitalne pojmove i ovladaju tehnologijom kroz praktične veštine rukovanja fotoaparatom i računarskim softverima za obradu digitalne fotografije; studenti bi trebalo da prepoznaju značajnu temu, kreiraju, obrade i plasiraju digitalnu fotografiju ili galeriju fotografija na onlajn tržište; studenti bi trebalo da poznaju pravnu regulativu koja obuhvata oblast digitalne fotografije; studenti bi trebalo da budu sposobni da pretražuju onlajn baze digitalnih fotografija; studenti bi trebalo da razumeju i kritički procenjuju sadržaj, semiološki analiziraju digitalne fotografije u medijima; studenti bi trebalo da budu osposobljeni da učestvuju u onlajn zajednicama koje se bave digitalnom fotografijom u medijima, da timski rade, razmenjuju iskustva i znanja.
Sadržaj predmeta	Analogna i digitalna fotografija; Fotografija i dokumentarnost; Fotografija u medijima; Fotografija i reprezentacija; Fotografija i pravni propisi; Kolokvijum; Upotreba fotoaparata; Izražajna sredstva fotografije; Obrada fotografije; Fotografija i archive; Analiza radova fotoreportera; Kolokvijum; Analiza studentskih radova <i>Praktična nastava:</i> ...Studenti individualno i grupno planiraju i realizuju snimanja digitalnim fotoaparatom uz pomoć nastavnika. Tokom semestra studenti bi trebalo da urade analizu fotografija u medijima i da, na osnovu stečenih teorijskih i praktičnih znanja, kreiraju svoje fotografije, obrade ih u programu za obradu fotografije i plasiraju putem interneta.

Naziv predmeta	Štampa i onlajn žanrovi i forme
Ciljevi	...Savremena štampa i onlajn novinarstvo u vremenu digitalnih platformi karakteriše hibridizacija žanrova i formi. ...Takođe, cilj predmeta je da se studenti upoznaju sa formama na veb portalima onlajn medija. Posredstvom ovog predmeta studenti bi trebalo da usvoje saznanja o teoriji i veštine i tehnike pisanja žanrova i formi, kako u štampi tako i na onlajn medijima.

Ishodi	Na kraju kursa, studenti bi trebalo da budu u stanju da valjano na osnovu teorijske i praktične nastave, koja se realizuje u okviru vežbi, usvoje znanja i veštine tehnike pisanja žanrova u štampi i na onlajn medijima. Takođe, studenti bi trebalo da budu osposobljeni za analizu kako žanrova, tako i uticaja i moći pisanih medija- dnevnih i periodičnih izdanja štampe. I konačno, studenti bi trebalo da budu spremni da uoče, pravilno analiziraju i razumeju način delovanja ali i etičkih kodeksa tradicionalne štampe i onlajn izdanja, istovremeno vrednujući i poredeći sa drugim sredstavima masovnog komuniciranja.
Sadržaj redmeta	<i>Teorijska nastava:</i> Naslovi u tradicionalnoj štampi i u onlajn medijima; Faktografski žanrovi u štampi (vest, izveštaj); Beletistički žanrovi u štampi (reportaža, putopis, crtica); Analitički žanrovi u štampi (društvena hronika, komentar sa podvrstama: uvodnik i kolumna, članak); Pojam, vrste i funkcija bekgrounda; Tehničko opremanje i prelom; Karikatura i fotografija; Trend stori; Fičer; Korektorski znaci i redigovanje teksta; Specifičnosti onlajn pisanja; Stilovi pisanja na onlajn medijima; Blog; Multimedija u službi teksta; Od komentara na sadržaju onlajn napisa do ideje za novi naslov <i>Praktična nastava: Vežbe:</i> Analiza dnevnih i periodičnih izdanja tradicionalne štampe i veb portala onlajn medija, tehnika pisanja žanrova u štampi, redigovanje i uređivanje. Pisanje za web (Word Press) - napravljen portal na koji studenti svake nedelje objavljuju svoje autorske radove - vest, izveštaj, intervju, kritiku, kolumnu, članak i slično.

Naziv predmeta	Radijsko novinarstvo u digitalnom dobu
Ciljevi	Cilj je da studenti steknu znanja i veštine kako bi mogli da u praksi u redakciji radija samostalno pripremaju osnovne radijske forme kao i da kritički analiziraju složenije novinarske radijske forme. Studenti stiču znanja o specifičnostima hibridnih formi onlajn radija i mogu da prepoznaju i analiziraju oblike konvergencije radija i interneta (veb radio i podkast radio).
Ishodi	Na kraju kursa, studenti treba da budu osposobljeni da obavljaju novinarske poslove u redakciji radija – da napišu radijsku vest, da izveštavaju za radio, da realizuju anketu, radijski intervju i radijski paket, kao i da pokažu osnovna znanja o organizaciji, zanimanjima i stručnoj terminologiji radio novinarstva. Istovremeno, kurs bi trebalo da omogući studentima dublje sagledavanje, razumevanje i analizu procesa konvergencije radijskih programa tradicionalnog radija i interneta, kao i osposobljenost za rad u timu na kreiranju hibridnih radijskih formi.
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava:</i> Istorija radija i počeci radio novinarstva; Specifičnosti radio žanrova (vest, izveštaj, anketa, intervju, komentar, kritika); Radio paket; Radio reportaža; Dokumentarne forme na radiju; Dijalog na radiju; Radio u digitalnom okruženju; Veb radio; Podkast radio; Novinarstvo na onlajn radiju; Onlajn radio i društveni mediji; Lokalni radio i globalni svet; Muzička industrija i onlajn radio; Javni radijski servis u digitalnom dobu; Komercijalni radio i novi ekonomski modeli onlajn radija <i>Praktična nastava: Vežbe:</i> Analiza radio programa i formi izražavanja, analiza onlajn radija, vokalna interpretacija teksta (vesti), pisanje za radio, snimanje izjave, ankete i intervju. Studenti pripremaju i predlažu koncepciju internet radija, kao i konkretne emisije. Analiza studentskih radova i komentari.

Naziv predmeta	Informaciono društvo
Ciljevi	Upoznavanje studenata sa teorijskim pristupima u proučavanju informacione revolucije. Upoznavanje sa odabranim teorijskim shvatanjima informacionog društva koje će studentima omogućiti da razumeju promene u poimanju društvene organizacije i komunikacije, a pod uticajem globalizacije i razvoja tehnologije, na čelu sa dominacijom interneta. S tim ciljem, studenti će upoznati najznačajnije teorijske pristupe u izučavanju informacionog društva, prvenstveno kroz teorije i interpretacije Frenka Vebstera i Manuela Kastelsa. ... Dalje, studenti će imati priliku da se upoznaju sa problemima i izazovima koje donosi novo komunikacijsko doba.
Ishodi	Od studenata se očekuje da razumeju i reprodukuju osnovne pojmove koji su u vezi sa problematikom informacione revolucije; da usvoje i uspešno interpretiraju različite teorijske pristupe u kritičkom promišljanju o informacionom društvu, kao i da usvojene pristupe primene u svojim teorijskim analizama, baveći se definisanjem, uzrocima, posledicama i izazovima informacionog doba (seminarski rad).
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava:</i> Upoznavanje sa programom rada, načinom ocenjivanja i polaganjem ispita. Evaluacija predznanja; Definisane pojma informacionog društva; Teorije informacionog društva; Revolucija informacijske tehnologije; Masovna publika u informacionom dobu; Poimanje prostora u informacionom dobu; Promišljanje o vremenu u informacionom dobu; Informacijski kapitalizam i društvena isključenost; Priprema i izrada kolokvijuma; Regulatorni izazovi u informacionom dobu; Civilno društvo i država u informacionom društvu; Privatnost i sloboda u informacionom društvu; Informacija i globalizacija; Internet kao sredstvo globalizacije; Kultura interneta; Izazovi informacionog društva; Priprema za polaganje ispita <i>Praktična nastava-vežbe:</i> Na vežbama se studenti kroz praktične zadatke i posredstvom upoznavanja sa savremenom literaturom osposobljavaju za praktičnu primenu svojih znanja: Priprema i izlaganje tekstova iz dopunske literature; Analiza relevantnih tekstova iz oblasti

Naziv predmeta	Novi mediji
Ciljevi	Pojmovno određenje i klasifikacija novih medija. Proučavanje strateških pravaca razvoja, modelovanjem novih medijskih formi, primenom savremenih informaciono-komunikacionih tehnologija i odgovarajuće programske metodologije.
Ishodi	Permanentno inoviranje znanja iz predmetne oblasti i razumevanje, odnosno prihvatanje promenljivih konceptualnih rešenja u aktivnom procesu implementacije novih medijskih formi.
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava:</i> Upoznavanje sa programom rada, načinom ocenjivanja i polaganjem ispita. Uvodne napomene o novim medijima; Informaciono društvo i nove forme razvoja; Transformacija tradicionalnim medija u nove. Konvergencija; Strateški pravci razvoja novih medija; Održivost i načini finansiranja; Internet tehnologije i mediji - Standardi multimedijalnih elemenata. Neophodna znanja u procesu implementacije savremenih medija; Web 2.0. i novi alati; Novi alati specifični za medijske radnike; Kolokvijum; Savremeni mediji i nove obrazovne forme. Specifičnosti metoda obrazovanja u procesu informatizacije; Osnovne karakteristike internet komunikacije u medijima. Karakteristike računarski posredovane komunikacije. Društvene mreže; Interaktivnost kao savremeni medijski kapacitet; Etika u onlajn sferi; Izvori, pretraživanje, pronalaženje

	<p>informacija; Novi mediji i obrazovni potencijal simulacionog pristupa; Kolokvijum; Priprema za polaganje ispita</p> <p><i>Praktična nastava: Vežbe:</i> U okviru praktičnih vežbi studenti će se upozati sa aktuelnim fenomenima, hardverskim i softverskim rešenjima i novim mogućnostima koje donose digitalne tehnologije i novi mediji. Poseban deo vežbi usmeren je na osposobljavanje studenata za multimedijalno opremanje onlajn tekstova i materijala. Svaki student će u okviru vežbi kreirati sopstveni besplatan blog sajt na sajtu Wordpress i kroz četiri celine ovladati veštinama, internog i eksternog hiperlinkovanja, SEO optimizacije, kreiranja interaktivnih grafikona, i drugih oblasti relevantnih za adekvatno plasiranje medijskog sadržaja na digitalne platforme. Takođe, kroz vežbe studenti će kreirati i posebne edukativne video sadržaje preko programa za montažu Movavi, i na taj način savladati nove tehnike kreiranja video materijala za društvene mreže i mobilne uređaje. Još jedan važan segment vežbi je osposobljavanje studenata za samostalnu kontinuiranu aktuelizaciju znanja i veština u sferi novih medija, kroz ukazivanje na relevantne izvore, sajtove, alate i onlajn zajednice koje im u tome mogu pomoći.</p>
--	--

Izborni premeti:

Naziv predmeta	Savremene medijske tehnologije;
Ciljevi	Cilj ovog predmeta je da omogući studentima sticanje osnovnih znanja koja se odnose na medijske tehnologije. Tehnološka otkrića su do sada drastično promenila način života ljudskog društva u svim sferama i razumevanje funkcionisanja medijskih sistema sa tehničkog stanovišta će biti neophodno svima koji rade za medije.
Ishodi	Na kraju kursa, studenti bi trebalo da budu upoznati sa načinom funkcionisanja svih uređaja i sistema koji se koriste u novinarstvu, preko mikrofona, zvučnika, radija, televizije, prenosa signala, pa do kamere. Takođe bi trebalo da steknu predstavu o tome koliko i na koji način su tehnološka otkrića uticala na razvoj modernih medija.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava:</i> Upoznavanje sa programom rada, načinom ocenjivanja i polaganjem ispita. Uvodne napomene o savremenim medijskim tehnologijama; Osnove zvuka, govor, muzika, buka; Osnovi mikrofona i efekti mikrofona; Zvučnici, slušalice, ozvučavanje; Informacije, istorijat prenosa signala; Žični prenos (vazdušni vodovi, upredene parice, koakcijalni kablovi, optički kablovi); Bežični prenos signala. Mobilna telefonija. Generacije i standardi; Radio; Televizija. Standardi i formati; Analogna i digitalna fotografija; TV kamera; Uticaj tehnologije na razvoj medija; Multimedija u službi novinarstva - formati za vesti, hiperlinkovi, interaktivni sadržaji; Internet u službi medija; Priprema za polaganje ispita.</p> <p><i>Praktična nastava: Vežbe:</i> U okviru praktičnih vežbi studenti će se upoznati sa digitalnim foto, video i audio formatima. Biće u prilici da se upoznaju sa principima rada digitalnih softvera za obradu video i audio sadržaja (Sony Vegas i Sony Sound Forge). Studenti će u okviru praktičnog rada montirati kratke video i audio forme u navedenim programima, i nakon toga biti obučeni kako da sadržaj konvertuju u različite formate i pripreme ga za postavljanje na različite digitalne platforme (onlajn mediji, društvene mreže, blog, podcast).</p>

Naziv predmeta	Društvene mreže i mrežna komunikacija;
Ciljevi	Cilj predmeta je da studenti ovladaju neophodnim znanjima vezanim za društvene mreže i mrežno komuniciranje kako bi bolje razumeli njihov uticaj na društvene tokove i oblikovanje moderne komunikacije.
Ishodi	Očekuje se da studenti nakon odslušanog predmeta bolje razumeju ulogu društvenih mreža, njihove prednosti i mane. Takođe, očekuje se da studenti uoče važnost društvenih mreža u svim medijskim sferama, počev od novinarstva, preko marketinga do odnosa s javnošću. Takođe važan segment u kojem se očekuje da studenti steknu nova znanja biće etičke dileme i problem privatnosti, ali i nove veštine u pretrazi podataka putem društvenih mreža. I ono što je najznačajnije za dalje studije i usavršavanje, studenti bi trebalo da ovladaju metodama u analizi društvenih mreža za potrebe naučnih istraživanja.
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava:</i> Definisane pojma i istorijat društvenih mreža; Društvene mreže u svetu (Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, Pinterest, LinkedIn, VKontakte, WeChat – sličnosti i razlike, prednosti i nedostaci); Komunikacija mrežne generacije; Društvene mreže i prilagođavanje tradicionalnih medija; Društvene mreže i odnosi sa javnošću; Društvene mreže i marketing; Društvene mreže kao generator društvenog aktivizma; Društvene mreže, političko komuniciranje i političke kampanje; Društvene mreže i revolucija (mit ili realnost); Društvene mreže, etika i privatnost; Društvene mreže i nacionalni identitet; Društvene mreže kao alat za pretragu; Moć haštaga (Hashtag); Društvene mreže i naučna istraživanja; Budućnost društvenih mreža <i>Praktična nastava: Vežbe:</i> Na časovima praktične nastave studenti će učiti kako da koriste specifične alate na društvenim mrežama za potrebe novinarskog posla (prikupljanje i selekcija informacija; deljenje novinarskih priča). Studenti će takođe biti u prilici da steknu znanja o savremenim metodama koje se koriste u istraživanju komunikacije posredstvom društvenih mreža (npr. SNA method - omogućava analizu veza između različitih aktera na društvenim mrežama i strukturu zajednice na osnovu određenog heštega).

Naziv predmeta	Kreiranje i produkcija sadržaja na digitalnim platformama
Ciljevi	Cilj predmeta je da studenti ovladaju znanjima potrebnim za kreiranje i produkciju sadržaja za savremene digitalne platforme. Cilj je da se studenti obučavaju da koriste savremene onlajn alate za video i audio montažu, kreiranje infografika, obradu fotografija i teksta, kao i specifične alate na društvenim mrežama (kao što je Jutjub studio), što će im omogućiti da svoje novinarske priče oblikuju u skladu sa zahtevima digitalnog doba.
Ishodi	Očekuje se da studenti nakon odslušanog predmeta i stečenih znanja tokom praktičnih vežbi budu spremni da samostalno kreiraju multimedijalne sadržaje za digitalne platforme. Znanja stečena na ovom predmetu studentima mogu biti od velikog značaja ukoliko se uzme u obzir činjenica da u se u savremenom novinarstvu teži ka integrisanim redakcijama i multiplatformskom izveštavanju.
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava:</i> Digitalne platforme – određenje pojma; Uvod u multiplatformsko izveštavanje; Forme izveštavanja za digitalne platforme; Izrada sinopsisa za priču; Onlajn alati za audio i video montažu; Onlajn alati za kreiranje infografika; Kolokvijum I; Onlajn alati za obradu fotografija; Onlajn alati za obradu teksta; Korisni alati na društvenim mrežama I; Korisni alati na društvenim mrežama II; Promocija sadržaja na društvenim mrežama i drugim digitalnim platformama; Kolokvijum II; Praktičan rad I – izrada multimedijalnog sadržaja; Praktičan rad II – promocija sadržaja na digitalnim platformama

	<i>Praktična nastava: Vežbe:</i> Na časovima praktične nastave studenti će proći kroz kompletan proces izrade multimedijalne novinarske priče uz pomoć “open source” platformi. Biće u prilici da koriste besplatne onlajn alate za montažu audio i video sadržaja, kreiranje infografika i obradu fotografija. Takođe, studenti će raditi i sa alatima koji su im dostupni u okviru različitih društvenih mreža, a koji im mogu biti od pomoći pri kreiranju ili promociji multimedijalne priče.
--	---

Naziv predmeta	Medijske funkcije internet platformi
Ciljevi	Cilj ovog predmeta je da se studenti upoznaju sa specifičnostima internet okruženja, posebno u oblastima u kojima je granica između medija u tradicionalnom smislu i internet platformi maglovita. Značajno je prepoznavanje uloge i značaja internet platformi, poput društvenih mreža i pretraživača, u oblikovanju društveno-političkih okolnosti. Takođe, značajno je i da studenti prave razliku između aktera, koji su nalik medijskim akterima na internetu, od aktera koje primenom specifičnih kriterijuma određujemo kao masovne medije. Uz to, namera ovog predmeta je da studenti sagledaju i negativne posledice koje proizlaze iz globalnog korišćenja internet platformi, kao što je nadzor, zloupotreba ličnih podataka, širenje dezinformacija i slično.
Ishodi	Po završetku kursa studenti bi trebalo da budu osposobljeni da prepoznaju medijske funkcije internet platformi, odnosno aktera koji donekle preuzimaju funkcije tradicionalnih medija; da prave jasnu razliku između medija u tradicionalnom smislu i novih aktera na internetu koji su nalik-medijskim akterima, kao i da budu osposobljeni da kritički promišljaju o negativnim posledicama komunikacije i informisanja posredstvom internet platformi.
Sadržaj predmeta	<i>Teorijska nastava:</i> Upoznavanje sa programom rada, načinom ocenjivanja i polaganjem ispita. Evaluacija predznanja; Funkcije tradicionalnih medija; Da li je internet medij?; Novo poimanje medija; Tehno-društvene institucije; Medijske funkcije internet platformi: društvene mreže; Medijske funkcije internet platformi: pretraživači; Kolokvijum – evaluacija prethodno usvojenog znanja; Politička uloga internet platformi; Internet i građanski aktivizam; Pojam hakera i hakerska etika; Informacije i dezinformacije na internetu; Nadzor i lični podaci na internetu; Kreativnost i sloboda na internetu; Kolokvijum – evaluacija prethodno usvojenog znanja. <i>Praktična nastava: Vežbe:</i> Na vežbama se studenti kroz kritičku analizu dodatne literature dodatno upoznaju sa specifičnostima internet platformi i internet okruženja.

Naziv predmeta	Informacioni komunikacioni sistemi
Ciljevi	Cilj ovog predmeta je da se studenti upoznaju sa specifičnostima savremenih informaciono-komunikacionih sistema, njihovim funkcijama, značajem i interakcijom. Značajno je prepoznavanje metoda rada savremenih informaciono-komunikacionih sistema i to kako svojim sadržajima i porukama utiču na oblikovanje javnog mnjenja, na socijalne relacije, ponašanja publika, kao i na promenu kolektivnih i individualnih psiholoških stanja. Uz to, namera ovog predmeta je da studenti sagledaju posledice komercijalizacije medijskih sistema i to kakve su perspektive informaciono-komunikacionih sistema na globalnom informacionom planu.
Ishodi	Po završetku kursa studenti bi trebalo da budu osposobljeni za prepoznavanje specifičnosti savremenih informaciono-komunikacionih sistema, da sagledaju

	njihovu raznolikost, komplementarnost, mogućnosti interakcije, kao i to kako deluju na publiku i na promenu odnosa u celokupnoj socijalnoj sferi.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava:</i> Upoznavanje sa programom rada, načinom ocenjivanja i polaganjem ispita. Evaluacija predznanja; Specifičnosti strukture i sistema. Specifičnosti informaciono – komunikacionih sistema; Pretpostavke funkcionisanja informaciono-komunikacionog sistema; Modeli informaciono – komunikacionog procesa; Agensi u informaciono – komunikacionom sistemu: država i političke partije; Agensi u informaciono – komunikacionom sistemu: društvene grupe, religijske organizacije i manjine; Priprema i izrada kolokvijuma; Profesionalne grupe komunikatora: novinari, stručnjaci za odnose s javnošću, oglašivači i istraživači javnog mnjenja; Tipovi medijskih sistema i njihove opšte karakteristike (tržišni medijski sistemi, etatički medijski sistemi i medijski sistemi zemalja u tranziciji); Informaciono-komunikacioni podsistemi i njihova uloga u savremenim društvenim sistemima; Savremeni medijski sistemi i nova medijska kolonijalizacija (medijokratija, politika i demokratija); Priprema za polaganje ispita; Primajućii podsistemi informaciono-komunikacionog sistema: publika, masa i javnost</p> <p><i>Praktična nastava: Vežbe:</i> Na vežbama se studenti kroz praktične zadatke i posredstvom upoznavanja sa savremenom literaturom osposobljavaju za praktičnu primenu svojih znanja. Studenti dobijaju zadatak da čitaju i kritički analiziraju tekstove iz dopunske literature, koje prezentuju ili usmeno na času ili u nekoj od pisanih formi - seminarski rad, esej i slično.</p>

Naziv predmeta	Mobilno novinarstvo
Ciljevi	Cilj ovog predmeta jeste da studenti upoznaju najnovije tendencije u novinarskoj profesiji kroz izučavanje tehničkih i žanrovskih dostignuća u novinarskoj oblasti. Mobilno novinarstvo sve više postaje trend, kako u profesionalnim medijskim kućama, tako i među običnim građanima. Poznavanje ove veštine danas predstavlja važan preduslov koji se postavlja pred ljude koji teže da postanu profesionalci u oblasti medija. Zbog toga, cilj je da studenti dobiju i teorijsko i praktično znanje kako bi savladali potrebne veštine, ali i razumeli društveni, kulturni i istorijski kontekst mobilnog novinarstva.
Ishodi	Nakon završenog kursa studenti će steći potrebna znanja i veštine za bavljenje mobilnim novinarstvom, što će im doneti potrebne kompetencije za rad u savremenom medijskom okruženju, bez obzira na to da li je reč o samostalnom radu ili radu u medijskoj kući.
Sadržaj predmeta	<p><i>Teorijska nastava:</i> Upoznavanje studenata sa sadržajem predmeta i njihovim obavezama; Mobilno novinarstvo – počeci i perspektive; Mobilno novinarstvo kao agens demokratizacije medija; Pametni telefoni i mobilno novinarstvo; Koncept građanskog novinarstva; Mobilno novinarstvo između profesionalizma i amaterizma; Mobilne vesti i tradicionalni novinarski žanrovi; Izvori i valorizacija sadržaja; Etičke dileme u mobilnom novinarstvu; Mobilno novinarstvo i društvene mreže; Ekonomske perspektive mobilnog novinarstva; Mobilno novinarstvo i marginalizovane društvene grupe; Publika novih medija; Mobilno novinarstvo u kulturi i umetnosti; Prezentacija studentskih radova</p> <p><i>Praktična nastava:</i> Pronalaženje primera i analiza medijskih sadržaja koji su produkt mobilnog novinarstva. Obuka studenata za korišćenje mobilnih uređaja za kreiranje medijskih sadržaja. Kreiranje i prezentacija sadržaja nastalih uz pomoć mobilnih uređaja.</p>

Prilog 22. Upitnik skaler za istraživanje percepcija studenata

UPITNIK - SKALER O STAVOVIMA STUDENATA NOVINARSTVA O NOVIM MEDIJSKIM TEHNOLOGIJAMA U OBRAZOVANJU (SSNNMTO)

Dragi studenti,

Upitnik koji se nalazi pred Vama namenjen je realizaciji istraživanja o pitanju promena do kojih je došlo u obrazovanju studenata novinarstva pod uticajem novih medijskih tehnologija. Vaše mišljenje nam je dragoceno radi stvaranja jasnije slike o realnom stanju u domenu obrazovanja studenata novinarstva na državnim univerzitetima u Republici Srbiji i mogućnostima unapređenja.

Predviđeno vreme za popunjavanje upitnika je trideset minuta, a učešće u ovom istraživanju u potpunosti je anonimno i sprovodi se na dobrovoljnoj bazi.

Sve informacije o Vama tretiraćemo sa strogom poverljivošću i u skladu sa propisima Evropske unije o zaštiti podataka (GDPR) i nacionalnim zakonom o zaštiti podataka o ličnosti. Svi podaci iz Republike Srbije se prikupljaju, obrađuju i čuvaju u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti („Službeni glasnik RS“, br. 87/2018). Nacionalna institucija zadužena za zaštitu podataka: Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, <https://www.poverenik.rs/sr/>. Svaka publikacija proizašla iz ovog rada koristiće podatke koji su anonimizirani, odnosno na osnovu kojih neće biti moguće identifikovati nijednog pojedinačnog učesnika. Vaše anonimne odgovore će naučni tim koristiti u naučno-istraživačke stručne svrhe. Imajte na umu da jednom kada se dati odgovori uključe u objavljene analize ili u bazu podataka, oni se ne mogu povući jer mi nećemo moći da identifikujemo Vaše odgovore. Ako imate bilo kakva pitanja ili nedoumice u vezi sa ovim istraživanjem, možete se obratiti istraživačima.

Ispitanik može u bilo kom trenutku da odustane od procesa anketiranja. Uz to, učesnici istraživanja ne dobijaju naknadu zbog učešća u istom. Dobijeni rezultati nakon ovog istraživanja biće iskorišćeni isključivo u naučne svrhe.

Opšti podaci:

Pol: M Ž

Godina studija: 1 2 3 4

Mesto studija: a) Beograd b) Novi Sad c) Niš

Prosečna ocena: a) 9-10 b) 8-9 c) 7-8 d) 6-7

1. Da li ste imali stručnu praksu ili neko drugo radno iskustvo u medijima?

a) da b) ne c) nisam siguran/na

2. Ako ste na prethodno pitanje odgovorili sa DA, molim vas upišite vrstu medija u kome ste stekli iskustvo (štampa, radio, TV, onlajn...):

3. Da li ste pohađali neku stručnu edukaciju na temu novih medija?

a) da b) ne c) nisam siguran/na

4. Ako ste na prethodno pitanje odgovorili sa DA, molim vas upišite vrstu edukacije:

5. Gde bi voleli da gradite svoju karijeru?

a) u klasičnoj medijskoj redakciji b) u novim formama novinarstva
b) nešto treće: _____

1. DIGITALNI ALATI ZA POTREBE STUDIRANJA

Zaokružite broj koji označava stepen vaše saglasnosti sa datim tvrdnjama:

**1. uopšte nisam saglasan/na; 2. uglavnom nisam saglasan/na;
3. neodlučan/na sam; 4. uglavnom sam saglasan/na; 5. potpuno sam saglasan/na;**

1. Koristim računar za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
2. Koristim tablet za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
3. Koristim mobilni telefon za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
4. Koristim digitalnu kameru za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
5. Koristim e-mail za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
6. Koristim softvere za beleženje podataka kao pomoć pri studiranju (Microsoft Word, Microsoft OneNote, Apple Note i slično)	1	2	3	4	5
7. Koristim programe za izradu prezentacija za potrebe studiranja (npr. Power Point)	1	2	3	4	5
8. Koristim Excel za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
9. Koristim Google Scholar za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
10. Koristim Kobson za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
11. Koristim Facebook za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
12. Koristim Instagram za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
13. Koristim Twitter za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
14. Koristim Youtube za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
15. Koristim blogove za potrebe studiranja (pišem sopstveni blog)	1	2	3	4	5
16. Koristim blogove za potrebe studiranja (pratim druge blogove)	1	2	3	4	5
17. Koristim vlogove za potrebe studiranja (imam sopstveni vlog)	1	2	3	4	5
18. Koristim vlogove za potrebe studiranja (pratim druge vlogove)	1	2	3	4	5
19. Koristim diskusione forume za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
20. Koristim programe za obradu fotografija za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
21. Koristim programe za obradu i montažu audio signala za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
22. Koristim programe za obradu i montažu video signala za potrebe studiranja	1	2	3	4	5
23. Koristim programe za verifikaciju sadržaja za potrebe studiranja	1	2	3	4	5

2. STUDENTSKE OBAVEZE (važnost, koristnost)					
Zaokružite broj koji označava stepen vaše saglasnosti sa datim tvrdnjama:					
1. uopšte nisam saglasan/na; 2. uglavnom nisam saglasan/na;					
3. neodlučan/na sam; 4. uglavnom sam saglasan/na; 5. potpuno sam saglasan/na;					
1. Onlajn materijali su važni kao podrška učenju	1	2	3	4	5
2. Više volim da učim iz onlajn materijala nego iz štampanih knjiga	1	2	3	4	5
3. Lako je naći i koristiti dodatne onlajn materijale na internetu	1	2	3	4	5
4. Onlajn materijale je lakše pretraživati u odnosu na štampane	1	2	3	4	5
5. Materijale za učenje brže i lakše nabavljam preko društvenih mreža	1	2	3	4	5
6. Sve nejasnoće u materijalima za učenje razjašnjavam na najlakši način preko komunikacije putem društvenih mreža	1	2	3	4	5
7. Youtube sadržaji mi pomažu da razjasnim nejasnoće vezane za materijale za učenje	1	2	3	4	5
8. Youtube tutorijali mi omogućavaju da savladam nove digitalne veštine	1	2	3	4	5
9. Onlajn servisi za prevođenje tekstova za potrebe studiranja su veoma važni	1	2	3	4	5
10. Onlajn servisi za proveru plagijata za potrebe studiranja su veoma važni	1	2	3	4	5
11. Google Calendar je koristan za organizaciju studentskih i privatnih obaveza	1	2	3	4	5
12. Više volim da čuvam fajlove na fleš memoriji nego u <i>Cloud</i> -u	1	2	3	4	5
13. <i>Cloud</i> servisi su korisni kada treba deliti materijale sa kolegama	1	2	3	4	5

3. KOMUNIKACIJA I RAZMENA					
Zaokružite broj koji označava stepen vaše saglasnosti sa datim tvrdnjama:					
1. uopšte nisam saglasan/na; 2. uglavnom nisam saglasan/na;					
3. neodlučan/na sam; 4. uglavnom sam saglasan/na; 5. potpuno sam saglasan/na;					
1. Materijale za učenje sa kolegama najčešće razmenjujem putem onlajn servisa	1	2	3	4	5
2. Koristimo aplikacije za video sastanke kada radimo na grupnom zadatku	1	2	3	4	5
3. Najčešće razmenjujem iskustava sa kolegama u vezi ispita iz prethodnih ispitnih rokova preko društvenih mreža	1	2	3	4	5
4. U onlajn komunikaciji često razmenjujem ispitna pitanja iz prethodnih rokova	1	2	3	4	5
5. Informacije u vezi sa rasporedom ispita pronalazim onlajn	1	2	3	4	5
6. O rezultatima ispita sa kolegama najčešće diskutujem preko društvenih mreža	1	2	3	4	5
7. Putem onlajn servisa razmenjujem prevode pojedinih tekstova	1	2	3	4	5
8. Putem onlajn servisa razmenjujem informacije u vezi sa predispitnim obavezama	1	2	3	4	5
9. Najviše informacija u vezi studiranja razmenjujem u grupi na društvenoj mreži sa kolegama iz svoje generacije	1	2	3	4	5
10. Nove medijske tehnologije intenziviraju komunikaciju studenata i profesora (np. društvene mreže, servisi za komunikaciju)	1	2	3	4	5

4. ZADOVOLJSTVO NASTAVOM, OBIMOM I NIVOOM NOVIH MEDIJA					
<p>Zaokružite broj koji označava stepen vaše saglasnosti sa datim tvrdnjama: 1. uopšte nisam saglasan/na; 2. uglavnom nisam saglasan/na; 3. neodlučan/na sam; 4. uglavnom sam saglasan/na; 5. potpuno sam saglasan/na;</p>					
1. Zadovoljan/na sam nastavom iz oblasti digitalnih tehnologija na mom fakultetu	1	2	3	4	5
2. Zadovoljan/na sam načinom na koji profesori koriste nove tehnologije kao sredstva za pomoć u nastavi (software i hardware)	1	2	3	4	5
3. Smatram teme o novim tehnologijama treba da budu zastupljene u većem obimu u studijskom programu	1	2	3	4	5
4. Zadovoljan/na sam temama vezanim za nove tehnologije koje se koriste obrađuju na mom fakultetu	1	2	3	4	5
5. Smatram da nove tehnologije treba da budu sastavni deo svakog nastavnog predmeta	1	2	3	4	5
6. Smatram da nastavni sadržaji prate novine iz oblasti novih medija	1	2	3	4	5
7. Smatram da sve predispitne obaveze studenata treba da se rade uz pomoć novih tehnologija	1	2	3	4	5
8. Sadržaji iz oblasti novih medija treba da zauzmu centralno mesto u obrazovanju novinara	1	2	3	4	5
9. Potrebna je bolja opremljenost učionica sredstvima medijskih tehnologija	1	2	3	4	5
10. Potrebno je više pažnje posvetiti digitalnoj pismenosti studenata	1	2	3	4	5
11. Sadržaji iz oblasti digitalnih tehnologija na internetu mogu doprineti mom profesionalnom razvoju	1	2	3	4	5
12. Smatram da je nastavni rad je kvalitetniji ako se koriste sadržaji sa interneta	1	2	3	4	5
13. Zadovoljan/na sam opremljenošću fakulteta savremenim medijskim sredstvima	1	2	3	4	5
14. Sredstva medijskih tehnologija doprinose modernizaciji fakulteta	1	2	3	4	5

5. SAMOPROCENA DIGITALNIH KOMPETENCIJA					
<p>Zaokružite broj koji označava stepen vaše saglasnosti sa datim tvrdnjama: 1. uopšte nisam saglasan/na; 2. uglavnom nisam saglasan/na; 3. neodlučan/na sam; 4. uglavnom sam saglasan/na; 5. potpuno sam saglasan/na;</p>					
1. Umem samostalno da pretražujem internet, preuzimam i organizujem pronađene informacije	1	2	3	4	5
2. Kritički procenjujem pouzdanost i valjanost internet informacija	1	2	3	4	5
3. Razvio/la sam veštinu kreiranja medijskih tekstova	1	2	3	4	5
4. Razvio/la sam veštinu kreiranja multimedijalnih sadržaja (kombinovanje teksta, slike, zvuka, videa...)	1	2	3	4	5
5. Razvio/la sam veštinu vizuelnog prikazivanja podataka (infografik)	1	2	3	4	5
6. Razvio/la sam veštinu obrade fotografija	1	2	3	4	5
7. Razvio/la sam veštinu rada sa audio sadržajem (snimanje i montaža)	1	2	3	4	5

8. Razvio/la sam veštinu kreiranja i montaže video sadržaja	1	2	3	4	5
9. Umem samostalno da koristim program Excel	1	2	3	4	5
10. Umem samostalno da koristim e-mail	1	2	3	4	5
11. Umem samostalno da koristim programe za izradu prezentacija	1	2	3	4	5
12. Umem samostalno da koristim programe za obradu teksta	1	2	3	4	5
13. Koristim društvene mreže radi istraživanja novih ideja i provere informacija	1	2	3	4	5
14. Umem samostalno da pretražujem baze podataka	1	2	3	4	5
15. Umem samostalno da proizvedem novinarske priče za više od jedne medijske platforme	1	2	3	4	5
16. Umem samostalno da koristim mobilne tehnologije za izveštavanje	1	2	3	4	5
17. Umem samostalno da organizujem čuvanje svojih dokumenata u cloud servisima	1	2	3	4	5
18. Umem samostalno da proverim verodostojnost informacija (factchecking) i autentičnost fotografija	1	2	3	4	5
19. Umem samostalno da izveštavam sa mesta događaja preko instant twitova ili bloga	1	2	3	4	5
20. Umem samostalno da proizvedem live video	1	2	3	4	5
21. Umem da koristim VPN servise	1	2	3	4	5
22. Smatram da sam dovoljno obavešten o digitalnoj bezbednosti	1	2	3	4	5
23. Umem samostalno da koristim operativni sistem medijskog sajta (CMS)	1	2	3	4	5
24. Umem samostalno da prilagodim sadržaj sajta prema zahtevima SEO optimizacije	1	2	3	4	5
25. Umem samostalno da kreiram blog	1	2	3	4	5
26. Umem samostalno da rešim manje probleme kada tehnički uređaji ili digitalni alati ne rade	1	2	3	4	5
27. Umem samostalno da podesim softverske aplikacije svojim potrebama	1	2	3	4	5
28. Umem samostalno da izradim veb stranicu	1	2	3	4	5
29. Umem samostalno da napravim podcast	1	2	3	4	5
30. Umem samostalno da radim sa kamerom 360	1	2	3	4	5
31. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija razvijaju kroz studije	1	2	3	4	5
32. Smatram da se kompetencije studenata za primenu medijskih tehnologija mogu poboljšati kroz dodatne obuke	1	2	3	4	5
33. Rado bih prisustvovao/la bih nekoj dodatnoj obuci u vezi medijskih tehnologija	1	2	3	4	5

6. PRIPREMLJENOST ZA PRAKSU

Zaokružite broj koji označava stepen vaše saglasnosti sa datim tvrdnjama:

1. uopšte nisam saglasan/na; 2. uglavnom nisam saglasan/na;

3. neodlučan/na sam; 4. uglavnom sam saglasan/na; 5. potpuno sam saglasan/na;

1. Pratim novine iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija	1	2	3	4	5
2. Nove tehnologije su neophodne za profesionalni razvoj budućih novinara	1	2	3	4	5
3. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa audio sadržajima	1	2	3	4	5

4. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja iz oblasti rada sa video sadržajima	1	2	3	4	5
5. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje portala internet radija i internet TV-a	1	2	3	4	5
6. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja iz oblasti veb dizajna	1	2	3	4	5
7. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje podkasta	1	2	3	4	5
8. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa programima za grafiku i animaciju	1	2	3	4	5
9. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za praćenje i razumevanje veb statistike i analitike	1	2	3	4	5
10. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za SEO optimizaciju	1	2	3	4	5
11. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za menadžment društvenih mreža	1	2	3	4	5
12. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za obradu fotografija	1	2	3	4	5
13. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za rad sa kamerom	1	2	3	4	5
14. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)	1	2	3	4	5
15. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za proizvodnju multimedijalnih sadržaja	1	2	3	4	5
16. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za podešavanje softvera svojim potrebama	1	2	3	4	5
17. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za mobilno novinarstvo (MOJO) i mobilno <i>live</i> izveštavanje	1	2	3	4	5
18. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za proveru verodostojnosti podataka	1	2	3	4	5
19. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za vođenje blogova i vlogova	1	2	3	4	5
20. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za <i>live</i> streaming	1	2	3	4	5
21. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za korišćenje baza podataka	1	2	3	4	5
22. Smatram da će mi u budućem radu biti potrebna znanja za podsticanje angažmana publike	1	2	3	4	5

Hvala na saradnji!

Prilog 23. Broj tema iz domena novih medijskih tehnologija u definisanim kategorijama u analiziranim studijskim programima

Kategorije	Broj tema iz domena novih medijskih tehnologija u studijskim programima		
	Fakultet političkih nauka Beograd	Filozofski fakultet Novi Sad	Filozofski fakultet Niš
1. Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i <i>cloud</i> servisi; digitalna bezbednost	13	48	5
2. Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima	3	8	6
3. Audio sadržaji (snimanje i montaža)	5	11	15
4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza)	15	11	13
5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)	5	0	2
6. Onlajn mediji	20	35	24
7. Veb statistika i analitika	2	0	0
8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn	2	7	0
9. SEO optimizacija	2	0	1
10. Informaciono-komunikacioni sistemi	7	0	30
11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo)	6	23	31
12. Mobilno novinarstvo (MOJO)	0	1	13
13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video)	4	1	3
14. Baze podataka	2	4	0

Prilog 24. Kodna lista za teme iz domena novih medijskih tehnologija u definisanim kategorijama u analiziranim studijskim programima

Kategorije	Broj tema iz domena novih medijskih tehnologija u studijskim programima		
	Fakultet političkih nauka Beograd	Filozofski fakultet Novi Sad	Filozofski fakultet Niš
1. Informatička pismenost – računari, hardver, programi za obradu teksta, tabela, prezentacija i <i>cloud</i> servisi; digitalna bezbednost	11	13	5
2. Fotografija i programi za rad sa grafičkim fajlovima	3	8	6
3. Audio sadržaji (snimanje i montaža)	5	11	11
4. Multimedijalni sadržaji (kamera, snimanje, montaža, animacija, kreiranje i analiza)	11	11	11
5. Vizuelno predstavljanje podataka (kreiranje infografika)	5	0	2
6. Onlajn mediji	12	13	12
7. Veb statistika i analitika	2	0	0
8. Operativni sistem medijskog sajta (CMS) i veb dizajn	2	7	0
9. SEO optimizacija	2	0	1
10. Informaciono-komunikacioni sistemi	7	0	13
11. Sadržaji koje kreiraju korisnici (društvene mreže, blogovi, vlogovi, podcast i građansko novinarstvo)	6	12	13
12. Mobilno novinarstvo (MOJO)	0	0	11
13. Verodostojnost podataka (tekstualnih, grafičkih, video)	4	1	3
14. Baze podataka	2	4	0

Prilog 25. Lista slika, grafikona i tabela

Slika 1. Karakteristike novih medija	11
Slika 2. Neke od novih formi novinarstva nastale pod uticajem novih medijskih tehnologija	18
Slika 3. Komponente digitalnih kompetencija. Izvor: (Hryvko et al., 2020)	62
Slika 4. Oblasti za poboljšanje studijskih programa u UAE. Izvor: (Jiang, Rafeeq, 2019)	70
Slika 5. Prikaz zastupljenosti tema iz oblasti novih medijskih tehnologija u okviru svrhe studijskih programa za novinarstvo	97
Slika 6. Ključni ciljevi koji se odnose na nove medijske tehnologije u studijskim programima.....	99
Slika 7. Ključni ishodi koji se odnose na nove medijske tehnologije u studijskim programima.....	101
Slika 8. Kompetencije koje se odnose na nove medijske tehnologije u studijskim programima.....	103
Slika 9. Razlike u zastupljenosti tema u kategorijama na tri nivoa	135
Grafikon 1. Struktura ispitanika prema mestu studiranja	85
Grafikon 2. Struktura uzorka prema godini studija	85
Grafikon 3. Struktura ispitanika prema prosečnoj oceni	86
Grafikon 4. Struktura ispitanika prema polu	86
Grafikon 5. Komparativni prikaz po broju obaveznih i izbornih predmeta iz domena novih medija	112
Grafikon 6. Komparativna analiza zastupljenosti tema iz domena novih medija u definisanim kategorijama u analiziranim studijskim programima	134
Grafikon 7. Stavovi studenata o primeni alata za obradu i montažu u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja	141
Grafikon 8. Stavovi studenata o zadovoljstvu faktorima u vezi sa novim medijskim tehnologijama u nastavi.....	150
Grafikon 9. Srednje vrednosti procena sopstvenih digitalnih kompetencija u odnosu na godinu studija gde nema statistički značajnih razlika	174
Tabela 1. Rezultati testa provere pouzdanosti merne skale	84
Tabela 2. Odgovori ispitanika u vezi radnog iskustva, stručne edukacije i buduće karijere	87
Tabela 3. Mediji u kojima su studenti sticali iskustva.....	87
Tabela 4. Edukacije na temu novih medija koje su studenti pohađali.....	88
Tabela 5. Svrha, ciljevi, ishodi i kompetencije studenata iz domena novih medija u dokumentaciji za akreditaciju studijskog programa novinarstva na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu.....	93

Tabela 6. Svrha, ciljevi, ishodi i kompetencije studenata iz domena novih medija u dokumentaciji za akreditaciju studijskog programa žurnalistike na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu.....	94
Tabela 7. Svrha, ciljevi, ishodi i kompetencije studenata iz domena novih medija u dokumentaciji za akreditaciju studijskog programa novinarstva na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu	95
Tabela 8. Obavezni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Fakultetu političkih nauka u Beogradu.....	105
Tabela 9. Izborni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Fakultetu političkih nauka u Beogradu.....	106
Tabela 10. Obavezni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu.....	107
Tabela 11. Izborni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu.....	109
Tabela 12. Obavezni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Nišu	110
Tabela 13. Izborni predmeti koji sadrže teme iz oblasti novih medijskih tehnologija na Filozofskom fakultetu u Nišu	110
Tabela 14. Komparativni prikaz obaveznih predmeta iz domena novih medija sa fondom časova, semestrom i ESPB bodovima	114
Tabela 15. Komparativni prikaz izbornih predmeta iz domena novih medija sa fondom časova, semestrom i ESPB bodovima	117
Tabela 16. Kategorije i teme u studijskom programu za novinarstvo Fakulteta političkih nauka u Beogradu.....	121
Tabela 17. Kategorije i teme u studijskom programu za žurnalistiku Filozofskog fakulteta u Novom Sadu.....	125
Tabela 18. Kategorije i teme u studijskom programu za novinarstvo Filozofskog fakulteta u Nišu	129
Tabela 19. Stavovi studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja.....	139
Tabela 20. Stavovi studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u obavljanju studentskih obaveza.....	143
Tabela 21. Stavovi studenata o upotrebi digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem	146
Tabela 22. Stavovi studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja.....	149
Tabela 23. Stavovi studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama.....	152
Tabela 24. Stavovi studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji.....	156
Tabela 25. Razlike u stavovima studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja u odnosu na godinu studija.....	159
Tabela 26. Razlike u stavovima studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih sredstava u učenju i obavljanju studentskih obaveza u odnosu na godinu studija.....	163
Tabela 27. Razlike u stavovima studenata o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem u odnosu na godinu studija.....	165

Tabela 28. Razlike u stavovima studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja u odnosu na godinu studija.....	167
Tabela 29. Razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama u odnosu na godinu studija.....	170
Tabela 30. Razlike u stavovima studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji u odnosu na godinu studija.....	176
Tabela 31. Razlike u stavovima studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja u odnosu na mesto studiranja.....	178
Tabela 32. Razlike u stavovima studenata o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem, u odnosu na mesto studija.....	182
Tabela 33. Razlike u stavovima studenata o zadovoljstvu nastavom, obimom i nivoom sadržaja iz oblasti digitalnih tehnologija u procesu studiranja u odnosu na mesto studija.....	184
Tabela 34. Razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama u odnosu na mesto studija.....	186
Tabela 35. Razlike u stavovima studenata o digitalnim kompetencijama neophodnim za rad u medijskoj industriji u odnosu na mesto studija.....	188
Tabela 36. Razlike u stavovima studenata o primeni sredstava savremenih medijskih tehnologija u obavljanju obaveza i zadataka u vezi sa procesom studiranja u odnosu na prosek ocena.....	191
Tabela 37. Razlike u stavovima studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u učenju i obavljanju studentskih obaveza u odnosu na prosek ocena.....	193
Tabela 38. Razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama u odnosu na prosek ocena.....	196
Tabela 39. Razlike u stavovima studenata o važnosti i korisnosti sredstava medijskih tehnologija u obavljanju studentskih obaveza u odnosu na pol.....	200
Tabela 40. Razlike u stavovima studenata o primeni digitalnih alata za komunikaciju i razmenu materijala i informacija u vezi sa studiranjem u odnosu na pol.....	201
Tabela 41. Razlike u stavovima studenata o sopstvenim digitalnim kompetencijama u odnosu na pol.....	203